

**TWİTTER’DA SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK
NEFRET SÖYLEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Fatih KARAMETE

Eskişehir, 2019

TWİTTER’DA SURİİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ

Fatih KARAMETE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Sosyoloji Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Emre GÖKALP**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran, 2019**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Fatih KARAMETE'nin "Twitter'da Suriyeli Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi" başlıklı tezi **20 Haziran 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Sosyoloji** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Emre GÖKALP

.....

Üye : Doç.Dr.Fuat GÜLLÜPINAR

.....

Üye : Dr.Öğr.Üyesi İlke ŞANLIER YÜKSEL

.....

Prof.Dr.Bülent GÜNŞOY
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TWİTTER’DA SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ

Fatih KARAMETE

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Doç. Dr. Emre GÖKALP

Nefret söylemi toplulukların arasına düşmanlık tohumu ekerek toplumun birlikte yaşama kültürünü bozan, medya dolayısıyla yeniden üretilen ve nefret suçuna giden yolu açan ciddi bir sorundur. Sosyal medyanın etkileşimsellik, yayılım gibi özellikleri nedeniyle sosyal medya nefret söyleminin kullanımı ve yeniden üretilmesi için daha uygun bir ortam sunmaktadır. Nefret söylemine maruz kalan topluluklara ülkemizde Suriyeli mülteciler de eklenmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi Twitter’da da yeniden üretilerek yaygınlaşmakta ve nefret suçuna uygun ortam hazırlamaktadır. Nefret söyleminin hangi vurgularla ve nasıl oluştuğunun tespiti için eleştirel söylem analizi tercih edilmiştir. Bu doğrultuda Twitter’da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söyleminin çözümlenmesi T. van Dijk’in söylem analizi yöntemi ile yapılmıştır. Suriyeli mültecilerle ilgili tweetlerin tespit edilebilmesi için Suriyeli mülteci, göçmen gibi anahtar kelimeler yardımıyla etiketlere ulaşılmıştır ve ‘Suriyelileri İstemiyoruz’ eylemleriyle aynı ada sahip #Suriyelieriistemiyoruz etiketi seçilmiştir. Bu etiketteki 1 Haziran 2014-31 Ekim 2018 tarihleri arasındaki 1383 tweet kaydedilmiş ve ardından 2014-2018 yılları Temmuz-Ağustos aylarındaki 976 tweet Quirkos programıyla kodlanmıştır. Nefret söylemi içeren 366 tweetin tespitinin ardından seçilen altı hesap ve tweetleri Bayraktutan vd. (2013) tarafından uyarlanan söylem analizi şablonu yoluyla analiz edilmiştir. Makro yapı ve mikro yapı ana başlıklarında çözümlenen hesap ve tweetlerde Suriyeli mültecileri stereotipleştiren, zenofobi ve ırkçılık boyutlarını içeren bir nefret söyleminin yeniden üretildiği görülmüştür. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu Suriyeli mültecilerin ekonomik ve güvenlik meseleleri başta olmak üzere birçok sorun için “günah keçisi” olarak olarak görüldüğünün tespit edilmesidir.

Anahtar Sözcükler: Nefret söylemi, Twitter, Sosyal Medya, Suriyeli Mülteci, Söylem Analizi.

ABSTRACT

HATE SPEECH TOWARDS SYRIAN REFUGEES ON TWITTER

FATİH KARAMETE

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2019

Supervisor: Assoc. Prof. Emre GÖKALP

Hate speech is a serious problem which spoils culture of living together by sowing discord among communities, get reproduced via media and leads the way of hate crime. Due to social media features like interactivity, networked social media provides more appropriate environment for hate speech and its reproduction. Syrian refugees have been included to the communities already being on the hook which are exposed to hate speech. Hate speech directed to Syrian refugees also become prevalent by being reproduced on Twitter and pave the appropriate way for hate crime. Critical discourse analysis has been chosen to identify how and by which emphasises hate speech is formed. Accordingly, analysis of hate speech to Syrian refugees on Twitter was carried out within the frame of T. van Dijk's discourse analysis. To locate tweets about Syrian refugees, hashtags were reached via keywords like Syrian refugee, immigrant and #Suriyelileriistemiyoruz hashtag which had the same title with 'Suriyelileriistemiyoruz' protests was preferred. 1383 tweets between 1st of June 2014 and 31st of October 2018 in this hashtag were saved and then 976 tweets of July-August months from years 2014-2018 were encoded with the program, Quirkos. After spotting 366 tweets which contain hate speech, selected six accounts and their tweets were analyzed by means of discourse analysis template adapted by Bayraktutan et al. (2013). Hate speech which stereotypes Syrian refugees and contains aspects like xenophobia and racism, was spotted in accounts and tweets which were sorted out as macro and micro structure. Another result of the research is ascertaining that Syrian refugees are seen as the "scapegoat" for the problems particularly economic and security issues.

Keywords: Hate Speech, Twitter, Social Media, Syrian Refugee, Discourse Analysis.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasını kapsayan uzun yıllar boyunca eksik ve yanlışlarımı yapıcı bir dille ve anlayışıyla düzeltmemi sağlayan, yolumu kaybettiğim zamanlarda bana sabırla yol gösteren tez danışmanım olan değerli hocam Doç. Dr. Emre GÖKALP'e ne kadar teşekkür etsem azdır. İyi zamanlarda olduğu gibi zor zamanlarda da yanımda olan sevgili eşim, oğlum ve abim başta olmak üzere aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

20/06/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara kabul ettiğimi bildiririm.

Fatih KARAMETE

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GÖRSELLER DİZİNİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	3
1. NEFRET SÖYLEMİ VE SUÇU.....	8
1.1. Söylem	8
1.2. Nefret Söylemi.....	10
1.2.1. Cinsel kimlik temelli nefret söylemi	16
1.2.2. İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi	17
1.2.3. Irkçı ya da etnik milliyetçi temelli nefret söylemi.....	20
1.2.4. Yabancılar ve göçmenlere yönelik nefret söylemi	24
1.3. Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ve Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi	27
1.3.1. Türkiye’deki Suriyeli mülteciler	27
1.3.2. Kamuoyu algısında Suriyeli mülteciler	32
1.3.3. Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi	34
1.4. Nefret Söylemi ve Nefret Suçu.....	41
1.5. Medyada Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü.....	47
1.6. Sonuç	53

2. SOSYAL MEDYA VE TWITTER'DA NEFRET SÖYLEMİ	56
2.1. Yeni Medya ve Sosyal Medya	56
2.1.1. Yeni Medya	57
2.1.2. Sosyal Medya	63
2.1.2.1. Sosyal medya ve sosyal ağ siteleri	66
2.1.2.2. Türkiye'deki sosyal medya istatistikleri	71
2.1.3. Twitter	75
2.2. Yeni Medya ve Twitter'da Nefret Söylemi.....	83
2.2.1. Yeni medyada nefret söylemi	84
2.2.2. Twitter'da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi	88
2.2.3. Twitter'ın nefret söylemine karşı tutumu	93
2.3. Sonuç	95
3. YÖNTEM, ANALİZ VE UYGULAMA.....	97
3.1. Yöntem	97
3.1.1. Söylem analizi	98
3.1.2. T. van Dijk'in eleştirel söylem analizi	101
3.2. Veri Toplama Tekniği.....	105
3.3. Analiz.....	108
3.4. Analizin Uygulanması.....	112
3.4.1. Düşmanlık/savaş söylemi analiz uygulanması	120
3.4.2. Küfür/hakaret/aşağılama analiz uygulanması	129
3.4.3. Dolaylı/gizli/diğer analiz uygulanması	137
3.4.4. Simgeleştirme analiz uygulanması	144
3.4.5. Abartma/yükleme/çarpıtma analiz uygulanması.....	149
3.5. Sonuç	160
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	162
KAYNAKÇA	

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. Yöntem ve analiz	3
Tablo 1.2. <i>Suriyeli sığınmacıların suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozması...</i>	33
Tablo 2.1. <i>Dünya'nın Dijital İstatistik Göstergelerinin Görüntüsü</i>	67
Tablo 2.2. <i>Temel Sosyal Platformların Aktif Kullanıcı Sayıları</i>	68
Tablo 2.3. <i>Türkiye'nin Dijital İstatistik Göstergelerinin Görüntüsü</i>	72
Tablo 2.4. <i>Medyayla Geçirilen Zaman</i>	73
Tablo 2.5. <i>Türkiye'deki En Aktif Sosyal Medya Platformları</i>	74
Tablo 3.1. <i>T. van Dijk'in Söylem Çözümlemesi</i>	109
Tablo 3.2. <i>Twitter Söylem Çözümleme Şablonu</i>	110
Tablo 3.3. <i>Kodlama Cetveli</i>	114
Tablo 3.4. <i>Nefret Söylemi Kodlama Cetveli.....</i>	117
Tablo 3.5. <i>Örnekleme Yeri Alan Tweetlerin Dağılımı</i>	120
Tablo 3.6. <i>Nefret söyleminde kurulan Suriyeliler-Biz ikili karşıtlıkları</i>	159
Tablo 4.1. <i>İki aşamalı kodlama ve analiz kategorileri</i>	166
Tablo 4.2. <i>Analizin sonuçları ve öneriler</i>	173

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Harita 1.1. <i>Bölge ülkelerindeki kayıtlı Suriyeli mülteciler</i>	28
Harita 1.2. <i>Türkiye ve Suriye: Yerinden Edilmiş Suriyelilerin Sayıları ve Yerleri ...</i>	30
Grafik 3.1. <i>2014 Haziran-2018 Kasım aralığında #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki aylık tweet sayıları.....</i>	112
Grafik 3.2. <i>Tweetlerin kodlara ayrılması</i>	116
Grafik 3.3. <i>Nefret söylemi kategorileri</i>	118

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1.1. <i>Hutu ve Tutsi farklılıklarının tespit çalışmaları</i>	23
Görsel 1.2. <i>Alan Kurdi</i>	31
Görsel 1.3. <i>Sosyal medyada örgütlenen ‘Suriyelileri istemiyoruz’ eylemi</i>	40
Görsel 2.1. <i>Ekonomi yönelimli nefret söylemi örneği</i>	90
Görsel 2.2. <i>Güvenlik yönelimli nefret söylemi örneği</i>	90
Görsel 2.3. <i>#suriyelileriistemiyoruz etiketinden Suriyeli karşıtı olmayan bir tweet</i>	92
Görsel 3.1. <i>Düşmanlık/savaş söylemi örneği</i>	120
Görsel 3.2. <i>Analiz-1 görsel örneği</i>	126
Görsel 3.3. <i>Analiz-1 görsel örneği-2</i>	128
Görsel 3.4. <i>Küfür/hakaret/aşağılama örneği</i>	129
Görsel 3.5. <i>En çok kullanılan Küfür/hakaret/aşağılama ifadeleri</i>	130
Görsel 3.6. <i>Küfür/hakaret/aşağılama örnekleri Analiz-2 örnek-1</i>	135
Görsel 3.7. <i>Küfür/hakaret/aşağılama örnekleri Analiz-2 örnek-2</i>	136
Görsel 3.8. <i>Dolaylı/gizli/diğer nefret söylemi örneği</i>	138
Görsel 3.9. <i>Dolaylı/gizli/diğer nefret söylemi örneği-2</i>	138
Görsel 3.10. <i>Dolaylı/gizli/diğer Analiz-3 görsel örneği-1</i>	143
Görsel 3.11. <i>Simgeleştirme örneği</i>	144
Görsel 3.12. <i>Abartma/yükleme/çarpıtma örneği</i>	150
Görsel 4.1. <i>Sorun bildir sayfası</i>	170
Görsel 4.2. <i>Twitter’a gönderilen sorular</i>	172
Görsel 4.3. <i>Gündem sorun bildir sayfası</i>	172

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Kurulu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
WWW	: World Wide Web (Dünya Çapında Ağ)
URL	: Uniform Resource Locator (Birörnek Kaynak Konumlayıcı)
ESA	: Eleştirel Söylem Analizi

GİRİŞ

Twitter’da Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yönelik yeniden üretilen nefret söyleminin analiz edilmesi ve bu nefret söyleminin sosyolojik sonuçları tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Tezin amacı ise nefret söylemine maruz kalan Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin sosyal medyada ne tür bir nefret söylemine maruz kaldığını Twitter özelinde ortaya koymaktır.

Ülkemize sığınmak zorunda kalan Suriyeli mültecilerin yaşadıkları sorunların yanı sıra sosyal medya mecralarında da nefret söylemine maruz kalmaları toplumsal barışı tehdit eden ve nefret suçuna zemin hazırlayan bir soruna dönüşme potansiyeline sahiptir. Olumsuz hadiseler yaşanmadan önce nefret söyleminin tespiti hassas durumda olan toplulukların korunması açısından önem arz etmektedir. Suriyeli mültecilerin en azından bir kısmının Türkiye’de kalıcı olmaları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda iletişim dilinin nefret söyleminden arındırılmış olması Suriyeli mültecilerle daha barışçıl ilişkiler kurulabilmesi için önemli bir adım olacaktır. Suriyeli mültecilerle olumlu bir zeminde ilişkiler kurulabilmesi ancak iletişim dilinin nefret söyleminden arındırılması ve karşılıklı anlayış ile gerçekleşebilecektir.

Twitter’da Suriyeli mültecilerle alakalı olan tüm tweetler ve etiketlerin (hashtaglerin) incelenmesi mümkün değildir. Bu nedenle 2014-2018 yıllarındaki dört yıllık dönemde Temmuz ve Ağustos aylarındaki veriler bir etiket üzerinden incelenmektedir. Araştırmanın sonucu 2014-2018 yılları arasındaki toplam on aylık dönem ve verileri ile sınırlı olduğundan, yapılan araştırmanın sonucuyla diğer etiketleri ve zaman dilimlerini açıklayacak şekilde genelleme yapılamaz. Tablo 1.1.’de yöntem ve analizin nasıl yapılacağına dair temel bilgiler gösterilmektedir.

Tablo 1.1. Yöntem ve analiz

Yöntem	T. van Dijk’in Eleştirel Söylem Analizi
Şablon	Bayraktutan vd. (2013) tarafından Twitter’a uyarlanan söylem çözümleme şablonu
İncelenen tweetler	#Suriyelileriistemiyoruz etiketinde 1 Haziran 2014-31 Ekim 2018 tarihleri arasındaki 1383 adet tweet
Örnekleme	#Suriyelileriistemiyoruz etiketi 2014-2018 Yılları Temmuz-Ağustos Ayları (976 tweet)

Twitter'daki Suriyeli mültecilere yönelik nefret söyleminin analiz edilmesi için T. van Dijk'in eleştirel söylem analizi uygulanmaktadır. T. van Dijk'in eleştirel söylem analizi mülteci konusuna ve sosyal medya siteleri gibi haberler dışındaki formatlara uyarlanabilecek bir analiz olduğu için tercih edilmektedir. Analiz için Bayraktutan vd. (2013) tarafından Twitter'a uyarlanan Twitter söylem çözümleme şablonu kullanılmaktadır.

Sosyal medya, yaşayış biçimimizi dönüştürmeye ve bu etkisini gün geçtikçe artırarak hayatımızın merkezine yerleşmeye başlamıştır. Etkileşimsellik, yayılım gibi özellikleri nedeniyle sosyal medyadaki söylem yüz yüze iletişimdeki kadar etkili olabilmekte ve hızla kamusallaşabilmektedir. Böylece nefret söylemi, sosyal medyanın bu etkisiyle kısa zamanda nefret suçuna dönüşebilmekte ve kırılgan grupları sürekli tehdit altında tutabilmektedir. Bu yüzden toplumsal barışı bozan nefret söyleminin kaynağı, hedefi ve nasıl yeniden üretildiğinin ortaya konulması gereklidir.

Özellikle toplumsal olaylar vuku bulunduğu yoğun bir şekilde kullanılan Twitter'da Suriyeli mültecilerle ilgili nefret söylemi içeren etiket ve tweetler araştırma konusu olarak seçilmiştir. Bu çalışmada; Twitter'da Suriyeli mültecilere yönelik hangi tutumların olduğu, Twitter'ın nefret politikasının olup olmadığı ve varsa nefret söylemini neden engelleyemediği sorularına da ayrıca cevap aranacaktır. Tezin problemlerinden bir diğeri ise ayrımcılık kanununa nefret başlığı eklenmesinin nefret söylemi ve suçuyla mücadelede etkisi ya da etkisizliği ve nefret söylemi yasağının ifade özgürlüğüne zararı olup olmayacağını tartışmaktır.

Kavramsal Çerçeve

Toplum kavramı, ele alındığı disipline veya bakış açısına göre farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Toplum; Sosyoloji Sözlüğünde "Genel olarak, ortak bir kültürü paylaşan, belli bir toprak parçasında yerleşik ve kendilerini birleşik ve özgün bir varlık olarak gören insanlardan oluşan bir grup" olarak tanımlanmaktadır (Marshall G., 1999, s. 732). Bu tanımdaki 'ortak kültüre sahip birleşik insan grubu' iddiasının günümüzde toplumumuz için ne kadar geçerli olduğu hususu ayrı bir tartışma konusudur. Çoğulcu demokratik bir toplumda insanların kimliklerini diğer kimliklerle birlikte yaşaması beklenirken, toplumumuzda diğer kimliklere karşı önyargıların, tahammülsüzlüklerin ve tepkilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

“Diğeri ile Karşılaşmada Ötekileştirme/meyi Anlamak: Gençlerle Empati ve Eşitliği Tartışmak” isimli 2015-2017 arasında yürütölen çalışmada kendi topluluğu dışındakilerle karşılaşmada yaşanan ötekileştirme araştırılmıştır. Araştırma sonucunda gençlerin % 80’inden fazlası aynı kimliğı taşıyan gruplarını, aileleri gibi gördüğü ve diğeri gruplardan farklı olduklarını iddia ettikleri ortaya çıkmıştır. Gençlerin kendi kimlikleriyle daha çok özdeşleşmeleri, diğeri kimlikleri ötekileştirmelerini de arttırmaktadır ve bu kimliklerle temastan kaçınmaktadırlar. Toplumumuzun önemli bir kesimini oluşturan gençlerimizin oluşturduğu gruplar arasında birlikte yaşama kültürünün oldukça zayıflaması ‘sosyal mesafe’nin arttığını da göstermektedir. Ancak gençlerin diğeriğini daha iyi tanınmasına imkân veren tiyatro gibi etkinlikler sayesinde ötekileştirme algılarının azaldığı görölmektedir (Semerci, Erdoğan ve Önal, 2017, s. 265-269).

Ötekileştirmeyeyle birlikte ve aynı doğrultuda ilerleyen nefret söylemi kimliklerin arasındaki uçurumu daha da arttıran önemli bir etkidir. Nefret söyleminde ötekiler etnik, dini, cinsel ve diğeri kimlikler üzerinden düşmanlaştırılıp, şeytanlaştırılarak sadece farklı kimliklere sahip olunduğı için hedef gösterilirler. İnceoğlu (2013, s. 75-80) nefret söyleminin tanımlarında bir grubun ırkı, etnik kökeni, dini, inancı, cinsel yönelimi gibi faktörlerden dolayı kötülemek, tehdit etmek, ya da hedef göstermek olduğunu ancak toplumsal cinsiyetin çoğı zaman ırkçı ve etnik milliyetçi nefretin gölgesinde kaldığını ve yeterince önemsenmediğini belirtmektedir. Kullanılan dilin söylemin oluşmasında önemli olduğunu, egemen güçlerin egemenliklerinin devamı için kendilerini yücelten, ‘ötekileri’ alçaltan bir söylem kullandıklarını ifade eder. Olumsuzlukların ötekilere atfedilmesiyle özellikle sorunların arttığı dönemlerde öfke, nefret ötekilere yönlendirilerek nefret söylemi kullanılır.

Nefret söyleminin sakıncalarının başında topluma verdiği öfke ve nefretin ifadeye dönüşmesini içeren olumsuz mesajlar vardır. İnceoğlu ve Sözeri (2012, s. 24) nefret söyleminin hedefindeki topluluklara “Aramızda sizin yeriniz yok” düşüncesini tekrar tekrar iletlediğı, böylece bu insanların giderek toplumdan uzaklaştığı, yalnızlaştığı ve temel haklarını dahi kullanamaz hale geldiklerini vurgulamaktadırlar. Nefret söylemi yinelenerek kullanıldığında etkisi de artmaktadır. Nefret söyleminin hedefindekiler açısından öncelikle kimliklerini özgürce yaşayabilmek zorlaşır. Kişinin kimliğini yaşaması bir meydan okuma, başkaldırı gibi görölmeye başlar. Düşman olarak kodlanan ötekilerin kimliklerinin ‘biz’ kimliğine tehdit oluşturduğu iddia edilir. Zamanla nefret

söylemindeki kimlik sorunu bu kişilerin varlığına indirgenir. Bu aşamada sırf kimliklerinden dolayı bir insan ya da topluluğa yönelik işlenen suç olan nefret suçu işlenme ihtimali de ön plana çıkar.

Tsis (2002, s. 85-98)'e göre de bir grup insana yöneltilen nefret zaman içinde toplumun zihninde yer edinir ve bu nefretin hedefindekiler artık insan olarak değil de kötülüğün kaynağı olarak görülmeye başlanırlar. Bu insanların zamanla kendilerine biçilen rolü kabullenmelerine de yol açar. Sonunda ise toplum tarafından günah keçisi olarak görülen zararlı ve istenmeyen bu gruplardan kurtulma arzusuyla farklı baskı ve şiddet uygulamaları meşrulaştırılır. Bu yüzden, nefret söylemi zararsız olarak görülebilecek bir söylem çeşidi değildir. Nefret söylemi fikirleri, düşünceleri zehirleyerek bir topluluğa ya da topluluklara nefret ve düşmanlığı artıran, ayrımcılık, ötekileştirme gibi uygulamaları meşrulaştıran ve tedbir alınmadığında en ağır nefret suçu olan soykırımın dahi önünü açacak bir potansiyele sahiptir.

Nefret suçuna zemin hazırlayan nefret söyleminin kullanıma sokulduğu ve tekrar üretilebilmesine olanak sağlayan en uygun mecra medyadır. Çınar (2013, s. 139-151), toplumun belli kalıplarının dışındaki herkesi 'anormal' olarak gören, dışlayan ve aynı zamanda farklılıklarını gizlemelerine neden olan 'yeni ırkçılık'tan bahseder. Yeni ırkçılık Balibar'ın (2007) 'ırksız ırkçılık' olarak da adlandırdığı, biyolojik temelli ırkçılık yerine kültürel farklılıklar üzerinden örtük bir şekilde yapılan ırkçılık için kullandığı bir terimdir. Yeni ırkçılık egemen söylemin kendini kabul ettirmesi üzerinden yürür ve ayrımcı söylemi kullanmaktadır. Bu söylem egemenin elindeki medya üzerinden dolaşıma sokulmaktadır ve yeniden üretilmektedir. Medya öteki üzerinden biz kimliğinin inşa edildiği, azınlıkları dışlayarak çoğunluğa hitap etmeyi hedeflediği için nefret söyleminin doğal mecrası olarak konumlanmaktadır.

Nefret söylemi geleneksel medyanın yanında sosyal medyada da yeniden üretilmektedir. Hatta sosyal medyadaki nefret söylemi geleneksel medyadakine göre daha etkili olabilmektedir. Nefret söyleminin yeni medyada geleneksel medyadan daha hızlı üretilebildiği ve yayılabildiğini vurgulayan Binark (2010, s.26), bunun sebebi olarak ise yeni/sosyal medyanın dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık ve multimedya biçimselliği özelliklerini göstermektedir. Bu özelliklerin yanı sıra nefret söyleminin sosyal medyadan ulaşabileceği insan sayısı ve etkileri de önemlidir. Holschuh (2014, s. 953-958)'e göre sosyal medyanın hitap ettiği kitle ve

etkisi büyüktür, dolayısıyla nefret söyleminin mağdura ekonomik, ruhsal, fiziksel zararları da büyük olacaktır.

Buna karşın Facebook, Twitter gibi sosyal medya sitelerinin kullanıcılarının kimliğini koruma politikası nefret söylemini gerçekleştirenlerin anonim ya da sahte hesaplar ardına gizlenmelerine fırsat vermektedir. Dolayısıyla sosyal medyadaki nefret söyleminin tespiti geleneksel medyadaki kadar kolay değildir ve bu da sosyal medyadaki nefret söyleminin irdelenmesini gerektiren unsurlardan birini oluşturmaktadır. Tespitin yapılması durumunda bile yeni medyadaki nefret söyleminin tamamen yasaklanması ve engellenmesi mümkün gözükmemektedir. Ayrıca, nefret söyleminin yasaklanarak ifade özgürlüğünün kısıtlanıp kısıtlanamayacağı da tezin önemli başlıklarından birini oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NEFRET SÖYLEMİ VE SUÇU

Kimlikleri nedeniyle ötekileştirilen gruplara karşı hoşgörüsüzlüğe dayalı nefretin ifade edilmesi olarak nefret söylemi, bir arada yaşama kültürünü sarsarak toplumu ayırıştıran önemli bir sorundur. Nefret söylemi; ırkçılık, farklı inançlara tahammülsüzlük, cinsiyetçilik, homofobi, zenofobiyle de ilgilidir ve bu kavramlar aynı zamanda nefret söylemi bölümünün alt başlıklarını da oluşturmaktadır. Irkçılığı da içerebilen yabancı düşmanlığı özellikle başka ülkeden göç edenler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Toplumumuzda ise Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteciler nefret söyleminin doğal hedefi olmuşlardır. Savaş ortamından kaçarak ülkemize yerleşen ya da Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanan Suriyeli mültecilerin göç yollarındaki ölümlü kazalar başta olmak üzere yaşadıkları sorunların üstüne maruz kaldıkları nefret söylemi de eklenmektedir. Yerel halk ve Suriyeliler arasındaki en küçük bir sorun bile medya yoluyla abartılarak Suriyeli mülteciler bir tehdit olarak sunulmakta ve hedef gösterilmektedir. Bunun sonucunda Suriyelilere karşı nefret suçu işlenme ihtimali de artmaktadır. Nefret suçuna teşvik eden bu içeriklerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği de birinci bölümün önemli tartışmalarından biridir. Üzerinde durulan diğer önemli bir konu ise nefret söyleminin nefret suçuyla sıkı bağlantısı ve nefret söylemi ve/ya suçunun yasal dayanağının olup olmadığıdır. Nefret söylemini iyi anlayabilmek için öncelikle bu tezde 'söylem' teriminden ne anlaşılması gerektiği bilinmelidir.

1.1. Söylem

Söylem; nefret söylemiyle beraber giderek günlük dilimize de yerleşmekte ve 'beyanın veya sözün' eşanlamlısı gibi kullanılmaktadır. Ancak söylem (discourse)¹

¹Söylemle ilgili teoriler Saussure, Chomsky, Nietzsche, Heidegger, Wittgenstein ve Strauss gibi son iki yüzyıldaki önemli düşünürlerin görüşlerinden ilham almaktadırlar (Sözen, 1999, s. 16). Bu düşünürlerin arasında Yapısal Dilbilimin kurucusu olarak kabul edilen Ferdinand de Saussure'un dille alakalı görüşleri söylem teorilerinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Saussure'a göre dil bir sistemdir, toplum ve dilden tamamen ayrı bir düşünce yoktur. Düşünce dilin sınırlarında toplum içinde şekillenir (Tura, 1996, s. 90-91). Bu şüphe ederek düşünceye, düşünceden varlığa ulaşılan René Descartes'in Kartezyen olarak adlandırılan görüşündeki dilden bağımsız düşünce tözünden farklı bir görüşe işaret etmektedir. Saussure teorisini ikili karşıtlıklar üzerine kurmuştur ve önemli ikili karşıtlıklarından biri dil/söz (*lingua/parole*) ayrımıdır. Düşüncenin dilin koşullarında ortaya çıkması gibi, söz de dilin koşullarında ortaya çıkar. Dil toplumsalın içinde oluşan soyut kurallarken, söz somut bireysel kullanımı işaret etmektedir. Dil bir göstergeler sistemidir. Gösteren ile gösterge arasında nedensel bir ilişki yoktur. Örneğin 'kalem' kavramı ve göstereni 'kalem' işitsel imgesi arasında kurulabilecek birbirini gerektiren bir bağlantı bulunamaz.

farklı düşünürler tarafından kavramsallaştırılan önemli ve kapsamlı bir kavramdır. Söylem; bilginin sözlü, sözsüz, yazılı olarak ifade edilmesiyle iktidarı şekillendiren ve aynı zamanda iktidar tarafından şekillendirilen, sürekli sosyal bir dönüşüm içinde olan bir dil pratiğidir. Söylem öncesi ve sonrasıyla bir bağlantılar bütünü olan bağlamla (context) birlikte bir anlam kazanır.

Önemli söylem teorilerinden bilgi (*episteme*) temelli söylem anlayışını getiren ve teorisiyle birçok düşünürü etkileyen filozofların başında Michel Foucault bulunmaktadır. Foucault için söylem “insanlar, eşyalar, bilgi ve soyut düşünceler hakkında düşünmenin, onları betimlemenin, tanımlamanın ve sınıflandırmanın bir yoludur (Foucault, 1987’den aktaran Selçuk ve Şeker, 2012, s. 33)”. “Foucault’ya göre söylem “dışlama (denetleme) usulleri” ile üretilmektedir (Demir Güneş, 2013, s. 57)”. Yasak, “akıllılık - delillilik” karşıtlığı, “doğru - yanlış” karşıtlığı dışlama ilkelerindendir. Yasak daha çok konuşma yasağını, deli söyledikleri işitilmeyeni, doğru söylem ise tabi olunması gereken söylemi ifade etmektedir. Söylem bu tür karşıtlıklarla üretilir ve araştırma sonuçlarıyla edinilen bilgiyle de yeniden üretilir. “Ona göre bilgi, özgürleşimin önünü keserek gözetlemeye, düzene sokmaya, disipline etmeye yönelik bir kip halini alır (Sarup, 2004, s. 101)”. Bu yönüyle bilgi bir tür iktidardır. İktidar bu güce söylenen ve söylenmeyenleri elinde kontrol ederek ulaşır. İktidar; eşitsizlikleri söylem üzerinden yeniden üretir ve baskı altındaki grupların söylemi delilerin söyleminde olduğu gibi dikkate alınmaz. Kısacası; doğru-yanlış gibi sınıflandırmalar üzerinden kurulan söylem metinlere, konuşulanlara, konuşulmayanlara, dolayısıyla zihinlere hükmetmenin bir yoludur.

Nefret söyleminde de söylemdeki gibi ikili karşıtlıklar üzerinden insanlar sınıflandırılır. Zihinlerde olumsuz özelliklerle eşleştirilenler denetlenir ve dışlanırlar. Dışlanan bu gruplar konuşamazlar, konuşsalar bile söyledikleri işitilmez. Böylece bu gruplar nefret söylemi üzerinden disipline edilerek kontrol altında tutulmuş olur. Nefret söylemi eşitsizlikleri tekrar tekrar üreterek iktidarın da devamını sağlar. Nefret söyleminin üretiminde söylemin üretimiyle aynı usullerin kullanıldığı akılda tutulmalıdır. Nefret söyleminin tespitinde de analizinde de söylemin boyutlarından ve farklı söylem teorilerinden yararlanılabilmektedir. Ancak Söylem Analizi konusu; ‘Yöntem, Analiz ve Uygulama’ bölümündeki 3.1.1. başlığı altında incelenmektedir.

1.2. Nefret Söylemi

Nefret söyleminin üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı yoktur ancak uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan tanımlarda kimliklerinden ötürü insanlara hoşgörüsüzlük temelli nefretin ifade edildiği bir söylem biçimi olduğu vurgulanmaktadır. Nefret söylemi; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1997 yılı tavsiye kararında “ırk nefreti, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük temelli, saldırgan milliyetçilik, etnik merkezîyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenlilere karşı düşmanlığın da dahil olduğu her türlü nefret formunu yayan, teşvik eden, savunan, haklı gösteren her türlü ifade şeklini içerir (Keyman, 2013, s.10)” şeklinde tanımlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararında² ise nefret söylemi “hoşgörüsüzlüğe dayalı nefreti (dini hoşgörüsüzlük dahil) yayan, kışkırtan, destekleyen veya haklı gösteren her türlü ifadeyi” içine alan bir şekilde değerlendirilmiştir. Her iki tanımın da genel çerçeveyi çizdiği görülmektedir. Daha ayrıntılı ve doğru anlam çıkartılabilmesi için hoşgörüsüzlük ve nefret gibi kavramların algılanış biçimlerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Nefret söylemindeki nefret kavramı duygu olarak nefret değil, ötekiye kimliğinden dolayı nefretin ifadeye dönüşmesidir. Hoşgörüsüzlük ise demokratik bir ortamda olması beklenen çoğulculuk, birlikte yaşama ve başkalarının düşüncelerine saygı göstermenin bulunmamasıdır. AİHM'nin tanımında yaymanın, kışkırtmanın, desteklemenin ve de haklı göstermenin de nefret söylemi içinde değerlendirilmesi, nefret söyleminin yayılımını engellemeye yönelik yerinde ifadelerdir.

Nefret söyleminin ‘söylem’ ifadesi içermesinden dolayı masum ya da zararsız olduğu düşünülmemelidir zira “nefret söylemi de şüphe götürmez bir şekilde bir tür söylemsel şiddet biçimi”dir (T. Dijk, 2010, s.33). Şiddeti fiziksel şiddetin dar kalıplarına sıkıştırmamak gereklidir ve T. van Dijk de şiddeti söylemle birlikte kullanarak bunu bize hatırlatır. İfadelerin nefret söylemi kategorisine girmesi için ‘şiddetin’ de ifade içinde belli bir seviyede desteklenmiş olması gerekmektedir. Fakat bu seviyelerin tespiti zor bir iştir ve uzmanlık gerektirir.

“Fiziksel şiddetin yanında, kelimenin de şiddeti vardır. Irkçı nefret mesajlarının, tehditlerin, karalamaların, lakap takmaların, küçük düşürmenin hepsi hedef grubun ruhunu yaralar (Matsuda, 1989, s. 2332)”. Nefret söylemi sadece (o an ya da olaydaki)

²Gündüz/Türkiye, § 40; Erbakan/Türkiye, B. No: 59405/00, 6/7/2006, § 56; Sürek/Türkiye (no1), B. No: 26682/95, 8/7/1999, § 62

mağdurun değil, mağdurun parçası olduğu grubu/kimliği de hedef almaktadır ve bu yüzden sadece bireye değil, parçası olduğu gruba etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Nefret söyleminin ilk ve görünür etkisi hedef alınan birey üzerinedir fakat asıl hedef bireyin mensup olduğu topluluğa o toplumun bir parçası olmadıkları ve istenmedikleri mesajını vermektir. Bunun sonucunda üretime sokulan nefret söyleminin hedefleri kendilerini sürekli rahatsız, huzursuz ve güvensiz hissederler. Çünkü kaynaktan iletilen söylem hedefini her zaman bir tehdit altında tutar.

Nefret söylemi mağdurlarını doğrudan etkiler, sonuçları da gerçek ve sarsıcıdır. Nefret söylemi mağdurları fiziksel, duygusal sorunlar yaşamakta, özgüvenlerini kaybetmekte, yalnızlaşmakta ve özgürlükleri de kısıtlanmaktadır. Nefret söyleminin etkileri gerçektir ve bazen telafisi de mümkün olmamaktadır. Nefret söyleminin zararı gerçek ve önemli olduğuna göre bu söylem uluslararası standartlarla düzenlenmeli ve nefret söylemiyle uluslararası düzeyde mücadele edilmelidir (Matsuda, 1989, s. 2336-2341).

Ancak Waldron'a göre (2012, s. 106) "İnsanların duygularını saldırıya karşı korumak hukuk için uygun bir amaç değildir". Hukuk içinde maddi zararın yanında manevi zarar kavramları bulunsa da muhtemel ruhsal/duygusal zararlara karşı tedbir almak gibi bir hedef bulunmamaktadır. Adler ise (1996, s. 1566) Matsuda'nın nefret söylemini sansürleme gerekçelerini eleştirmektedir: "Yol açtığı ruhsal zarar. Böyle bir yaklaşım mağdurları iyi niyetli söylemin neden olduğu zarardan korumada işe yaramayacaktır..." Ruhsal zararın olup olmadığı, olduysa nefret söyleminden kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek de başka bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Matsuda (1989, s. 2368) nefret söyleminin tespitinde de mağdura olan zararı ön plana çıkarmaktadır: "Zararın gerçek insanlara gerçek zarar olup olmadığını bize söylemesi için tarafsız, objektif, tarih dışı ve farkındalığa sahip olmayan mantıklı insanlara bakmaktansa, mağdur-grup üyelerine bakmalıyız". Ancak mağdur grup üyelerinin hepsinin kendilerine yönelik nefret söylemi söz konusu olduğunda bilirkişilik yapabilecekleri varsayımı; dilin özelliklerini ve dışlanmış grupların bu söyleme karşı tek tip ve aynı bakış açısıyla karşılık vermeyecekleri gerçeğini göz ardı etmektedir (Adler, 1996, s. 1552). Ayrıca Matsuda'nın önerisinde olduğu gibi nefret söylemi konusunda objektiflikten uzaklaşılması hali hazırda üzerinde uzlaşılması zor olan kriter belirleme konusunu daha da sübjektif ve tartışmaya açık bir konuma sürüklemektedir.

Ancak Matsuda'nın (1989, s. 2368) mağdurlara bakmak ve onları dinlemek önerisi nefret söyleminin zararının tespiti için olmasa bile mağdurların yaşadıklarının ve bakış açısının anlaşılması için faydalı olacaktır.

Nefret söylemiyle ilgili farklı ülkelerdeki düzenlemeleri inceleyen³ önemli isimlerden biri de Waldron'dur. "En zor modern ihtilaflı meselelerden biri bazen "nefret söylemi" olarak adlandırılan azınlık grupların üyelerine şiddetli saygısızlık, nefret, kötüleme ifade eden yayınlardır (Waldron, 2012, s. 27)". Nefret söylemi hedefindeki topluluk ve üyelerine karşı kötü bir amaçla kasıtlı olarak üretilmektedir. "Toplumun itibar sahibi bir üyesi olarak davranılan biri olmaktan çıkaracak davranış veya özelliklerle etnisite, ırk, din gibi doğuştan gelen özellikleri ilişkilendirilerek (hedeftekilerin) saygınlığının temellerinin zedelenmesi amaçlanmaktadır (Waldron, 2012, s. 5)".

Waldron'un nefret söylemi tanımında kasten belli bir grubu hedef göstererek kötülenmesi vurgulanmaktadır. Nefret söylemi mağdurlarının toplumdaki konumlarının sarsılması itibar kavramı üzerinden ifade edilmektedir. Bu açıdan diğer insanlar tarafından fark edilemeyecek ancak mağdurlar tarafından derinden hissedilecek toplumsal sorunlara da dikkat çekilmektedir.

Waldron (2012, s. 117) huzur ortamını korumak adına örneğin kampüslerde ve işyerlerinde ırkçı nefret ve diğer nefret söylemi biçimlerinin kısıtlanmasının kabul edilebilir olduğunu söylemektedir. Waldron'un nefret söyleminin kısıtlanabileceği görüşüne Lewis karşı çıkmaktadır:

Nefret söylemine izin vermeyi savunan görüşlerden biri korkunç inançların farkında olmamızı sağlaması ve onunla mücadele etme azmimizi güçlendirmesidir. Birleşik Devletler'e hukuk öğretmek için göçen bir İngiliz Jeremy Waldron tarafından bu düşünceye kabaca karşı çıkılmaktadır (Lewis, 2007, s. 159).

Lewis'in bakış açısına göre nefret söylemi içerikleriyle karşılaşmak farkındalığın artmasını sağlamaktadır ve ayrıca nefret söyleminin kısıtlanması ifade özgürlüğü için bir tehdite dönüşebilmektedir. Buna örnek olarak kampüslerde nefret söylemiyle mücadele etmek için yürürlüğe konulan yönetmelikler ve sonuçlarından bahsetmektedir. Elbette kamusal tartışmaların özgürce yürütüldüğü hoşgörülü bir ortam olması gereken

³Waldron (2012, s. 8), Kanada, İngiltere, Yeni Zelanda gibi bazı ülkelerdeki nefret söylemi düzenlemelerine atıfta bulunmaktadır: "Fakat hepsi korunmasız azınlıkların üyelerini hedef alan, onlara karşı nefreti körüklemeyi tasarlayan, kasten taciz eden ve/veya hakaret eden ve/veya tehdit eden ve/veya küçük düşüren kelimelerin kullanılmasıyla ilgilidir".

kampüslerde ırkçı saldırıların olması önemli bir sorundur. “Ancak bir kez bu sorun söylem yönetmelikleriyle ele alınmaya başladığında, ırkçılık sorunu politik doğruluk eleştirmenleri için çok kolay bir hedef halini aldı. Mizah anlayışı bile tehlikeli göründü (Lewis, 2007, s. 159)”. Lewis’in dikkat çektiği gibi nefret söylemi yasaklanırken ifade özgürlüğünün gereğinden fazla kısıtlanması riski bulunmaktadır. Ancak bu, nefret söyleminin hoşgörülmesi gerektiği anlamına da gelmemektedir. Çünkü “... nefret söylemi kadınları ve azınlıkları susturarak kamusal tartışma ortamını zayıflatmaktadır (Adler, 1996, s. 1505)”. Yani nefret söylemi kullanılması dezavantajlı grupların ifade özgürlüğü başta olmak üzere temel haklarını kısıtlar ve onları sürekli olarak tehdit altında tutar.

Bu tezde ise diğer teorisyenlerin fikirleri de göz önünde bulundurularak Adler’in temel yaklaşımları ve eleştirileri esas alınmaktadır. Adler’in yaklaşımında olduğu gibi, nefret söyleminin mağdurlarının ifade özgürlüklerini ve diğer özgürlüklerini tehdit ettiği ve dolayısıyla kısıtlanması gerektiği savunulmaktadır. Fakat ifade özgürlüğünün korunabilmesi için kısıtlama ölçütleri doğru ve ölçülü olmalıdır. Ayrıca bir ifadede nefret söyleminin olup olmadığının belirlenmesi her durumda kolay olmayacağından dolayı gizli nefret söyleminin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Nefret söylemi her zaman açık bir şekilde görülememektedir. Çoğu zaman kelimelerin arasında gizlenmektedir. Dirini (2010, s. 78), T. van Dijk’in gizli nefret söylemine örnek olarak “ama”lı cümleleri gösterdiğini hatırlatır. ‘İrkçi değilim ama...’ gibi ifadelerle başlayan ve bir topluluğu hedef göstererek nefret ifade eden cümlelerin satır aralarında nefret söylemi bulunabilir. Azınlıklar ve diğer hassas gruplar söz konusu olduğunda görünürde ırkçı olunmadığı, ayrımcılığa karşı olunduğu iddia edilmekte ancak gizlenen asıl düşünce “ama”yla ifade edilmektedir. Nefret söylemi açıkça ifade edil(e)mediğinde, nefret söylemine maruz kalan gruplarla ilgili haber ve köşe yazılarındaki “ama”lı cümleler özellikle incelenmelidir.

Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl 10 Örnek (2010, s. 34) başlıklı çalışmada ise nefret söylemine dair şu ilgi çekici noktaya temas edilmiştir: “Dikkat çekici bir nokta da gazetelerde manşet veya sürmanşetlere kadar çıkan nefret söyleminin haberlerde giderek “satır aralarına” ve daha çok da köşe yazılarına kaymaya başlamasıdır”. Başka bir deyişle, daha önceleri açıkça ifade edilen nefret söylemi artık iyi niyet cümlelerinin arkasına sığınmaya başlamıştır. Olumlu cümlelerin arkasına gizlenilerek kullanılan nefret söylemi normalleştirilmekte ve doğallaştırılmaktadır.

Nefret söyleminin hedefi çoğu zaman açıktır. Ancak, nefret söyleminin kaynağını tespit etmek hedefini tespit etmekten daha basittir “..., çünkü nefret söylemi, hedeften çok söylemi ileten kaynak hakkında bilgi verir (Cortese, 2006’dan aktaran Doğu, 2010, s. 250)”. Bu söylemin üreticileri kendilerini ‘biz’ kimliği altında güçlü bir topluluğun parçası olarak görmek ister. Toplumda bu ‘biz’ kimliği oluşturabilmek için olumsuzlukların yüklenebileceği ‘onlara’ yani ‘ötekilere’ ihtiyaç duyulmaktadır. Ötekiler haksız ve yersiz bir şekilde nefretin hedefine dönüştürülen bir düşman kitlesi olarak sunulmaya başlar.

“Biz” bireyin iyilik değil, güç ve haklılığını anlatmanın aracı haline dönüştüğü ölçüde, “Öteki” zayıflığı ve haksızlığı temsil etmeye başlar ve “Biz” bizim gibi olmayan “öteki”lerden işte bu yüzden nefret etmeye başlarız. Nefretin asli unsuru giderek “ötekilerin” varlığına indirgenir. Oysaki hiçbir insan, sevgi ve mutluluk idealini ötekiler olmadan gerçekleştiremez (Talismenler, 2012, s. 259).

Nefret söyleminin üretiminde ötekilere duyulan nefret vardır ve insanların sadece bizden farklı oldukları için düşmanlaştırılmaları, şeytanlaştırılmaları veya dışlanmaları ötekileştirme olarak ifade edilebilir. Bu süreçle desteklenen ve nefretin farklı biçimlerde sözlere ya da kelimelere döküldüğü söylemler nefret söylemini üretirler.

Aygül (2010, s. 100) nefret söylemini üreten bu söylemsel pratikleri şöyle sıralamaktadır: “Nefret söyleminin üretiminde, stigma (damgalama), stereotipler, ayrımcılık, homofobik ve zenofobik söylem dikkat çekmektedir”. Bu söylemsel pratikler tek başlarına ya da diğerleriyle birlikte nefret söyleminin bileşenlerini oluşturmaktadır. Örneğin, bir nefret söylemi ifadesi hem homofobik hem de zenofobik öğeler içerebilirken, bir başkası tüm söylemsel pratikleri içerebilmektedir. Stigma kavramı başta ruhsal hastalık ya da AIDS gibi cinsel yolla bulaşan hastalığı olanlar olmak üzere ötekileştirilen kişi ya da grupların yaftalanmasını ve bunun sonuçlarını tanımlamak için kullanılır. Daha çok önyargıyla karıştırılan stereotip ise birey ya da toplumlara dair yapılan genelleştirmeler sonucunda oluşan olumlu ya da olumsuz kalıp yargıdır. “Ayrımcılık konusundaki anahtar kelimenin “bakış açısı veya zihniyet” olduğunu karşımıza çıkan her ayrımcılık olayında görmek mümkündür (Zonana ve Reyna, 2012, s. 122)”. Zihniyet meselesi olduğu için hayatın her anında ayrımcılığın izleriyle de karşılaşılabilir. Homofobi eşcinsel korkusu olarak dilimize çevrilebilirken, daha geniş anlamıyla LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel) bireylere karşı olan iğrenme, korku, nefret vb. duyguların doğrultusunda oluşan tutumdur. “Homofobi; homoseksüellik ve lezbiyen, gey ve biseksüel (LGB) kişilere karşı önyargıya dayalı

irrasyonel korku ve hoşnutsuzluktur (“Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele Avrupa Konseyi Standartları”, 2014, s. 87)”. Zenofobi’yi, yani diğer bir ifadeyle “yabancı düşmanlığı”nı ise, “kültürü içinde barındıran bir ulusa özdeş kimlikle bağlantı kurularak yabancılara karşı duyulan güvensizlik, korku ve/veya nefret ifadesi (Master ve Le Roy, 2000’den aktaran Yılmaz, 2008, s.27)” olarak tanımlayabiliriz. Buna göre, yabancılar ulusun bütünlüğüne potansiyel tehdit oluşturan farklı kültürlerin taşıyıcıları olarak görülmektedirler. Bu etkenlerin bazılarının ya da tamamının bir araya gelerek söylemde kendine yer bulması nefret söyleminin oluşmasına neden olmaktadır.

Nefret söyleminin hedefleri de nefret söylemini üreten bu özelliklerle benzerlik göstermektedir. Nefret söylemi gibi geniş bir konunun daha detaylı ve anlaşılır ele alınabilmesi için genellikle hedef grubun özelliklerine göre kategorilendirme yapılmaktadır. Binark ve Çomu⁴ (2012, p.4) nefret söylemini siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi olarak altı başlık altında değerlendirmektedirler (http-1). Aygöl (2013, s. 23-26) ise nefret söylemini siyasal nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik yönelimi nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirmiştir. Ortak olan başlıklar siyasal, inanç ve mezhep temelli, cinsel kimlik temelli, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemidir.

Bu çalışmada ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin tavsiye kararı ve AİHM’nin kararlarındaki nefret söylemi tanımı esas alınarak nefret söylemi kategorilere ayrılmıştır. Bunun temel nedeni Türkiye’nin kurucu üyesi olduğu Avrupa Konseyi’nin kararlarının, tarafı olduğu AİHM’nin kararlarının iç hukuk için de bağlayıcı olmasıdır. Dolayısıyla nefret davaları da nihayetinde bu tanımlar doğrultusunda yürütülmelidir. Cinsiyetçi ve homofobik söylemin nefret söyleminin üretimindeki baskın rolü değerlendirildiğinde cinsel kimliğe dayalı nefret söylemi kategoriler arasına dâhil edilmiştir. Kategoriler mutlak olamayacağından dolayı bir nefret söylemi ifadesi birden fazla kategoriyle ilişkili olabilir. Çünkü nefret söylemi homofobik, zenofobik, ırkçı ve

⁴<https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degidir/> (Erişim tarihi: 29.04.2019)

diğer söylemsel pratikleri aynı anda içinde barındırabilmektedir. Örneğin yabancılara ve göçmenlere karşı nefret söyleminin ırkçı ya da etnik milliyetçi bir dile sahip olması doğaldır. Ancak tersi düşünüldüğünde her ırkçı ya da etnik milliyetçi söylemin yabancı ve göçmenlere yönelik olmayacağı açıktır. Çünkü azınlıklar da ırkçı ya da etnik milliyetçi söylemin mağduru konumundadırlar.

Literatürde kullanılan bu nefret söylemi kategorileri göz önünde bulundurulduğunda nefret söyleminin ana unsurlarının kategoriler arasında mutlaka yer alması gerektiği düşünülmektedir. Nefret söylemi bu tezde nefret söyleminin sık görüldüğü dört temel kategori altında değerlendirilmektedir: Cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, ırkçı ya da etnik milliyetçi temelli nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi.

1.2.1. Cinsel kimlik temelli nefret söylemi

Ataerkil toplumlarda ayrımcılık sadece kadınlara değil, erkek egemen kültüre ters gelen diğer cinsel kimliklere yönelik de sürdürülmektedir. Walby (1990, s.20), ataerkil sistemi “erkeklerin kadınları sömürdüğü, baskı uygulayıp egemen olduğu, toplumsal yapılar ve uygulamalar sistemi” olarak tanımlar. Ataerkil sistemi oluşturan yapılardan biri de cinselliktir ve zorunlu heteroseksüellik ve cinsiyetler arasındaki çifte standartlar ataerkil yapının kolonlarından birini oluşturur. Zorunlu heteroseksüellik homoseksüelliğin tabu olmasını, dolayısıyla homofobiye gerektirmektedir. Bireylere heteroseksüellikten başka bir seçenek tanınmadığı için, tabuları yıkacak olan homoseksüellik bir tehdit gibi algılanmakta ve bu da homoseksüellik korkusu ve nefretine yol açmaktadır. Homofobi (homophobia); George Weinberg’in 1972’de bulunduğu psikolojik homoseksüellik korkusunu anlatmak amacıyla kullandığı bir terimdir (Marshall, 1999, s. 305).

Nefret söylemi içeren metinlerin çoğunda homofobik bir dil vardır ve konu LGBT bireyler olmasa dahi bu dilin sürdürüldüğü görülür. ‘Biz’ kategorisine dâhil edilmeyen homoseksüellik heteroseksüel kimliğin pekiştirilmesi için dışlanır ve kimliğin diğer öğeleri oluşturulurken de bu dışlama temel alınır. “Homofobi, hem cinsiyetçilikle hem de ırkçılıkla derinlemesine bir biçimde iç içe geçmiştir (Kimmel, 2013, s. 100)”. Örneğin mülteciler hakkındaki yorumlarda konu homoseksüellikle alakalı olsa da olmasa da ırkçılığa, cinsiyetçilik ve homofobinin eşlik ettiği görülebilmektedir. Mültecilerin ülkelerinden ayrılmasından bahisle savaştan kaçmanın erkekliğe

sıgmayacağı, ancak kadınların arkasına sığınan homoseksüellerin yapacağı bir iş olduğu ve dolayısıyla aşağı bir millet oldukları düşünce kalıbı sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Heteroseksüellik kalıbının dışında kalan homoseksüel kimliği toplumdan dışlanarak ayrımcı politikalara maruz kalmaktadır. Eril iktidar ise kendine benzemeyenleri dışarıda tutarak kendi korkularınınından da uzaklaşmaya çalışmaktadır.

Diğerleri ise dışlama siyasetini yinelemeye devam etmektedirler; sanki güvenli toplumsal cinsiyet sahası daha az erkek olarak gördüklerimizden –kadınlardan, gey erkeklerden, doğma büyüme Amerikalı olmayan erkeklerden, beyaz olmayan erkeklerden-arındırıldığında orta sınıf, heteroseksüel, beyaz erkekler, erkeksi olmamanın ve başka erkeklerce teşhir edilmenin yakalarını bırakmayan korkusu ve derin utancı olmaksızın kendilik duygusunu yeniden inşa edilebilecektir. Bu ırkçılığın, cinsiyetçiliğin ve homofobinin erkekliği (Kimmel, 2013, s. 102).

Erkekliğin söylemi nefret söyleminde kendine yer bulmakta ve korktuklarını dışlayarak kendi egemenliğinde bir söylem geliştirmektedir. Egemenliği sarsacak herhangi bir kimlik bir tehdittir. Kadın ve LGBT cinayetleri töre ya da namus cinayetleri adı altında meşrulaştırılmakta ve bu nefret suçu nefret söylemiyle tekrar desteklenmektedir.

Özetle, ataerkillik erkeklerin kadınların üzerinde konumlandırıldığı ve homoseksüel kimliğin söz konusu dahi edilmediği bir düzendir. Cinsiyetçilik ve homofobi heteroseksüel yapıyı, erkek egemen kültürü destekler. Ancak erkekler arasındaki hiyerarşide de farklı kimliğe sahip erkekler de ikinci plana atılmaktadırlar. Erkek veya erkeksi olmayan, o millettten olmayanlar saf dışı bırakılarak hiyerarşinin devamı sağlanmaktadır. Dolayısıyla temel alınan kimliğin dışında kalan herkes homofobik, cinsiyetçi, ırkçı dil içeren nefret söyleminin hedefi konumundadır.

1.2.2. İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi

Din ve mezhepler arası anlaşmazlıklar ve çatışmalar insanlığın binlerce yıldır değişmeyen yaralarından biridir. Her grubun kendi inancını kesin ve değişmez doğru olarak görmesi farklı inançlara tahammül gösterilmemesini de beraberinde getirmektedir. Bu zıtlıklar inanç ve fikir planında kaldığında sorun teşkil etmeyebilir. Ancak dini veya mezhebini fundamentalist⁵ bir bakış açısıyla görenler diğer din veya

⁵İnançtaki farklılıkları tehdit olarak gören hareketlerin başında *fundamentalizm* vardır. Fundamentalizm “Bildirilmiş dinin temel metinlerine ya da “temeller”ine (*fundamentals*) geri dönmeyi isteyen bir hareket

mezheplerin inançlarındaki farklılık veya yeniliklerden dolayı saygı duymamaya hatta inançlarını değiştirmeye ya da bozmaya çalıştıkları düşüncesiyle nefret etmeye başlayabilirler. Böylece bu farklılıklar bir çatışma unsuruna dönüşebilmektedir. Diğer inancın hoşgörüsüyle karşılanmadığı ve ötekileştirildiği durumlarda inanç ve mezhep temelli nefret söylemi görünürlük kazanır. Aslında aynı din ya da aynı mezhepler⁶ içinde dahi inançların farklılaşması doğaldır. Ancak ortak yönlerden çok farklılıklar vurgulandığında ve diğer inanç yanlış ve tehdit edici olarak etiketlendiğinde dinler ya da mezhepler arasında çatışmalar, kavgalar yaşanabilmektedir (http-2).

Din veya mezhep, zorunlu olarak kötü inancı ya da şiddet ve nefreti gerekli kılmaz. Fakat din, bazı beşeri durumları meşrulaştıran bir etmen olarak belirlediğinde kötü inancı etkin bir biçimde sürdürmenin güçlü bir aracı olabilir. Bilhassa çoğunlukta olan hâkim mezhep taraftarları “nefret işçisi” olarak yaşayabilirler. Çünkü bu durumlarda inanışlarla ilgili farklılıklar her şeye uyarlanabilen retorik bir anahtar haline dönüşebilir ve “atalardan kalma nefretin” üzerine bir disiplin uygulanır (İşcan, 2013, 153).

Dini grupların aralarındaki çıkar çatışmaları, siyasi çekişmeler gibi beşeri durumlar din veya mezhep kullanılarak sürdürülür. Bu durumlarda kendi din veya mezhebini sevmek ve yaşamaktan çok diğer din veya mezheplere karşıtlık ve nefret ağır basabilir. Elbette din ve mezhep farkı savaşların ve çatışmaların yegâne sebebi olamaz. Ancak yine de tarih boyunca inançların bu tür çatışmaların bahanesi ya da itici gücü olarak kullanılması yadsınamaz bir gerçektir.

Öncelikle toplumumuzun çoğunluğunun kendini mensubu olarak kabul ettiği İslamiyet'teki temel ayrımlar göz önüne getirildiğinde, mezhep kavgasının bir ayağında Şii bloğu bulunurken diğer ayağında genelde Vahhabi-Selefi⁷ anlayıştan çok fazla etkilenen Sünnilik bulunduğu görülür (İşcan, 2013, 152). (http-3) Kendi mezhep ya da

ya da inanç. Dolayısıyla fundamentalizm, dinde modernizm ve liberalizme zıt bir çizgidir (Marshall vd., 1999, s. 251)”.
⁶Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MEZHEP (Erişim tarihi: 29.04.2019)

⁷Selefi bakış açısı diğer dinlerin yanı sıra dindeki bidatleri uygulayan İslam içindeki diğer inançları da reddeden ve nefret söylemi üretimine uygun bir zemin hazırlayan bir ideolojidir. Selef kelimesi İslam'ın ilk dönemlerini temel alma anlamında kullanılsa da Modern Selefilik kökleri Vehhabilikle başlatılabilir. Bidatlerden kurtulmak ve tevhide ulaşmak için diğer dini grupların tekfir edilerek (kafir ilan edilerek) öldürülmelerinin helal olacağı bir anlayışı beslemektedir. Böylece İslam adını kullanarak terör estiren birçok örgütün ideolojisini oluşturmaktadır.

<http://www2.diyaret.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/Sayfalar/DergidenSecmelerDetay.aspx?rid=%2037> (Erişim tarihi: 29.04.2019)

görüşünü değişmez ve yegâne hakikat olarak görmek, diğer mezhep ya da görüşün ötekileştirilmesinin önünü açmaktadır. Hangi mezhep ya da inanç taraftarları tarafından yapılırsa yapılsın diğer mezhep ya da inancı takip edenleri tekfir (kâfir ilan etmek) o topluluğa karşı inanç ve mezhep temelli nefret söylemine neden olmaktadır. Bu açıdan Ortadoğu'daki Şii-Sünni ayrımında diğerini aynı dinin içindeki 'öteki' görme alışkanlığı, bizim toplumumuzda ise Alevi-Sünni ayrışmasında görölmektedir. Kişilerin ya da grupların Şii-Sünni, Alevi-Sünni ayrışmasında olduğu gibi sırf farklı inançlara sahip olmaları hedef gösterilmelerine neden olduğunda önu alınamaz bir huzursuzluk başlar. Aynı dine mensup olsalar da inançlardaki ayrılıkların, siyasi, ekonomik çıkarların da etkisiyle katliamlar, hatta savaşlar bile çıkmıştır. Ülkemizde maalesef özellikle Maraş'ta ve Sivas'ta yaşanan elim olaylar linç kültürünün, nefret söyleminin nefret suçuna dönüşümünün örneklerini oluşturur ve diğer mezhep ve inançlara yönelik nefret söyleminin vahim sonuçlarını bize açıkça göstermektedir. "Bugün Müslümanların yapması gereken şey farklılıkları ön plana çıkararak farklı olana tahammülsüzlük gösterip ötekileştirmek değil, farklılıkları zenginlik olarak görmektir (Avcu, 2013, s. 386)".

Müslümanların aralarındaki sorunların yanı sıra diğer din mensuplarının Müslümanlara karşı⁸ olumsuz tavır ve düşünceleri de mevcuttur. Müslümanlara karşı korku ve karşıtlığın artmasıyla *İslamofobi* kavramı ön plana çıkmaya başladı. "İslamofobi –gerçek ya da icat edilmiş- günah keçisi tanımlayarak ve bu günah keçisini inşa edilmiş 'biz' kaynakları/hakları/tanımından dışlayarak; gücü ele geçirme, sağlamlaştırma ve genişletmeyi hedefleyen bir grup baskın insanla alakalıdır (Bayraklı ve Hafez, 2017, s. 8)". İslamofobi anlayışında İslam çeşitlilik barındırmayan eleştiri kabul etmeyen yekpare bir din ve Batıdan aşağı konumda sunulmakta ve Müslümanlara karşı ayrımcılık, taciz ve şiddet kullanarak İslam düşmanlığı yapılmaktadır (Brennan, 2009, s. 132). İslamofobinin yükselmesi Müslümanların özgürlük alanlarının daralmasına ve günlük hayatta olumsuzluklarla karşılaşmalarına yol açmaktadır. İslamofobi; Müslümanlara karşı bazen ayrımcılık, bazen nefret söylemi ya da suç

⁸Müslümanların kendi aralarındaki anlaşmazlıklarının yanında, Hristiyanlar ve Müslümanların arasında en az bin yıllık geçmişe sahip çatışmalar ve Hristiyanlık mezhepleri arasında da çatışmalar vardır. Haçlı Savaşları Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki dinler arası savaşa, Otuz Yıl Savaşları ise Katolikler ve Protestanlar arasındaki mezhep savaşlarına örnek olarak verilebilir. Avrupa'da o dönemlerde de adı konulmayan bir İslam korkusu ve karşıtlığı görölmektedir. Dönemimizde ise İslam karşıtlığı daha açık yapılmaktadır. Bunun zirve noktası batı medyasında 11 Eylül saldırıları sonrası İslam'ın terörizmle ilişkilendirilerek Müslümanların terörizmin sorumlusu ilan edilmesidir.

olarak ortaya çıkmaktadır. Göçlerle artan Müslüman nüfusu özellikle Avrupa’da Müslümanlara karşı nefret söylemini daha da görünür kılmaktadır.

Kısacası; dinler ve mezhepler arasındaki farklılıklar inanç çeşitliliği, zenginliği değil çatışma sebebi olarak sunulmaktadır. Bu çatışmanın dili ise diğer inancın ötekileştirildiği ve hedef gösterildiği nefret söylemidir. Dinlerin mensupları arasında özellikle Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında, İslamiyet ve Hristiyanlık içinde de Şii-Sünni, Alevi-Sünni, Katolik-Protestan gibi mezhepler arasında da mezhep ve inanç temelli nefret söylemi görülebilmektedir. Müslümanlara karşı korku, nefret ve karşıtlık ise İslamofobi olarak karşımıza çıkmaktadır. İslamofobi Müslümanların günah keçisi olarak seçildiği ve onların yaşam alanlarını daraltan bir anlayıştır. Bu anlayış medyada Müslümanlara karşı nefret söylemini de beslemektedir. Hangi din, mezhep ya da inanca sahip olunursa olunsun diğer inancı ötekileştirmek yerine kendi inancını yaşama ve diğer inancı suçlamadan konuşma dillerdeki nefreti azalmasına yardımcı olacaktır. Zira “Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 9. madde, 1. fıkra)”. Bu özgürlük inanma özgürlüğünü içerdiği gibi inancını değiştirme ya da inanmama özgürlüğünü de teminat altına almaktadır.

1.2.3. Irkçı ya da etnik milliyetçi temelli nefret söylemi

Milliyetçi söylemin ivme kazandığı günümüzde ulus/millet, milliyetçilik, etnisite, etnik milliyetçilik gibi kavramlar sıklıkla birlikte kullanılmaktadır. Bu kavramlar bazı kesişme noktalarına sahip olsalar da farklı gerçeklikleri temsil etmektedirler. Literatürdeki çalışmaların çoğunda milliyetçiliğin devletlerin kurulması sürecinde öteki etnik kimliklerden farklılık iddiasının kullanılmasıyla icat edilmiş modern bir olgu olduğu öne sürülmektedir (Yıldırım, 2014, s. 23-37). *Milliyetçilik* üzerinde uzlaşılan ortak bir tanıma sahip değildir ve farklı şekillerde anlatılmaya çalışılmıştır:

Milliyetçilik; varolmaya devam eden etnik kimliklerin (Geertz 1963; Smith 1986; Hutcheson 1994);, sanayileşmeyle gelen siyasal ve kültürel değişmelerin (Gellner 1964, 1983); bütünsel bir ekonomi ve devletin çeperlerindeki ekonomik eşitsizliğe gösterilen ayrılıkçı tepkilerin (Hetcher 1975); eski seçkinlerden ya da komşularından farklı oldukları iddiasındaki yeni seçkinlerin statü kaygılarının ve hınçlarının (Greenfeld 1992); kapitalist ekonomik ilişkiler içindeki devletleri meşrulaştırmaya yönelik bir ideoloji icadının (Hobsbawm 1990); ya da devlet kurmaya eşlik eden merkezileşme ve birliğini sağlama çabalarını pekiştirmenin (Tilly 1975, 1990; Mann 1993,1995) bir sonucu olarak açıklanmıştır (Calhoun, 2012, s. 28-29).

Milliyetçiliğe dair öne sürülen her bir görüş tek başına kapsayıcı bir tanım oluşturmaya da bütünün birer parçasını oluşturmaktadırlar. Milliyetçilik düşüncesinin iki dayanak noktası ulus/millet ve vatan kavramlarıdır. Hobsbawm ve Ranger (2006, s. 13-18)'a göre ulus ve vatan icat edilmiş geleneklerle inşa edilen sahte cemaatlerdir. Anderson (1995, s. 21-22)'a göre ise ulus, belli insanlarla sınırlı, egemen bir cemaat olarak hayal edilmektedir. Her iki tanımda da bu topluluk insanların hayatını dahi feda edebileceği bir kardeşlik, yoldaşlık olarak kurgulanır. Ortak kültüre, dile, geçmişe, geleneklere sahip insanların bir ulusu oluşturan, aynı vatani paylaşan vatandaşlar oldukları hayal edilir ve milliyetçilik fikrinin başladığı nokta bu birlik beraberlik duygusudur.

Diğer etnik kimliklerden farklılığı üzerinden kendini konumlandıran milliyetçiliğin etnisite ile ilişkisi de birbirinin içine geçmiş durumdadır. Etnisite; din, dil, tarih, köken gibi özellikleriyle diğer topluluklardan farklı olduğunu savunan ve öyle kabul gören bir topluluğun farklılıklarına işaret etmektedir. Millet gibi etnisite de doğal ya da verili değildir ve toplumsal olarak öğrenilmektedir (Giddens, 2006, s. 487). Kendini bir millet olarak gören topluluklar ise milletlerin ezelden beri var olan doğal topluluklar olduğu düşüncesine sahiptirler. Milliyetçilikle ilgili modernist anlayıştan farklı olan primordialist (ilkçi) anlayışa göre ulus ve milliyetçilik doğal ve sabit olarak ele alınmaktadır. Ancak bu düşünce ulus tanımına uymayan ülkelerin ortaya çıkmasıyla zayıflamaya başlamıştır (Smith, 2002, s. 58-60).

Etnisite ve milliyetçilikle alakalı diğer önemli kavram da etnik milliyetçiliktir⁹. Etnik milliyetçilik bir etnik gruba dayalı milliyetçiliği de, birden fazla etnik yapının oluşturduğu devletteki milliyetçiliği de işaret edebilmektedir. Ancak çoğu zaman etnik milliyetçilik etnisiteye ve etnik kimliğe dayalı daha dar kapsamlı bir milliyetçilik anlamında kullanılmaktadır. Etnik milliyetçilikle milliyetçilik ayrımında güç de önemli bir faktördür (Conversi, 2004, s. 2-14). Bu ayrım yapılırken, güç etnik grupların devlet içindeki konumları üzerinden değerlendirilmelidir. Diğer bir deyişle milliyetçi grupların etnik gruplardan temel farkı ya egemen olmaları ya da egemenlik iddia etmiş olmalarıdır.

⁹Etnik milliyetçiliğin daha iyi anlaşılabilmesi için 'sivil milliyetçilik' olgusu ile ilişkisine de kısaca değinilmelidir. Sivil milliyetçilik; liberalizmin eşit haklara sahip yurttaşlık fikrinin yansıması olan bir milliyetçiliktir ve etnik milliyetçiliğin daha olumlu bir karşılığı gibi sunulmaktadır. Oysaki etnik milliyetçilik ve sivil milliyetçilik milliyetçiliğin iki ayrı karakteridir ve her milliyetçilikte değişen oranlarda bulunabilmektedir (Gökalep, 2007, s. 285-286).

Milliyetçilikle ilgili önemli başka bir husus ise milliyetçiliğin homojen olmadığı ve geniş bir skaladaki terimlerle de bir fabrikadaki dişliler gibi bağlantılı olduğu gerçeğidir. Bu yüzden milliyetçilik; yurtseverlik, etnosentrizm¹⁰, yabancı düşmanlığı¹¹, şovenizm gibi kavramlarla birlikte düşünülmelidir. Milliyetçilikle aynı kavram zincirini paylaşan ırkçılık da milliyetçilikten ve bu kavramlardan ayrı olarak değerlendirilemez. Zaten milliyetçiliğin aşırı bir ‘eki’ olan ırkçılık, milliyetçilikle birbirlerini karşılıklı olarak belirlemekte ve desteklemektedir (Balibar, 2007, s. 62-69).

Irkçılık; ırk kavramını oluşturan benzer fiziksel, kültürel, sosyal özelliklere sahip insan topluluklarına karşı önyargı ve hoşgörüsüzlüktür. Irkçılık aynı zamanda insanların bu tür benzerlikleri ve farklılıkları üzerinden sınıflandırıldığı ve insan toplulukları arasındaki eşitsizliklerin bu farklılıklar sonucunda meşrulaştırılmaya çalışıldığı bir ideolojidir. Bu sınıflandırma hiyerarşik bir yapının oluşturulması ve devam ettirilmesine yarayan bir özelliğe sahiptir. Kendi topluluğunu ve çıkarlarını diğerlerini ezerek ön plana çıkaran bir zihniyetin yansımasıdır.

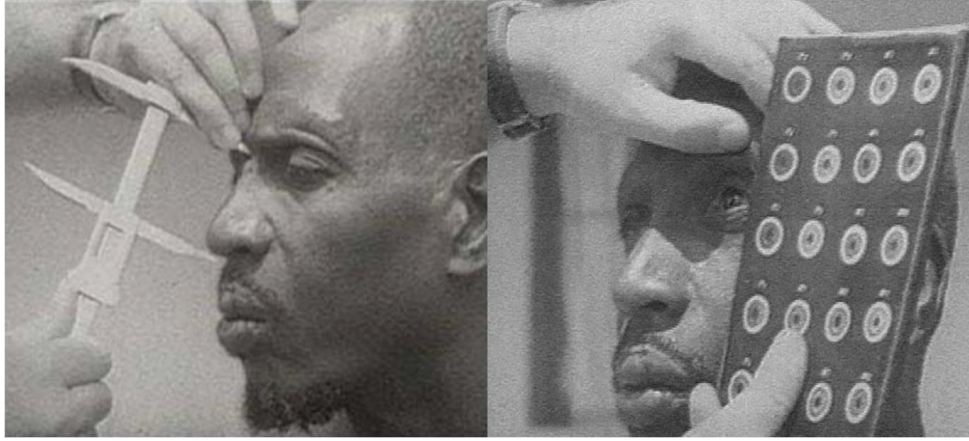
Kısaca, ırkçılık insanların sosyal davranış ve zihinsel kapasitelerinde doğuştan farklı olan ayrı kalıtsal gruplara bölünmüş olduğu ve dolayısıyla üstün veya aşağı olarak sıralanabildiği inançtır. ... Irkçı düşünce özü itibariyle etnosentriktir. Kabul edilen bu ırkçı fikirler etnik dış grupları hep aşağı görürler (Marger, 2012, s.18).

Üstün ya da aşağı olmanın doğuştan gelen özelliklere bağlanmış olması bu sınıflandırmanın değişmeyeceği ve değişmemesi gerektiği inancını da beraberinde getirmektedir. Bu açılardan kendi grubunu diğer gruplardan üstün görmek masum bir anlayış olarak kalamamaktadır. Bunun başlıca nedeni ise bu anlayışa bağlı olarak diğer grupların “aşağılığını”, kendi grubunun “üstünlüğünü” kanıtlamaya çalışan uygulamaların başlatılmasıdır. Bazen aşağı olduğu düşünülen grupların ağır işlerde çalıştırılması, tecrit edilmesi gibi uygulamalar yapılırken bazen de bu grupları yok etmeye varan geniş bir yelpazedeki eylemler üstünlük anlayışının ürünleridir.

¹⁰Etnosentrizm parçası olduğunu düşündüğü grubu temel alarak diğer etnik grupları, kültürleri içinde bulunduğu kültür iklimi ve değer yargılarıyla değerlendiren ve kendi grubunu üstün gören bir anlayıştır. Etnosentrizm sadece etnik kimliklerde değil, milliyetçilik ve ırkçılık için de geçerlidir. Ülkenin her yanının “düşmanlarla” çevrili olduğu ve vatandaşların ise canını vatani için seve seve feda edecekler olarak kodlandığı milliyetçilikte dünyanın bir milletin etrafında döndüğü algısı güçlüdür. Bu algı diğer etnik grupların tehdit olarak görülmesi ya da en azından göz ardı edilmelerinin yolunu açar. Vorster (2002, s. 297)’a göre Irkçılık ve etnisizmin (veya etnosentrizmin) ortak paydası bizimle (“grup içi”) olarak onlar (“grup dışı”) olarak arasındaki ayırım ve gerginliğin bilincidir. “Biz duygusu”yla, ve takip eden yalnızlıkla, standart bir grup (ister etnik, ırk veya dini olsun) diğer grupları kendi standartları veya değerleriyle yargılayabilir ve bu da Marger’a göre birinin kendi grubunun diğerlerinden üstün olduğu görüşünü üretebilir.

¹¹1.2.4. Yabancılarla ve göçmenlere yönelik nefret söyleminde açıklanmaktadır.

Görsel 1.1.de gösterildiği gibi, Rwanda katliamının öncesinde Hutular ve Tutsiler arasındaki fiziksel farklılıklar önemli bir ayırım konusu haline getirilmiş ve radyo yayınlarının da etkisiyle yıllardır beraber yaşayan iki grup karşı karşıya gelmiş ve binlerce insan acımasızca öldürülmüştür. Bu katliam öncesinde ve boyunca ırkçı ve etnik temelli nefret söylemi görülmüş ve sonunda nefret suçu ortaya çıkmıştır. Örnek verilebilecek diğer önemli bir olay da Nazilerin Yahudilere, Romanlara, engellilere, komünistlere yönelik yaptıkları katliamlardır. Bu soykırım ve bağlantılı uygulamalara Avrupa Konseyi'nin nefret söylemi tanımında anti-semitizm üzerinden gönderme yapılırken, ırkçılıkla alakalı ise ırk nefreti ifadesi kullanılmaktadır.

Görsel 1.1. Hutu ve Tutsi farklılıklarının tespit çalışmaları(<http://descendresdanslatete.be>, 2017)

Verilen örneklerle bakıldığında ilk başta ırkçılık geçmişte kalmış ve günümüzde sadece aşırı uçlardaki gruplar tarafından kullanılan bir ideoloji olarak düşünülebilir. Oysaki biyolojik ayrımların yapıldığı ırkçılığın yerini günümüzde büyük oranda ‘yeni ırkçılık’ almaktadır. Balibar (2000)’in ‘ırksız ırkçılık’, Taguieff (2001)’in ‘farkçı ırkçılık’ olarak da adlandırdığı bu kavram etnosentrizm ve yabancı düşmanlığından beslenen, topluluklar arasındaki kültürel farkların abartılarak birlikte yaşamının mümkün olmadığının savunulduğu kültürel bir ırkçılıktır. Mültecilerin biz kimliğini tehdit ettiği savunusunun da kaynağını oluşturan yeni ırkçılık, ırkçılığın cinsiyetçilik ve milliyetçilikle eklemlenen ve örtük bir şekilde kullanılan yeni bir sürümü gibidir. Bu örtük ırkçılık topluluğun kendi kültürünü korumak adına medya vasıtasıyla diğerlerine benzemeyen yönlerinin abartılması ve sorunsallaştırılmasına dayanmaktadır (Keneş, 2014, s. 407-418).

Milliyetçiliğin, özellikle etnik milliyetçiliğin ve ırkçılığın etnosentrik karakteristiği ötekileştirmeye ve dolayısıyla nefret söylemine uygundur. Kültürel,

fiziksel farklılıkların bir etnik grup için tehdit olarak görülmesi etnik temelli nefret söyleminin ortaya çıkmasına neden olur. Diğer etnik toplulukların dili, dini, gelenekleri ya da varlıkları bile etnik temelli nefret söyleminin gerekçesi olarak sunulabilir. Kendi milletin ya da etnik topluluğunun üstün olduğu anlayışı ise diğer topluluklara karşı ırkçı nefret söyleminin önünü açar. Çünkü üstün olmak başkalarının aşağı olmasını gerektirir. Aşağı olarak kodlanan gruba karşı ırkçı nefret söyleminin kullanımı böylelikle kolaylaşır. Irkçı ya da etnik temelli nefret söylemi olarak ifade edilse de nefret söylemi aynı zamanda hem ırkçı hem de etnik milliyetçi özelliğe sahip olabilir. Irkçı ya da etnik milliyetçi nefret söylemi mültecilere ve yabancılara yönelik de yoğun olarak kullanılmaktadır.

Özetle; etnik grupların farklılıkları göz ardı edilerek bir bütün olarak düşünülen ulusun, belli sınırları olan vatan topraklarında yaşadığı hayal edilmektedir. Etnik milliyetçiliklerden birisi devlet gücüne sahip olursa, milliyetçilik ön plana çıkarak milletin ortak geçmiş ve değerlere sahip olduğu iddia edilir. Bu anlayış milliyetçiliğin dayanak noktasıdır. Etnosentrik bir yaklaşımla farklılıkların toplulukların üstün ve aşağı olarak sınıflandırılması için kullanılması ise ırkçılığı doğurmaktadır. Irkçılık biyolojik üstünlüğün yanı sıra kültürel farklılıklara odaklanan ve kültürel ırkçılık olarak özetlenen yeni ırkçılık olarak da ortaya çıkabilmektedir. Irkçı veya etnik milliyetçiliklerin etnosentrik bakış açısı azınlıkta kalan diğer etnik grupların göz ardı edilmesi, nefret söylemine maruz kalmaları ya da soykırıma kadar giden uygulamalara neden olabilir.

1.2.4. Yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi

Ulusun inşa sürecinde olduğu gibi yeniden inşa sürecinde de “biz ve onlar” ayrımı en kritik rolü oynamaktadır. Biz Türkler, biz İtalyanlar diyebilmek için ortak dil, kültür, tarih gibi yapıtaşlarının yanında, diğer milletlerden ayırtıracak unsurlar da gereklidir ve bu süreçte ‘yabancılar’ ‘öteki’ kategorisine yerleştirilerek kullanışlı bir hedef olur. Bir ‘öteki’ olarak yabancılar ne kadar korkutucu, kötü, barbar ise ‘biz’ o kadar güven verici, iyi, medeni vb. sıfatlar ile kodlanır. Dış grup olarak görülen yabancılar iç grup olan milletin güvenliğini tehdit eden bir unsur olarak öne çıkar. Bu yüzden göçmen ve mültecilerin bir ülkeye gelip yerleşmesi iç grubun düzenini bozan bir tehdit olarak görülür. Tehdit olarak algılandıkları için de ırkçılık, yabancı düşmanlığından beslenen nefret söylemi için olağan bir hedef halini alırlar. Ülkenin mevcut hatta gelecekteki sorunları için aranan olağan şüpheliler ise yabancılar ve mültecilerdir.

Göçmen ve mülteciler gittikleri ülkelerde sıklıkla toplumsal hayattan dışlanır ve dolayısıyla topluma uyum sağlamakta zorlanırlar. “Türkiye’ye dış göç hareketleri ile gelen göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar bulundukları kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler (Bostancı, 2017, s. 213-214)”. Ülkemizdeki mültecilerin çoğunluğu Suriyeli olduğu ve öteki olarak simgeleştirildikleri için bu sorunlarla en fazla onlar karşılaşmaktadırlar.

Göçmen ve mültecilere karşı çıkılması sebepleri arasında ekonomik, siyasi, kültürel, toplumsal nedenler vardır. “Göçmenler ücretleri düşürür, ‘yerli nüfus’ arasında işsizliği yükseltir, doğurganlıklarıyla sosyal sistemi çökertir ve ulusal kimliği tehlikeye düşürürler (Özekmekçi, 2010, s.44)”. gibi argümanlar yukarıda belirtilen olumsuz tutumlara dayanak olarak gösterilmektedirler. Göçmenlerin ve mültecilerin yerel halkın işlerini elinden alacaklarını, ekonomiye yük olduklarını, güvenliklerini tehdit ettiklerini düşünülürken, hangi şartlar altında göç ettikleri veya yaşadıkları göz ardı edilmektedir. Göçmenler ve mültecilerle ilgili bu olumsuz yargılar nefret söyleminin de gerekçesini ve aynı zamanda içeriğini de oluşturmaktadır.

Mültecilerin hayatları nefret söylemini besleyen yabancı düşmanlığı tehdidiyle de karşı karşıyadır. Yunancada yabancıya karşılığı olan ‘xenos’ ile korku anlamındaki ‘phobos’ kelimelerinin birleştirilmesiyle türetilen yabancı düşmanlığı (xenophobia) şöyle de açıklanabilir: “İnsanların, kendi toplumlarının dışında olan, yaşama tarzı ve değerleri bakımından doğal karşıladıkları kendi değerlerine yabancı olan Öteki karşısında kendiliğinden gösterdiği anlayışsızlık ve düşmanlık (Schnapper, 2005, s. 483)”. Kendisinden olmayana korku, nefret ve düşmanlığı içeren yabancı düşmanlığı etnik milliyetçiliğe de ırkçılığa da dayalı olabilir. Dolayısıyla yabancılara ve göçmenlere karşı nefret söylemi hem yabancı düşmanlığı, hem de etnik milliyetçilik ve ırkçılık özelliklerini aynı anda gösterebilir. Ayrıca yabancı veya göçmenlere yönelik nefret söylemi ırkçılık veya etnik milliyetçilik temelli nefret söylemi ile kullanılan söylem ve dış grubu şeytanlaştırarak iç grubu savunmaları gibi özellikleri yönüyle birbirleriyle örtüşürler.

Bu kesişme ve iç içe geçmişlik durumunun tersi ırkçı veya etnik milliyetçilik temelli nefret söyleminde de geçerlidir. Irkçı veya etnik milliyetçilik temelli nefret söyleminde hedef başka bir etnik grup olabileceği gibi yabancılar veya göçmenler de olabilir. Yabancılara ve göçmenlere karşı nefret söyleminin etnik milliyetçilik veya ırkçı

temelli nefret söyleminden temel farkı ise asıl hedefinin yabancı veya göçmenler olması ve bu söylemde yabancı düşmanlığı ya da göçmen karşıtlığının ana unsur olmasıdır. Örneğin, Türkiye’deki Kürtlere yönelik olumsuz bir metnin etnik temelli nefret söyleminin başlığı altında değerlendirilebileceği rahatlıkla söylenebilir. Suriyelilere yönelik nefret söyleminin ise ırkçı veya etnik milliyetçi bir özelliğe sahip olsa da son tahlilde yabancılar veya göçmenlere yönelik nefret söylemi başlığı altında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Ünal (2014, s. 77-82) da ‘Suriyeli mültecilerle gerginlik’ haberlerini incelediği çalışmasında ırkçı veya etnik temelli nefret söylemini ekonomik, güvenlik kaygıları gibi alt kategorilerle birlikte kullanmıştır. ırkçı veya etnik temelli söylem bu noktada yabancı veya göçmenlere yönelik nefret söyleminde de görülebilen bir alt söylem kategorisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birbirlerinin özelliklerini gösterebilmelerine rağmen iki nefret söyleminin ayrı ayrı değerlendirilmesinin sebeplerinden birisi de yabancı veya göçmenlere yönelik nefret söyleminin medyada çok geniş ve yoğun şekilde yer bulması ve ayrı bir başlık altında değerlendirilecek öneme sahip olmasıdır. Tüm bu nedenlerden dolayı ırkçı veya etnik milliyetçi nefret söylemi ile yabancılar veya göçmenlere yönelik nefret söylemi ayrı başlıklar altında ancak birbiriyle oldukça iç içe geçen iki nefret söylemi türüdür.

Her ne kadar sınıflandırma kolaylığı için bu tür farklı başlıklar kullanılsa da, her nefret söylemi içeriğini bir kategoriyle sınırlı kalamayacağı ve birbirlerinin özelliklerini gösterebilecekleri de açıktır. Neller (2018, s. 75-90) ırk, din, cinsiyet gibi kimlik kategorilerinin her nefret söylemi/suçü türünü kapsamamasının mümkün olmadığı için kapsamını daralttığını ve ‘benzer etmenler’ gibi bir ifade eklenerek bu sorunun kısmen çözülebileceğini iddia etmektedir. Ayrıca nefret söylemini/suçunun örneğin ırkçı nefret gibi genel bir neden yerine, hedefteki belli bir topluluğa nefret olarak değerlendirilmesinin daha isabetli olacağını savunmaktadır. Neller’in bu önerisi uygulandığında bu tezde Suriyeli mültecilere yönelik nefret söyleminde ırkçı, etnik milliyetçi, yabancı ya da göçmen düşmanlığı içeren söylemlerin ayrı ayrı veya beraber kullanılabildiği görülmektedir. Dolayısıyla bir başlığın altında sınırlandırmak yerine Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ayrı bir başlık olarak değerlendirilecektir. Fakat bu konuya geçilmeden önce tezin konusundaki grup olan Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ve yaşadıkları hakkında genel bilgiler verilecektir.

1.3. Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ve Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi

İlk başlıkta önce Suriyeli mültecilerin yaşadıkları zorunlu göç, tabi oldukları mevzuat, göç yolundaki ölümler ve yerel halkın onlara bakış açısı anlatılmaktadır. Diğer başlıkta ise Suriyeli mültecilerin medyada temsilleri, ötekileştirilmeleri, düşmanlaştırılmaları ve nefret söylemine maruz kalmalarının gerekçeleri incelenmektedir. Son olarak ise günah keçisi olarak seçilen Suriyeli mültecilerin nefret suçunun mağduru olma ihtimalleri örneklerle gösterilmektedir.

1.3.1. Türkiye’deki Suriyeli mülteciler

Göç, insanlık tarihinin değişmez olgularından biridir. Daha iyi imkânlarla ulaşabilmek için göç edilebildiği gibi; doğal afet, sürgünler, etnik çatışmalar ve savaşlar gibi faktörler göçü zorunlu kılabilir. Dünya; tarihindeki en büyük göç kriziyle¹² karşı karşıya bulunmakta ve bu kriz artarak devam etmektedir (http-4). Bu sorun sadece savaşların yaşandığı ya da mültecileri barındıran ülkelerin değil tüm uluslararası toplumun acil bir sorunudur ve üzerinde titizlikle çalışmayı ve işbirliğini gerektirmektedir.

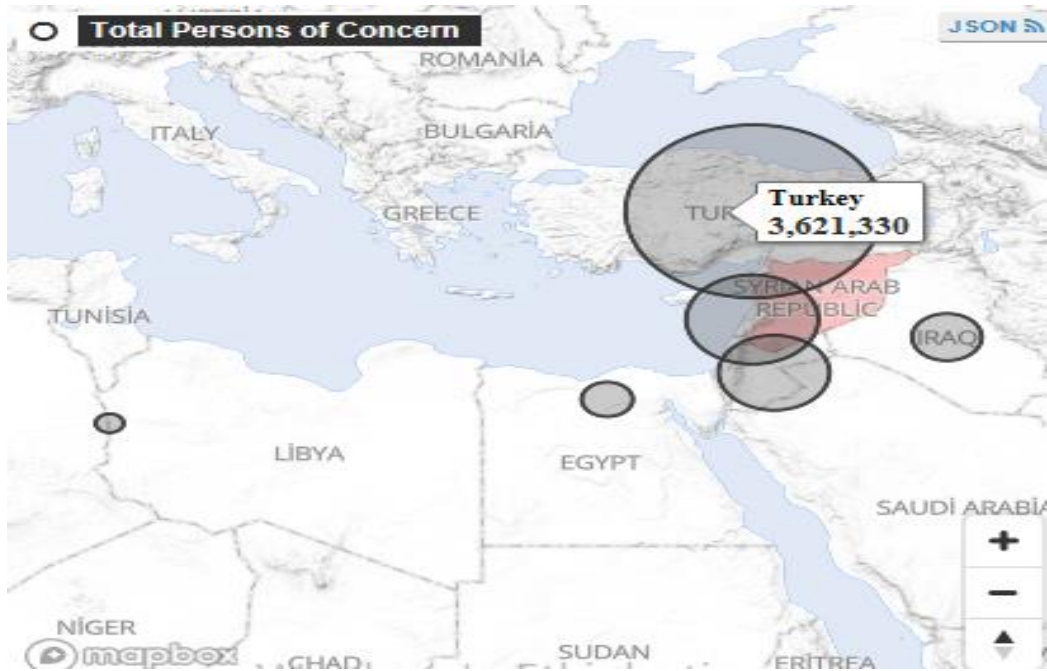
Türkiye Cumhuriyeti de bu göç krizini transit ülke, göç alan¹³ ve de göç veren ülke olarak yaşamaktadır (http-5). Mültecilerin Türkiye’deki yasal haklarındaki belirsizlikler, mülteci statüsünü almakta zorluklar gibi nedenlerle mültecilerin bir kısmı için ülkemiz transit ülke olarak görülmektedir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen “Türkiye, son yıllarda göçmenler için “transit ülke” konumundan çıkıp “hedef ülke” durumuna gelmiştir (Bostancı, 2017, s. 217)”. Türkiye’nin hedef ülke özelliğini edinmesi daha çok Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin Suriye’yi etkilemesi ve Suriye’den Türkiye’ye göçlerin yoğunluk kazanmasıyla gerçekleşmiştir. Dalga dalga yayılan gösteriler Tunus, Mısır, Libya gibi ülkelerde yönetimin devrilmesine yol açmış,

¹²Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [BMMYK]’nin yayınlamış olduğu istatistiklere göre; dünya çapında zorla yerinden edilmiş 68,5 milyon kişi, 5,4 milyonu Filistinli olmak üzere 25,4 milyon mülteci, 10 milyon vatansız kişi bulunmaktadır. Yerinden edilmiş kişi sayısı şu ana kadarki en yüksek sayıya ulaşmıştır. Her gün yaklaşık 44,400 kişi zorla yerinden edilmektedir. <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

¹³Türkiye’ye yakın coğrafyada ya da kültürel yakınlığımızın bulunduğu ülkelerde yaşanan savaşlar, çatışmalar ve diğer sorunlar sonucunda başlayan göç dalgası Türkiye’yi uzun yıllardır etkilemektedir. 1988’de yaşanan Halepçe katliamı ve I. Körfez Savaşı’ndan sonra Türkiye’ye gelen Iraklı sayısı 500,000’i geçmiştir. Daha sonra Bosna, Kosova, Makedonya’dan da ülkemize toplu göç yaşanmıştır. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559 (Erişim tarihi: 27.04.2019)

15 Mart 2011 tarihinde ise Suriye Arap Cumhuriyet’inde gösteriler başlamıştır. Suriye’de başlayan protestoların bir süre sonra silahla bastırılmaya çalışılmasıyla, iktidar yanlılarıyla muhalifler arasında bir iç savaş başlamış oldu. Suriye’deki iç savaş birçok Suriyelinin ülkelerinden ayrılarak başka ülkelere göç etmelerine neden olmuştur ve bu göç gönüllü değil, zorunlu bir göçtür. Suriye’nin iç karışıklıklar öncesinde yaklaşık 20 milyon nüfusu vardı. 500 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği, nüfusunun yaklaşık dörtte birinin de başka ülkelere iltica etmek zorunda kaldığı tahmin edilmektedir.

BMMYK verilerine göre; yüzde 6’sı kamplarda olmak üzere 5,648,002 kayıtlı Suriyeli mülteci tespit edilmiştir (Kayıtlı mültecilerin bölgedeki dağılımını Harita 1.1.de gösterilmektedir). Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır, Kuzey Afrika kayıtlı mültecilerin sayısı 2,026,672’dir. Türkiye’de ise bu sayı 3,621,330 kişiyi bulmuştur¹⁴ (http-6).

Harita 1.1. Bölge ülkelerindeki kayıtlı Suriyeli mülteciler (Birleşmiş Milletler verileri, 2019)

Komşu bir ülke olması, savaştan kaçan halk için ‘Açık Kapı Politikası’ uygulaması ve Avrupa ülkelerine geçiş rotasında olması gibi başlıca sebepler nedeniyle Suriyeli mültecilerin çoğu ilk olarak Türkiye’ye geçiş yapmayı tercih etmiştir. Savaştan toplu halde kaçtıkları ve ayrı ayrı mültecilik tespiti yapılamayacağı için ‘varışta mülteci’ (*prima facie*) olarak kabul edilirler. Aksi ispat edilmediği müddetçe her birey mültecilik

¹⁴<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

haklarına sahiptir. Türkiye'ye sığınan Suriyeliler için yapılan uygulama 2014'te çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre *geçici korumadır*.

Madde 91 - Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir (6458 sayılı kanun, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m. 91).

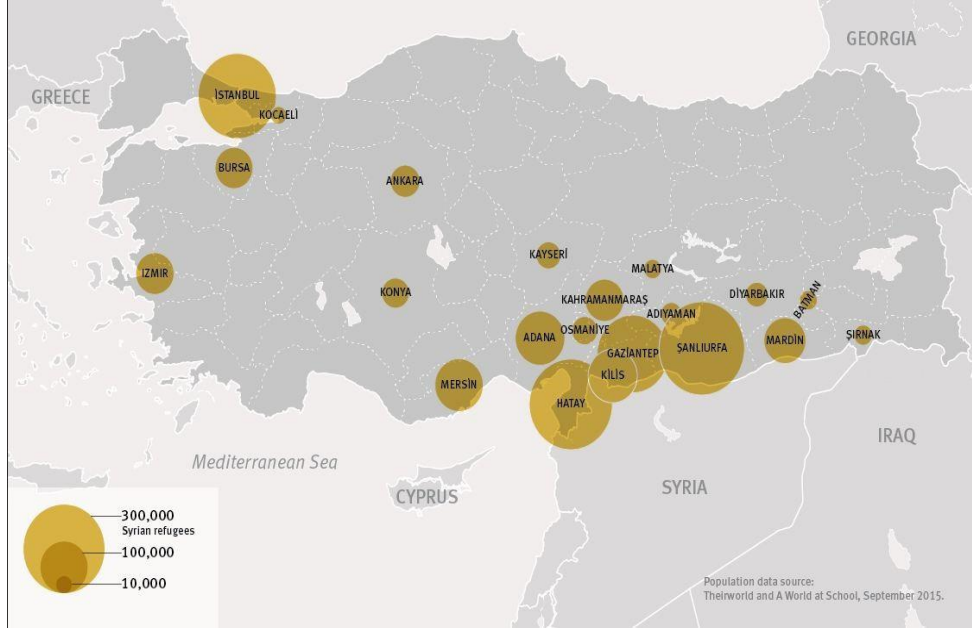
Ülkelerine dönmeleri halinde zulüm görme riski olduğu için Suriyeli mültecilere geri göndermeme (*non refoulement*) ilkesi uygulanmaktadır. Suriyeliler Türkiye tarafından resmî olarak 'mülteci' olarak tanınmayan ve genelde uluslararası hukukta hiçbir karşılığı olmayan misafir sözcüğüyle tanımlanan bir grup görünümündedir.

Ayrıca mülteci statüsüyle ilgili mevzuattaki farklılıklar kamuoyunda kavram karmaşasına yol açmakta ve mülteci, göçmen, sığınmacı gibi kavramlar¹⁵ birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (http-7). Bu tezde Suriye'den ülkemize zorunlu göçle geldikleri ve uluslararası hukukta mülteci olarak kabul gördüklerinden dolayı Suriyeliler için mülteci ya da Suriyeli mülteci ifadeleri kullanılacaktır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 2019 yılı verilerine göre artık Suriyeli mülteciler Türkiye'nin her ilinde ikamet etmektedirler¹⁶ (http-7). İnsan Hakları İzleme Örgütü ise (Human Rights Watch); Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin en fazla nüfusa sahip oldukları illeri Web sitesinde göstermekte olup mültecilerin 10,000 kişiden fazla olduğu iller aşağıda Harita 1.2.de sunulmaktadır.

¹⁵Oysaki "Mülteci statüsüne sahip olması mümkün olmayanlar için kullanılan sığınmacı kavramı 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte kullanım imkanını yitirmiştir (Cihangir, 2015, p. 27)". <http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu-uzerine-bir-calisma/> (Erişim tarihi: 11.02.2018) Böylece mültecilerle ilgili kavram karmaşası kısmen giderilmiştir. Mülteci yerine kamuoyunda sıkça kullanılan başka bir kavram ise *göçmendir*. Göç Terimleri Sözlüğü (Uluslararası Göç Örgütü[IOM], 2009, s. 22)'nde göçmen kavramı "hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklediklerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır". Diğer bir deyişle göçmen zorunlu değil kendi isteğiyle göç eden kişidir. Suriyeli mülteciler zorunlu bir göçle ülkemize geldiklerinden dolayı göçmen kavramıyla ifade edilmeleri gerçeklere uygun düşmemektedir.

¹⁶<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-suriyelilerin-olmadigi-gundem-2111885/> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

Harita 1.2. Türkiye ve Suriye: Yerinden Edilmiş Suriyelilerin Sayıları ve Yerleri (İnsan Hakları İzleme Örgütü resmi internet sitesi)

İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep gibi illerde ise 300,000’den fazla Suriyeli mülteci yaşamaktadır. İl nüfusuna oranlandığında ise en yoğun Suriyeli nüfusu Kilis’tedir¹⁷ (http-8). Özellikle bu illerde mültecilerin sağlık, beslenme, eğitim, meslek edinme gibi temel gereksinimlerini gidermede yaşanan sorunlar mültecilerin toplumsal hayata uyum sağlamalarını engellemekte ve gelecekte de bu sorunların üstesinden gelinmesinin daha da zor olacağını göstermektedir. Bu nedenle daha iyi şartlara sahip olduğu düşünülen Avrupa ülkelerine sığınma talepleri ilk defa bir milyon sınırına dayanmıştır. Sığınma talebi kabul edilmeyen ya da başka bir nedenden dolayı Avrupa ülkelerine ulaşmak isteyen mülteciler, sığınmacılar genellikle deniz yolunu kullanmaktadırlar. İnsan ticareti ve insan kaçakçılığının merkezi haline gelen Ege ve Akdeniz kıyılarında küçük teknelerle, lastik botlarla götürülen insanların bir bölümü teknelerin batmasıyla ne yazık ki hayatlarını kaybetmektedir. 2014 yılında 3.419, 2015 yılında 5.509 ve 2016 yılında ise 3.336 mülteci denizlerde çıktığı umut yolculuğunu tamamlayamayarak hayatını kaybetmiştir (Özer, Bezirgan ve Vitaliyev, 2017, s. 8).

Ölen mülteci sayısının azalmasında 16 Aralık 2013’te Ankara’da imzalanan, 1 Ekim 2014’de yürürlüğe giren, Haziran 2016’da uygulanmaya başlanan Türkiye ve AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın etkisi büyüktür. Anlaşmanın temelinde yasadışı yollarla AB’ye giden Suriyeli mültecilerin Türkiye tarafından geri alınması ve bunun

¹⁷http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim tarihi: 27.04.2019)

karşılığında aynı sayıda yasal yollarla başvuru yapan mültecilerin AB'ye gönderilmesi prensibi vardı (Özer, Bezirgan ve Vitaliyev, 2017, s. 10). Bu anlaşmanın yapılmasını hızlandıran süreç ise Alan Kurdi'nin ölümü¹⁸ sonrasında mülteci ölümlerinin kamuoyu gündeminde daha geniş yer almasıdır. Dönemin Doğan Haber Ajansı muhabiri Nilüfer Demir'in çektiği 3 yaşındaki Alan Kurdi'nin kıyıya vurmuş cesedinin fotoğrafı 2 Eylül 2015'te Türk ve dünya kamuoyunu sarsmış, mültecilerin sorunları ve denizdeki ölümlere karşı kısa süreli bir farkındalık yaratmıştır. Fakat sığınma talebinin ve ölümlerin devam etmesi hiçbir köklü değişikliğin elde edilemediğinin kanıtı durumundadır. Bu haliyle mülteciler insandışılaştırılarak sayıdan ibaret olarak görülen, sadece yakalandığında ya da öldüğünde haber yapılan, delilerin söyleminde olduğu gibi konuşturulmayan veya konuştuğunda kulak kabartılmayan, sessiz sedasız hayata tutunmaya çalışan büyük bir topluluğu oluştururlar. (Alan Kurdi'nin fotoğrafı Görsel 1.2.de gösterilmektedir).

Görsel 1.2. Alan Kurdi

Özetle, Suriyeliler zorunlu bir göçle Türkiye'ye geldikleri ve dönmeleri durumunda zulüm görme ihtimalleri olduğu için varışta mültecilerdir ve geri-göndermeme ilkesine tabidirler. Göçün olumsuz etkileri ve yabancı bir ülkedeki ortama uyum sağlamada yaşanan sorunların yanı sıra, mültecilerle ilgili mevzuattaki eksiklikler ve adlandırmadaki karmaşıklıklar da mültecilerin haklarına erişmelerinde sorunların artmasına sebep olmaktadır. Zorunlu bir göçle ülkemize gelen Suriyelilerin çoğunluğu

¹⁸Dönemin Doğan Haber Ajansı muhabiri Nilüfer Demir'in çektiği 3 yaşındaki Alan Kurdi'nin kıyıya vurmuş cesedinin fotoğrafı 2 Eylül 2015'te Türk ve Dünya kamuoyunu sarsmış mültecilerin sorunları ve denizdeki ölümlere karşı kısa süreli bir farkındalık yaratmıştır. Fakat Sığınma talebindeki ve ölümlerdeki artış hiçbir köklü değişikliğin elde edilemediğinin kanıtı durumundadır.

ülkemizde insanca yaşamaya çabalarırken, bir kısmı da göç yollarında hayata tutunmaya çalışmaktadır. Ölümlerle kısa süreli olarak gündeme yerleşen göç sorunları ise Geri Kabul Anlaşması'yla çözülmeye çalışılsa da geçici bir çözüm olarak kalmanın ötesine geçememektedir.

1.3.2. Kamuoyu algısında Suriyeli mülteciler

Mültecilerin medyada yer bulabilmesi esasında olumlu bir gelişme olsa da mülteci yaşamlarının haberleştirilmesinde ve yapılan yorumlarda temel sorunlar devam etmektedir. Mülteci ve sığınmacı haberlerini ve yorumlarını inceleyen Kolukırık'a göre (2009, s. 8-14), mültecilerin göç sürecinde ölüm-kalım mücadeleleri sayılar ve standart haber metinleriyle sıradanlaştırılmaktadır. Diğer taraftan, mültecilerin adlandırılmasında bilgi eksikliğine dayalı kafa karışıklığı ve yanlış tanımlamalar görülmektedir. Mülteciler için kullanılan 'kaçak' ifadesi insan ticareti suçunu meşrulaştırmaktadır. Umutların da teknelerle birlikte batması gibi dramatik benzetmelerle ilgi çekilerek tirajın arttırılması hedeflenir. Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçen mültecilerden boğulmadan kurtarılabilenler Türklerin kahramanlığı olarak sunulmaktadır. Mültecilerin yaşadıkları zorluklar ya da ölmeleri dramatize edilerek haberler popülerleştirilir.

Mültecilere medyada nasıl yer verildiğine bakıldığında, ölümle ve suçlarla birlikte anılmaları doğal olan, hatta bunu hak eden bir 'kitle' oldukları algısının oluşturulduğu ve bu algının kamuoyunu da etkilediği görülmektedir. Öncelikle mültecilerin her birinin ayrı özelliklere sahip olan bireyler oldukları ve tüm insan haklarına sahip oldukları unutulmamalıdır. Türkiye'nin de imzasının bulunduğu Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmede mültecilerin eğitim, din hürriyeti gibi haklarına kendi ülkesinin vatandaşları gibi sahip olduklarını; sağlık, ticaret, mesleğini yapmak gibi haklardan yararlanılabilecekleri bildirilmektedir. Ayrıca bu haklar kullanılırken ayrımcılık yapılamayacağı ve mültecilerin bulundukları ülkenin kanunlarına uymakla yükümlü oldukları Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmede¹⁹ ifade edilmektedir (http-9).

Bu haklara sahip olsalar da mülteciler bir yandan göç yollarında hayata tutunmaya çalışırken, öte yandan da kaldıkları yerlerde de temel gereksinimlerine bile ulaşmakta zorlanmaktadır. Buna ek olarak yerel halkın ötekileştirdiği, bir topluluk olmaktan da

¹⁹<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%b1ler%b1nhukuk%b1statusune%b1l%b1sk%b1nsozlesme.pdf> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

kurtulamamaktadırlar. Medyanın da etkisiyle Suriyeliler birçok sorunun nedeni olarak algılanmaktadır. Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmaya²⁰ göre ekonomik sorunların, güvenlik ve huzurun bozulmasının, kamu hizmetlerine erişimdeki sorunların sorumlusu Suriyeliler olarak görülmektedir (http-10). Yerel halkın işlerini ellerinden aldıkları, kiralari yükselttikleri, dilenci oldukları, bulundukları yerlerde suç oranlarının arttığı ve dolayısıyla huzurlarının bozulduğu düşüncesi oldukça yaygındır. Suriyelilere dair görüşlerini öğrenmek için bu araştırmada sorulan en önemli sorulardan biri de yabancıların suçla ilişkilendirilme önyargısından beslenen Suriyelilerin suça ne düzeyde bulaştıklarına dair olan sorudur. Şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş vb. suçlar Suriyelilerle ilişkilendirilerek manipülatif bir önerme kurulmuştur ve bu önermenin ne oranda desteklendiği ölçülmüştür (HUGO, 2015, s. 19-29). (Önermeye verilen cevaplar Tablo 1.2’de sunulmaktadır).

Tablo 1.2. Suriyeli sığınmacıların suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozması önermesi

ÖNERME: “Suriyeli sığınmacılar bulundukları yerlerde şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır”	Bölge içi (Adana, Gaziantep, Hatay, Mardin, Şanlıurfa)	Bölge dışı (diğer iller)
Kesinlikle katılıyorum	41,8	22,7
Katılıyorum	28,0	38,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	14,3	14,6
Katılmıyorum	10,5	20,1
Kesinlikle katılmıyorum	5,4	4,4
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması

Cevaplarda ilk öne çıkan nokta bölge içi ve bölge dışı arasındaki farklardır. Bölge içinde önermeye kesinlikle katılan ve katılanların oranı %69,8 iken bölge dışında %60,9’dur. Bölge içinde özellikle kesinlikle bu önermeye katılanların oranı %41,8’dir ve bölge dışına göre daha yüksektir. Bu düşünce tarzı zaman zaman özellikle bölge illerinde ve Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı diğer illerde mülteciler ve yerel halk arasında gerginliklerin arkasında bulunan gerekçelerdendir. Medyada Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ise bir yandan Suriyelilere yönelik bu tür

²⁰Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, 2015. <http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/TurkiyedekiSuriyeliler-Syrians%20in%20Turkey-Rapor-TR-EN-19022015.pdf> (Erişim tarihi: 07.03.2019)

önyargıların artmasını sağlarken, öbür yandan bu düşünce tarzından beslenerek kendini yeniden üretme imkânına kavuşmaktadır.

Kısacası, ekonomideki sorunların ve halkın kamu hizmetlerine erişiminde yaşadığı sorunların faturası Suriyeli mültecilere çıkartılmaktadır. Bu sorunlara ek olarak maruz kaldıkları kriminalize edici söylem ve böylelikle oluşturulan olumsuz algı da ötekileştirilmelerinin ve nefret söylemine maruz kalmalarının yolunu açmaktadır.

1.3.3. Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi

3 milyondan fazla Suriyeli mültecinin yaşadığı bir ülkede yerel halk ve mülteciler arasında zaman zaman anlaşmazlıkların yaşanması doğal olarak görülebilir. Ancak bu anlaşmazlıklar mültecilerin ötekileştirilmesi, toplumsal sorunlar için günah keçisi olarak seçilmeleri, nefret söylemine maruz kalmalarına neden olmakta ve ayrıca hedef gösterilmeleri ve nefret suçunun mağduru olmalarına da yol açmaktadır.

Ülkenin temel sorunlarını Suriyeli mültecilerin gelmesine bağlayan yerel halkla Suriyeli mülteciler arasında yaşanan gerginlikler medyada da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemini artırmaktadır. “Türkiye’de mültecilere yönelik nefret söylemleri genel olarak “Suriyeliler” üzerinden sergilenmektedir (Yanık, 2017, s.373)”. Suriyelilere nefret söylemi medyada önemli bir yer tutmaktadır. Suriyeli mülteciler konusu Suriye savaşındaki gelişmelerde özellikle ekonomik sorunlarda, toplumsal olaylarda, göçmen kaçakçılığı, haber ve yorumların ana başlığını oluşturmaktadır. Ancak mültecilerin sorunları söz konusu olduğunda geleneksel medyada ayrımcılık kendini göstermektedir. Kaldı ki, televizyon haberciliğinde ayrımcılık ile ilgili sorunlar; yok saymak ya da çok sınırlı yer vermek, olumsuzlukların konusu yapmak, ayrımcı nitelermelerle birlikte anmak ve nefret söylemini geliştirmek şeklinde karşımıza çıkar (Semerci, Erdoğan ve Önal, 2017, s. 66).

Televizyon haberciliğindeki bu uygulamalar gazete ve diğer geleneksel medya araçlarında da görülmektedir. Ataman (2014, s. 62) “Yazılı Basında Ayrımcı Söylem ve Suriyeli Mülteciler” başlıklı çalışmasında Suriyeli mültecilerle ilgili haber ve yorumları üç grup içinde incelemektedir: Bunların ilki ‘Hak Temelli Bakış Açısından Yoksunluk’tur. Suriyeli mültecilerin yaşadıkları ayrımcılıklar insan hakları açısından değerlendirilmek yerine vatandaşların mültecilerle ilgili olumsuz kanaatlerine yer verilmektedir ve insani yardım dışında olumlu haber görmek zordur. İkinci grup ‘Güvenlik Endeksli Bakış Açısı’dır ve Suriyeli mültecilerin temel sosyal hakları dahi

güvenlik perspektifinden ele alınmaktadır ve bu hakları göz ardı edilmektedir. Son olarak ‘Haberlerin Sosyal Üretimi ve Medyanın Ötekileştirici Rolü’nü ele almaktadır. Haberler tek yönlü, yanlı ve Suriyeli mültecileri ötekileştirici söylemle yazılmaktadır. Suriyeli mültecilerle ilgili haberlerde asıl muhatapları Suriyeli mültecilere söz hakkı vermek yerine konuyla dolaylı olarak bağlantısı olan yerel ya da ulusal yöneticilerin, iş adamlarının sağduyu çağrılı sözleri gazetelerin manşetlerini kaplamaktadır. Kısacası, Suriyeli mültecilerin hakları ve sorunları sadece güvenlik açısından ele alınmakta, kendileriyle ilgili haberlerde dahi kendilerini ifade etmelerine fırsat verilmemekte, onların yerine yöneticiler ve vatandaşların onlarla ilgili konuşmaları ön plana çıkarılmaktadır.

Alp (2018, s. 22-37) Suriyelilere yönelik yerel medyadaki ayrımcı ve ötekileştirici söylemi incelediği makalesinde 2013-2016 yılları arasında yayınlanan her coğrafi bölgeden seçtiği yerel gazetelerde nefret söylemi analizi yapmıştır. Küfür-Hakaret-Aşağılama(%42), Düşmanlık-Savaş Söyleminin(%32) sıkça kullanıldığını, Simgelendirme(%16) ve Abartma-Yükleme-Çarpıtmaya(%10) ise daha az rastlandığı sonucuna ulaşmıştır. Objektiflikten uzak, nefret söylemi içeren yorumlar ve haberler yoluyla Suriyeliler üzerindeki egemenlik devam ettirilirken, küçültücü ifadelerle potansiyel suçlu olarak gösterilirler. Böylece önyargılar yerel medyadaki nefret söylemi yoluyla yeniden üretilmektedir.

Yerel medyada mültecilere yönelik nefret söyleminin Eskişehir örneğinde geniş çaplı tartışıldığı Yaylacı (2017, s. 1-40)’nın makalesinde ise 2000-2016 yılları arasındaki haberler analiz edilmiştir. Bu haberlerde Suriyeli mültecilere bir yandan (iç siyaset malzemesi olarak) yardımlar başta olmak üzere ayrıcalık sağlandığı; ekonomik ve güvenliğe dair sorunlarının müsebbibi oldukları yazılırken, diğer yandan Suriyeliler hakkında Uluslararası siyasetin mağduru ve yardıma muhtaç insanlar olarak görece olumlu haberler bulunmaktadır.

Ayrıca, yazılı basındaki nefret söylemi Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporlarıyla²¹ izlenmektedir. Ocak-Nisan 2018 Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu’nda yazılı basındaki 3076 yazıda nefret söylemi içeriği tespit edilmiştir. Hedef gruba göre nefret söyleminde Suriyeliler 274 içerikle dördüncü sıradadır. Çalışmadaki

²¹Hrant Dink Vakfı’nın yürüttüğü ‘Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi’ projesi kapsamında hazırlanan raporlarla 2009 yılından itibaren takip edilmektedir. Bu çalışmada 500’e yakın yerel ve ulusal gazete taranarak nefret söylemi içeren yazılar tespit edilerek nerede yoğunlaştıkları, kimleri hedef aldıkları ortaya konulmakta ve sonuç olarak nitel ve nicel bir analiz yapılmaktadır.

kategorilerde Suriyelilerle ilgili %96 abartma/yükleme/çarpıtma, %0.7 düşmanlık/savaş söylemi, %3.3 küfür/hakaret/aşağılama görülmüş, simgeleştirme ise görülmemiştir (Medya İzleme Raporu, 2018, s. 5-11). Suriyelilerle ilgili yazılarda en çok rastlanan abartma/yükleme/çarpıtmada birkaç örnek abartılarak ve gerçekler çarpıtılarak olumsuz olaylar ya da durumlar Suriyeli mültecilerin tamamı için genellenmekte ve bireysel farklılıklar göz ardı edilmektedir.

Bu dönemde Suriyeli mülteciler;

- sistematik olarak cinayet, hırsızlık, taciz gibi adli olaylarla anıldı ve böylece potansiyel suçlu olarak kodlandı;
- güvenlik sorunları ve ‘terör’le özdeşleştirildi;
- ‘Zeytin Dalı Hareketi’na ilişkin haber ve köşe yazılarında Türkiye’deki varlıklarından dolayı hedef gösterildi;
- Türkiye’nin demografik yapısına yönelik bir ‘tehdit’, genel bir rahatsızlık ve ‘gerginlik’ kaynağı olarak etiketlendi (Medya İzleme Raporu, 2018, s.6).

Haber ve yorumlar arasından seçilen nefret söylemi örneklerinin birinde bir Suriyelinin yaptığı saygısızlık ya da işlediği suç tüm Suriyelilere genellenirken, diğerinde ise Suriyeli kadınların doğum yapması Türkiye’nin geleceği için tehdit olarak sunulmaktadır (Medya İzleme Raporu, 2018, s. 19-30). Bu ve benzeri örneklerle Suriyeli mülteciler Türkiye’deki çeşitli sorunların müsebbibi olarak gösterilmektedir. “..., belli bir halkın birliği bir iç düşmana, bir günah keçisine gereksinim duyar (Schnapper, 2005, s. 136-137)”. Mülteci ve yabancıların günah keçisi seçilmesi ‘biz’ kimliğinin pekiştirilmesi için de kullanılır. Suriyelilerin güvenliğimize, ekonomimize, toplum yapımıza tehdit olarak sunulması ülkemizin en büyük sorunları için ‘günah keçisi’ seçildiklerini göstermektedir.

Schnapper (2005) ötekileştirmeyi sosyoloji penceresinden değerlendirdiği kitabında Durkheim (1995, s. 404-405)’dan kullandığı günah keçisi kavramını birbirini takip eden yoksunluk-saldırganlık-yansıtma sürecini içerecek şekilde formüleştirmiştir:

Yoksunluk saldırganlık duyguları yaratır, saldırganlık ise savunmasız günah keçilerine yönelir. Bu sırada uygulanan şiddet daha sonra, olumsuz yargılar ve stereotiplerle akılcı hale getirilir ve doğrulanır (Schnapper, 2005, s. 136-137).

Ekonomi, güvenlik, toplumsal yapı ve düzen içindeki yoksunluklar Suriyeli mültecilere nefret söylemiyle saldırılması için gerekçe oluşturmaktadır. Suriyeli mültecilerin nefret söylemine ve buna bağlı olarak nefret suçuna karşı kendilerini savunmaları mümkün gözükmemektedir. Suriyeli mülteciler suçların, ekonomideki, aile

yapısındaki bozulmaların ve diğer olumsuzlukların kaynağı olarak stereotipleştirilmekte ve böylece nefret söylemi yeniden üretilmektedir. “Nitekim, söylemlerde Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla “tehlikeli yabancılar” veya “potansiyel tehlikeli gruplar” olarak tanımlandıkları görülmektedir (Ünal, 2014, s. 78).

Yabancıların ‘toplumsal kimliklerinin’ bu şekilde ‘normal insanların’ zihninde olumsuz özelliklere indirgenmesiyle ‘damgalanma’ gerçekleşir ve itibarsızlaştırılırlar. Damgalananların fiili kimliklerinden farklı olan başka bir kimliğe sahip oldukları varsayılır ve bu varsayılan kimliğe göre hareket edilmesi damgalananların gerçeklikten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Etnik, dini grupların damgalanması azınlıkları mücadelenin dışına itilmeleri için kullanılır. Farklılıkları ‘sapma’ olarak değerlendirilir (Goffman, 2014). Goffman’ın damgalama kuramında anlatıldığı gibi, Suriyeli mülteciler de potansiyel suçlular, tehlikeli yabancılar olarak damgalanmaktadır. İtibarsızlaştırılan, küçük görülen mülteciler gibi damgalananlar için ‘gerilim yönetimi’ ve ‘enformasyon yönetimi’ bu damgaları etkisizleştirmek için kullanılabilecek yöntemler olarak önerilmektedir.

Suriyelilerin damgalandığı bu söylem türü iç grup olan “biz”in güvenlik ve düzeninin dış grup olan yabancılar, göçmenler tarafından bozulduğu ya da bozulmaya aday olduğu kaygısını içermektedir. “Bireylerin yalnızca “göçmenler”, “yabancılar” ya da “uyuşturucu kullananlar” biçiminde tanımlanması ve sınıflandırılması bile, tek başına dış gruplar karşısında olumsuz tepkiler gösterilmesi için yeterlidir (Schnapper, 2005, s. 153)”. Dahası, bu söylemde yabancı düşmanlığındaki korkunun yansıması olarak Suriyeliler yabancı olmanın yanında tehlikeli, tehdit edici olarak da etiketlenmektedirler. “Diğer yandan, dilencilik, gasp, tecavüz, fuhuş, cinayet, para karşılığı evlilik vb. türden eylemlerin tüm Suriyelilerle ilişkilendirildiği haberlerde mülteciler hem güvenliğimize hem de ahlak ve aile yapımıza bir tehdit olarak çerçevelenmektedirler (Doğanay ve Keneş, 2016, s. 176)”. Başka bir ifadeyle, Suriyeli mülteciler suçlarla bağlantılı gösterilip ahlaksızlıkla suçlanarak güven vermeyen bir topluluk olarak gösterilmektedirler.

Güvensizlik ve tehdit edilme hissi yabancı göçmenlere yönelik olumsuz algıların oluşmasında hem sembolik hem de ekonomik alanda temel etken olarak ifade edilir. Sembolik tehdit yaşam şekline yönelik iken, ekonomik tehdit ise özellikle iş bulma alanında rekabet açısından tehdit olarak algılanma şeklinde açıklanmaktadır (Semerci, Erdoğan ve Önal, 2017, s. 27).

Diğer bir deyişle, sadece güvenlik kaygıları değil, hayat tarzına yönelik ve ekonomik kaygılar da Suriyeli mülteciler hakkındaki olumsuz algıları etkilemektedir. Savunulan temel görüş yerel halkın hakkı olan kaynakların yabancılara verilmesinin yanlış olduğu ve bunun istikrar ve düzeni bozacağıdır. Suriyeli mültecilerin ülkemize kabul edilmelerinin ülke çıkarlarına ters düştüğü ve bunun devlete fazladan maliyet getireceği düşüncesi de seslendirilmektedir (Ünal, 2014, s. 79-81). Haberlerde de bu görüşler Suriyelileri ülkemizdeki ekonomik sorunlarla ilintili göstermenin altyapısını oluşturmaktadır.

Suriyelileri ekonomik olarak daralmanın müsebbibi olarak öne çıkaran haberler hem sorumluluktan kaçılmasına hem de savaş ekonomisinin büyüttüğü sınıfsal ayrımların ve çatışmaların gerekçelerini en kırılgan durumdaki Suriyelilere yükleyerek öfkenin ve eleştirilerin yönelmesi gereken asıl hedefin sapıtılmasına aracılık etmektedir (Doğanay ve Keneş, 2016, s.159).

Böylece piyasanın ucuz ve kayıt dışı işçisi olarak sömürdüğü mülteciler yerel halkın işsizliğinin de sebebi gibi sunularak sorumluluktan kaçılmaktadır.

Irkçılık ve Medya kitabında T. van Dijk (1991), medyayla bütünleşmiş olan ırkçı ve etnik milliyetçi söylem yoluyla sapmaların, suçların, hatta ırkçılığın sorumluluğunun baskın (beyaz) toplum yerine stereotipleştirilen, mağdur azınlık gruplara ve mültecilere ihale edildiğini belirtmektedir. Avantajlı grupların konumlarını muhafaza etmesine ve yapısal eşitsizliklerin devamına yarayan ideoloji olarak ırkçılık, biyolojik farklar yerine kültürel farkları vurgulayan etnisizme de dönüşmektedir. Hem dış grup, hem iç grubun çifte hiyerarşisine tabi olan azınlık kadınlar ise ‘cinsiyetçi ırkçılık’la da karşı karşıyadır. Güç ilişkilerinin odağındaki medyanın sadece haberleri değil, başyazılarına kadar her aşamasındaki ırkçılık etnik mevzularda nasıl düşünmemiz gerektiğini belirleyecek kadar yoğun bir gündem oluştururlar.

Medyada görülen Suriyelilere karşı ırkçı veya etnik milliyetçi söylem de Suriyeliler hakkında stereotip oluşturarak tartışma çerçevesini belirlemektedir. Suriyeli mültecilerin savaş nedeniyle ülkelerini terk ederek göç etmeleri vatanlarına ihanet etmeleri olarak yorumlanmakta ve hatta genelleme yapılarak tüm Araplar ihanetle ve diğer olumsuz özelliklerle etiketlenerek dışlanmaktadır (Ünal, 2014, s. 80). Bununla bağlantılı olarak Suriyeli mülteciler konusu açıldığında bazı Arap topluluklarının Osmanlı Devleti’ne ihanet ettikleri iddiası gündeme getirilmektedir. Yazılı basında

ıkan haber ve yorumlarda²² mülteciler ekonomik yük, işsizliğinin sebebi ve/veya suça meyilli oldukları kadar aynı zamanda kendi ülkelerine ihanet eden bir topluluk olarak da ele alınmaktadır (http-11). Yazılı basının incelendiği başka bir çalışmada, kendi ülkelerine ihanet etmelerinin yanı sıra, onlara sahip çıkan ülkeye de ihanet eden yabancılar olarak gösteren haberler tespit edilmiştir (Doğanay ve Keneş, 2016, s. 145-153). ‘Geçmişte Osmanlı’ya, şimdi Suriye’ye ihanet eden Suriyeliler yarın da Türkiye’ye ihanet edeceklerdir.’ savı Suriyeli karşıtlığı için temel görüşlerden biri haline gelmiştir. Hainlikle suçlandıkları için de varlıkları bile tahammlszlkle karşılanmaktadır. Araplarla ilgili ‘pis Arap’ gibi stereotipler de Suriyeli mülteciler hakkında oluşan önyargıya zemin hazırlamaktadır. Herhangi bir Suriyeliyle olumsuz bir karşılaşma yaşanmamış olsa dahi zihinlerde negatif bir Suriyeli temsili bulunabilmektedir.

Örneğin, Türkiye’de yaşayan yerel halkın çoğu Suriyeli mülteciler ile doğrudan etkileşim kurmamış olsalar dahi, medyanın ve oluşan temsillerin etkisi ile mülteciler aleyhine ırkçı söylemlerde ve davranışlarda bulunabilmekte ve mültecileri Türkiye kimliğine ve toplumun huzur ortamına ilişkin bir tehdit olarak tanımlayabilmektedir (zdemir, ner-zkan, 2016, s. 233).

Olumsuz düşüncelerin biri veya bir kaçı ne sürülerek Suriyeli mültecilerin ülkeden gitmeleri veya gönderilmeleri gerektiği de savunulmaktır. Misafir olarak görülen mültecilerin bu topraklarda geçici oldukları ve ülkemizi terk etmeleri veya gönderilmeleri beklentisi bulunmaktadır (nal, 2014, s. 82-83). Savunulan diğer nedenlerin de etkisiyle Suriyeli mültecilerin ülkemizden gitmeleri veya gönderilmeleri en çok dillendirilen taleplerden biri olmuştur. Bu talep sık sık nefret söylemi kullanılarak dile getirilmekte ve daha önce vurgulandığı üzere toplumsal olayları tetiklemektedir. Bireysel bir suç ya da bir sorun kısa zamanda nefret söyleminin de etkisiyle nefret suçuna evirilebilme potansiyeline sahiptir²³ (http-12). Bunların arasında ilk önemli olay sosyal medyada ‘Suriyelileri istemiyoruz’ başlığı altında toplanan yaklaşık bin kişilik grup Kahramanmaraş’ta eylem yapmasıydı²⁴ (http-13). Daha sonra

²²İltica ve G Araştırmaları Merkezi [İGAM] (2019). *Medya 18 Aylık İzleme Raporu Ulusal ve Yerel Medyada Mülteci ve G Haberleri 01.06.2017-30.11.2018*. <https://medya.igamder.org/haberler/ulusal-ve-yerel-medyada-multeci-ve-goc-haberleri-raporu/#> (Erişim tarihi: 07.03.2019)

²³<http://www.cnnturk.com/video/turkiye/kopege-nicin-tekme-attiniz-kavgasi-olu-ve-yaralilar-var> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

²⁴13 Temmuz 2014’te Kahramanmaraş’ta başlayan ‘Suriyelileri istemiyoruz’ eylemlerinde Suriyeli bir ailenin içinde arabaya saldırılarak linç girişiminde bulunuldu, Arapça tabelalar söküldü, biri polis olmak üzere iki bulunduğu kişi yaralandı. <http://www.cnnturk.com/fotogaleri/turkiye/kahramanmarasta-suriyelileri-istemiyoruz-mitinginden-olaylar-cikti?page=1> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

Adana, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana ve İstanbul gibi kentlerde de ‘Suriyelileri istemiyoruz’ eylemleri yapıldı ve olaylar çıktı²⁵ (http-14). Bu olaylar nefret söylemi aşamasının kısa zamanda geçilerek nefret suçuna çok kısa zamanda evrilebildiğini göstermektedir. ‘Suriyelileri istemiyoruz’ eylemlerinden bir görüntü Görsel 1.3.’te gösterilmektedir.

Görsel 1.3. Sosyal medyada örgütlenen ‘Suriyelileri istemiyoruz’ eylemi (www.milliyet.com.tr 2014)

Bu tür olaylar elbette sadece 2014 yılındaki ‘Suriyelileri istemiyoruz’ eylemleriyle sınırlı değildir²⁶ ve mültecilerin zorla yer değiştirilmesi sonucuna da yol açabilmektedir²⁷ (http-15) (http-16). Her bir olayda bireysel suçlar ya da söylentiler kısa zamanda toplumsal bir olaya dönüşerek mültecilere yönelik saldırıların artma riski ortaya çıkmıştır. Mültecilerin can güvenliğini sağlamak için yapılan bu işlem mültecilerin İkamet ve Serbest Dolaşım hakkına da kısıtlama getirmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi Suriyelilerin can, mal güvenliğini tehlikeye atmakta ve bir insan olarak temel haklarına erişimleri de kısıtlanmaktadır.

²⁵12 Ağustos 2014 tarihinde Gaziantep’te ev sahibinin Süleyman Hassun tarafından öldürülmesiyle başlayan gerginlikte katilin komşuları da saldırıya uğradı. <http://t24.com.tr/haber/suriyeli-kiracisi-tarafindan-oldurulen-ev-sahibi-namus-cinayeti-kurbani-mi,267849> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

²⁶İki zanlı Sakarya ilinin Kaynarca ilçesinde tartıştıkları Suriyeli mesai arkadaşının 9 aylık hamile karısını ve 10 aylık bebeğini kaçırp, kadına tecavüz etmiş ve her ikisini de taşla başlarını ezerek öldürdüklerini itiraf etmişler ve tutuklanmışlardır. <http://www.milliyet.com.tr/vahset-suriyeli-hamile-kadina-gundem-2480487/> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

²⁷Gaziantep’te olayların yoğun olarak yaşandığı yerlerdeki bazı Suriyeli mültecilerin şehirden tahliyesi yapılarak başka il ya da ilçelere gönderilmeye başlandılar. <http://t24.com.tr/haber/gaziantepteki-suriyeliler-tahliye-ediliyor,267628> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

Özetle, Suriyeli mülteciler bir yandan ucuz işçi olarak emeği sömürülen topluluk olurken, öbür yandan yerel halkın işsizliğinin ve yapılan yardımlar nedeniyle ekonomideki kötü gidişatın sorumlusu olarak görülürler. Özellikle Suriye’ye operasyon düzenlendiği dönemlerde ülkelerinde kalıp savaşmadıkları için suçlanırlar ve Türkiye’de işledikleri suçlarla ülkenin güvenliğini ve düzenini bozdukları iddia edilir. İşyeri açarak Arapça tabelalar asmaları, Türkçe yerine Arapça konuşmaları dil ve kültürümüzü olumsuz etkilediği savunulmaktadır. Irkçı ve etnik milliyetçi söylemde de stereotipleştirilen hain, pis Araplar vurgusu sıkça görülmektedir. Goffman (2014)’ın kuramındaki gibi damgalanan mülteciler itibardan düşürülerek sosyal dışlanmaya maruz kalırlar. Diğer bir deyişle, Suriyeli mültecilerin varlığı toplum için ekonomik, güvenlik, düzen, kültürel yapı ve hayat tarzı açısından bir tehdit olarak görülür. Ayrıca toplum içindeki temel sorunlar için de ‘günah keçisi’ ilan edilerek hedef gösterilirler. Schnapper (2005)’in formülleştirdiği şekliyle yoksunluk-saldırganlık-yansıtma üçlemesine göre yaşanan bu yoksunluklar sonrası saldırganlık nefret suçuna dönüşür. Yaşanan olaylar medyaya ise mağdur olan mültecilerin değil, saldırganların, yerel halkın ve yetkililerin gözüyle yansıtılmaktadır. T. van Dijk (1991) medyada azınlıkların mağduru olduğu suçların sorumlusu ilan edilmesi çelişkisini vurgulamaktadır. T. van Dijk’in vurgusundaki gibi nefret söylemi ve suçunun sorumlusu olarak yine Suriyeliler gösterilir ve yaşananlar meşrulaştırılır. Bu nefret döngüsünün nasıl işlediğini anlayabilmek ve engelleyebilmek için sıklıkla beraber kullanılan nefret söylemi ve nefret suçunun doğru tanımlarının yapılması, gerekli mevzuatın bilinmesi ve geliştirilmesi önemli bir başlangıç olacaktır.

1.4. Nefret Söylemi ve Nefret Suçu

Nefret söyleminin sık sık beraber kullanıldığı *nefret suçu*yla arasındaki farkların vurgulanması gerekir. Farklı bir ifadeyle nefret söyleminden ayrılabilmesi için nefret suçu terimini de incelemeliyiz. Nefret suçu terimi ilk kez ABD’de, New York’ta beyaz bir grup öğrencinin Afro-Amerikalı bir kişiye ırkından yönelik olarak yaptıkları saldırı olayına istinaden 1986 yılında kullanılmıştır (Alğan ve Şensever, 2010’dan aktaran Binark, 2010, s.13). Oran (2012, s. 41) nefret suçunun kısa tanımını şöyle yapmaktadır: “Sırf ‘farklı’ bir gruba mensup/ait olduğu gerekçesiyle kişilere/mülke karşı işlenen suçlar”. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) açık ve net bir şekilde farklı özelliklerini de ön plana alarak nefret suçunu şu şekilde tanımlar:

Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim ya da diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta bağlantısı, ilgisi, bağlılığı ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere ya da mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur (Combating Hate Crimes in the OSCE Region, An Overview of Statistics, Legislation and National Initiatives 2005’ten aktaran, Alğan ve Şensever, 2010, s.6).

Hedef alınan grup ya da kişi rastgele değil bilerek seçilmiştir. “Bu nedenle de AGİT nefret suçlarını aynı zamanda *önyargı suçları* olarak tanımlamaktadır (Ataman ve Cengiz 2009’dan aktaran Kaymak, 2010, s.256)”. Tanım suç türü olarak nefret suçunu kişilere ve mala karşı işlenen suçlar olarak ikiye ayırıyor. Böylece, nefretle evlerin işyerlerinin ve diğer malların kundaklanması, tahribi, çalınması, vb. de suç kategorisine girmektedir. Dil, din, ırkın yanında cinsiyet, cinsi yönelim, engellilik gibi faktörlerin de tanıtımda yer alması olumludur ve tanımın kapsamını arttırmaktadır. Bu tanımdaki anahtar kelime suçtur ve nefret söyleminden nefret suçunu ayıran en temel özelliktir. Suçun olmadığı yerde nefret suçu da olamaz ama nefret suçunda işlenen “... suç nefret içeren bir saikle işlenmiştir. Nefret söylemi ise kategorik olarak suç değildir (Karan, 2010, s.28)”. Kısacası, her nefret söylemi suç olmayabilir ancak her nefret suçu aynı zamanda nefret söylemi içerir.

Nefret suçunun tespiti nefret söyleminde bulunan suçun tespitine göre daha kolaydır. Çünkü suç için deliller bulunmuşsa ve nefretle işlenen bir suç olduğunu da gösteriyorsa nefret suçu tespit edilmiş olur. Nefret söylemindeki suç unsurunun bulunması için suç olarak bilinen hakaret, aşağılama, kişilik haklarına saldırı, tehdit gibi unsurlar aranabilir. Ancak ‘Giriş’ bölümünde belirtildiği gibi, söylemin bağlamı da niyet de önem kazanmaktadır. Ama niyet okuyuculuğunun hukukta yeri yoktur. Nefret söylemi ve nefret suçlarının aralarında bulunan çizginin belirsizliği tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı, dünyanın farklı yerlerinde farklı uygulamalar görülmektedir.

Nefret suçu sadece önyargıyla işlenen bir suçtan ibaret değildir. Mağdura ve mağdurun grubuna etkileri herhangi bir suçtan farklıdır. İlk sonuç kişi ya da kişilerin özgüvenlerini yitirmeleri ve kendilerini artık güvende hissetmemeleridir. Nefret suçuyla alakalı AGİT tanımı dışında literatürde birçok ismin de farklı tanımları vardır. Onlara da kısaca bakacak olursak mağduriyet ve tehdit unsurlarının ön plana çıktığını görürüz.

Herek, Gillis and Cogan (1999, s. 8)’e göre

Nefret suçu mağduriyeti; bir yandan kişisel dokunulmazlığın uyumsal yanılsaması ve kişinin azınlık statüsüne dayalı zulümden uzak göreceli güvenliği arasındaki dengeyi, diğer yandan kendine tehlike arz edebilen durumları gerçekçi bir şekilde değerlendirme ihtiyacını altüst edebilir.

Nefret suçunun mağdurları üzerindeki psikolojik etkisi kimi zaman suçun kendisinden daha sarsıcı olabilmektedir. Kişinin psikolojisinin bozulması sürekli kendini tehdit altında hissetmesine de yol açabilir. Zaten nefret suçunun amaçlarından biri de mağdurlarını sürekli baskı altında hissetmelerini sağlamaktır.

Nefret suçuyla ilgili öne çıkan kitapların yazarı Perry (2001, s.3)’e göre nefret suçu

oldukça kırılgan hiyerarşileri şiddet ve (sözel veya fiziksel) şiddet tehdidi yoluyla sürdürme amacındaki bir güç mekanizmasıdır. Bu (nefret suçu) genellikle toplumumuzun geleneksel olarak damgaladığı ve ötekileştirildiklerine doğru yöneltilmiştir.

Perry’nin tanımında ise toplumsal tabakalar arasındaki eşitsizliklerin devamına yönelik olan güçlülerin güçsüzlere uyguladıkları şiddet ön plana çıkarılmıştır. Nefret suçunun sadece mağdura değil, aynı zamanda içinde bulunduğu gruba yönelik bir mesaj olduğu hatırlatılmaktadır. “... nefret suçu beyaz olmayan ve diğer etnik veya dini azınlıklara “yerlerinin” hatırlatılmasının başka bir yoludur (Perry, 2001, s.5)”. Nefret suçuyla hedef gruba kendileri için çizilen sınırların aşılmasını yoksa sonuçlarına katlanılacağı uyarısı yapılmaktadır. Böylece nefret suçu sadece suçun mağdurlarını değil, grubunu da tehdit etmektedir. Nefret suçunun diğer suçlardan farklılık arz etmesini sağlayan özelliklerinden biri de gruplarının da kendilerini güvensiz hissetmesini sağlayan bu tehdit mesajıdır.

Toplumda hedef gösterilen grup üyelerine yönelik birçok suç işlenmektedir. Ancak bu kişilere karşı işlenen her suç nefret suçu olarak tanımlanamaz. “Bir suç davranışının nefret suçunu oluşturabilmesi için önyargıyla motive edilmiş olması ve suç davranışıyla resmi olarak belirlenmiş önyargı arasında *nedensel bir ilişki* bulunması gerekmektedir (Jacobs and Potter, 1998, s.21)”. Bu nedensel ilişkinin bulunmaması durumunda nefret suçundan değil sadece suçtan bahsedilebilir. Bu yüzden nefret suçu yasaları ve ilgili mevzuatta önyargı kategorileri doğru ve net bir şekilde belirtilmelidir. “Ayrıca, nefret suçu yasaları belli grupların üyelerine sembolik bir destek mesajı göndermeyi amaçlamaktadır (Jacobs and Potter, 1998, s.5)”. Nefret suçunun hedeflerine

gönderdiği mesaja karşılık, nefret suçu yasasıyla dayanışma mesajı verilmesi caydırıcılığı da artırmaktadır.

Ülkemizde nefret söylemi ve suçunu dolaylı olarak da olsa yasaklayan birkaç kanun maddesi mevcuttur. Daha çok ayrımcılık yasağının kanuni zeminini oluşturan bu maddeleri inceleyelim:

Örneğin, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 5237 sayılı kanununun 'adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesini' düzenleyen 3. Maddesinin 2. Fıkrası şöyledir:

Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz.

Bu fıkrada ayırım ve ayrıcalıkların önüne geçmek amaçlanmıştır ancak ceza kanununun uygulanmasında kullanılabileceği şerhinin düşülmesi uygulama alanının kısıtlı olduğunu göstermektedir.

Türk Ceza Kanununda nefret ve ayrımcılık²⁸ başlığı altında nefret suçu ile alakalı bir madde bulunmaktadır:

Madde 122- (Değişik: 2/3/2014-6529/15 md.)

(1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,

b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,

c) Bir kişinin işe alınmasını,

d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Maddeyi eski haliyle karşılaştırdığımızda eklenen tek kategorinin milliyet olduğunu ve AGİT'in nefret suçu tanımında yer alan etnik köken, yaş, cinsel yönelim gibi kategorilerin maddeye dâhil edilmediğini fark ederiz. Ayrıca daha önce 've benzeri sebeplerle' denilerek diğer nedenleri de kapsayabilecek olan madde bu ifadenin çıkartılmasıyla kapsamı daraltılmıştır. Değişiklikteki olumlu görülebilecek noktalar nefret ifadesinin TCK'da ilk kez yer alması ve öngörülen cezanın 'bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası' olarak artırılmasıdır. Bununla birlikte adli para cezasının kaldırılmıştır. Ancak büyük umutlarla T.B.M.M.'den geçmesi beklenen bu madde, 2014

²⁸Bu madde başlığı "Ayrımcılık" iken, 2/3/2014 tarihli ve 6529 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

yılındaki kabulünden bu yana beklentileri karşılamaktan uzaktır. Çünkü nefret ve ayrımcılığın sadece ceza kanununun bir maddesi olması hayatlarımızın her yerinde ve anında karşılaşılabilen bu olumsuzlukların ceza gibi dar bir pencereden bakılmasına neden olmaktadır. Doğrusu mevzuatın nefret ve ayrımcılığa göre yeniden düzenlenmesidir. Ayrıca ceza yasasındaki değişiklik sonucunda ceza davalarında da nefret suçunu cezalandıran kararlar maalesef azınlıkta kalmaktadır. “2009-2015 yılları arasında açılan 92 davadan sadece üçünde mahkumiyet kararı verilmiş, ... 1 Aralık 2016 itibariyle 122. maddeden hüküm giymiş tek bir mahkum bulunmuyor (Kazaz, 2016, p. 8)”.

Konumuzla belki de en bağlantılı olan maddelerden bir diğeri ise 216. Madde olan halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama olup aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (3) Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu maddede nefret söylemi ve nefret suçu kavramları kullanılmamış olsa da, 216. madde nefret söylemine de nefret suçuna da uyarlanabilecek bir maddedir. Bu maddenin eksik yanı farklı toplum kesimlerini sadece ırk, din, mezhep, bölge gibi en temel bileşenlerle sınırlamasıdır. Cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, dil gibi unsurlar dâhil edilmemiştir ve bu nedenle toplumun tüm kesimlerini nefret suçuna karşı koruma özelliğini kazanamamıştır. Fakat yine de 216. Madde 3. Madde ve 122. Maddeye göre daha kapsayıcıdır ve kanun tekliflerinde nefret söylemi ve nefret suçunu kesin ifadelerle yasaklayan bir madde olması için değiştirilmesi teklif edilebilir.

Tüm bu maddeler ve ilgili diğer maddelerde gözümüze çarpan en temel mesele hiç birinin nefret söylemi ve/ya nefret suçu düşünülerek düzenlenmiş maddeler olmamalarıdır. Bu maddelerle temelde ayrımcılık suçlarının engellenmesi amaçlanmaktadır. Ancak ayrımcılık suçları nefret suçu değildir. Ayrımcılık; ırk, etnik, köken, cinsiyet, din vb. birtakım nedenlere dayanarak, kişilere karşı uygun olmayan, farklı davranışlarda bulunulmasıdır (A. İnceoğlu, 2012, s. 107). Ayrımcılık yasağı

kanunlarımızda yıllardır mevcutken, nefret söylemi ve suçu hala kanunlarda hak ettiği yeri edinememiştir. İlk bakışta çok önemli gibi görünmese de böyle bir eksiklik sosyal hayatta da kendini göstermektedir. Ülkemizde suç olarak tanımlanmayan ama uluslararası antlaşmalarda ve sözleşmelerde suç kapsamında düşünülen söz ve eylemler cezalandırılmadığında daha olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir.

Nefret söylemine maruz kaldıktan sonra suikasta kurban giden Agos Gazetesi'nin kurucusu ve eski yayın yönetmeni *Hrant Dink* örneği bu noktada son derece çarpıcıdır. Hrant Dink cinayetinin adım adım bazı gazete manşetleriyle döşendiğini söylemek mümkündür: 6 Şubat 2004 tarihinde Agos'ta Sabiha Gökçen'in Ermeni asıllı olduğuna ilişkin bir haber yayımlanması sonrası Hrant Dink 'göze batmaya' başladı. 9 Ekim 2004 tarihli Yeniçağ gazetesi Dink'i hedef gösteren "Ermeniye bak" manşetiyle çıktı. 15 Aralık 2004 tarihli Ortadoğu gazetesi, duruşmayla ilgili haberini "Agos'un sesi kısılacak" başlığıyla verdi. 13 Temmuz 2006 tarihli Yeniçağ gazetesi "Hrant Dink topla bavulunu git" başlıklı bir haber yayımladı (İnceoğlu ve Sözeri, 2012, s. 27-35).

Haberler eşliğinde 301. Maddeden "Türklüğe hakaret" suçlamasıyla açılan dava bir nefret söylemi kampanyasına dönüşmüş, Hrant Dink üzerinden Ermenilere karşı bir kampanya başlatılmıştır. Bir kez daha nefret söylemi nefret suçuna giden yoldaki taşları döşemiştir. Açıkça görülmektedir ki nefret söylemiyle nefret suçu arasında etkileşimsel bir bağ bulunmaktadır. Farklı bir ifadeyle nefret söylemi nefret suçu işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Binark'ın (2010, s.24) sözleriyle, "Türkiye'de de nefret söylemi, nefret suçuna doğru evrilmektedir".

Oran (2012), maksimum rezillik olarak bahsettiği nefret suçunun unsurlarını şöyle sıralamaktadır:

Bu maksimum rezilliğin unsuru iki tane:

Ceza hukukuna göre bir suç olacak (örn. Burun kırmak); Fail, suçu bir önyargıyla işlemiş olacak (örn. Kürt olduğu için burun kırmak; burnu kırılanın Kürt olması nedeniyle bu saldırıyı övmek) (Oran, 2012, s. 41).

Nefret suçunun ilk bakışta diğer suçlarla aynı olduğu düşünülebilir. Ancak "Nefret suçlarını diğer suçlarda ayıran en önemli farklılık bu suçların diğer suçlardan daha farklı bir önyargı(bias) ile işlenmiş olmasıdır (Karan, 2012, s. 82)". Burada nefret suçunun diğer suçlardan ayırt edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

A. İnceoğlu (2012, s. 104) işlenen suçun nefret suçu olarak kabul edilmesindeki iki unsuru belirtir: Fiilin kanunlarda suç olması ve fiilin işleyen kişinin bunu önyargı saikiyle yapması. Yanlış hükümler verilmemesi için suçun önyargıyla işlenip

işlenmediğinin tespiti önemlidir. Önyargı göstergeleri bu tespiti daha isabetli yapabilmemizi sağlar.

Önyargı göstergeleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

Önyargı göstergelerinden ilki, mağdurun algısıdır. Mağdur, olayın meydana geliş şekline, saldırganların tavrına ve olaydaki diğer faktörlere bakarak, saik konusunda bir görüş ileri sürebilir. Mağdurun olayı nasıl algıladığı, önyargı saikinin varlığını tespit açısından önemli bir göstergedir. İkinci gösterge, failin olay sırasındaki davranışlarıdır. Failin olayı gerçekleştirirken sarf ettiği sözler ya da kullandığı semboller, jestler, duvar yazıları bize saik konusunda önemli ipuçları verecektir. Pek çok olayda failler, mesaj kaygısı taşıdıklarından, saiklerini açığa vurmaktan çekinmezler (A. İnceoğlu, 2012, s. 113).

Tüm bu göstergeler nefret söylemi ve suçuna dair yasal düzenlemeye sahip olan ülkelerde önemlidir. Ancak söz konusu kanunlara sahip olsalar dahi benzer vakalarla alakalı çok farklı uygulamalar olabilmektedir. Bir ülkede duvarlara bir topluluğu aşağılayan sözler yazılması nefret suçu kabul edilirken, başka bir ülkede ifade özgürlüğü olarak görülebilmektedir.

Özetlersek, nefret suçunu bir kişiye ya da malına grubuna duyulan önyargıdan dolayı işlenen suç olarak ifade edebiliriz. Nefret söylemi içeren bir ifadenin suç olup olmadığının tespiti ise bağlamı da göz önünde bulundurularak yapılır. Kanunlarımızda nefret söylemi ve/ya suçuyla ilgili birkaç maddeden en önemlisi büyük umutlarla değiştirilen TCK'daki 'nefret ve ayrımcılık' maddesidir. Bu madde de dâhil olmak üzere kanunlarımızda nefret suçu AGİT ve diğer uluslararası tanımlara göre düzenlenmemiş ve cinsel yönelim, etnik köken gibi temel nefret suçu kategorilerini dışarıda bırakmıştır. Bu yönüyle eksik ve uygulamada ayrımcılık yasağını önceleyen kanun maddeleri nefret suçu yasağını sağlayamamaktadır. Nefret suçunun mağdurunun ve grubunun psikolojisini altüst eden özelliği de göz önünde bulundurulduğunda sadece ceza kanunlarıyla çözülemeyecek bir suç türü olduğu ve tüm mevzuatın yeniden bu bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, nefret söylemini yasaklarken ifade özgürlüğünü engellemeyen doğru uygulamaları bulabilmek için nefret söylemiyle ifade özgürlüğü arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak incelemek gerekir.

1.5. Medyada Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü

Her insanın korku ve tehdit edilme hissi olmaksızın insanca yaşama ve kendini ifade etme hakkı vardır. "Nefret söylemi ve suçu, temel insan hakkı ihlalidir (Keyman, 2013, s.9)". Bunun medya yoluyla yapılması ise ihlali kamuoyuna taşıyarak daha etkili

ve tehlikeli hale getirmektedir. Medyada nefret söylemine maruz kalan azınlıkların sesini duyurma şansı çok azdır. Noelle-Neumann (1974)'ın suskunluk sarmalı teorisine uygun bir durum yaşanmaktadır. Çoğunluğun fikirlerini paylaştığı durumda, azınlıkta kalanlar dışlanma korkusuyla fikirlerini gizlemeyi tercih ederler. Böylece çoğunluğun görüşü sarmal etkisiyle daha ağır basmaya diğer görüş ise daha az duyulmaya başlar (Gearharth and Zhang, 2015, s. 208). Sesini duyurabilenler de linçe maruz kalır. “Linç, kalabalığın azlığı çiğnemesidir – bazen, tek birisini. Korunmasız, çaresiz durumdakine saldırmaktır. ... Bireysel sorumluluk üstlenmeden, kalabalığın koynuna sığınmış, anonim bir cürmün gölgesine saklanarak... (Bora, 2016, s. 10)”. Bu anonim cürme ve nefret söylemine uygun alanlar açan önemli mecralardan biri geleneksel medyadır.

Geleneksel medyada söz sahibi olan anaakım medya ötekileri dışlama pratikleriyle söylemin gücünü elinde tutar. “Anaakım, diğer bir deyişle “yaygın” medya, yaygınlığın gereklerini yerine getirmeye çalışırken, ... çoğunluk olanın söylemini yeniden ve yeniden üretiyor, bu çoğunluğun dışında kalanı ise “radikal”, “marjinal”, “anormal” olarak yeniden tanımlıyor (Çınar, 2012, p. 4)”. Bir kere bu tanımın içine girdikten sonra da kendini ifade etmek neredeyse imkânsız hale gelir. “Nefret söylemini gerçekleştirirken telaffuz edilen kelimeler belirli gruplar hakkında çeşitli klişeler yaratarak onların ötekileştirilmesine sebep olabilir ve bu söylemin devam ettirilerek yeniden üretilmesi halinde çeşitli gruplar üzerindeki baskı artar (Alğan ve Şensever, 2010, s. 16-17)”.

Ötekileştirme nefret söyleminin itici gücü olmaktadır ve adım adım ilerleyen bir süreçtir. Örneğin Avrupa'daki bir ülkeye göçmenlerin gelmesiyle medyadaki temsilleri incelendiğinde, kültürel çeşitlilik penceresinden bakmak yerine tehdit olarak sunuldukları görülebilir. Nüfuslarının artması ya da kültürlerini yaşatmaya çalışmaları başlı başına sorundur. Haberlerde sayılar genelde abartılır ve göçmenlerin gelişi büyük göç dalgasının gelmesi olarak sunulur. Göçmenler bizden farklıdır hatta suçludurlar. İlk adımda ‘biz’den farklı ve küstah oldukları ifade edilir. İkinci adımda farklı olmalarına olumsuz anlamlar yüklenir. Üçüncü adımda ise farklılıkların tehdit boyutuna ulaştığı iddia edilir. Onlar arsızdır, onlar tehlikelidir (T. Dijk, 2010, s. 18-19). Öyleyse kendimizi ve kimliğimizi ötekilerden korumalıyız. Tehditlere karşı kendimizi savunmalıyız. Bu mantık örgüsüyle zihinler nefret söylemine hatta nefret suçuna doğru

adım adım yönlendirilmiş olur. Bu yönlendirmede medyanın etkisi²⁹ ise yadsınamazdır.

Medyada konu yabancı ve mülteciler olduğunda etnik ve ırk bağları, ulusal özellikler, köken, din ve inançlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca yabancı ve mültecilere yönelik nefret suçlarının haberleştirilmesinde de sorun vardır. “Medyanın, nefret suçları kapsamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilmektedir (Alğan ve Şensever, 2010, s. 17-18)”. Genelde mağdurun açısından olaya bakılmaz. Haber yapılırken çoğu zaman mağdura soru dahi sorulmaz ve dolayısıyla görüşü de yansıtılmaz. Örneğin, Romanlarla ilgili haberlerde rastlanan yayın kalıplarından biri Romanlara söz hakkı verilmeden onların hakkında haber yapılmasıdır (Petkovic, 2010, s. 168). Suçu işleyen gözünden bakılan olayda mağdur tahrik etmiştir ve yapıları hak etmiştir. Azınlıklarla ilgili haberlerde bahse konu grupların mağduriyetinin üstünü örten bir strateji uygulanır. “Retorik ve argümantasyon stratejilerinin amacı “Bizi” yani çoğunluk nüfusunu nötr, masum başkahramanlar ve hatta mağdurlar olarak temsil etmektir (Petkovic, 2010, s. 169)”. Bu bakış açısı eylemin meşrulaştırılmasındaki temel noktayı da oluşturur. Mağdurun yok sayılmasıyla mağduriyet katlanarak artmaktadır. Toplumun geneline hitap etmeyi hedef alan medyanın mağduriyeti göz ardı etmesiyle nefret söylemi ve suçunun yeniden üretilmesine uygun zemin oluşmaktadır.

Medya; gerçekten de nefretin büyümesi ve yayılması için biçilmiş bir kaftandır. Vazgeçilmez bir hak olan ifade özgürlüğünün korunması koşuluyla medyadaki nefret söylemi engellenmelidir. İfade özgürlüğü en temel insan haklarından biridir. Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde şöyle ifade edilmektedir:

Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10. madde 1. fıkra).

²⁹ Medya, nefret söyleminin kullanılması nefret suçuna götüren bir köprü işlevi görür. Nefret suçu işlendiğinde ise bu suça medyada olumlu olarak yer verilmekte ve nefret döngüsünün devamı sağlanmaktadır. Alğan ve Şensever (2010, s. 23-24) medyada olumlanan nefret suçlarını hedefledikleri grupların özelliklerine göre altıya ayırmıştır: Etnik ve “ırk” bağları, cinsiyet ve genetik özellikler, ulusal özellikler, köken, din ve inançlar, eğitim, kanaatler, siyasi eğilimler, kişisel veya toplumsal statü, engellilik, yaş ve cinsel yönelim, aile ve mülkiyet temelli nefret suçları.

10. maddenin ikinci fıkrasında ise ifade özgürlüğünün güvenlik, emniyet ve düzenin korunması gibi zorunlu tedbirlerle sınırlandırılabilceği söylene de 17. maddede bu sözleşmede öngörülenden daha fazla kısıtlamanın yapılamayacağı kesin bir dille ifade edilmiştir. Dolayısıyla ifade özgürlüğünün korunması için açık ifadeler konulmuştur. Öte yandan, nefret söylemi suç kapsamına alındığında ifade özgürlüğünün kısıtlanacağı korkusu haklı gerekçelere de dayanmaktadır. Ancak ifade özgürlüğü savunulurken, nefret söylemine maruz kalanların mağduriyetleri de ihmal edilmemelidir.

Nefret suçunu kanunlarında tanımlayan ve diğer suçlar gibi bir suç olarak kabul eden ülkeler olmakla beraber, böyle bir suçun olduğunu kabul etmeyen ülkeler de vardır. Nefret söylemini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendiren ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) gelmektedir. A.B.D. Mahkemeleri'nin ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı olduğu bilinmektedir. Çünkü ifadelerin kısıtlanmasının sınırlandırılması zordur ve devletin kısıtlama yetkisini gerekli gereksiz kullanma ihtimali vardır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ifade özgürlüğünü Boyle (2010) şöyle ifade etmektedir:

Amerikan Anayasasının Birinci Zeylinde yer alan ifade özgürlüğü garantisi 'beyaz gücün', ırkçı ideolojilerin, Yahudi düşmanlığının ve İslam düşmanlığının kamusal savunusunu korumak için muhafaza edilmiştir. Azınlıklar hakkında nefret dolu, incitici hatta yanlış şeyler söylemek ya da ırka dayalı yakıştırmalar kullanmak ifade özgürlüğü koruması altındadır. Devlet bu tür söylemleri ancak ve ancak yakın bir şiddet tehdidi oluşturduğunda ya da bunu provoke ettiğinde cezalandırabilmektedir (Boyle, 2010, s.68).

A.B.D.'nin ifade özgürlüğüne bu geniş hareket alanını vermesi başka ülkelerde çok rastlanılan bir durum değildir. Özgürlükler ülkesi olarak bilinen Birleşik Devletlerin ırkçı ideolojilerin özgürlüğünü savunup, azınlıkların mağduriyetini ikinci plana atan bu anlayışın olumsuz sonuçları da görülmektedir. "Yakın bir şiddet tehdidi" de tespit edilmesi zor bir durumdur. Çünkü nefret söyleminin ne zaman nefret suçuna dönüşeceği belirsizdir. Bir saat önce yabancılar hakkında hakaretler eden, küfürler savuran, nefretini kusan bir kişinin sonraki saatte yabancıların açtığı bir okula, camiye, iş yerine saldırmayacağının bir garantisi yoktur. Bu durumda devletin kolluk güçleri sadece "Az sonra şuraya saldırı düzenleyeceğim!" diyen veya düzenlenmesini isteyen birini mi durdurmalıdır? Elbette ki tamamen duyarsız kalınmayacaktır ancak bu konuya sadece ifade özgürlüğü açısından bakılmamalıdır.

İfade özgürlüğünün tabu olmasının sakıncası gündem olmuş bir örnek olan *Müslümanların Masumiyeti* filminin yayınlanmasını takip eden süreçte görülmüştür. Boyle (2010, s. 66)’ın ifade ettiği gibi “Nefret söylemi bir nefret suçu riski doğurur”. İlk başta ifade özgürlüğü olarak sunulan filmin başta Hz. Muhammed’e ve dolayısıyla ona inanan tüm Müslümanlara hakaret, aşağılamalar ve nefret içermesi provokasyonun boyutlarını büyütmüş ve maalesef A.B.D. Bingazi Konsolosu ve yanındakiler hunharca öldürülmüşlerdir. Nefret söylemi başka bir nefret suçunun işlenmesine yol açmıştır ve bu nefret söyleminin, kıstasları iyi belirlenmiş kanunlar çerçevesinde nefret suçuna dönüşme riski taşıyan belli durumlarda kısıtlanması gerektiğini göstermektedir. Nefret söylemi içerdiği düşünülen her ifadenin yasaklanması ifade özgürlüğünü kısıtlayabileceği gibi, nefret söyleminin ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmesi ise nefret söyleminin hedefindekilerin korunamaması ve nefret suçunun önünün açılmasına neden olabilir. İfade özgürlüğünün sınırlandırılması ile alakalı (T. Dijk, 2010, s. 34) “..., açık ve net bir şekilde açığa vurulan ırkçı ve nefret yayan ifadelerin kullanılmasının da yasaklanması gerektiğini” belirtir. Yasakların kesin çözüm olmadığı ve sınırlarının iyi çizilmesi gerektiği göz önünde bulundurularak düzenlemeler yapılmalıdır. Her şeye rağmen nefret söylemi ve suçu içermeyen sözler ifade özgürlüğü kapsamından kesinlikle çıkarılmamalıdır.

Nefret söyleminin yasaklanmasıyla ilgili farklı bir bakış açısı sunan diğer bir örnek ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından incelenen bir dava olan İngiltere’deki *Norwood-Birleşik Krallık* davasıdır. Irkçı bir partinin üyesi, ırkçı bir nefret suçu işlediği gerekçesiyle ceza almıştır. Cezasının verilme gerekçesi; kişinin 11 Eylül olayları resimlerinin ve İslam’ın sembollerinden kabul edilen ay-yıldız görsellerinin kullanıldığı “İngilizleri Korumak” ve “İslam İngiltere’yi terk et” yazılarının olduğu posterler asmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararı ise başvuruyu yapan davacının haksız olduğu, dolayısıyla kararın doğru olduğu yönündedir. İngiltere’nin ve AİHM’nin nefret suçu karşısında aldığı bu kararlar ve Avrupa Konseyi’nin nefret suçuna karşı kısıtlayıcı tutumu A.B.D.’ninkinden farklı bir duruşu göstermektedir.

Bir yanda demokrasinin en temel gerekliliklerinden biri olan ifade özgürlüğüne bir sınır konulamayacağını iddia edenler varken, diğer yanda ise nefret söylemi gibi durumlarda ifade özgürlüğünün özgürlük olmaktan çıktığını iddia edenler de

bulunmaktadır. İfade özgürlüğü ve nefret söylemi dengesi ve sınırlarına dair temelde iki yaklaşım bulunmaktadır:

Kaymak'ın (2010, s. 273) belirttiği gibi;

İfade özgürlüğünün “açıktan şiddeti teşvik edici” olmadığı sürece sınırsız olması gerektiğini savunan ilk yaklaşıma göre, ifade özgürlüğüne istisnalar, sınırlar konulmaya başlandığı anda bu hakkın alanı her geçen gün başka gerekçelerle daraltılacaktır. Nefret söylemine maruz kalan kişilerin, kendi haklarını korumak için mahkemelere başvurabilmelerini bir çözüm olarak öneren bu liberal yaklaşıma karşı, ikinci yaklaşım, nefret söylemini kişilerin tek başına mücadele edemeyecekleri bir olgu olarak değerlendirir. Çünkü nefret söylemi, tek bir kişinin değil, belli bir grup ya da topluluğun maruz kalacağı yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır.

İlk yaklaşımdaki haklı tereddütlerin giderilmesi koşuluyla, ikinci yaklaşım bu çalışmada da benimsenmektedir. Nefret söylemi yasağı; ifade özgürlüğünün kapsamının dışında değerlendirilmelidir. Kaymak (2010, s.276) “Ayrıca nefret söyleminin ifade özgürlüğünün dışında tutulması ve yasaklanması ifade özgürlüğünün kendisinin de güvencesi olacaktır”. demektedir. Ancak bu yapılırken mutlaka ifade özgürlüğünün keyfi olarak kısıtlanmasının da önüne geçilmelidir. Bunun için ise suç olan ve olmayan söz ve fiillerin iyi belirlenmesi gerekmektedir. Nefret ve önyargı tek başına bir suç oluşturmaz da nefret ve önyargıyla işlenen bir fiil bir suç unsuru olabilir. Kaymak (2010, s. 273)'a göre önemli olan nokta ise söz ya da fiilin yasalarca yasaklanmış olmasıdır. Buradan nefret söyleminin suç olarak addedilmesi için illa ki bir ‘şiddet fiili’yle sonuçlanması bekleneneği anlaşılmamalıdır. Hedefindeki kişileri korkutarak, tedirgin ederek hayatlarının akışını bozması durumunda nefret söylemi nefret suçuna dönüşmeden önce bile yasaklanması gereken bir evreye geçmiş demektir. Bu durumda nefret söylemi ifade özgürlüğünün sınırlarının dışında tutulmalıdır.

Ancak nefret söylemi nedeniyle ifade özgürlüğünün kısıtlanması talebi, devletlerin bu gerekçeyi öne sürerek nefret söylemi dışındaki başka nedenlerle de ifade özgürlüğünü kısıtlamaya yönelmelerine neden olabilir. Bu nedenle ifade özgürlüğünün kısıtlanma gerekçeleri haklı ve ayrıntılı olarak sunulmalıdır. Temel dayanak noktası ise nefret söyleminin insan haklarını ihlal eden, eşitsizlikleri pekiştiren ve farklılıkları yok eden bir özelliğe sahip olduğunun kabul edilmesidir. Nefret söylemi için uygulanacak yaptırımlar ve devletin takdir yetkisi kullanılan ifadeye göre değişebilmektedir. İfadenin hangi bağlamda, kim tarafından ve kime yönelik kullanıldığına bakılarak devletin takdir yetkisi de değişebilmektedir (Karan, 2012, s. 82-89).

Türkiye’de nefret suçları yasası *Müslümanların Masumiyeti* filminden sonra gündeme gelmiş ve TCK’nın ayrımcılıkla alakalı 122. maddesine nefret ifadesi eklenmiştir. Yasa çıkmış olsa da nefret suçuna yönelik caydırıcı ve emsal teşkil edecek bir yaptırım hala söz konusu değildir. Nefret söylemine dair ise herhangi bir yasal dayanak olmadığı için nefret söylemi adı altında yasaklanması ihtimal dâhilinde değildir. Ülkemizde nefret söylemi hakaret, tehdit gibi suçları içermediği durumlarda kullanılmaya devam edilmektedir. Zira nefret söylemi yasalarımızda kabul edilmediği ve nefret suçu için de mağdurun nefret saikini ispat etmesi gerekli görüldüğünden bir yaptırım uygulanabilmesi zorlaşmaktadır. Nefret söyleminin devam etmesi ise nefret söylemine maruz kalanların ifade özgürlüğü ve diğer temel haklarını etkileyen bir unsurdur. Bu açıdan nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasında olması gereken denge ülkemizde maalesef hala nefret söyleminden yanadır. Hem nefret söylemine maruz kalan grupların korunması, hem de ifade özgürlüğünün sağlanması için nefret söyleminin tespit edilmesi ve nefret suçu riski varsa yasaklanması gerekmektedir.

Özetlersek, yaygın medya çoğunluğa hitap etmeye çalışırken, genellikle azınlığı görmezden gelen ya da ötekileştiren bir dil kullanmaktadır. Nefret söylemine uygun zemin oluşturan bu dil aynı zamanda nefret söylemi mağdurlarının da ifade özgürlüklerini kısıtlamaktadır. İfade özgürlüğünün kısıtlanmasında liberal yaklaşımdaki açıktan şiddete teşvik kriteri ve diğer yaklaşımdaki mağdurların korunması gerekliliği birlikte ele alınmalıdır. İfade özgürlüğü temel bir haktır ve bu özgürlüğün kısıtlanması birçok özgürlüğü tehdit eden nefret söyleminin kesin olarak tespit edilmesine bağlanmalıdır. Ancak titiz bir çalışmayla ifade özgürlüğü ve nefret söylemi yasağı arasındaki denge korunabilecektir. Bu yüzden Binark (2010, s. 51)’a göre çerçevesi iyi belirlenmiş yasalar, yönetmelikler vb. bu amaca yönelik iyi bir başlangıç olacaktır. Durban Bildirgesi’nde de vurgulandığı gibi ırkçılık karşıtı eğitim çalışmalarının başlatılması gerekmektedir.

1.6. Sonuç

Foucault’a göre söylem doğru-yanlış, akıllı-deli gibi ikili karşıtlıklar üzerinden dışlama usulleriyle inşa edilir ve söylemin üretimi karşıtlıklardaki eşitsizlikler üzerine kuruludur. (Demir Güneş, 2013) Biz-onlar karşıtlığında da biz kimliği onların üzerindeki hiyerarşik bir yapı üretmek veya devamını sağlamak için kullanılır. Ötekileştirme olarak adlandırılan bu süreçte, farklılıklar nefretin sebebi olarak sunulur.

Nefret söylemi parçası olduğu topluluk nedeniyle kişiye hoşgörüsüzlük temelli nefretin ifade edilmesidir. Bu söylemin mağdurları kendilerini ifade etmekte zorluk çekerek suskunluk sarmalı içine girebilir ve kendilerini ifade etmekte zorlanabilirler. Ne yazık ki hedef grupları baskı altında tutan nefret söylemi çoğunluğa hitap etmeye çalışan medyada kendine rahatlıkla yer bulabilmektedir. Medyada yer alan nefret söylemi tekrar tekrar üretilir. İnsanları hedef gösteren, tehdit eden, şiddete teşvik eden bu ifadeler hassas durumdaki grupların kendilerini tehdit altında hissetmelerine neden olur. Nefret söyleminde insanların milliyeti, etnik kökeni, inancı, cinsel kimliği veya diğer farklı bir özelliği ırkçı, zenofobik ve/ya homofobik bir dille hedef alınır. Nefret söylemi bu çalışmada dört temel bölüme ayrılmıştır: Irkçı ya da etnik milliyetçi temelli nefret söylemi, İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi, Cinsel kimliğe dayalı nefret söylemi, Yabancılar ve göçmenlere karşı nefret söylemi. Her biri ayrı öneme sahip olan bu nefret söylemi türleri özellikle yabancılar ve göçmenlere karşı olan bir metinde ya da ifadede aynı anda görülebilmektedir.

Zorunlu bir göçle Türkiye'ye sığınan mülteciler eğitim, sağlık, çalışma hakkı gibi temel haklarını elde etmekte zorlanmalarının yanı sıra nefret söylemine de maruz kalmaktadır. Ülkemizde son yıllarda hem medyada hem toplumsal hayatta yabancı düşmanlığı, mülteci karşıtlığı, ırkçı ya da etnik milliyetçi nefret Suriyeli mülteciler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ekonomik, güvenlik, kültürel yapı ve toplumun diğer yaşam koşullarını etkileyen unsurlar Suriyelilerin ötekileştirilmelerinin, düşmanlaştırılmalarının ve nefret söylemi kullanımının bahanesi olarak kullanılmaktadır. Çeşitli suçlarla birlikte korkaklık ve vatan hainliğiyle damgalanan Suriyelilerin varlıkları dahi bir sorun olarak algılanmaktadır. Evlenmeleri, çocuk sahibi olmaları, parklarda dolaşmaları, konuşmaları, okula gitmeleri dahi 'tehdit' olarak algılanmaları için yeterlidir. Suriyeli mülteciler geleneksel ve yeni medyada hedef gösterilerek nefret suçuna zemin hazırlanmaktadır. Diğer bir deyişle, nefret söylemi bu gruba karşı önyargı saikiyle işlenen nefret suçlarını da teşvik etmektedir.

Nefret suçunun mahsuru ve diğer suçlardan farkı sadece mağduruna değil, aynı zamanda mağdurun grubuna da korku salmasıdır. Birlikte yaşama pratiğini zehirleyen bu nefret engellenmelidir. Bu amaçla TCK'da nefret ve ayrımcılık maddesi oluşturulmuştur. Nefret suçunun uluslararası hukuktaki etnik köken ve cinsel yönelim gibi sebepleri maddede yer almamıştır. Ayrıca bu madde tespit edilmesi zor olan önyargı saikinin ispatını gerektirdiğinden ve nefreti sadece ceza üzerinde

değerlendirdiğinden istenen sonuçlar alınamamıştır. Tüm bu sebeplerden dolayı nefret suçu mahkeme aşamasına gelebilse dahi çoğu dava beraatla sonuçlanmaktadır.

Nefret söylemi nefret suçunun habercisi konumundadır. Nefret suçunun önlenmesi için ön şart nefret söyleminin kısıtlanmasıdır. Nefret söyleminin engellenmesi hususunda önemli olan ise ifade özgürlüğünün gereğinden fazla kısıtlanmamasıdır. Nefret söylemiyle ifade özgürlüğünün arasındaki dengenin kurulması ancak nefret söyleminin şüpheye yer bırakmayacak şekilde tespiti ve nefret söylemi içermeyen ifadelerin özgürlüğünün garanti altına alınmasıyla gerçekleşebilir. Hukukumuzda nefret söylemini doğrudan düzenleyen bir kanun maddesi olmadığından, nefret söylemiyle mücadele tehdit, hakaret davaları üzerinden veya sivil toplum kuruluşların uğraşlarıyla yürütülebilmektedir. Nefret söylemi mağduru bireyin ve(ya) topluluğunun herhangi bir destek almadan haklarını savunabilmeleri zordur. Bu nedenle toplumumuzda nefret söylemine karşı farkındalığın artırılması, medyada kullanımının kısıtlanması, mevzuatın nefret söylemi ve suçuna göre yeniden düzenlenmesi nefret söyleminin nefret suçuna dönüşmesinin engellenebilmesi için şarttır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen kurumsal kimliğe sahip televizyonlarda, gazetelerde, radyolarda kullanılan nefret söyleminin, nefret suçunun tespiti ve sorumlularından hesap sorulabilmesi mümkündür. Ancak sosyal medyaya sirayet eden nefretin kullanımında, yayılımında paydaşlar çok ve karmaşık olduğundan tüm sorumluların tespitinde ve müdahale edilmesinde aynı kolaylık geçerli değildir. Bu sebeple sosyal medyadaki nefret söylemi incelenmelidir ve bundan önce sosyal medyaya altyapı sağlayan yeni medyayı incelemek gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL MEDYA VE TWITTER'DA NEFRET SÖYLEMİ

Sosyal medya yeni medya altyapısını kullanan web 2.0 tabanlı uygulamaları kapsamakta olup geleneksel medyadaki izleyicilerin yerini kullanıcı katkılı içerik üreten üreten-tüketiciler almaktadır. Twitter, Facebook gibi sosyal medya uygulamaları yeni medyanın hipermetinsellik, sanallık, etkileşimsellik, yayılım gibi özellikleriyle etkisini artırmaktadır. Böyle düşünüldüğünde; dünyanın herhangi bir yerinde ve zaman diliminde üretilen nefret söyleminin toplumun sınır sistemine ölümcül bir virüs gibi yerleşmesi, kendini yeniden üretmesi, yayılması ve nefret suçuna dönüşmesi hızlı ve olağan hale gelmiştir. Gerçekten bu yönüyle yeni/sosyal medyadaki nefret söylemi en az geleneksel medyadaki kadar yaygın ve sakıncalıdır. Dolayısıyla üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Bu bağlamda Twitter nefret söyleminin yeniden üretimine uygun bir mecradır. Troller, botlar vasıtasıyla manipülatif etiketlerin, içeriğin dolaşıma sokulabildiği bu ortamda hassas topluluklar açık hedef konumundadırlar. Her ne kadar Twitter nefret politikasına sahip olsa da, alınan tedbirler nefret söyleminin yayılımını engellemekte yetersiz kalmaktadır.

Bu bölümde ilk olarak ağlarla birbirimize bağlandığımız bu çağda yeni medyanın ilişkilerimizdeki konumu, geleneksel medyayla irtibatları ve ekonomi-politik boyutu irdelenecektir. Ardından sosyal medya türleri, sosyal ağ siteleri ve sosyal ağ kuramı anlatılacaktır. Türkiye'deki sosyal medyanın durumuna istatistiksel bilgiler ışığında değinildikten sonra temel nitelikleri, kamusal alan tartışmaları, vatandaş gazeteciliği, trol, bot sorunları ve nefret politikası üzerinden Twitter incelenecektir. Son olarak Twitter'da nefret söylemi Suriyeli mültecilere yönelik olduğu belirlenen tweetler üzerinden örneklendirilerek sakıncaları anlatılacaktır.

2.1. Yeni Medya ve Sosyal Medya

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi insanların bilgiye daha çabuk ve kolay erişmesini sağladı ve kitle iletişim araçları hayatın merkezine yerleşti. Yeni medya araçları olan akıllı telefonlar, bilgisayarlar, tabletler ve diğer cihazlar üzerinden sosyal ağlarla birbirimize bağlandık. Kullandığımız bu araçlar üzerinden ulaştığımız dijital evren yeni medyayı temsil etmektedir. Sıklıkla birlikte kullanılan sosyal medya ve yeni medya kavramları arasında

daha popüler olan sosyal medya bazen yeni medyayı da kapsayacak şekilde geniş bir anlamda kullanılabilir. Oysaki yeni medyanın alt kümesinde bulunan sosyal medya yeni medyanın sunduğu olanaklarla çalışan programlardan ibarettir. Diğer bir deyişle yeni medya yeni nesil teknolojik aletler yoluyla sunulan dijital ortam, sosyal medya ise bu dijital ortamda oluşturulan ve kullanıcı katkılı içerik esasına dayalı çalışan uygulamalardır. Bu bölümde öncelikle yeni medyanın özelliklerine değinilecek, daha sonra ise sosyal medyanın sosyolojik önemi ve Türkiye’deki durumundan söz edilecektir.

2.1.1. Yeni Medya

2000’li yıllara yaklaşırken günlük hayatımıza girmeye başlayan dijital araçlar ve ortamlarla birlikte yeni medya kavramı da daha çok kullanılmaya başladı. 2010’lu yıllarda sosyal medyanın yaygınlaşması da yeni medyaya ilgiyi artıran başlıca nedenlerden biri oldu. Bu süreçte yeni medyayla ilişkilerimiz öyle bir seviyeye geldi ki ağlarla birbirimize bağlandığımız bir toplumdan söz edilmeye başlandı.

Bu değişim ve dönüşüm sanayi toplumunun özelliklerini tamamen yerinden etmese de, farklı isimlerle ifade edilebilecek yeni bir çağdan bahsetmek yine de mümkündür. Toplumun Enformasyon Çağı’ndaki özelliklerine atıfla ‘sanayi sonrası toplum’ teorisini ortaya koyan Bell (1999) gibi bazı kuramcılar daha sonra ‘enformasyon toplumu’ kavramını kullanırken, ‘ağ toplumu’ ise J. van Dijk (2006), Castells (2005) gibi diğerleri tarafından tercih edilen kavramdır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) baş döndürücü gelişim toplumları küresel boyutta ağlarla (networks) bir araya getirmiştir. Kültürel, toplumsal, ekonomik, politik açılardan ağlarla bağlanan bu toplum için ‘ağ toplumu’ ifadesi kullanılmaktadır. Castells (2008, s. 622)’e göre düğümlerin birleşmesiyle ağlar meydana gelmektedir. Enformasyon Çağı’nda ağ toplumunun düğümlerini ise yeni medya araçları oluşturmaktadır.

Yeni medya “... başta İnternet’i, web 2.0 uygulamaları olan sosyal medya ortamlarını, cep telefonlarını, dijital oyunlar ile oyun ortamlarını ve diğer ağ tabanlı/dolayımli iletişim ortamlarını ifade etmektedir (Binark, 2015, s. 9)”. Bu yeni iletişim ortamları insanların bilgiye ulaşma, haber edinme, iletişim kurma dinamiklerini de dönüştürmektedir. Şimdi yeni medya araçları olarak adlandırdığımız araçlardan önce kitle iletişimde izleyiciler mesajların ulaştığı bir hedef olan daha pasif bir kitleyi temsil etmekteydi. İlk tahlilde medyadaki her yeni temel gelişmenin bir öncekinin yerini

alacağı varsayımı ortaya çıksa da zamanla birbirlerine eklemlenerek ilerledikleri görülmüştür. Televizyonun radyonun yerini almadığı gibi yeni medya da geleneksel medyanın yerini almamıştır.

Gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları kaynaktan izleyiciye doğru tek yönlü iletişim içerir ve geleneksel medya olarak adlandırılırlar (Holmes, 2005, s. 84). Yeni medya ise tek yönlü (birden çoğa) iletişim yerine çok yönlü (çoktan çoğa) iletişime imkân tanımaktadır. Geleneksel medyadaki izleyicilerin yerini yeni medyada kullanıcılar almaktadır ve yeni medya kullanıcıların kendi aralarında etkileşimini de mümkün kılmaktadır.

Yeni medya enformasyona erişim şekillerini dönüştürmektedir ve küresel iletişim ağı McLuhan'ın bakış açısıyla zamansal ve mekânsal ayrımları gereksizleştirerek değiştirmektedir. Toplumu ise aynı büyüünün etkisine almış gibi birbirine benzetmektedir (Stevenson, 2008, s. 207). Zaman-mekâna dayalı medyayla zaman-mekân boyutlarını bağlayan medya arasındaki ayrımın da sonu gözükmektedir. Haberleşme, kitle iletişimi ve veri iletişiminin tek bir medyada buluşmasıyla meydana gelen yöndeşme (convergence) süreci devam etmektedir (J. Dijk, 2006, s. 4-7). Yöndeşme bu şekilde farklı veri türlerinin birlikte olduğu multimedya biçemselliğiyle açıklanabildiği gibi teknolojik perspektif dışında da değerlendirilebilir. Yöndeşmenin multimedya biçemselliğiyle değerlendirilmediği bu görüşte yöndeşme, tüketicilerin bilgi arayışı içindeyken çeşitli içerikler arasında kurduğu bağlantılarla oluşan kültürel değişim olarak görülür. Bu açıdan yöndeşmenin gerçekleştiği alan yeni medya araçları yerine tüketicilerin zihinleridir. Yöndeşme; kültürle etkileşim içinde olan, tüketicilerin ve içeriklerin akış halinde olduğu, birbirinin içine geçmiş eski ve yeni medyanın aynı anda var olduğu bir sürece işaret eder. Medya ve kültür arasındaki devinim içindeki bu süreç teknolojik, endüstriyel, kültürel ve toplumsal değişimlerin nedenleri arasındadır (Jenkins, 2006, s. 3-282). Tek cümlede ifade edecek olursak, yöndeşme yeni medyanın geleneksel medyayı yok ettiği değil, beraber ve etkileşim içinde var olduğu bir gerçekliği temsil eder. İçinde bulunduğumuz değişim süreci bu yönleriyle yöndeşme kültürüyle açıklanabilir.

Dijital medya³⁰ bir seviyeye kadar geleneksel medyanın yerini alsa da esasında geleneksel medyayı tamamlamaktadır. Fakat beraber varlığını devam ettiren bu 'hibrit

³⁰Dijital medya yeni medya anlamını karşılamasa da birlikte düşünülmesi gereken kavramlardır. Dijital medya daha çok geleneksel medyanın dijital ortama aktarılmış haliyle ilgilidir. Bu açıdan geleneksel medyayı aşan ve tamamlayan bir özelliğe sahiptir.

medya’ da dijital medya hakkında yeterli bilgi sunmamaktadır. Kitle iletişim ve bireylerarası iletişim teorileri dijital medyanın kullanıcı katkılı içerik, çoklu iletişim, arama motorları gibi yönlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Castells’in ‘ağ gücü teorisi’nde (theory of network power) medyayı ağlar üzerinden anlamak gerektiği ve ağlardaki gücün ulusötesi medya şirketlerinin tekeline geçmekte olduğu savunulsa da Çin, İsveç gibi küresel medya etkisinin daha az olduğu ülkelerin olduğu göz ardı edilmektedir. Hjarvard (2008) ise toplum içi ilişkilerin giderek medyatikleştiğini ileri sürdüğü ‘medyatikleşme teorisi’nde (mediatization theory) ulusal farkları dikkate alır. Yeni medya toplumsal hayatın medyatikleşmesini sağlarken, aynı zamanda kurumların aracılığından kurtulma da söz konusu olabilir. Bir başka temel teori ise bireyin yanı sıra insan-dışı faillerin de aktör olabileceğinin iddia edildiği ve aralarındaki kavramsal ilişkinin vurgulandığı Aktör-ağ teorisidir. Bu teoriye göre sosyal bağlamlar teknolojinin inşasında belirleyicidir. Aktörlere yapılan bu vurgular teoriyi dolaylı bir teknolojik belirlenimciliğe benzetir. Ancak aktörlerin yapılar yerine kullanılması, insan dışı ortamın ise istemli hareketle değerlendirilmesi mümkün değildir. Aktör-ağ teorisi daha çok yeni teknolojilerle ilgili olsa da yeni medya çalışmalarında da önemli yer tutar. Her üç teori de günlük yaşamı anlamlandırmada önemli olan bütüncül ya da makro teori olmadan da araştırma yapılabileceği varsayımına dayalıdır (Schroeder, 2018, s. 324-325).

Yeni medya ve medyanın küresel boyutta kurulan düzenine atıfla kullanılan daha eleştirel yaklaşımlar da mevcuttur. Yine Castells (1997) tarafından kullanılan ‘Enformasyon Kapitalizmi’ kavramı enformasyon ve iletişim teknolojilerinin de eşlik ettiği ekonomik, politik ve kültürel sermayenin (Bourdieu’nun sosyal sermaye kuramındaki) üretimiyle ilgilidir. Uluslararası şirket sisteminin üzerine kurulu olan enformasyon kapitalizmi insan ya da meta ayırt etmeksizin sadece sermayeye yarayan unsurları içine alan bir düzendir. Enformasyon kapitalizmine dair görüşler öznel ve nesnel enformasyon toplum teorileri olarak iki farklı kategoride ele alınabilir. Castells, J. van Dijk, Bell gibi teorisyenlerin dâhil olduğu bireyi önceleyen öznel enformasyon teorisinde toplumsal bir devrimle gelen yeni bir çağda yaşadığımız iddia edilir. Schiller, Foster gibi nesnel enformasyon toplum teorisindeki kuramcılar da diğer teoride kapitalizmin sürekliliğinin göz ardı edildiğini savunur. Ulus ötesi enformasyon kapitalizmi ise öznel, nesnel yönlerin yanına diyalektiği de ekleyerek daha geniş çerçeve sunar (Çakır, 2014, s. 82-86). Her şeyi sermayeye göre değerlendiren ulus ötesi

medya holdinglerinin tekel oluşturduğu bu dzen için kullanılan ulus ötesi enformasyon kapitalizmi kavramı medyanın, insanların ve ürettiği enformasyonun metalaştırılmasını da işaret eder.

Enformasyon kapitalizminin etkisi altındaki yeni medyanın bir başka niteliği ise ‘yeni’ olmasıdır. Geleneksel medyadaki kaynağından izleyiciye dönük tek taraflı iletişim yerine; etkileşim, hipermetinsellik, sanallık gibi bileşenlerle birlikte kullanıcıların da içerik üretebilmesi yeni medyanın ‘yeniliğini’ oluşturmaktadır (Binark, 2015, s. 10). Yeni medyanın yeni olarak adlandırılması yeni-eski ayrımı çağrışımı da oluşturmaktadır ve ‘eski medya’dan farklılıklara da işaret etmektedir. “Yeni medyanın yeniliği, gerçekten bir dereceye kadar, bu medyanın önceden bulunmamasındandır (Lister vd., 2009, s. 3)”. şu an dijital teknolojilerin yeni kabul edildiği gibi, televizyonun, radyonun, gazetenin, hatta kitabın da yeni olduğu zamanlar vardı. Multimedya kullanım ve dijitallık gibi yeni özellikleriyle akıllı telefonlar, televizyonlar yeni medya araçlarındandır (J. Dijk, 2006, s.9). Eski televizyon ya da telefonlar dijital kodla çalışmadıkları ve yeni medyadaki gibi etkileşimsel olmadıkları için ‘eski’ medya içinde değerlendirilirler. “‘Eski’ medya teknolojilerinin kendilerinin de bir zamanlar yeni olduğunu ve tam da bu nedenle çağdaşları için büyük önem arz ettiklerini göz önünde bulundurmamız gerekmektedir (Lister vd., 2009, s. 4)”. İlk tahlilde medyadaki her yeni temel gelişmenin bir öncekinin yerini alacağı varsayımı ortaya çıksa da zamanla birbirlerine eklemlenerek ilerledikleri görülmüştür. Televizyonun radyonun yerini almadığı gibi yeni medya da geleneksel medyanın yerini almamıştır. Örneğin geçmişte yeni olan radyo; o dönemden sonra çıkan medya araçlarıyla yeniliğini yitirmiştir. Her yeni medya aracı yenilik anlayışımızı değiştirme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle yeni medyanın neyi içerip içermediği sık sık güncellenmesi gereken bir noktadır. Ayrıca bakış açılarının çeşitli olması nedeniyle yeni medya kavramı üzerinde farklı tanımlar da yapılmaktadır:

Manovich’in hangi tarafı seçtiği açıktır: Yeni medya temelde *yazılım uygulamalarıdır*. Ama diğerleri aynı soruyu çok farklı yollardan cevaplamıştır. Donanımın en az yazılım kadar önemli, hatta daha önemli olduğunu söyleyenler (Friedrich Kittler ya da Wendy Hui Kyong Chun) veya medyanın kolaylaştırdığı ya da kolaylaştırmadığı yeni tür sosyal etkileşimlere odaklananlar (Geert Lovink ya da Lochai Benkler) basitçe kişisel bilgisayarlardansa bilgi ağlarına odaklananlar bile (Tiziana Terranova ya da Eugene Thacker) vardır (Galloway, 2011, s. 379).

Öyleyse yeni medyanın tanımında uzlaşa yoktur ancak yeni medyanın özelliklerinde ortak vurgular mevcuttur. “Yeni medya aynı anda üç özellikle tanımlanır: 20. yüzyılın sonunda ve 21. yüzyılda hem bütünleşik ve etkileşimsel, hem de dijital kodları kullanan medyalardır (J. Dijk, 2006, s.9)”. Yeni medyanın özellikleri (Lister vd., 2003’ten aktaran Binark, 2009; 2010) daha geniş bir çerçevede şöyle sıralanmaktadır: “dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık ve multimedya biçemselliği” Bu özellikler aynı zamanda yeni medyanın geleneksel medyadan farklılıklarını oluştururlar.

Dijitallik özelliğine sahip olan araçlar “çok fazla miktarda enformasyonu aynı anda aktarabilme ve kullanıcının geri dönüşümde bulunabilmesi olanağına sahiptirler (Binark, 2007, s. 21)”. Dijitallik bir yandan yüksek miktarda veri depolama avantajına sahipken, öbür yandan bu verilerin kolay silinme ihtimalini de yanında getirir. Etkileşimsellik kullanıcıların “ulaştıkları görüntü ve metinlere doğrudan müdahale etme ve değiştirme yeterliliği anlamına gelir. Böylece yeni medya izleyicileri görsel kültür, film ve televizyonun ‘seyircisi’ ya da edebiyatın bir ‘okuyucusu’ olmak yerine kullanıcı olurlar (Lister vd., 2009, s. 22)”. Kullanıcı edilgenliğini aşarak aynı zamanda medya ürünleri üzerinde etken bir yapıya da ulaşmış olur. Geleneksel medya ürünlerindeki tek yönlü iletişimin yerine çok denklemlili etkileşim vardır. Kullanıcıların içerikle etkileşimlerinin yanı sıra birbirleriyle de etkileşimleri vardır. Yeni medyadaki bir metin hem kendi içindeki diğer bölümlere, hem de diğer metinlerle bağlanabilir ve kolayca ulaşılabilir. “Hipermetin (*hypertext*) dediğimiz bu yeni metin, çok geniş, birbirine bağlı, tutarlı ve sayısız metnin varlığını ifade etmektedir (Binark, 2014, s. 17)”. Bir metinden başka bir metne tek bir tuşla geçilebilmesi yeni medyadaki metinlerin metinlerötesi özelliğini sağlar ve sayısız metne ulaşmanın kolay bir yolunu oluşturur. “... N. Katherine Hayles, ‘sanallığı’ yaygın bir şekilde dijital kültürde var olan, ‘bilgi modelleri tarafından iç içe geçirilmiş maddi nesnelerin algılanması’ olarak tanımlar (Hayles, 1999’dan aktaran, Lister vd. 2009, s. 125)”. Sanallık gerçekliğin karşısı değildir ve gerçek sonuçları vardır. “*Sanallık*, kullanıcıya orada olma hissini sağlar. Sanal yerleşimlerde iki tür iletişim gerçekleşir: makine/yapay zekâ-insan, arayüzeydeki diğer insanlarla iletişim (Binark, 2009; 2010, s. 27). Yeni medyadaki yayılım iletişim şekillerini de değiştirmektedir. “Yani ‘bire bir’ telefon görüşmeleri ve ‘birden çoğa’ yazılı ve görsel medya modeli, internet medyası vasıtasıyla olanak sağlanan ‘çoktan çoğa’ iletişimlerden yerinden edilmektedirler (Lister vd., 2009, s. 272)”. Çoktan

çoğa iletişim sistemi yayılımının çok hızlı ve aynı anda birçok yönde gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. “Yeni medyanın sahip olduğu multimedia biçimselliği göstergelerin, simge sistemlerinin, iletişim çeşitlerinin, farklı veri türlerinin tek bir araçta toplanmasıdır (J. Dijk, 2004’ten aktaran Binark, 2009, s. 60)”. Tek bir araçta toplanan bu verilerin depolanması, kullanılması, erişilmesi ve yayılımı kolaydır.

Sosyal medya ise yeni medyanın bu özelliklerinin belirgin olduğu alanlardan biridir. Sosyal medya dijital kodlarla çalışan, sanal bir ortamda hipermetinsel her türlü içeriğin üretildiği, yayıldığı etkileşimsel uygulamalardır. Sosyal medya kelimesi yeni medya kavramından daha yoğun olarak kullanılmaktadır ve bu da kapsamı konusunda kafa karışıklığına neden olmaktadır. Ancak yeni medya sosyal medya ortamları dışında Mp3/CD çalarlar, DVD-ROMlar, dijital oyunlar gibi diğer dijital ortamları da kapsayan şemsiye bir kavramdır. Sosyal medya ise yeni medya evreninde ve yeni medya özelliklerini taşıyan internet-temelli uygulamalardır.

Özetle, akıllı telefonlar, bilgisayarlar gibi yeni medya araçlarının toplum için sağladığı ekonomik, kültürel, toplumsal bağlar o kadar yoğunlaştı ki yaşadığımız toplumun artık ‘ağ toplumu’ olduğu iddia edilmektedir. Ağ toplumunda yeni medya geleneksel medyadaki zaman-mekân ayrımını ve sınırlarını aşarak iletişim ve enformasyon akışını süreklileştirmektedir. Bu akış ve eski-yeni medyanın aynı anda kullanılabilmesi eski-yeni medyanın ve kültürün ‘yöndeşmesi’ni simgelemektedir. Yeni medyayla ilgili başlıca teorilerden ağ gücü teorisinde büyük medya şirketlerinin enformasyon gücünü elinde bulundurması, medyatikleşme kuramında ise toplumda her şeyin medyatikleşerek medyaya bağımlı hale geldiği vurgulanmaktadır. Bu kuramlar dışında enformasyonel kapitalizm kavramı da medyayı kapitalizm üzerinden çözümleyen bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni medyadaki bir metnin aynı zamanda geleneksel medyadaki bir metinden farkını da oluşturan özelliklerini ise şu şekilde özetleyebiliriz: “metinlerötesilik/hipermetinsellik, düzçizgisel olmama, yazar olarak okur/yazarsılık konumu, multimedia biçimselliği ve metnin geçiciliği veyahut ortadan kalkmaması durumu (Binark, 2015, s. 9)”. Bu niteliklerle yeni medya sayısız ağlar üzerinden iletişimi çeşitlendirir ve sosyal medya gibi multimedia biçimselliğine sahip olan uygulamalara altyapı sağlar.

2.1.2. Sosyal Medya

Yeni medyanın sunduğu kolaylık ve çoktan çoğa iletişim insanların medyayı kullanım biçimlerini ve alışkanlıklarını da sosyal medya üzerinden dönüştürmektedir. Bilgisayarlar, cep telefonları, tabletler ve diğer yeni medyaya araçları vasıtasıyla kullanıcı katkılı içeriğin üretilip tüketilebildiği sosyal medya siteleri geleneksel medyadan farklılıklara sahiptir. Bunların en başında, geleneksel medyada sadece gazetecilerin, radyocuların, televizyoncuların ya da diğer söz sahibi insanların denetimi altındaki içerik yerine artık sıradan insanların yine diğer sıradan insanlar için içerik üretilmesi vardır. Sosyal medyanın sunduğu en önemli imkânlardan biri budur.

“Hiçbir sosyal medya aracı, kullanıcıların ürettikleri içerik olmadan işlevini yerine getiremez (Çomu, 2012, s. 29)”. O kadar ki “... birçok kişinin sosyal medya dediği şey başkaları tarafından “tüketicinin yarattığı medya” veya “kullanıcının ürettiği içerik” olarak anılmaktadır (Wright and Hinson, 2012, s. 142)”. *Kullanıcı katkılı içeriğin* ön planda olduğu formatlar kullanıcıların içerek üreten ve aynı zamanda tüketen olmalarını sağlar. Bu noktada Toffler’ın *Üçüncü Dalga* (1980) kitabında üzerinde durduğu *prosumer* kavramı daha açıklayıcı olacaktır. Genelde Türkçe’ye üreten-tüketici olarak çevrilir ancak ticaret sektöründe profesyonel-tüketici anlamında kullanılabildiğini de unutmamak gerekir.

Üreten-tüketicilik biri (üretim) ya da diğerine (tüketim) odaklanmak yerine, hem üretim, hem de tüketimi içerir. Üreten-tüketicilik her zaman seçkin olsa da, özellikle internet ve Web 2.0’la ilişkilendirilen (kısacası, kullanıcı katkılı içerik, örn. Facebook, Twitter, Youtube) son zamanlardaki bir dizi sosyal değişim, ona daha da fazla merkezîyet verdi (Ritzer and Jurgenson, 2012, s. 14).

Üreten-tüketicilerin (prosumer) ürettiği ve tükettiği Web 2.0’ın da kilit kavramlarından biri olan kullanıcı katkılı içeriktir.

Kullanıcı katkılı içerik çevrimiçi bir platformda kullanıcılar tarafından yayımlanan içeriktir. **Sosyal medya** terimi kullanıcı katkılı içeriği içeren platformları kapsar. Kullanıcılar sosyal medyada içerik yayımlamak için programlama becerilerine ihtiyaç duymazlar (Wyrwoll, 2014, s. 15).

Kullanıcı katkılı içerik üretebilmek için temel bilgisayar ve internet bilgisi yeterlidir. Bu da dünya üzerinde bilgisayar ve internete erişimi olan herhangi birinin içerik üretmesinin önünü açmıştır. Böylece geleneksel medyadaki bilindik roller yerine sosyal medya insanlara hem içerik üretip hem de tüketebilecekleri bir alan sağlamaktadır. Kullanıcı katkılı içerik sosyal medyanın bir nevi temel yapı taşıdır ve

sosyal medyayı oluşturmaktadır. “Sosyal medya için en küçük birim **kullanıcı katkı içerik birimidir**. Kullanıcı katkı içerik birimi belirli bir sürede bir yazar tarafından yapılan tek bir katkıdır (Wyrwoll, 2014, s. 16)”.

Kullanıcı katkı içeriklerin yanı sıra Web 2.0 ile de sık sık birlikte kullanılan ve karıştırılan sosyal medya ise bu kavramlarla iç içedir ancak belli farklılıklara sahiptir. Bu farkların ortaya konulabilmesi için Web 2.0 kavramını da incelemek gerekmektedir. Dünya Çapında Ağ olarak çevrilebilen World Wide Web (www)’in ilk yıllarında web sitelerini kurmak ve yönetmek uzmanlar tarafından yapılan bir işti ve kullanıcıların sitelere müdahale olanağı sınırlı seviyedeydi. “Webin bu ilk dönemi genellikle belgelerin ağı, Web 1.0 veya salt okunur ağ olarak adlandırılır (Hall and Tiropanis, 2012, s. 3860)”. Kullanıcıların etkili olduğu e-ticaret servisleri, kullanıcılar tarafından bilgilerin yazıldığı ve organize edildiği Wikipedia ve kullanıcıların video içeriklerini oluşturdukları Youtube gibi siteler etkileşimin ön planda olduğu dinamik içeriğe sahiptiler (Hall and Tiropanis, 2012, s. 3860). “Web evriminin bu ikinci dönemi Web 2.0 veya okuma-yazma webi olarak isimlendirilir (Hall and Tiropanis, 2012, s. 3860)”.

‘Sosyal medya’ ise Web 2.0’in kullanıcıların kendi sayfalarını ve içeriklerini oluşturabilmeleri imkânı ve fikri üzerinden geliştirilmiştir. “Sosyal medya Web 2.0’in ideolojik ve teknolojik altyapısı dayanan ve Kullanıcı Katkı İçeriğin oluşturulması ve değiş tokuşuna olanak sağlayan bir grup internet temelli uygulamalardır (Kaplan and Haenlein, 2010, s. 61)”. Sosyal medya, sadece Facebook ve Twitter’den ibaret değildir. Facebook, sosyal medyanın alt kategorilerinden sosyal ağların; Twitter ise mikroblogların birer örneğini oluştururlar (Fuchs, 2014, s. 5-6).

Sosyal medya sosyolojik bir perspektifle ele alındığında birkaç önemli kavramın gözardı edildiği görülmektedir. Goffman’ın ‘benliğin sunulması’, Bourdieu’nun ‘sosyal sermaye’ kavramlarına atıfta bulunulurken, Sartre’ın ‘varoluşsal’ düşüncesi, Heidegger’in ‘ortak-dünya’ kavramlarına sosyal medya bağlamında nispeten daha az değinilmektedir. Goffman (1959)’ın benliğin sunulması kavramında öncelikle benliğimiz diğerleri tarafından, daha sonra ise diğerleri bizim tarafımızdan algısal rasyonalite ile dış özelliklere göre algılanırlar. Sosyal ağlarda benlik diğerleri için markalaştırılarak olduğundan farklı ve iyi gösterilir. Bu marka etiketlerle temalara ayrılıp, retweetlerle yayılan bir özellik gösterir. Sosyal ağlardaki ilişkiler markalar üzerinden benliğin sunulmasıyla kurulur. Bourdieu (1983)’nın sosyal sermaye kavramı kişilerin sosyal ağlardaki itibarla ölçülen sermayesini ifade eder. Sosyal etkilerin failin

habitusunu da belirler. Ve ekonomik, kültürel sermayeye ulaşabilmek için değiş-tokuşla (exchange) sosyal ağların devam ettirilmesi gerekir. Çevrimiçi sosyal sermayede ulaşılabilir insan sayısı çevrimdışı sosyal sermayeninkinden daha fazladır. Evans (2015)'a göre mikrobloglarda yapılan paylaşımlar ve etkileşimlerle birlikte birçok insandan çevrimiçi sosyal sermaye kazanımı gerçekleşmektedir. Sartre'ın varoluşçuluğunda ise hayatı deneyimlerimiz üzerinden algıladığımız, her bireyin hayatın bütünlüğüne (unity) ulaşması gerektiği ve benliğin anlamının eğilimlerle ifade edilebilen varoluşçu bir proje olduğu savunulur. Mikrobloglardaki akış halinden farklı olarak sosyal ağlarda benliğin geçmişten getirdiği tarihselliğini koruduğu, günümüzle ve gelecekle bağlantı kuran bir yapı oluşur. Blanchard, Metcalf ve Burns (2007)'e göre ise sosyal ağlar etnik, kültürel vb. kimlik arayışına, pekiştirilmesine ya da bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunur. Heidegger (2004)'in ortak-dünya teorisinde insanların eylemleriyle sevdiklerine değer verdiğini gösterdiklerini ve tanımadıklarını dahi sırf insani duygularla sevebileceği bir dünya tasavvur etmektedir. Arkadaşlık ağları yoluyla diğer insanlarla bağ kurma ve ait olma hisleri sosyal ağ sitelerinin kullanılma sebeplerindendir. Sosyal ağ siteleri yeni arkadaşlıklar kurmak için kullanılabileceği gibi, mevcut arkadaşlıkların devamı ve sağlamlaştırılması için de kullanılabilir. Böylece insanların kimliklerini ifade ederek sosyalleşebilecekleri ortak bir ortam sağlayan sosyal ağ siteleri topluluk olarak yaşama hissini güçlendirir. Bu dört teori arasında sosyal medya için zaman zaman kullanılan Goffman'ın teorisi iş ortamları, Bourdieu'nun teorisi de daha çok sosyal sermaye temelli bir teori olduğu için günlük kişisel hayatı anlamlandırmaya çok uygun değildir ve bu açıdan tartışılmalıdır. Sartre'ın ve Heidegger'in teorileri sosyal medya bağlamında çalışılmamış olsa da Facebook gibi kısıtlı arkadaş çevresi araştırmalarında ve kişisel hayat incelemesinde kullanılmaya daha uygundur (Qi vd., 2018, s. 94-102). Sosyal medyanın bu teorilerden de yararlanarak incelenmesi daha faydalı olacaktır. Sosyal medya ortak-dünyada sosyal sermaye kazanabilmek ve bütünlüğe ulaşabilmek için benliğin sunulduğu bir mecra olarak değerlendirilebilir.

Kısacası, sosyal medya iletişim için önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. “Web iletişimde iki kez devrim yaptı. İlki, icat edildiğindeydi ve ikincisi, sosyal medya bilgisayar uzmanı olmayan insanların diğer kullanıcılar için kamuya açık içerik üretmesini sağladığındaydı (Wyrwoll, 2014, s.1)”. İçerik üretebilmesi, değiştirilmesi ve yayılabilmesi izleyicilerin yerini kullanıcıların almasını

ve bilginin daha büyük kitlelere ulaşabilmesini sağladı ve sosyal medya olarak bilinen uygulamalar toplumu da daha çok etkilemeye başladı. Sosyal medya insani duygularla önemsedığımız insanlarla bağların kurulduğu, değiş-tokuşla sosyal sermayenin arttırıldığı, benliğin markalaştırılarak sunulduğu ve kimliklerin pekiştirildiği bir mecra olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.2.1. Sosyal medya ve sosyal ağ siteleri

Kaplan and Haenlein (2010, s. 60)'a göre sosyal medya altı kategoriye ayrılmaktadır: "...katılımcı projeler, bloglar, içerik toplulukları, sosyal ağ siteleri, sanal oyun dünyaları, sanal sosyal dünyalar..." Bu tezde sosyal ağ siteleri dışındaki kategoriler çalışma kapsamı dışında kalmaktadır ve sosyal ağ sitelerine odaklanılmaktadır.

Sosyal ağ siteleri konusuna geçmeden, bu sitelerden daha önce de kullanılan 'sosyal ağ' teorilerine de değinmekte fayda vardır. Sosyal ağ literatüründe kişilerarası, sosyometrik ve antropolojik analiz gelenekleri bulunmaktadır. Kullanılan sosyal ağ teknikleri arasında benzer ağ düğümlerinin tanımlanabildiği blok modelleme ve sosyal ilişkilerin haritalanabildiği çok-boyutlu ölçekleme vardır. Ağ etkileri ise yakınlığın, aradılığın ölçüldüğü 'merkezilik', ağ düğümlerinin ara bağlantılarının ölçüldüğü 'bütünlük' ve ağ yapılarının benzerliklerinin ölçüldüğü 'yapısal eşdeğerlik' üzerinden öğrenilir. Grannovetter'ın (1973) 'Zayıf Bağların Gücü' yapıtında ise zayıf sosyal bağların diğer gruplarla iletişimde köprü görevi gördüğü ve yeni bilgiler için bağ oluşturduğu ortaya konulmuştur. Yeni medya ortamında sosyal ağ sitelerindeki arkadaş olma, takipleşme ve paylaşım gibi yollarla çevrimiçi zayıf bağlar fiziki olarak uzak olan kullanıcıları yakınlaştırır. Rogers (2010) 'Yeniliklerin Yayılımı' eserinde yeniliklerin nasıl benimsendiğini ve yayıldığını anlatır: Yenilikler sırasıyla yenilikçilerle başlar, erken benimseyenlerle yükselişe geçer, erken çoğunlukla birlikte doyum noktasına ulaşır. Ardından geç kalan çoğunluk ve geride kalanlarla düşüş eğilimine girer. Yeniliklerin erken benimseyenlerden sonra çoğunluğa ulaşmasıyla birlikte bilgilerin doğrulanması için medyaya ve sosyal medyaya başvurulur. Yeniliklerin yayılımıyla alakalı Twitter üzerindeki bir çalışmada geç benimseyenlerin dört kata kadar artabildiği, dolayısıyla Twitter gibi sosyal ağların yayılımında etkisinin büyüklüğü görülmüştür (Liu vd., 2017, s. 1-12). Sosyal ağ teorileri bu amaçla kurulmamış olsa da sosyal ağ siteleri üzerinde de uygulanabilmektedir. Özellikle Twitter zayıf bağlarla bağlı olduğumuz

insanlarla etkileşimimizin üst seviyede olduğu, yeni bilgilere, fırsatlara ve diğer kişilere erişimimizi kolaylaştıran bir yöne de sahip olduğunu göstermektedir. Çift yönlü iletişimde topluma ulaşmada, yeniliklerin yayılımında ve zayıf bağların köprü görevi görmesinde Twitter gibi sosyal ağ siteleri süreci hızlandıran ve etkiyi katlayan bir özelliğe sahiptir.

Kamuoyunda sosyal medya olarak da ifade edilen sosyal ağ siteleri, sosyal ağ teorilerinden çok sonra 21. yüzyılla birlikte hayatımızda hızlı bir şekilde yer edinmeye başladı. 2002’de Friendster, 2003’te LinkedIn ve MySpace, 2004’te Facebook, Flickr, Digg, 2005’te Youtube, 2006’da ise Twitter sanal âleme yelken açtı. Time Life Dergisi 2007 yılın kişisini “You” yani ‘sen’ olarak belirledi. 2010 yılında ise Facebook Google’ı ilk defa en çok kullanılan site olarak geçti (Golbeck, 2013, 4). Sosyal medya sitelerinin popülerliği bu tarihten sonra da artmaya devam etmektedir ve günümüzdeki verilere bakıldığında internet kullanıcılarının çoğunun aynı zamanda aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu görülmektedir. Dünyadaki internet kullanıcıları ve sosyal medya kullanıcılarının sayıları Tablo 2.1’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1. *Dünyanın Dijital İstatistik Göstergelerinin Görüntüsü*

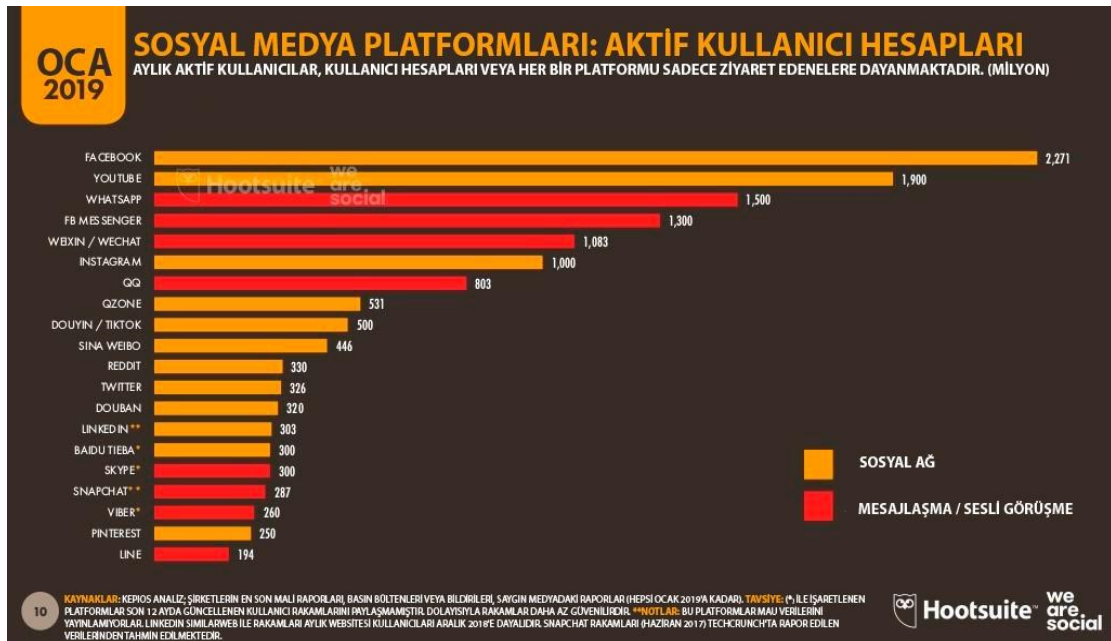

Kaynak: *wearesocial.com, 2019*

Tablo 2.1.'e göre 7 milyar 676 milyon olan dünya nüfusunun 4 milyar 388 milyonu internet kullanıcısıdır. İnternet kullanıcılarının ise 3 milyar 484 milyonu aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Diğer bir deyişle, internet kullanıcılarının yaklaşık %80'i

aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Sosyal medyayı mobil cihazlardan kullanan aktif kullanıcı sayısı ise 3 milyar 256 milyondur. Kullanıcı sayılarının yüksekliği hemen göze çarpmaktadır. Ancak internet kullanımının ve sosyal medya kullanım yaygınlığının toplam nüfusa oranlarının sırasıyla %57 ve %45 olması bize dijital bölünme (digital divide) kavramını ve bilgi uçurumu kuramını hatırlatmaktadır. “Kuram, herkesin bilgiye ve bilgiye ulaşan iletişim kanallarına erişiminin eşit olmadığını ileri sürer. Bilgiye erişimdeki eşitsizlik mevcut eşitsizlikleri artırmaktadır (Hülür ve Yaşın, 2016, s. 8)”. İnternete ve sosyal medyaya erişimi olanlarla olmayanların aralarındaki eşitsizlikler sadece bilgiye erişimi değil, sosyo-ekonomik eşitsizlikleri de kapsamaktadır. Bu yüzden internet ve sosyal medya kullanımının nüfusa oranının artması eşitsizliklerin azaltılması açısından olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Ancak internet ve sosyal medya kullananların kendi aralarında bilgiye erişimdeki önemli farklılıklar da göz ardı edilmemelidir. Tablo 2.2.’de sosyal platformların dünya çapında kullanıcı sayıları sunulmaktadır.

Tablo 2.2. Temel Sosyal Platformların Aktif Kullanıcı Sayıları

Kaynak: wearesocial.com, 2019

Yine wearesocial.com 2019 verilerine³¹ göre aktif sosyal medya kullanıcısı bir önceki yıla göre 288 milyon yani %9 artmıştır (http-17). Kullanıcı sayısı ve oranında en

³¹<https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim Tarihi: 12.03.2019)

büyük pay sahibi en popüler sosyal ağ sitesi olan Facebook’a aittir. Facebook hem sosyal ağ siteleri, hem de tüm sosyal platformlar içinde en fazla kullanıcı sayısına sahiptir. Tablo 2.2.’deki Ocak 2019 verilerine göre; sosyal ağ siteleri içinde Facebook 2 milyar 271 milyon, Youtube 1 milyar 900 milyon, Instagram 1 milyar, Qzone 531 milyon, Tiktok 500 milyon, Sina Weibo 446 milyon, Reddit 330 milyon, Twitter ise 326 milyon kullanıcıya sahiptir. Sosyal ağ sitelerinin diğerlerinden daha fazla kullanıcıyı kendine çektiği görülmektedir. Sosyal ağ sitelerinin diğer sitelerden farklılıkları sahip oldukları özelliklerde de kendini göstermektedir:

Facebook gibi siteleri farklı yapan web sayfaları, web mail, dijital görüntü, dijital video, tartışma grupları, konuk defteri, bağlantı listesi veya arama motoru gibi birçok kitle iletişim aracını, bilgi ve iletişim teknolojilerini birleştiren bütünselik platformlar olmalarıdır (Fuchs, 2014, s. 6).

Her biri ayrı platform olma potansiyeline sahip bu sosyal ağ araçları bir arada bulunarak sosyal ağ sitesinin parçalarını oluşturmaktadırlar. Twitter da Facebook gibi bütünselik bir platformdur. İkisi de bu açıdan yeni medyanın multimedya biçimselliğine sahiptirler. Bu ve benzeri sitelerin sosyal olarak nitelenmeleri ise etkileşimsellik ve yayılım özellikleriyle diğer kullanıcılara içerik paylaşımı yapılabilmesi ve aralarında kurulan enformasyon ağıyla alakalıdır. Hipermetinsellik bu ağdaki metinlerin birbirleriyle bağlantılı olmasıdır ve internetteki sayısız metine erişim sosyal ağların kapsamını genişletmektedir.

“Sosyal ağ siteleri, kullanıcı katkılı içerik paylaşım siteleri, bloglar, mikrobloglar ve wikiler, tıpkı diğer tüm medyada olduğu gibi, enformasyon noktasında terimin geniş anlamında sosyaldirler (Fuchs, 2014, s. 6-7)”. Sosyal medya ilk okumada diğer medyanın sosyal olmadığı çağrışımı yapsa da böyle bir çıkarım doğru olmayacaktır. “Her zaman kendimize tüm medyanın her zaman sosyal olageldiği ve olduğunu hatırlatmalıyız (Childress, 2012, s. 56)”. Sosyal medya ise sosyalleşme mecralarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. “Bizim sonunda sosyalleşmemizi sağlayan Facebook ve Twitter değildir ama bu yeni araçlar tamamen bizim sosyalliğimize bağlıdır (Childress, 2012, s. 57)”. Başka bir ifadeyle, sosyal medya yapı taşı olan kullanıcı katkılı içerik olmadan yürütülemez. Sosyal medya, bu içerikle bir yandan sanal âlemdeki kamusal alanı genişletirken, öbür yandan toplumsal olandan uzaklaşmış, yabancılaşmış ‘asosyal’ bir ortam sağlar. Sosyal ortamın özelliklerini yansıtan ancak yerini alamayan sosyal medya; bilgi akışı açısından yönlendirilmiş ve araçsallaştırılmış bir yapıya da sahiptir (Önkal ve Gündüzlü, 2015, s. 37-43).

Sosyal ağ sitelerinin bir başka özelliği ise kullanıcıların kişisel bilgi ve içerikle kendi sayfalarını yönetmelerine izin vererek ‘kişiye özel’ bir alan sağlamasıdır. Bu alanla birlikte kişi ‘sanal’ bir kimlik ve ortam oluşturabilir. Bu kimliğin gerçekte bağdaşması gerekmez. Oluşturulan bu kimlik başka topluluklara karşı önyargının, ayrımcı dilin ve nefret söyleminin de paylaşıldığı bir ortama da uyum sağlayabilir. Çünkü ‘diğerleri’ne karşıtlık ‘biz’i en kolay biraraya getiren nedenlerinden birini oluşturur. Bu kimliğin oluşturulması sürecinde paylaşılan bilgiler bir taraftan yakınlık hissinin artmasına, öbür taraftan mahremiyetten uzaklaşılmasına neden olur. “Kullanıcılar sosyalleşme ortamlarına güvenmek ve siteleriyle aralarında kişisel bir bağlantı olduğunu hissetmek isterler (Castells, 2012, s. 31)”. Ancak kişisel bilgilerin sunulduğu bu sitelerin güvenirliliği Cambridge Analytica gibi skandallar göz önünde bulundurulduğunda başlı başına bir tartışma konusu olarak ortaya çıkmaktadır. “Zira üye olduğumuz Twitter, Facebook ve benzeri sosyal ağların neredeyse tamamı hakkımızdaki verileri işlemek üzere depoluyor ve kar amacıyla paylaşıyor. Bu zaten ‘herkesin bildiği sır’ (Uzunoğlu, 2018, p. 6)”.

Facebook ve diğer ağ sitelerinden kullanıcıların kendileri hakkında bilgileri ifşa etmelerinin yanında gözetim ve verilerin depolanması sorunları da mevcuttur. Kullanıcılar; gönüllü olarak verdiği bilgiler, ürettikleri içerikler ve sitedeki hareketleri bir meta olarak satılan ama karşılık olarak kendilerine ödeme yapılmayan işçilerdir. Ayrıca, Facebook ve diğerlerinde iş yaşamı ve boş zamanda eğlence yakınsamasıyla artık-değerin üretilmediği boş bir zaman da kalmamıştır. Tüm bu çifte sömürü durumu ve gözetimin engellenmesi için boykot, protesto, hukuki sınırların çizilmesi, kullanıcıya dayalı alternatif sosyal medyanın üretilmesi katkı sunabilecek alternatif çözüm önerileridir (Çakır, 2014, s. 93-100).

Veri depolanması ve gözetimle ilgili diğer önemli konu ise ‘büyük veri’ olarak adlandırılan dijital, büyük çapta ve çeşitlilikte her türlü işlenmemiş enformasyondur. Bu verilerin işlenerek anlamlı ve kullanışlı bilgilere dönüştürülmesi ise ‘veri madenciliğini’ ifade eder. Dijital ortamda gerçekleştirilen her eylem, girilen her bilgi sitelerin bu verileri depolayabileceği, kategorize ederek artı-değere dönüştürebileceği bir veri seti oluşturur. Verileri ve enformasyon işlemeyi sadece siteler değil, kapitalist şirketler ve ulus devletin kendisi de gerçekleştirir. Veri ve enformasyonun edinilmesi gözetim toplumunun temel özelliklerinden biridir. Foucault’nun hapisanelerde gözetleyen ama görülmeyen bir iktidar aracı olarak tanımladığı ‘panoptikon’ artık toplumun her zaman

ve her yerde gönüllü olarak gözetlendiği bir duruma evrilmektedir. Sosyal medya verilerini sunmanın ve gözetle(n)menin kişilerin kendi arzusıyla yapıldığı bir mecraya dönüşmektedir. Niedzwiecki (2010) de insanların birbirlerinin her şeyini öğrenme arzusu olarak gördüğü ‘dikizleme kültürünün’ gözetime eklemlendiğini belirtir. George Orwell’ın eserinde bahsedilen Büyük Birader’den korkmak bir yana onun gözetimine girmek ya da onun gibi gözetlemek en büyük arzulardan birine dönüşmüştür. Fakat gözetlenmek başta ifade özgürlüğü olmak üzere özgürlükleri tehdit altında tutar (Şener ve Kuş, 2015, s. 53-82). Bu açıdan gözetim bir tür denetim mekanizmasıdır. Sosyal ağ siteleri ifade özgürlüğünün mecrası olarak sunulsa da özellikle çoğunluğun dışında kalan kimlikler söyle(yebil)dikleri ve söyle(ye)medikleriyle denetlenirler. Ötekileştirme ve linç geleneği eşliğindeki nefret söylemi öteki kimliklerin sınırlarını aşmaması için uygulanan bir tür baskı mekanizmasıdır. Gözetleyenin gözetlenen üzerinde disiplin etme özelliğine veri madenciliğiyle sömürmesi de eklenir. Her iki özellik de sosyal ağ siteleri gibi şirketlerin lehine, kullanıcıların/bireylerin ise aleyhine işlemektedir.

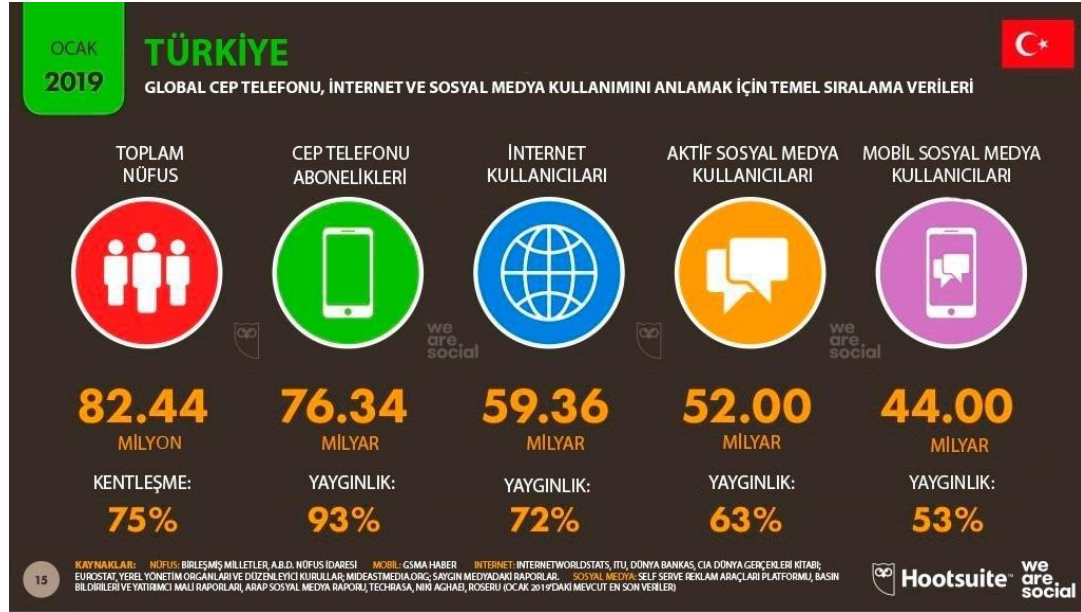
Özetle, sosyal ağ sitelerinden önce de var olan sosyal ağ yazınında yeniliklerin yayılımının sosyal ağ sitelerinde arttığı, gruplar arasındaki zayıf bağların da yeni kişi ve bilgiler için aracı görevini üstlendiği görülmektedir. Sosyal ağ sitelerindeki kullanıcı sayısı ve kullanım yoğunluğu büyük çapta bir verinin birikmesine neden olur. Bu sitelerdeki içeriklerin ve kullanıcı verilerinin hepsinin toplanmasıyla oluşan ‘büyük veri’ bu ulusötesi şirketler tarafından metalaştırılır ve satılır. Enformasyon kapitalizminin hâkim olduğu sosyal ağ siteleri kullanıcının bedava emeğinin satılmasının yanı sıra gözetimin de yeni mekânlarıdır. Sosyal ağ sitelerini kapsayan sosyal medya yeni medyanın özelliklerini gösteren ve hayatımızın merkezine yerleşerek gözetim ve sömürü ile birlikte sanal bir sosyal ortam sağlayan önemli uygulamalardır. Ülkemizdeki kullanıcı sayısı ve etki alanı da her geçen gün artmaktadır.

2.1.2.2. Türkiye’deki sosyal medya istatistikleri

1993’te ODTÜ’den başlayan ve sonraki yıllarda diğer üniversitelerde kurulmaya başlanan internet erişimi kısa zaman içinde yaygınlaşmıştır. İnternetin Türkiye’de kullanıma sunulduğu ilk günden bugüne hızlı bir gelişme kaydedilmiştir. 1998 yılında 293 bin olan internet kullanıcısı, 2007 yılında 16 milyon civarında kullanıcıya ulaşmıştır (Mestçi, 2008, s.1). 2007 yılında 70 milyon nüfusa sahip olan ülkemizde internet kullanıcılarının toplam nüfusa oranı yüzde 22’dir. 2007’den 2018’e kadar olan

dönemde internet kullanıcı sayısı ise üç katından fazla bir sayıya erişmiştir. Bu süreçte internetin yanı sıra sosyal medya kullanıcıları ve sosyal medyayı cep telefonundan kullananların sayısı da nüfusun yarıdan fazlasını geçmiştir. 2018 yılında Türkiye’de internet ve sosyal medya kullanımına dair istatistikler Tablo 2.3.’te verilmektedir.

Tablo 2.3. Türkiye’nin Dijital İstatistik Göstergelerinin Görüntüsü

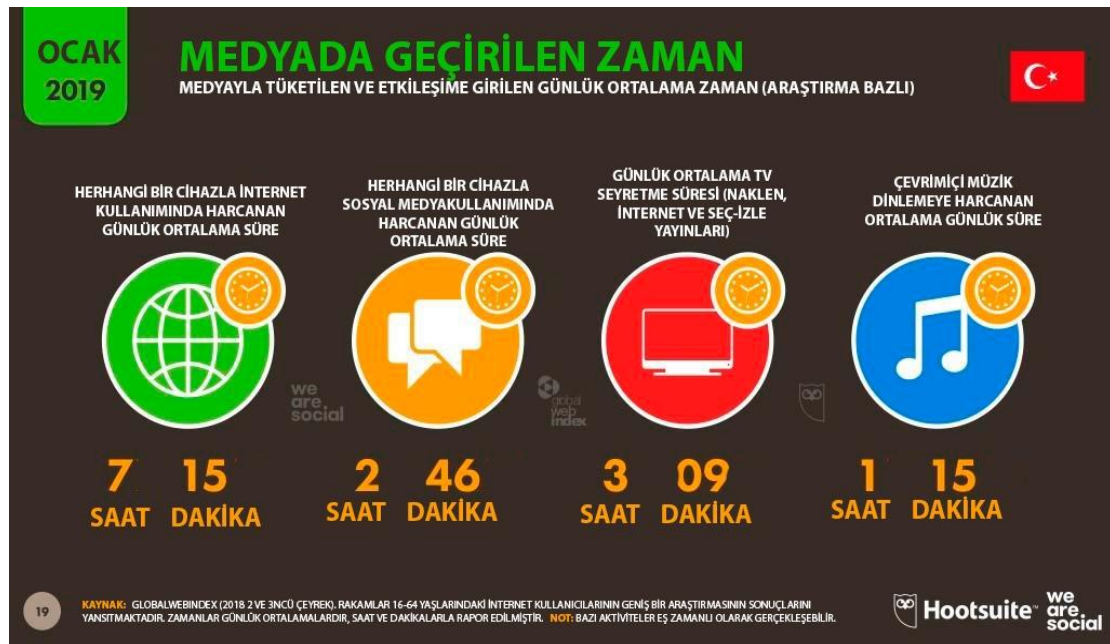
Kaynak: wearesocial.com, 2019

Tablo 2.3.’te verilen 2019 Ocak verilerine göre, Türkiye’nin nüfusu 82 milyon nüfusu geçmiştir. Ve artık nüfusun %72’si internet kullanıcısıdır. Aynı şekilde 52 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı tespit edilmiştir ve nüfusa oranı %63’tür. 59 milyon sadece mobil internet kullanıcısı vardır ve 44 milyon mobil sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Dolayısıyla nüfusun yarıdan fazlasının sosyal medyaya erişim imkânı bulunmaktadır. İnternetin ülkemize ilk geldiği senelerdeki durumla karşılaştırıldığında dijital erişim açısından çok önemli bir aşamaya geçildiği görülmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerdeki dijital erişimle karşılaştırıldığında nüfusa göre kullanıcı oranları yeterli değildir. Örneğin nüfusun üçte birinin hala internete erişimi bulunmamaktadır. Bu da internet ve sosyal medyaya erişimi olan grupla olmayan grup arasında bilgiye erişimdeki eşitsizlikleri fazlaştıran dijital bölünmenin kanıtı durumundadır. Ayrıca internete erişebilenlerin arasında da bilgiye erişim açısından eşitsizlikler devam etmektedir. Şehir ve kırsal kesimler, doğuyla batı arasında

bilgiye erişimde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde çok katmanlı bir dijital bölünme görülmektedir.

Medyaya erişim imkânına sahip nüfusun zamanını nasıl kullandığı sorusunun cevabı ise kullanıcıların hangi medyaya ne kadar zaman harcadığını gösteren diğer önemli bir veriyi oluşturmaktadır. Türkiye’de bir kişinin internet, sosyal medya kullanımı, televizyon izleme ve müzik dinlemek için harcadığı ortalama zaman Tablo 2.4.’te paylaşılmaktadır.

Tablo 2.4. Medyayla Geçirilen Zaman

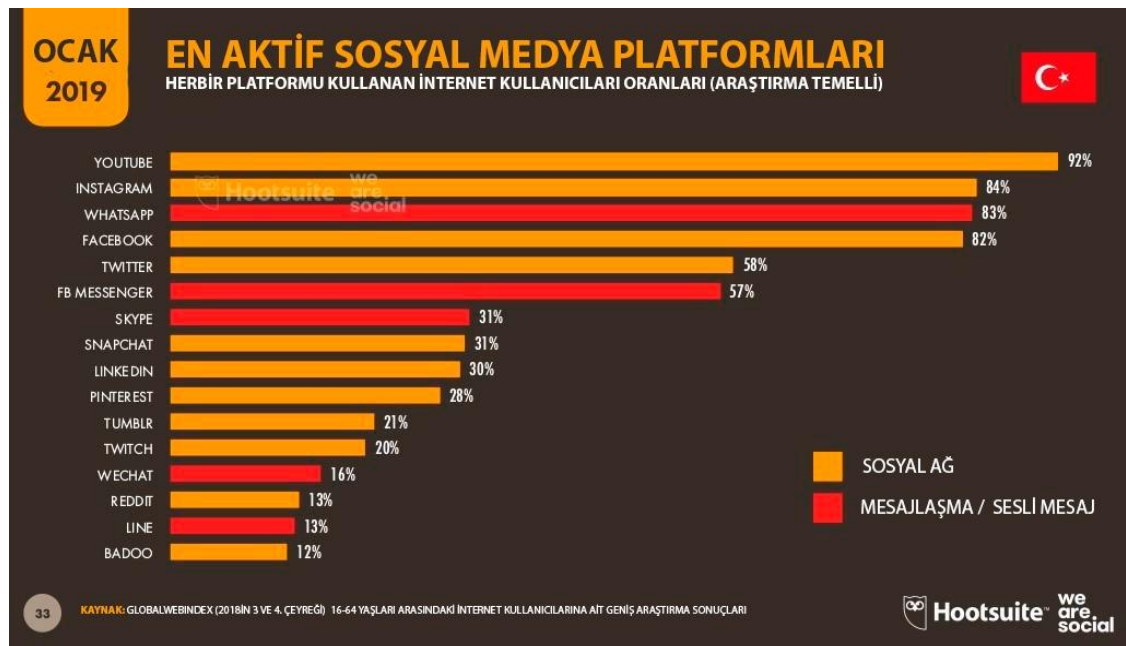
Kaynak: *wearesocial.com, 2019*

İnternet ve sosyal medyaya erişim imkânının genişlemesiyle geleneksel medyanın en popüler mecrası televizyondan bile fazla vakit geçirilen mecralara dönüşmüşlerdir. Tablo 2.4’te görülebileceği gibi, herhangi bir cihazla bilgisayar veya tablet yoluyla günlük internete erişim 7 saat 15 dakikaya ulaşmışken herhangi bir cihazdan sosyal medyanın günlük kullanımı ise 2 saat 46 dakikadır. Burada dikkat çekici olan Türkiye’de önemli bir günlük aktivite olan televizyon izlemenin 3 saat 9 dakika ile tekrar hem internete erişimi hem de sosyal medya kullanımını gerisinde bırakmasıdır. Kullanıcı kimliği izleyicilikle birlikte eşzamanlı olarak varolmaktadır. Örneğin, izleyici bir dizi izlerken aynı zamanda tweet atmakta ve senaryo, oyunculuk vb. eleştiri konusu olmaktadır. Ülkemizde sosyal medyaya ayrılan zaman sosyal medyanın önemini gösteren en önemli göstergelerden biridir. Sosyal medyaya ayrılan zamanın en çok

hangi platformlarda kullanıldığı önemli başka bir veridir. Sosyal medya denildiğinde aklımıza ilk gelen siteler Facebook, Twitter gibi dünyada da en popüler olan sitelerdir. Bu platformlar arasında sosyal ağlar ve mesajlaşma programları olmak üzere iki kategori altında kullanım oranlarına göre sıralama yapılmıştır.

Tablo 2.5.'te görüleceği üzere, Türkiye'de sosyal ağlar arasında %92 kullanım oranıyla en çok kullanılan site Youtube'dur. Youtube'u %84 ile Instagram, %82 ile Facebook takip etmektedir. Twitter ise %58 ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 2.5. Türkiye'deki En Aktif Sosyal Medya Platformları

Kaynak: wearesocial.com, 2019

Bu sitelerin dışında Google+, LinkedIn, Pinterest ve Tumblr da bulunmaktadır. Youtube'un video paylaşım sitesi olması, Instagram'ın da daha çok fotoğraf/video paylaşım sitesi gibi işlev görmesi nedeniyle bütünleşik platform olarak ilk iki sırayı Facebook ve Twitter almaktadır. Her iki platform da benzerlik ve farklılıklarıyla kendilerine özgü kullanıcılara sahip olmuş ve ülkemizde en çok kullanılan ve en etkili siteler konumundadırlar. Facebook kişilerin genelde gerçek adlarıyla ve sosyal çevreleriyle aile ve arkadaşlar üzerinden sosyal ağ kurduğu bir platformken, Twitter rumuzlar üzerinden kendi sosyal çevrelerinden farklı kişileri ve olayları takip edebildikleri bir platformdur. Kullanıcı sayısı açısından listenin aşağılarına düşmüş olsa da sosyal ağ siteleri arasında Facebook'tan sonra en meşhur site Twitter'dır.

2019 yılı itibariyle Türkiye’de internet ve sosyal medya kullananların nüfusa oranı sırasıyla %72 ve %63 gibi büyük bir orana erişmiştir. Sosyal ağ siteleri arasında bütünleşik platforma sahip en önemli siteler ise %92 kullanım oranıyla Facebook ve %58 kullanım oranıyla Twitter’dır. Twitter’ın kullanıcı sayısı diğer sosyal ağ sitelerine göre görece az gözükse de gündem belirleyici özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Twitter Türkiye’de tabir caizse “laf ebeliği” için kullanılabildiği gibi siyasi ve sosyal olaylarda, haber edinmede de sıklıkla başvurulmuş bir sitedir.

2.1.3. Twitter

Twitter başlangıçta 140 karakter sınırlamasıyla ve kısa mesaj atma kolaylığında yayın hayatına başlayan ve meşhur olan bir sosyal ağ sitesidir. “Twitter; kullanıcılarının kısa cümleler, kişisel görüntü veya video bağlantıları değiş tokuş etmelerini sağlayan mikrobloglar olarak adlandırılan daha büyük internet-tabanlı uygulamaların şüphesiz en popüler üyesidir (Kaplan and Haenlein, 2011, s. 106)”. Twitter’ı diğerlerinden ayıran en önemli özelliği kısa mesaja benzer tweetler ve takip listeleri üzerinden yürüyen bir mikroblog sitesi olmasıdır. Twitter’ı “... önemli kılan temel özellikleri *@kullanıcı* (*@user*), *@bahsetme*³² (*@mention*), *@yanıt* (*@reply*) ve *#etiket*³³ (hashtag) olarak belirleyebileceğimiz karakteristik öğelerdir (Meriç, 2015, s. 44)”. Twitter’da iki önemli fonksiyon daha vardır: *Retweet* ve *favori*³⁴. Retweet ve favori gibi özellikler sözlü kültürdeki kulaktan kulağa yayılan söylentilerde olduğu gibi nefret söyleminin yayılımı

³²İnsanlar arkadaşlarının durum güncellemelerini takip edeceklerinden konuların organizasyonuna ilişkin herhangi yerleşik düzenleme yoktu; kullanıcılar, hashtag gibi sonradan tutulan semboller ürettir. *@mention* [bahsetmek] etiketi, kullanıcıların yeniliklerine ikinci bir örnektir. Her ikisinin de köklerinin İnternette Canlı Sohbet Kültürü’nde olduğu düşünülmektedir (Akcora ve Demirbas, 2010’dan aktaran Rogers, 2016, s. 12).

³³Twitter’da *#etiket* kullanımı insanların aynı konu etrafında konuşması ve diğer tweet atanlara ulaşması açısından verimi artırmaktadır. Tweetlerini daha çok kullanıcıya ulaştırmayı hedefleyen kullanıcı *#etiket* kullanarak bu hedefine daha kolay ulaşabilmektedir. Takipçilerinin haricinde etikete bakan diğer kullanıcılar da tweeti görerek paylaşabilirler. Etiketlerden ya da kelime gruplarından en çok tutulmuşlar ülke ve/ya dünya gündemini oluşturmaktadır. Ülke gündeminin yanında, şehir ya da kişiselleştirilmiş gündem alma seçeneği de bulunmaktadır. Ancak en çok dikkat edilen gündem doğal olarak dünya gündemidir. Eğer bir etiket dünya gündemine girerse etiketi paylaşılanlar tarafından bir başarı elde edildiği kabul edilmektedir. Çünkü yerel bir konu evrensel bir boyuta taşınmış ve tüm dünyanın dikkati bu konuya çekilmiş olur. Özellikle sesini geleneksel medyada duyurmakta zorlanan azınlıklar ve diğer toplumsal hareketler için alternatif bir yol konumuna gelmiş durumdadır.

³⁴Retweet beğendiğin tweetleri tek tuşla paylaşmayı sağlayan en popüler ve pratik özelliklerden biridir. Favori ise bir tweetin beğenilerek saklanmasını ifade eder. Her iki fonksiyon da Twitter’da sık kullanılanlar arasındadır. Akış daha çok retweetler yoluyla devam ettirilmektedir ve favoriler de daha fazla beğenilen tweetler için kullanılmaktadır. Bu öğelerin tümü kullanıcılara belli bir konuda konuşma, bir kişiye hitap etme ya da takip ettiklerini yayma gibi seçenekler sunmaktadır ve dolayısıyla diyalog ya da topluma hitap etme imkânı vermektedir.

için uygun bir yol konumundadır. Bu noktada Twitter'daki nefret söyleminin normal bir diyalogda ya da topluluk önünde konuşmadaki nefret söyleminden farkı ortaya çıkmaktadır. Twitter'da @bahsetme ya da @yanıt özelliğinin kullanılması da diyalogdaki gibi iki kişi arasında kalmamaktadır. Bu söylem nefret içeriyorsa sürekli, kamuoyuna, etkileşime açık bir söylem olduğu için bağlamına göre daha etkili ve yıkıcı olabilmektedir.

Twitter'ın sistematığı de bu söylemin kullanımı ve yayılımı açısından da elverişlidir. En güncel olanın en ulaşılabilir olduğu bir sisteme sahiptir. Takip edilenlerin yazdığı mesajlar ters kronolojik düzene uygun olarak, en güncel mesajın en üstte olduğu bir 'akış' halindedir. Twitter'da arkadaş yerine 'takipçi' ifadesi kullanılmaktadır. Arkadaşlık listesi ise simetrik değildir ve kullanıcı takipçisini takip etmek durumunda değildir. Twitter; SMS, web, mobil web, üçüncü şahıs uygulamaları gibi çeşitli yollarla kullanılabilir (Naaman, Boase and Lai, 2010, s. 2). Arkadaş yerine takipçilerin yer alması, Facebook gibi sosyal ağ sitelerine göre daha özgür ve anonim davranabilmenin yolunu açabilmektedir ve dolayısıyla Twitter'da anonim hesapların fazlalığı göze çarpmaktadır. Anonim kimliklerin arkasına gizlenerek birilerine saldırmak daha kolay ve risksizdir. Bu Twitter'ın gerçek adlarla ve arkadaşlarla iletişim için kullanılmadığı anlamına da gelmez.

2006'da Twitter'ın sanal âleme yelken açmasıyla birlikte insanlar 'mikroblogging'le tanışmış oldu. Twitter adına karar verilmeden önce *Status* ve *Twtr* adlarının konulması tasarlanmıştır (Akcora and Demirbas, 2010, s.2). Twitter'ın ismi için yapılan beyin fırtınasında 'twitch' (kıpırdama) ve 'jitter' (titretme) kelimelerinin ikisi de beğenilmemiştir. En sonunda, "önemsiz bilgilerin kısa patlaması" anlamına karşılık gelen Twitter, güncelleme geldiğinde telefonun titreşmesi fikrine çok uygundu³⁵ (http-18). Cıvıldamak anlamına da gelen Twitter'ın imajını oluşturan simgesi Twitter kuşuyla da bu anlamı pekiştirmektedir. Kuş cıvıltılarının diğer kuşlar için anlamlı olması gibi, Twitter'da yararsız ve anlamsız görünen mesajlar da diğer alıcılar için anlam kazanabilir. (Sarno, 2009'dan aktaran Rogers, 2016, s.12) Anlamsız mesaj olarak görülen bilgiler, aslında işlenmeye hazır veridir. Bu yüzden Twitter mesajları arşivlenmektedir ve alınıp satılır meta halini alan veriler Twitter için önemli bir konumdadır. "Bunun sebebi, yalnızca Twitter'ın enformasyonu doğrudan gelir

³⁵<http://tusb.stanford.edu/2011/05/jack-dorsey-on-the-history-of-twitter-and-square.html> (Erişim Tarihi: 17.03.2019)

kaynağına dönüştürmeyi amaçlaması değil, verinin değerinin potansiyel reklam verenlerin gözünde şirketin değerini belirlemesidir (Puschmann ve Burgess, 2016, s. 101)”. Kullanıcıların özel hayatının gizliliği verilerin satılmasıyla ortadan kalkmaktadır. Şirketler için geniş bir araştırma ve pazar alanı olarak görülen Twitter’ın kullanıcıları ise gönüllü olarak bilgilerini sunan müşterilerdir.

Twitter açısından aktif kullanıcı sayısı müşteri potansiyelini, kullanıcılar açısından da popülerliği etkileyen önemli bir veridir. Toplam 326 milyon aylık aktif kullanıcıya sahip Twitter’da günlük aktif kullanıcısı³⁶ 100 milyon civarındadır (http-19). Günlük 500 milyon tweet atılmaktadır. Kullanıcıların %37’si 18-29 yaş aralığında %25’i ise 30-49 yaş aralığındadır. Twitter’da kullanıcı sayısının en yüksek olduğu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Japonya ve Meksika’dır. İnternet kullanıcılarına oranla Twitter’da en çok aktif kullanıcıya sahip olan ülke ise Suudi Arabistan’dır³⁷ (http-20). Suudi Arabistan, Meksika gibi iletişim/basın özgürlüğünün zayıf olduğu ülkelerde Twitter kullanımının yüksek olması dikkat çekicidir. Twitter kullanıcılarının yaklaşık olarak üçte ikisi genç ve orta yaş grubudur. Bu durum zaten gençlikle ilişkilendirilmiş sosyal medya algısına uygun bir durumdur. Sosyal medyanın gençlerin baskılardan uzaklaşıp özgürlüklerini yaşayabilecekleri, demokratik katılım gerçekleştirebilecekleri sonsuz-sınırsız bir mecra gibi sunulmasıyla mevcut algı pekiştirilmektedir (Babacan, 2016, s. 29).

Twitter’ın yeni bir kamusal alan olarak ortaya çıkması tartışması bu düşüncelerle de bağlantılıdır. Twitter sosyal ağ sitesi olmasının yanı sıra siyasal iletişim için de kullanılmaktadır. Twitter yeni toplumsal hareketlere hareket alanı sağlayan kamusal alan oluşturmaktadır (Korkmaz, 2015 s. 94). “Habermas siyasal iletişim ve siyasal ekonominin kamusal alanın iki önemli yönü olduğunu iddia eder (Fuchs, 2014, s. 199)”. Twitter iletişimden çok enformasyonun, politikadan daha çok eğlencenin alanıdır. Kamusal alanın önemli bir özelliği kamusal müzakere Twitter’da gerektiği gibi sağlanamamaktadır ve Twitter bildiğimiz anlamda kamusal alan değil sahte ve üretilmiş kamusal alandır (Fuchs, 2014, s. 199-201). Her ne kadar Twitter’ın tartışmasız bir

³⁶Pew Research Center’in Twitter’da Amerikalı kullanıcılar üzerine yaptığı bir araştırmada Twitter kullanıcılarının %10’unun tüm tweetlerin %80’ini attığı tespit edilmiştir. Aktif olan bu %10’luk kesim daha eğitimli, daha genç ve %65’i kadınlardan oluşmaktadır. %10’luk grubun %81’i, %90’lık grubun ise %47’si günde en az bir tweet attığı da belirlenmiştir. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/24/key-takeaways-from-our-new-study-of-how-americans-use-twitter/> (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

³⁷S., Aslam (2019), <https://www.omnicoreagency.com/twitter-statistics/> (Erişim Tarihi: 17.03.2019)

şekilde yeni bir kamusal alan olduğu sonucuna varılamasa da Twitter kullanıcılarına düşüncelerini dile getirebilecekleri bir alan sunmaktadır ve bu kullanıcıların Twitter'ı tercih nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Twitter'ın tercih edilmesinin diğer bir nedeni de başkalarının düşüncelerine ya da ürettikleri bilgilere ulaşmak istenmesidir. Bu nedenle diğer kullanıcıları ürettiği içerikler takip edilmektedir.

Önemli bir nokta şudur, Twitter'da siz birini izlemiyorsunuz, onun ürettiklerini izliyorsunuz. Twitter bir sosyal ağ değil bu yüzden takip ettiğiniz kişileri “arkadaş” ya da akraba olarak adlandırma zorunluluğunda halihazırda gerçek bir toplumsal baskı yok çünkü bu kişilerle kişisel olarak ilgilenmiyorsunuz, onların oraya ne koyduğuyla ilgileniyorsunuz (Sarno, 2009'dan aktaran Rogers, 2016, s.16).

Twitter'daki takipçilerin irtibatı arkadaşlık ilişkisinden farklı bir yol almaktadır ve karşılıklı ilişki oranı yüksek olmadığı tüm Twitter ortamındaki ilk niceliksel çalışmada şöyle ortaya konulmuştur: “Kullanıcıların %67.6'sı Twitter'daki takip ettiklerinin herhangi biri tarafından takip edilmiyor. Bu kullanıcılar için Twitter'ın sosyal ağ sitesinden çok bilgi kaynağı olduğunu varsayıyoruz (Kwak vd., 2010, s. 3)”.

Haberleri, güncel gelişmeleri ve diğer insanların görüşlerini takip etmek için de kullanılan Twitter'ın tamamıyla ne kadar güvenilir bir bilgi kaynağı olduğu konusu ise tartışılmalıdır. Zira anonimliğin arkasına sığınan trol hesaplar ve gündem oluşturmak veya yönlendirmek için satın alınan ve kullanılan bot hesaplar gerçek gündemin de doğru haberlerin de önüne geçmektedir. Trolün anlamıyla ilgili görüşlerin ortak noktası “trollerin çevrimiçi bir ortamda var olan tartışmaya yıkıcı, bozucu müdahalelerde bulunan kişiler olmasıdır (Binark vd., 2015, s. 128)”. Bishop (2014, s. 10) trollüğü temelde iki kategoride değerlendirmektedir: Bir topluluğu kaynaştırma için ve eğlence amaçlı yapılan klasik trollük/eğlence trollüğü (Lolz) ve başkalarına zarar verecek olsa dahi yıkıcı mizahla yapılan anonim trollük/kışkırtıcı trollük (Lulz). Klasik/eğlence trolleri özellikle capsler³⁸ vasıtasıyla mizah üreterek insanları güldürmektedirler (http-21). Haberleri, bilgileri bozarak başkalarına saldıran ya da hedef gösteren troller ise anonim/kışkırtıcı trollerdir. Türkiye'de Twitter'da her iki trol türü de görülmektedir. Binark vd. (2015, s. 124-157) eğlence trollüğünün varlığının dışında özellikle Gezi Parkı'yla başlayan süreçle birlikte siyasi amaçlı anonim/kışkırtıcı trollerin görünürlüğünün ve saldırılarının arttığını belirtmektedir. Siyasal trollerin hedeflerine

³⁸<https://www.nedir.com/caps> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

stereotipler, yaftamalar, ayrıştırıcı, küçük düşürücü ifadeler eşliğinde nefret söylemi kullanılmaktadır. Trollerin bu olumsuz söylemi hedefindeki grup ve kişiler üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir ve kendilerini doğru ifade etmelerini de engellemektedir. Siyasal trollerin söyleminde nefret söylemi önemli bir yer tutsa da, asıl amaçları nefret söylemi üretmek değil, manipüle etmek, sindirmek ve provoke etmektir. Troller yalancı, saldırgan, bozucu ve pervasız davranışlarda bulunurlar. Papacharissi'nin deyimiyle kabalıktan ziyade gayri medeni olan trollerin bu tutumu nefret suçuna doğru giden yolu kolaylaştırır. Troller muhatap alınmayı isterler ve polemiği severler. Bu yüzden yeni medya okuryazarlığının yanında trollerin göz ardı edilmesi hedeflerine ulaşamamaları için en iyi yollardandır (Binark vd., 2015, s. 128).

Twitter'da sıklıkla karşılaşılan diğer hesap türü ise bot hesaplarıdır³⁹. Bot hesaplar reklam, siyaset ve üretkenlik için 'ucuz söylem' üreten, programlanmış otomatik hesaplardır. Botlardan oluşan takipçilerle birlikte bazı kullanıcılar haksız ve sahte bir popülerlik edinirken, özellikle siyasal botların retweetleriyle herhangi bir (siyasi) konu gündemin bir parçasına dönüştürerek söylemi çarpıtabilmektedir. Otomatikleştirilmiş trolleme olarak için de kullanılabilecek olan bu botlar nefret söyleminin retweetler veya etiketler yoluyla daha görünür ve yıkıcı olmasını sağlamaktadır. Hedefteki kişi veya gruplarla alakalı yanlış bilgiler, haberlerle birlikte organize bir bilgi kirliliği oluşturarak toplumsal krizlerin derinleşmesine de neden olabilmektedirler. Munger'ın Twitter'da botlarla yaptığı ırkçı saldırı deneyinde ise saldırganlara desteğin mağdurlarınkinden büyük oranda fazla olduğu da görülmektedir. Botların insanları aldatabildiği, gündeme yönlendirebildiği düşünüldüğünde botların insan olmadıklarını belirtmelerini gerektiren bir yasa çıkarılması ya da Twitter'ın botlara tanımlayıcı bir işaret koyması önerilmektedir. Ancak yeni gelişen bot söyleminin üretken, faydalı özelliklerinin ve ifade özgürlüğünün zarar görmemesi için özellikle hassas durumdaki insanlara zarar vermek için kullanılan botlar tanımlanarak sadece bazı kategorilerin devlet tarafından kısıtlanmasına izin verilmelidir (Lamo and Calo, 2018, s.1-37). 'Bot söyleminin

³⁹ Mowbray (2016) bot hesapların bir insandan bağımsız otomatik hesapları da, bir insan tarafından kullanılan yarı otomatik hesapları da kapsadığını ifade etmektedir. Twitter'daki botların öne çıkarılması amaçlarına göre pazarlama botları, yararlı botlar, eğlence botları, şeylerin interneti(Internet of Things) için kullanılan botlar, antisosyal botlardır. Antisosyal botlar haricindeki botlar genelde iyi amaçlar için kullanılırken antisosyal botlar spam, internet üzerinden dolandırıcılık, hesap ele geçirmek, parayla takipçi sayısı artırmak için kullanılabilmektedir. Hatta bazı bot hesapları insan gibi tweet atmakta, arkadaşlık isteği göndermekte, kabul edebilmekte ve insanlarla iletişim kurabilmektedir. Tweetlerin bir insan tarafından mı yazıldığı yoksa bir bot hesabından mı atıldığı fark edilmesi zorlaşmakta ve dolandırılma, virüslü içerik indirme gibi olumsuzluklar yaşanmaktadır. Bu nedenle botların tespiti için aldatıcı olmayan bot tasarımı yapılması ya da bot hesapların bir simgeyle gösterilmesi teklif edilmektedir.

düzenlenmesi' ile ilgili bu makaledeki belirtilen nedenlerle Twitter'da bot ve spamlara karşı mücadeleye başlanmıştır. 2018 yılında kötücül botlara ve spamlara karşı Twitter yeni önlemler⁴⁰ uygulamaya başladıktan sonra yaklaşık olarak 70 milyon bot ya da kullanılmayan hesap takipçi sayılarından düştüğü duyuruldu (http-22). Kullanıcı sayısı görünürde düşse de Twitter bu çalışmayı iletişimin kalitesinin bozulmaması ve dolayısıyla gerçek kullanıcılarını kaybetmemek adına yapmaktadır. Çünkü özellikle bilgiye hızlı ulaşım için kullanılan Twitter'da yanlış haberlerin yayılması güvenilir bilgiye ulaşımı engellemekte ve yurttaş gazeteciliği gibi önemli bir işlevini de bozmaktadır.

Twitter; kısa mesaj yollamaya benzer bir şekilde atılan tweetler aracılığıyla yürüyen güncelleştirmelere dayalı bir sistemdir. Twitter'la özdeşleşen 140 karakter sınırlaması 280 karakter olarak esnetilmiştir⁴¹ (http-23). Sık sık tartışma konusu olan karakter sınırlamaları kısaltma hizmetlerinin gelişmesi yanı sıra Twitter'ın kullanım kolaylığına, dolayısıyla da popülerliğine de katkı sağlayan bir özellik konumundadır. Risse vd.'in (2016, s. 289) belirttiği gibi, Twitter kullanımının hem rahat olması hem de akıllı telefonlardan ulaşılabilir olması, insanların yurttaş gazetecisi⁴² gibi davranmaları ve tanık oldukları olayları anında bildirmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu durum günümüzde gazeteciliğin dönüşmesine de neden olmaktadır. Vatandaş/yurttaş gazeteciliği daha eski bir kavram olsa da, bu bağlamda bugün yeni bir anlam kazanmaktadır.

Twitter, kullanıcıların haberci olduğu yurttaş gazeteciliğine de imkân tanımaktadır (Yeğen, 2015, s. 184). Dahası, yurttaş gazeteciliğinin en etkili ve gözde olduğu yer şüphesiz Twitter'dır. 15 Ocak 2009'da Hudson nehrinin üzerine zorunlu iniş yapan ve yolcularını tahliye eden uçağı, sadece dakikalar sonra ilk görüntüleyen ve Twitter'ın

⁴⁰ Trollerle, kötüye kullanımla, nefret davranışı, şiddetlin yanında Twitter sahte hesaplar, spamler ve kötü niyetli bot hesapların da kullanıcıların Twitter deneyimini bozduğunu ve bunlarla mücadele edilmesi gerektiğini düşünür. Konuşmaları manipüle eden bot ve spam hesaplarla (genellikle ticari içerikli ve izin alınmadan atılan e-dolandırıcılık için de kullanılabilen sürekli mesajlar) ilgili şikâyet gelmeden önce tespitinin ve işlemin yapılması sağlanmaktadır. Ayrıca bu hesapların salt-okunur moda geçirilmesi, üyelikte doğrulamanın geliştirilmesi ve aynı etikette tweetlenen şüpheli işlemlerin engellenmesi gibi tedbirler alınmaktadır. https://blog.twitter.com/official/en_us/topics/company/2018/how-twitter-is-fighting-spam-and-malicious-automation.html (Erişim tarihi: 29.04.2019)

⁴¹ https://blog.twitter.com/official/en_us/topics/product/2017/tweetingmadeeasier.html (Erişim tarihi: 29.04.2019)

⁴² Vatandaş gazeteciliği (citizen journalism), kurumsal bir yapıda veya serbest gazetecilik yapmayan insanların, çevresinde olay/olgu hakkında yazdığı metin, çektiği fotoğraf ve videoların, web sitelerinde, ağ günlüklerinde (blog), fotoğraf, video paylaşım sitelerinde yayınlanmasıdır (Turan, 2007, s. 58).

fotoğraf uygulaması Twitpic⁴³'te paylaşan Janis Krums adlı bir Twitter kullanıcısıdır. Bu olay Twitter'daki vatandaş gazeteciliğinin geleneksel medyaya göre hızını da göstermektedir. Occupy Wall Street eylemlerinden, Arap Baharına, Gezi Parkı olaylarından, Van depremi ve Reyhanlı saldırısına kadar dünya ve Türkiye'deki önemli olayları insanlar Twitter üzerinden yayınladılar ve takip ettiler. Geleneksel medyada yayınlanmayan birçok fotoğraf, video ve bilgi Twitter'dan paylaşıldı. İnsanlar geleneksel medyada bulamadıklarını sosyal medyada buldular. Özellikle hızlı bilgi akışı gerektiren afetlerde yardımlaşma ve birlikte hareket etmede faydası daha görünür olmuştur.

Bütün bu durumlarda, Twitter -ağızdan ağıza etkinliği, habercilik yapan radyo ve televizyonları, ana akım haber kuruluşlarının websiteleri ve resmi acil durum organizasyonlarını içeren daha geniş medya ekolojisinin parçası olarak önemli bir dolayım ve koordinasyon işlevini yerine getirmiştir (Bruns ve Burgess, 2010, s. 485-486).

Ancak Twitter yurtaş gazeteciliği için hazırlanmış bir site olmadığı gibi, sadece bu iş için kullanılan bir mecra da değildir. Haber alışverişi yapılan bir sosyal ağ sitesi olduğu izlenimi veren hususlardan biri “Neler oluyor?” sorusudur. Çevrende ve dünyada neler olduğunu anlat ya da haberdar ol düşüncesini akla getiren bir sorudur. Yurtaş-gazeteciliğini içinde barındıran haber odaklı bir platform algısı oluşturmaktadır. Fakat her zaman böyle bir odak noktası belirlenmiş değildir. Rogers'in (2016:12) belirttiği gibi,

2009 Kasım'ına dek Twitter'ın kullanıcılarına sunduğu soru, “Ne yapıyorsun?”du. Bir bakıma, soru ve bu soruya verilen yanıtlar Twitter'ın, ilk dönemlerde üzerinde çalışıldığı sıradaki söylemini bir yandan alelade ve sıradan olarak, bir yandan da büyük oranda kişisel olarak adlandırmaktadır. Twitter çalışmaları ve bloggerların düşünceleri bu işlevleri ‘çevresel samimiyet’ ve ‘bağlı olma hali’ gibi ifadelerle tarif etmektedirler.

Bu ilk dönemde soruya uygun olarak kullanıcının kendisine odaklı tweetlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Yapılan bir analizin sonucunda kullanıcıların *ben-haberci* [meformer] ve *haberci* [informer] olmak üzere iki ana gruba ayrılacağı görülmüştür. Ben-haberciler tüm kullanıcıların %80'nini, haberciler ise %20'sini oluşturmuştur. Kendine düşkün olarak ifade edilebilecek ben-habercilere göre azınlıkta kalan habercilerin daha fazla takipçiye sahip oldukları ve sosyal etkileşim seviyelerinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Naaman, Boase and Lai, 2010, s. 3-4). Genel

⁴³Twitpic, 25 Ekim 2014'te yeni fotoğraf veya bilgi almayacağını ve salt-okunur moda geçtiğini duyurmuştur.

çerçeve de Twitter’ın kullanılma nedenleri arasında çoğunluğu gündelik gevezelik olmak üzere, sohbetler, bilgi ya da URL paylaşımı, haber sunma yer almaktadır. Bilgi kaynağı, arkadaşlar ve bilgi arayanlar da ana kullanıcı tipleridir (Java vd., 2007, s. 62-63). Aslında Twitter büyük oranda haber almak ve vermek için kullanılmaktadır. Hatta gerek geleneksel medya kuruluşları gerek çevrimiçi haber sitelerinin en çok kullandığı site Twitter’dır. Bunun sebebi Twitter’ın haber edinme ve vermedeki hızı, kolay ulaşılabilir ve paylaşılabılır olmasıdır (Kıyan ve Törenli, 2018, s. 36-38).

Bol gülücüklü günaydınların, kahvaltıda yenilen yumurtanın pişme oranı, öğle yemeğinde hangi yemeğin hayalinin kurulduğu, akşam hangi filme gidileceği vb. mesajların büyük yer tuttuğu Twitter’da anlamsız ve yersiz sözlerin hâkim olduğu düşünülebilir. “... Twitter, zaman zaman dobralıkla büyük ölçüde ‘anlamsız laf ebeleşinden’, ‘faydasız bilgilerden’ ya da ‘ilişkisel iletişimden’ ibaret olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir ancak bu tür bir eleştiri indirgemecedir (Weller vd., 2016, s. 34)”. Çünkü anlamsız olarak görülen içeriğin de önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. “Twitter’ın amacı bağlı oluşun [*connected presence*] korunmasıdır ve bunun devam ettirilmesi için de anlamlı içerikten neredeyse tamamen mahrum kalması gerekmektedir (Miller, 2008, s. 396)”. Ancak bağlı oluş belli bir zaman sonra temel şartın kendisine dönüşebilir. “Bloglamadan, sosyal ağ ve mikrobloglamaya giden akıntıda, amacı anlamlı içeriğin değiş-tokuşunu kolaylaştırmak olan bir ağdaki katılımcıların arasındaki diyalog ve iletişimin, ağın kendisinin sürdürülmesinin ana amaç olduğu bir duruma dönüştüğünü görüyoruz (Miller, 2008, s. 398)”. Artık bağlı oluşun devamı için tweet atılmaktadır ve bu nedenle içerik göz ardı edilebilir bir detay konumundadır. Bunun sonucunda gündelik hatta ‘banal’ olarak adlandırılabilir tweetler ortaya çıkmaktadır. “Ama, sosyologlar olarak, Bourdieu’nün (1984) gündelik, bazen ‘banal’ anlama gebedir argümanını hatırlamalıyız. Twitter’ın durumunda, ‘banal’ sosyal medya mesajları öz-olumlamanın önemli bir aracı olarak hizmet edebilir (Murthy, 2012, s. 1062)”. Teknolojinin ve getirdiklerinin hızına yetişmekte zorlanan, kendisini bir şeylerin gerisinde kalmış ya da bir şeylerden yoksun hisseden insanlar, kimliklerini attıkları tweetlerle bağlı oluş hissini kovalayarak kurmaktadır. Atılan tweetler ‘Hey, ben burdayım!’ diye haykırmanın bir yoludur sadece. “Aktif Twitter kullanıcıları için, tweet atmak kimliklerini sürdürmenin bir parçasıdır ve aktif kullanıcıların devamlılığı bu ilişkiyi veya Kartezyen aforizmayı doğrular: Tweetliyorum, öyleyse varım (Murthy, 2012, s. 1062)”.

Özetlersek, mikroblog siteleri arasında başı çeken Twitter gündelik ve banal paylaşımların da, politik mücadelenin de, yurttaş gazeteciliğinin de eşzamanlı olarak kendine yer bulduğu bir mecradır. Twitter'ın daha çok kâr etmesini sağlayan kullanıcılarına (müşterilerine) özellikle sponsorlu etiketlerle sesini daha iyi duyurma imkânı tanınması, geleneksel medyada bulunan mevcut eşitsizliklerin Twitter'da da başka bir formatta devam ettirildiğini göstermektedir. Yine de geleneksel medyayla karşılaştırıldığında Twitter'ın kullanıcılarına görece özgürlük tanıdığı da inkâr edilemez. Bunu sağlayan önemli unsurlardan biri yurttaş gazeteciliğinin geleneksel medyadaki tek sesliliği aşmasıdır. Twitter her ne kadar politik mücadele alanı gibi sunulsa da asıl kullanım alanı gevezelik ve banal mesajların değiş tokuşudur. Diğer taraftan sürekli Twitter'ı kontrol etme, yeni tweet atma davranışı ve anlamsız gözüken mesajlar bağlı oluşun devamını sağlamaktadır. Kullanıcıların bağlı oluşları Twitter'daki paylaşımların önemini de artırmaktadır. Twitter'da bir kez paylaşılan bir içerik retweetleme, favlama vb. işlevleriyle hipermetinsellik, etkileşimsellik ve yayılım gibi yeni medya özelliklerini gerçekleştirir. Bu nedenle Twitter'da bir nefret söylemi içeriğinin paylaşılması kısa sürede kullanıcılar tarafından değiştirilerek, eklemeler yapılarak binlerce kişiye yayılımı anlamına gelmektedir. Bu içerikler özellikle politik bot hesaplar vasıtasıyla gündeme getirilebildiği gibi, siyasal trollerin hedef göstermesiyle bir nefret kampanyasına da dönüşebilmektedir. Anonim hesapların arkasına sığınan trollerin hedef seçtiği ve gösterdiği gruplara uyguladığı nefret söylemi kışkırtıcı ve bazen de yıkıcıdır. Trol ve bot hesaplar kasıtlı olarak yayılan yanlış bilgilerle söylemin çarpıtılarak toplumun hassas kişi ya da gruplarla ilgili stereotiplerinin nefret nesnesine dönüşmesine katkı sağlar. Nitekim Twitter'daki nefret gündemi toplumsal olaylarda kolaylıkla nefret suçuna dönüşebilmektedir. Twitter'daki nefret söyleminin toplumsal olaylara yansımaları sonucu nefret suçuna evrilmesi, nefret söyleminin sadece sanal ortamdaki bir dizi önemsiz -nefret içerikli- sözler olarak değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.

2.2. Yeni Medya ve Twitter'da Nefret Söylemi

Yeni medyanın geleneksel medyadan farklılıkları yeni medyayı hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ön plana çıkarmaktadır. Kullanıcıların içerik üretip tüketebilmesi, bilgiye erişim hızının artmış olması gibi olumlu yönlerinin yanında bilgi kirliliği nedeniyle doğru bilgiye ulaşmanın zorluğu ve anonim hesap kullanılarak başkalarına

zarar verilmesi gibi olumsuz yönler de bulunmaktadır. Çevrimiçi ortamda kişi ve gruplara zarar veren en önemli hususlardan biri nefret söylemi olduğu için öncelikle yeni medyadaki nefret söylemi incelenmektedir. Daha sonra Twitter özelindeki nefret söylemi Twitter'ın nefret söylemine karşı tutumu ve Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi üzerinden değerlendirilmektedir. Son olarak ise Suriyeli mültecilere yönelik nefret söyleminde ekonomi ve güvenlik gibi öne çıkan temalara örnek verilerek anlatılmaktadır.

2.2.1. Yeni medyada nefret söylemi

Yeni medya iletişim ağlarını kullanarak bireyin özgürlük alanını genişletmektedir. Ancak özgürlük alanının genişlemesiyle eşzamanlı olarak bireyi farklı tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Yeni medyanın bileşenlerinin bir yandan bireyin siyasal katılımını desteklemesi, içerik üretmesine olanak sağlaması, öte yandan da gündelik yaşamda üretilen ayrımcılık ve nefret söylemini siber uzamda da üretmeye ve yaymaya, kişisel verilerin güvenliğini daha korunaksız kılmaya, hem ticari hem de istihbarat amaçlı artan dijital gözetime, veri eşleştirme temelli asamblaja zemin hazırladığı da bu noktada belirtilmeli (Binark, 2015, s. 10).

Diğer bir deyişle yeni medyanın özgürlüklere açtığı alan, nefret dilinin önündeki engelleri de kaldırmaktadır. Yeni medyanın geleneksel medyaya göre görece özgür ortamı ifade özgürlüğü için bir yaşam alanı sunduğu gibi, nefret söyleminin yayılımı için de uygun bir alan açmaktadır.

Yeni medya dijital, etkileşimsel, hipermetinsel, sanal, yayılım ve multimedya biçimselliği gibi özellikleri nedeniyle yeni medyadaki nefret söylemini geleneksel medyadakine göre daha hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Yeni medya ortamı dijital özelliğiyle büyük boyutlardaki verileri, multimedya biçimselliğiyle ise farklı tür ve içerikleri tek bir yerde toplayabilmektedir. Nefret söylemi içerikleri etkileşimsellik özelliği sayesinde kullanıcılar tarafından onaylanarak ya da dönüştürülerek (yeniden) üretebilmektedir. Üretilen bu içerikler hipermetinsellik özelliğiyle birbirine bağlanabildiği için erişimi kolaylaşır ve yayılımı kullanıcıların paylaşımlarıyla hızla gerçekleşir. Sanallık özelliğiyle de kullanıcı gerçek ortamındaki kısıtlamaları aşar ve dolayısıyla nefret söyleminin önündeki engeller de kalkar. Sürecin sonunda nefret söylemi kullanıcılar için sıradanlaşır ve normalleşir. Nefret söyleminin oluşmasında ve sonucunda da ötekileştirme vardır ve mağdurların toplumla bütünleşmesi ve iletişim

kurabilmelerinin önündeki aşılmaz engeller olarak ortaya çıkarlar. Medyada önyargılar, kalıpyargılar üzerinden azınlıkta ya da savunmasız gruplara karşı sıkça ayrımcı ve nefret içeren içerikler kullanılmaktadır ve tekrar önyargı ve kalıpyargıları beslemektedir. Nefret söylemi yabancı düşmanı, ırkçı, etnik milliyetçi, cinsiyetçi, homofobik söylemsel pratikler eşliğinde nefret suçunu destekleyen ve kolaylaştıran en önemli unsurlardandır. Nefret suçu yabancı düşmanlığı ve ırkçılıkla birlikte Avrupa Konseyi, AGİT gibi uluslararası kuruluşlar tarafından ele alınmış ve ceza yasalarıyla engellenmesi gereken bir suç olarak gösterilmiştir. Nefret suçunun bir suç türü olarak da mevcut bir suç için ağırlaştırıcı bir neden olarak da kullanılabileceği belirtilmektedir. Çünkü nefret söylemindeki tehdit nefret suçunda gerçekleşmektedir ve diğer suçlardan farklı olarak bir topluluğa korku salmak ve yıldırma amacı vardır. Nefret suçunu besleyen nefret söylemi internet ortamını düzenleyici kurumların nefret söylemini umursamaması ve nefret söylemiyle ilgili bir düzenleme yapmaması gibi nedenlerle de kendine yeni medyada daha kolay yer bulmaktadır. Facebook ve diğer sosyal ağ siteleri nefret söylemi kullananlar için gruplaşmalara, birbirlerini teşvik ederek daha organize saldırılarda bulunmaları için kullanılabilmektedir. Diğer yandan yeni medya nefret söylemi mağdurlarının dayanışması ve kendilerini ifade etmeleri için fırsatlar sunmaktadır. Yeni medyada ve geleneksel medyadaki nefret söylemi için yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğu açıktır. Ancak yasal düzenlemelerinin yanında farklı kimliklerin hoşgörü ve karşılıklı anlayış içinde yaşayabilecekleri ortamın kurulması daha önemli bir çözüm önerisi olarak el birliğiyle uygulanmayı beklemektedir (Binark, 2010, s. 26-27).

Nefretin yayılması için eskisi gibi büyük organizasyonlara, gizli toplantılara, para harcamaya gerek kalmadı. Hatta geleneksel medyadaki nefretten daha çabuk yayılan ve daha tehlikeli olanı var artık. “Birkaç fare tıklamasıyla, birisi gamalı ya da yanan haçı oturma odasına getirebilir. Nefret evlerimizin içine girmek için etkili bir yola sahip... İnternet (Donelan, 2004, s. 22)”. Artık internet erişimi olan her eve nefret erişimi de var demektir. Bu geçici bir durum da değildir. Nefret yeni medyada kendine daha iyi bir konum edinmiş durumdadır. Yeni medyadaki nefret söylemi geleneksel medyadakiyle karşılaştırıldığında daha etkilidir.

Üstelik yeni medya geleneksel medyadan (gazete, dergi yayıncılığı, radyo, televizyon yayınları ve sinema filmleri) farklılaştıran özellikleri nedeniyle, ... geleneksel medyaya göre nefret söylemi daha doğal, daha yaygın, daha kolay erişilebilir, daha kolay üretilebilir ve sonuçta da sıradan kıl(ın)masına yol açmaktadır (“, s. 26).

Geleneksel medyada söz konusu olan denetim yeni medyada daha da zorlaşmaktadır. Ancak geleneksel medyadaki RTÜK denetimi yeni medyaya da internetteki Türkiye’ye yönelik yayın yapan medya hizmet sağlayıcıların yayın lisansı alma zorunluluğuyla getirilmektedir⁴⁴ (http-24). Bu denetimde erişim engellenmesi ve/ya içerik çıkarılması kararları verilebilmektedir ancak bu nefret söylemi içeriklerinin engellenmesi amacıyla getirilen bir düzenleme değildir. Ayrıca, bireysel yayınlar da bu denetime dâhil değildir. Nefret içeriklerinin engellenmesi temel hedef olarak belirlenmediği için internet ortamındaki bu içeriklere sıklıkla rastlanmaya devam edilmektedir. Binark (2010, s. 47) yeni medyadaki bu tür içeriklerin tekrar üretilerek yaygınlaştırıldığını ve doğallaştırıldığını belirtmektedir.

İnternetteki nefret söylemi yaygınlığının yanı sıra, tür olarak da geniş yer tutmaktadır: Siyasi, ırkçı, cinsiyetçi, kadın düşmanı, homofobik, transfobik, din temelli, yabancı ve göçmen düşmanı gibi nefret söylemi çeşitlerini kapsar (Doğu, 2010, s. 228). Yeni/sosyal medyada nefret söyleminin ulaştığı adres ve uygulamalar da çeşitlidir. “Yeni medya ortamlarında nefret söyleminin nefret siteleri, elektronik nefret postaları, forumlar, çevrimiçi haber siteleri ve okur yorumları, tarayıcı oyunları ve dijital oyunlar, IRC’ler ile çeşitli diğer sosyal ağ uygulamalarında yayıldığı görülmektedir (Çomu ve Binark, 2013, s. 199-200)”.

Nefret söylemi video paylaşım ağlarında, bloglar ve mikrobloglarda da görülebilir. Hepsinin ortak noktası ötekileştirmeye dayalı olmalarıdır. Ötekileştirme toplumu bölerek tüm olumsuzlukların kaynağı olarak ötekileri işaret eden, kendi grubunun olumsuzluklarını örtbas eden bir anlayıştır. Castells (2006, s. 14) kimliklerin iktidarla ilişkileri üzerinden toplumsal olarak inşa edildiğini söyler. ‘Biz’ kimliğinin toplumsal inşasında yararlanılan süreçlerden biri ötekileştirme değildir. Ötekileştirme; ‘Biz’in penceresinden bakılarak iç grup olan bizim olumlanması, dış grup olan diğerlerinin olumsuzlukların sebebi olarak yansıtılmasıdır. Ötekileştirme dış grubu tehdit olarak gösteren önyargılar, kalıp yargılarla şekillenmektedir. Diğerlerinin ötekilere dönüşmesi dışlama, hatta soykırımlara dayanak oluşturan insandışılaştırma boyutuna ulaşılacak tehlikeli bir sürecin başlangıcıdır. Medyada nefret söylemi ve ayrımcılık olarak ortaya çıkan ötekileştirme şiddetin de önünü açmaktadır. Ötekileştirmenin yeni nesillerde devam etmesinin nedenlerinin arasında eğitim sisteminin kendisi de bulunmaktadır.

⁴⁴<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180327M2-1.htm> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

Etnik kimlikleri ya da göçmen oldukları için ötekileştirilen grupların ötekileştirilmemesi için empatinin geliştirilmesi gerekmektedir (Semerci, Erdoğan ve Önal, 2017, s. 1-96).

Nefret söyleminde kalıp yargılar ve önyargının kullanarak ötekilerin hedef gösterilmesi de söz konusudur. Eleştiride ise akılcı bir bakış açısıyla doğruyu, yanlış ayırt etme, olumsuzlukları düzeltirken, olumlu yönleri vurgulama esasken, ötekileştirme ve nefret söyleminde gerçekliğini sorgulamadan ötekini şeytanlaştırma vardır. Zaten ötekileştirme ve nefret söylemi eleştiri sınırlarını aşarak ötekini düşmanlaştırmaya uzandıkları için sakıncalıdır ve kaçınılması gerektirir. “Medya, nefret söylemini en temelde “biz”ler ve “öteki”leri yaratarak ve bunu tüm topluma kanıksatarak yayar. “Biz”lik ve ötekileştirme okur yorumları aracılığıyla perçinlenmektedir (Dirini, 2010, s. 63)”. Video paylaşım ağlarında okur yorumlarının rolünü video yorumları veya videonun tekrar üretimleri almaktadır.

Kullanıcılar tarafından video paylaşım ağlarında üretilen nefret söylemine bakıldığında, en genel haliyle “biz”, “Türk”, “Beyaz”, “Sünni Müslüman”, “Heteroseksüel” ve “Erkek” olarak tanımlanabilecek unsurlardan oluşmakta ve bu unsurların dışında kalan herkes nefret söyleminin hedefi olmaktadır (Çomu, 2010, s. 163).

‘Biz’ kategorisine dâhil edilmeyen gruplar toplumumuzdaki ‘ötekiler’dir ve ‘öteki’ olarak nefret söyleminin doğal hedeflerini oluşturmaktadırlar. “Bu söylemin nesneleri değişir, bu ülkede bazen dindarlar, zaman zaman solcular, kritik anlarda Aleviler, sıkça Kürtler, ama hemen her zaman gayri Müslimler nefretin, nefret söyleminin hedefi olmuşlardır (Bayramoğlu, 2012, p. 2)”.

Nefret söyleminin nefret suçuyla sıkı ilişkisi nedeniyle hedeftekiler için tehlike unsuru olduğu ve nefret suçuna dönüşmeden önce engellenmesi gerektiği genel bir görüştür. Bu görüşe göre, kanunlarda nefret söyleminin içeriği suç olarak kabul edilebilecekse yasaklanmalı ve suçu işleyenler cezalandırılmalıdır. Nefret söyleminin engellenebilmesi için ifade özgürlüğünün belli bir oranda kısıtlanabileceği savunulmaktadır.

Başka bir bakış açısında, internetteki nefret söylemi özeldir çünkü genelde fiziksel zarar ima etmezler ani şiddete neden olma ihtimali mümkün görünmemektedir. O sadece söylemdir ve sözlü reddetme, kaçınma, ayrımcılık, fiziksel saldırı ve soykırım gibi ırk ayrımcılık dereceleri arasında, internetteki nefret söylemi sözel fiillerin en az zararlı kategorisinde yer alır (Timofeeva, 2002, s. 259).

Durum ve olaya göre iki yaklaşımın da kendi açısından doğruluğu söz konusu olabilir. Zira nefret söylemi nefret suçu kadar kolay tespit edilemez. Nefret söyleminin

ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmesi de, suç olarak gösterilmesi de kesin doğrular değildir. Bunun temel sebebi nefret söyleminin tanımı, tespit yöntemi ve nefret söyleminin hangi aşamaya geldiğinde nefret suçu olarak kabul edilebileceği konuları üzerinde mutabakata varılmasının kolay olmamasıdır. Çünkü aynı cümlelerin bile farklı bağlamlarda suç ya da ifade özgürlüğü olarak görülmesi mümkündür. Bu yüzden ifade özgürlüğünün sınırlarına dair düşünceler ve uygulamaların ülkeden ülkeye değişmesi ya da aynı ülke içinde de farklı uygulamaların olması doğaldır. Sosyal medyadaki nefret söyleminde ise ifade özgürlüğünün sınırlandırma tartışmaları daha da karmaşıklaşmaktadır. Bunun bir sebebi sosyal medyanın özgürlükler alanı olarak sunulması ve bu sitelerin nefret söylemine karşı farklı tutumlara sahip olmasıdır.

Kısacası, yeni medyadaki nefret söyleminde de eleştiriden farklı olarak ötekileştirme, düşmanlaştırma, insandışılaştırma gibi süreçler stereotipler ve önyargılar üzerine inşa edilir. Dahası bu inşa süreci yeni medyanın özellikleri nedeniyle geleneksel medyadakinden çok daha hızlı, etkili ve önlenmesi zor bir niteliğe sahiptir. Yaygınlaşarak kendini kabul ettiren nefret söyleminin hedefi ‘biz’e dâhil edilmeyen tüm ‘ötekiler’ olabilmektedir. Nefret söylemi kategorileri için belirlenen ırkçı ya da etnik milliyetçi, inanç ve mezhep temelli, cinsel kimliğe dayalı, yabancılara ve göçmenlere karşı nefret söylemleri yeni medyadaki nefret söyleminde de görülmektedir. Mülteciler doğal hedef olarak seçildikleri için özellikle yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söyleminde diğer nefret söylemi türlerini de içinde barındırabilmektedir. Gündemin değişmez konularından birine dönüşen Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi önemine binaen ayrı bir başlık altında incelenmektedir.

2.2.2. Twitter’da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi

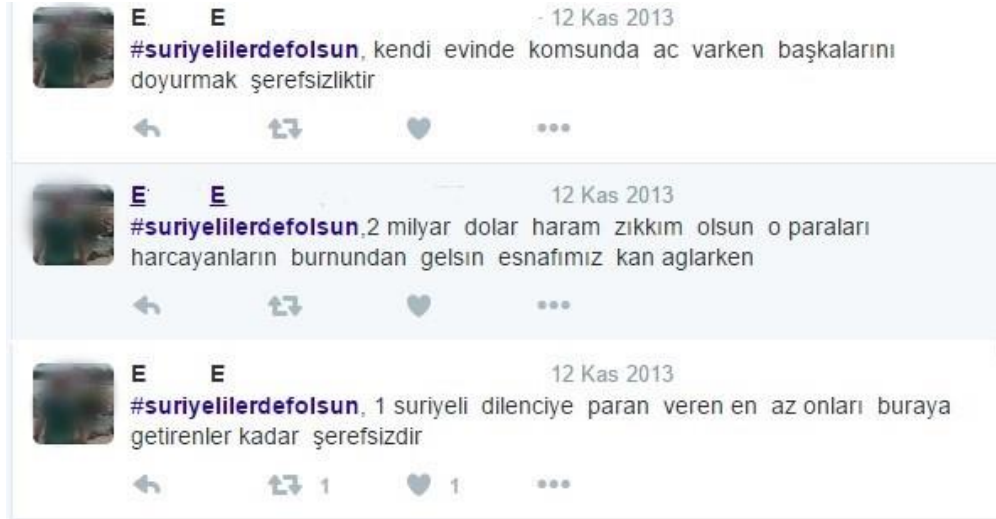
Suriye ile ve Suriyelilerle ilgili artan sorunlara paralel olarak Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi sosyal medyada geleneksel medyaya kıyasla daha sık görülmektedir. Nefret söylemi geleneksel medyadan daha hızlı ve açık şekliyle sosyal medyada görünürlük kazanmaktadır.

Bu bağlamda sosyal medya, mesajların hızlı yayılmasını sağlayan bir platform olarak Suriyeli mültecilere karşı nefret söyleminin ortaya çıkmasına ve iletilmesine olanak tanımakta, bireylerin Suriyeli mülteciler hakkında sahip olduğu önyargıların yoğunlaşmasına sebep olma ihtimali taşımaktadır (Kuş, 2016, s. 98).

Sosyal medyada Suriyeli mültecilerle ilgili önyargılar üzerine kurulu farklı nefret söylemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kuş (2016, s. 110) Facebook örneğinde Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemini bölgeye dayalı üstünlük içeren nefret söylemi, güvenlik yönelimli nefret söylemi, ekonomi yönelimli nefret söylemi, dini inanç yönelimli nefret söylemi temaları altında kategorize etmiştir. Benzer temalar Twitterdaki nefret söylemini çözümlemek için de başlangıç noktası olarak kabul edilebilir.

Bölgeye dayalı nefret söyleminde Suriyeliler Ortadoğulu geri kalmış bir toplum olarak gösterilir ve ülkemizi kendi ülkelerine benzettikleri iddia edilmektedir. Batılı ülkelerin oryantalist bakış açısının bir benzeri ülkemizde Suriyelilere dair tutumumuzu, nefret söyleminin arka planını yansıtmaktadır. Irkçılık içeren ‘pis Arap’ ‘Osmanlı’yı arkadan bıcaqlayanlar’ vb. kalıpyargılar bu nefret söyleminde sıklıkla görülmektedir. Dini inanç yönelimli nefret söyleminde ise Suriyelilerin inançları yanlış ve tektip olarak gösterilmektedir. Genelde DEAŞ(IŞİD) gibi terör örgütlerinden bahisle ülkemize Selefi anlayışın, cihatçıların doldurulduğu iddia edilmektedir. Bu iddia aynı zamanda Güvenlik yönelimli nefret söyleminde de kullanılmaktadır. Suçlardaki artışla Suriyeli mültecilerin özdeşleştirilmesi de yaygın bir düşüncedir ve tehdit olarak gösterilebilmelerine yarar. En küçük bir adli olay geleneksel medya ve sosyal medyada abartılarak güvenliğimizin tehdit altında olduğu sürekli vurgulanır. Ekonomi yönelimli nefret söyleminde ise temel argüman Suriyeliler için harcanan para ve ülkemizdeki işsizliktir. Suriyelilerin vergi vermeden işyeri açabildikleri, yardım için verilen paraların fazlalığı, çalışmalarının yerel halkı işsiz bıraktığı düşüncelerine sıkça rastlanır. Bunların içinde en yoğun ve etkili olarak kullanılanları ekonomi yönelimli nefret söylemi ve güvenlik yönelimli nefret söylemidir. Görsel 2.1.’de ekonomi yönelimli nefret söylemi için bir örnek⁴⁵ gösterilmektedir.

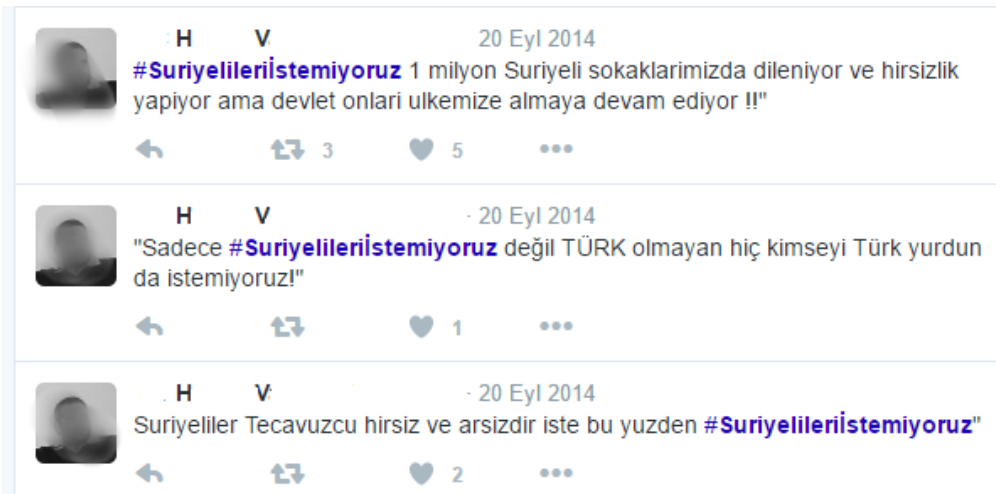
⁴⁵Ackland (2013, s. 46)’a göre, araştırılanların bilgileri kamusal alanda paylaşılsa dahi isminin kullanılması etiketlenerek hedef gösterilmesine yol açma ihtimali varsa ve derinlemesine analiz yapılıyorsa anonimliğin korunması daha doğru olacaktır. Bu nedenle kullanıcı adlarının sadece baş harfleri kullanılmaktadır ve kişisel fotoğraflar da sunulmamaktadır. Her ne kadar tweetlemek kamusal alandaki konuşmalar gibi değerlendirilebilse de bu tezde etik kurallar gereği kişisel bilgiler paylaşılmamaktadır. Kullanıcı adlarının paylaşıldığı tweetler ise Suriyeli mültecilerle ilgili tweetlerin ne kadar etkili olabildiğini göstermek için özellikle seçilen ünlü kişilerin tweetleridir. Zaten konuya aşina olan herkesin bildiği bu tweetler herhangi bir kısıtlamaya gidilmeden paylaşılmaktadır.

Görsel 2.1. Ekonomi yönelimli nefret söylemi örneği

Kriz dönemleri, işsizliğin yükselişe geçmesi gibi ekonomik sorunların faturası kimsenin tercih etmediği işlerde ucuz işçi olarak sömürülen ve aynı zamanda şikâyet edilen Suriyeli mültecilere çıkarılmaktadır. Kendi vatandaşlarımız dururken Suriyeli mültecilere yardım yapıldığı düşüncesi de ekonomi yönelimli nefret söyleminin temel dayanağı konumundadır. Ekonomik sıkıntıların sebebinin Suriyeli mülteciler olarak gösterilmesi hem sorumluluktan kaçılmasına hem de savaş ekonomisinin büyüttiği sınıfsal ayrımların ve çatışmaların gerekçelerini en kırılgan durumdaki Suriyelilere yükleyerek öfkenin ve eleştirilerin yönelmesi gereken asıl hedefin saptırılmasına aracılık etmektedir (Doğanay ve Keneş, 2016, 159).

Görsel 2.2.'de güvenlik yönelimli nefret söylemi örneği gösterilmektedir. Suriyeliler toplumun güvenliğine tehdit olarak sunulmaktadır.

Görsel 2.2. Güvenlik yönelimli nefret söylemi örneği

Görsel 2.2’de ve benzer tweetlerde kendilerini tehdit altında ve kuşatılmış olarak hisseden bir ruh hali göze çarpmaktadır. Bu kuşatılmışlık hedefindeki grubu sürekli kriminalize eden ve marjinalleştiren bir dil içermektedir. “Dilenci”, “hırsız”, “tecavüzcü”, “hırsız” gibi damgalama içeren sıfatlar mültecilerin ülkemize gelmeleri ve ülkemizde yaşamalarına sadece güvenlik penceresinden bakıldığını göstermektedir. Toplumda Suriyeli mültecilere yöneltilen nefret söyleminin de gerekçelerinin başında güvenlik endişesi yatmaktadır.

Toplumun genel olarak niçin sığınmacıları istemediğine baktığımız zaman sığınmacıların güvenlik sorunu oluşturduğu, toplumun huzurunu bozduğu ve toplumsal kalkınmanın önünde engel olduğu algısı sığınmacıların istenmemesinin en büyük nedeni olarak görülmektedir (Kardeş, Banko ve Akman, 2017, s. 197).

Güvenlik yönelimli nefret söyleminde iki ana eğilim görülmektedir. Bunlardan ilki dilencilik, hırsızlık, fuhuş, taciz, tecavüz gibi suçlarla Suriyelileri ilişkilendirmektir. Güvenlik yönelimli nefret söylemindeki diğer eğilim ise özellikle Suriye’de şehit verdiğimiz dönemlerde Suriyeli mültecilerin ülkelerinde savaş varken ülkemize iltica etmelerine atıfla vatan haini, korkak gibi sıfatlarla nitelendirilmeleridir.

Yine de bu tür etiketlerdeki tweetlerin bütününe bakıldığında çoğunluğun mülteci karşıtı bir düşünceye sahip olduğu görülmektedir. #suriyelileriistemiyorum etiketine benzer #suriyelileriistemiyoruz etiketi de bulunmaktadır. İlk tweetin 19 Haziran 2014’te gönderildiği bu etikette Temmuz 2014’e kadar toplam 7 tweet atılmıştır. Bu etikette de her iki türdeki tweetlere rastlanmaktadır. Az da olsa nefret söylemi içerikli tweetlerin eleştirilerek paylaşıldığı örnekler bulunmaktadır. Görsel 2.5.’te bir örneği gösterilmektedir. Kullanıcı tarafından 1978’de Kahramanmaraş’ta yaşanan Alevi katliamına açık bir gönderme yapılarak Suriyeliler de yakılmakla tehdit etmektedir. Etiketsiz paylaşılmasına rağmen sekiz kez retweetlenen ve iki kez favorilere eklenen bu tweet Twitter’da yayılıma girmiştir. Bu tweette iki türlü nefret söylemi görülmektedir. Birincisi Alevilerin yakılması doğru bir eylem gibi sunulularak meşrulaştırılmaktadır ve Alevi düşmanlığı yapılmaktadır. İkincisi ise Suriyelilere yönelik bir katliam istenildiği belirtilmektedir. Suriyelilerin insan dışı, yakılabilecek bir varlık gibi sunulularak soykırıma kadar varabilecek eylemlere yönelik bir çağrı yapılmaktadır.

Görsel 2.3. #suriyelileriistemiyoruz etiketinden muhalif okumaya bir örnek

Ancak K.m. adlı bir kullanıcı tweetle etkileşime girmek yerine ekran görüntüsünü alarak altına muhalif bir okumayla tweet yazmıştır. Bir kez retweetlenen, bir kez de favorilere eklenen bu tweette “Bu konu hakkında Daha fazla rezillik olmadan bu olaya son verilmesini istiyoruz” denmektedir. “Yapılan yanlış ama...” cümlesi ‘ama’lı bir cümle olarak nefret söyleminin, Kahramanmaraşspor’un yorumu ise muhalif okumanın güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Önemli olan olumsuzluklar yaşanmadan önce gerekli adımların atılmasıdır. Twitter’daki nefret söylemi bu açıdan nefret suçundan önceki işaret fişegi görevini üstlenmektedir. Bu işaretler muhalif bir okumayla doğru yorumlanarak önlemler zamanında alınmalıdır.

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi Suriyeli mültecilere Twitter’da nefret söylemi bilhassa ekonomik ya da güvenlik problemlerin arttığı dönemlerde Suriyelilerin günah keçisi seçilmesiyle gündeme gelmektedir. Suriyeli mülteciler hem nefret söyleminde hem de bununla bağlantılı olarak gerçekleşen nefret suçları eylemlerinde de tamamen savunmasız kalmaktadırlar. Nefret suçunun arka planındaki katalizörün Twitter ve diğer sosyal ağ sitelerindeki Suriyelilere nefret söylemi olduğu açıkça görülebilmektedir. Nefret söylemi kutuplaşmaya, hedefindekileri şeytanlaştırmaya, düşmanlaştırmaya neden olmaktadır, dolayısıyla Suriye mültecilerle yerli halkın arasında huzursuzluklara yol açmaktadır. “Nefret söylemi aracılığı ile Suriyeli sığınmacılara yönelik baskı, hakimiyet, toplumsal yaşamdan dışlanma ve zorbalık

giderek yaygınlaşmaktadır (Alp, 2018, s. 35)”. Bu baskı sosyal hayatta Suriyelilere yönelik ayrımcı uygulamaları doğallaştırırken, nefret suçu potansiyelini de artırmaktadır. Bu durumun uzun süre devam etmesi kutuplaşmanın da önünü açmaktadır. Ancak Suriyeli mültecilerin yakın zamanda ülkelerine dönebilmeleri mümkün gözükmemektedir ve artık Türkiye’nin bir parçası durumundadırlar. Bu sebeple toplumumuzdaki huzur, dayanışma ve barış ortamının sağlanmasının yolu önyargılar ve ötekileştirme üzerine inşa edilen nefret söylemiyle mücadeleden geçmektedir. Özellikle nefret olaylarında Twitter’da karşılaşılan haberlerin trol ve bot hesapların da göz önünde bulundurularak sorgulanması, güvenilir kaynaklardan teyit edilmesi ve yalan haberlerin ortaya çıkarılması önemlidir. Twitter’ın güncel nefret politikası göz önüne alındığında nefret söylemi yayan hesapların daha verimli ve hızlı bir şekilde bulunup şikayet edilebileceği bir mekanizmanın kurulması çözümün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.3. Twitter’ın nefret söylemine karşı tutumu

Twitter olumsuzluklara karşı yapacaklarını sayfasında Twitter kuralları adı altında duyurmaktadır. Twitter kurallarında⁴⁶ doğrudan veya dolaylı şiddet içeren tehditler, taciz, nefret söylemi, birden fazla hesaplara taciz, taklitçilik ve kendi kendine zarar verme gibi etkinliklerde hesapların geçici olarak kilitlenebileceği ya da kalıcı olarak askıya alınabileceği kuralı belirlenmiştir (http-25).

Twitter genel politikaları arasında nefret davranışı politikası⁴⁷ belirlemiş ve nefret davranışını şöyle tanımlamıştır (http-26):

İrk, etnik köken, ulusal köken, cinsel yönelim, cinsiyet, cinsel kimlik, dini inanç, yaş, engellilik durumu ya da önemli hastalığa dayanarak diğer kişilere karşı şiddeti destekleyemez, doğrudan saldıramaz veya tehditlerde bulunamazsınız. Ayrıca, temel amacı bu kategorilere dayanarak başkalarına zarar vermek olan hesaplara izin vermeyiz (Twitter, 2018).

Tahammül edilmeyen davranışlar arasında başkalarını korku, tehdit veya tacizle susturarak ifade özgürlüğünü engellemek vardır. Twitter göz ardı etmeyeceğini söylediği davranışlara birkaç örnek vermektedir:

- şiddet içeren tehditler,
- nefret içeren görüntüler,

⁴⁶<https://support.twitter.com/articles/20169505> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

⁴⁷<https://support.twitter.com/articles/20175062> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

- bir kişiye veya bir grup insana ciddi bir zarar gelmesini dilemek ummak ya da istemek,
- toplu katliamlara, şiddetli olaylara veya söz konusu grupların öncelikli hedef ya da kurban olduğu belirli şiddet eylemlerine göndermeler yapmak,
- korumalı bir kategoriyle ilgili korku yaratmak,
- tekrar eden ve/veya kişinin rızası olmadan yapılan karalamalar, yakıştırmalar, ırkçı ve cinsiyetçi kinayeler veya birinin itibarını zedeleyen diğer içerikler (Twitter, 2019).

Nefret davranışı tanımı ve izin verilmeyeceği söylenen davranış örnekleri incelendiğinde kapsamın geniş tutulduğu ve nefret söyleminin uluslararası metinlerdeki tanımlarına uygun bir politika çerçevesi çizildiği anlaşılmaktadır. Tweetlerin bağlam içerisinde değerlendirilmesi ve hedef alınan kişinin görüşünün alınması nefret söyleminin tespiti ve hedefteki kişilerin kendilerini koruyabilmeleri açısından iyi düşünülmüş uygulamalardır. Ancak bu politikanın uygulaması ne kadar doğru ve verimli yapılmakta olduğu tartışma konusudur. Çünkü diğer sosyal ağlarda olduğu gibi Twitter’da da yaptırımlar eğer olumsuz davranış diğer kullanıcılar tarafından bildirilirse uygulanmaktadır. Tweet göndermeyi engellemek ya da hesabı askıya almak gibi tedbirler ihlale ve diğer şartlara göre değişebilmektedir. Bu tedbirlerin ne kadar etkili olabildiği kuşkuludur. Eğer nefret söyleminin kaynağı bir trol hesapsa, hesap askıya alınsa dahi yeni veya farklı bir hesaptan trol aynı şekilde nefret kismaya devam edebilmektedir. Bu yeni hesap da şikâyet edilip sonuç alınana kadar nefret söylemi engellenememektir. Ayrıca şikâyet edilmeyen olumsuz tweetler ve tweet kullanıcılarının nasıl tespit edilip engelleneceğine dair bir açıklama da yoktur. Oysaki nefret söylemine karşı bilinç yüksek olmadığı için sadece tweetler ve kullanıcıları değil, daha çok kişiyi etkileyebilecek nefret etiketleri de varlığını rahatlıkla sürdürebilir. Twitter’da nefret söylemi içeren bir tweetin atılması sadece tweetlemekten ibaret değildir. Tweet atıldığında önce takipçilerle paylaşılır. Tekrar paylaşılmasa dahi başlayan bu dolaşım en azından bu kullanıcılara ulaşmış olur. Eğer kullanıcılar tarafından paylaşırsa dolaşım zincirleme ve hızlı bir şekilde yayılır.

Bu kullanıcılar, dolaşıma retweetleyerek, beğenerek (ya da ‘favlayarak’) ya da mesajlara yanıt vererek ve onlara dikkat çekerek aktif bir biçimde katılmakta ve hatta ilk mesajın öteki kullanıcıların retweetleri ve beğenmeleri aracılığıyla daha da fazla dolaşımı harekete geçirmektedirler (Paßmann, Boeschoten and Schäfer, 2016, s. 435).

Dolaşımın daha da genişleyebilmesine imkân tanıyan bir durum daha vardır. “... default mahremiyet ayarlarını değiştirmemiş bir kullanıcı tarafından atılan herhangi bir mesaja başka herhangi bir takım kullanıcılar ve ayrıca yetkili APIler kullanan arama motorları ve üçüncü şahıs uygulamalarca erişilebilmektedir (Zimmer and Proferes,

2016, s. 245)”. Mahremiyet ayarlarını değiştirerek hesabını ‘korumalı hesaba’ çevirenler de azdır. Twitter üzerine yapılan bir araştırmada kullanıcıların yaklaşık olarak %90’ının hesabını korumaya almadığı tespit edilmiştir. Ve ayrıca korumalı hesapların %5’e yakını da retweet edilmekten kaçınmamıştır (Meeder vd. 2010, s. 8). Kullanıcıların büyük bir çoğunluğunun korumalı hesaba sahip olmadığı ve koruma hesaplardaki tweetlerin de farklı yollarla retweet edildiği bilgisiyle birlikte, bir kere paylaşılan bir tweetin artık erişime açık olduğu ve girdiği döngü içinde asla kaybolmayacağı sonucuna da ulaşılabilir.

Retweetlenerek dolaşıma giren nefret söylemi içeren tweetler birçok kullanıcıya kısa zamanda ulaşabilir.

... retweetlenmiş herhangi bir tweet, asıl tweetin takipçi sayısı kaç olursa olsun, ortalama 1000 kullanıcıya ulaşmaktadır. Bir kez tweetlendiğinde, ilk retweetten sonra neredeyse hemen kaynaktan ikinci, üçüncü ve dördüncü kez uzağa atlar ve bu bilginin hızlı yayılımını işaret etmektedir (Kwak vd. 2010, s. 10).

Eğer bu tweet ya da tweetler bir etiket altında paylaşıyorsa, ulaşılabilirlik kullanıcı sayısı katlanacaktır. En çok kişiyi etkilemenin yolu ise etiketin ülke veya dünya gündemi listesine girebilmesidir. Etiketlerdeki tweetlere ulaşmak için Twitter’a üye olmaya gerek de yoktur. Bu noktadan sonra bu tweet ya da tweetlerin ulaştığı kullanıcı sayısını tam olarak tespit etme olasılığı düşüktür. Bu nedenle olumsuz mesajların etkisi altında yaşanacakların önünü alabilmek için yapılabilecekler sınırlı kalacaktır.

Tüm bu nedenlerle, Twitter nefrete karşı belirlediği politika olumlu bir adım olarak görülebilecek olsa da hala yetersizdir. Bot hesapların şikayet edilmeden önce kaldırılması için kurulan sistemin bir benzeri nefret söylemi için de uygulanmalıdır. Şikayet edilen bir içeriğin kaldırılma hızının yavaşlığı ve retweetlerin hızı düşünüldüğünde Twitter’ın en az botlar karşısında gösterdiği kararlılığı nefret için de göstermesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Mültecilerin, yabancıların kendileri hakkındaki nefret söylemiyle kendi başlarına mücadele edemeyecekleri ortadadır. Bu durumda Twitter’ın hassas grupları koruma konusunda daha fazla adım atması beklenmektedir.

2.3. Sonuç

Yeni medya Web 2.0’a dayalı olarak kullanıcı katkılı içeriğin üretilmesi ve tüketilmesi üzerinden işleyen sosyal medyanın altyapısını oluşturur. Sosyal medya başta

olmak üzere tüm dijital ortamlardan toplanan büyük veri, veri madenciliğiyle artık değer üretimi için kullanılmakta ve kullanıcıların emeği sömürülmektedir. Ayrıca gözetim toplumu içinde sosyal medya dikizle(n)menin yeni mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya sosyal sermayenin edinildiği, benliğin olduğundan farklı sunulduğu ve kişilerin kimliklerini pekiştirdiği bir ortam özelliğini de içinde barındırır. Ülkemizdeki internet kullanıcılarının %80'i aynı zamanda Facebook, Twitter gibi sosyal ağ sitelerinin kullanıcısıdır. Özellikle toplumsal olaylarda geleneksel medyanın da önüne geçen Twitter'da zaman zaman nefret söylemi etiketleri de gündem olabilmektedir. Nefret söylemi bulaşıcı bir nitelik gösterdiği için bu durum sakıncalıdır. Twitter'da bir etikette troller ve botlarla birlikte organize olan nefret söyleminin nefret protestolarına ve dolayısıyla nefret suçuna dönüşme ihtimali vardır.

Bu çalışmada Twitter'daki nefret söylemi Suriyeli mülteciler üzerinden irdelenmektedir. Suriyeli mülteciler #suriyelilerdefolsun, #suriyelileriistemiyorum, #suriyelileriistemiyoruz gibi nefret söyleminin yoğunlaştığı etiketlerde daha çok ekonomik ve güvenlik yönelimli nefret söylemine üzerinden maruz kalmaktadır. Bu etiketlerde 'Suriyelileri istemiyoruz!' görüşü ağır basarken, hakaretler, küfürler eşliğinde ırkçı ifadelerin de yer aldığı görülmektedir. Suriyelileri inançlarının ya da etnik kimliklerinin farklı olması, Arapça konuşmaları ya da kültürlerini yaşamaları nedeniyle ötekileştirmek ve onları istemediğini ifade etmek nefret söylemi olarak değerlendirilir. Ancak bu talebin Suriyelilerin millet olarak 'pis, uyuz, korkak' vb. oldukları iddiası eşliğinde 'Suriyeliler defolsun!' gibi dışlayıcı bir ifadeyle yapılması ise ırkçı ya da etnik milliyetçi bir nefret söylemine karşılık gelir.

Ekonomideki problemler, toplumun ve bireylerin güvenlik endişeleri vb. nedenler Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemini arttırmaktadır. Schnapper (2005)'in bahsettiği 'günah keçisi' kuramındaki gibi yoksunluk-saldırganlık-yansıtma süreci kendini göstermektedir. Bu tweetlerde Suriyeliler 'dilenci, hırsız, tecavüzcü, vatan haini' gibi ifadelerle damgalanırlar. Damgalananlar toplumdan dışlanırlar ve düşmanlaştırılırlar. Böylece Suriyeliler hakkında insanların stereotiplerle düşünmesi ve hareket etmesi sağlanır. Nefret protestolarının Suriyelilere ya da mülklerine saldırıya dönüşmesiyle nefret suçu meydana gelmektedir. Nefret söylemiyle nefret suçu arasındaki ince çizginin aşılarak nefret suçunun ortaya çıkması tetikteki bir tehlike niteliğindedir. Bu yüzden Twitter'da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi takip edilmeli ve nefret suçuna dönüşmeden nefret söylemi içerikleri engellenmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM, ANALİZ VE UYGULAMA

Bu bölümde yöntem için içerik temelli ve kullanıcı temelli iki yaklaşımdan bahsedilmektedir. İçerik temelli yaklaşımla bağlantılı olarak söylem analizinde Laclau, Mouffe, Foucault, T. van Dijk, Fairclough, Wodak gibi kuramcıların söylem analizi anlayışlarına kısaca değinilmiştir. Bu yaklaşımlardan T. van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi anlatıldıktan sonra hangi tekniğin kullanılacağı, analizin nasıl yapılacağı ifade edilmektedir. Analiz Bayraktutan vd. (2013) tarafından uyarlanan Twitter şablonu üzerinden yapılmaktadır. Son olarak da elde edilen bulgular yorumlanmaktadır.

3.1. Yöntem

İnternetin yaygınlaşması ve birçok insanın günlük kullanım alanına girmesiyle birlikte İnternet üzerinde yapılan çalışmalar da artmıştır. İnternet araştırmaları geleneksel medyada ya da metin çözümlemelerindeki yaklaşımlardan farklılık göstermektedir. İnternet üzerindeki araştırmalarda temelde kullanılan yaklaşımlar odak noktalarına göre ikiye ayrılmaktadır: İnternet üzerindeki çalışmalar *kullanıcı temelli* yaklaşım ve *içerik temelli* yaklaşım olmak üzere iki ana yaklaşımla incelenmektedir. Kullanıcı temelli yaklaşımda kullanıcıların interneti kullanımlarıyla ilgili analiz yapılırken, içerik temelli yaklaşımda ise kullanıcıların ürettikleri ve tükettikleri içerik üzerinde araştırma yapılmaktadır (Çomu ve Halaiqa, 2014, s. 27). İçerik temelli yaklaşımda sık kullanılan analiz türü içerik analizidir. Kökleri 'hermenötik'e dayanan içerik analizi söylemin arkasındaki anlamını 'ikinci bir okuma'yla sistematik, nicel, nesnel bir çıkarım yapmak için kullanılan objektif veya sübjektif teknikler bütünüdür. . İçeriğin bağlamına bakılarak ulaşılan mesajın değerlendirildiği 'araçsal model' ve içeriğin ilk anlamıyla olduğu gibi değerlendirildiği 'temsili model' olmak üzere iki iletişim modeli vardır. Psikoloji, iletişim, edebiyat alanları dışında sosyolojide de kullanılan içerik analizinin konuları arasında medyanın topluma etkisi de önemli bir konu olarak yer almaktadır (Bilgin, 2006, s. 1-9).

Özellikle geleneksel medyaya bilgi akışının daha sıkı denetim altında olduğu ülkelerde sosyal medya bu denetimin bir derece aşılabilmesine imkan tanımaktadır. Böylece sosyal medya geleneksel medyadan daha önemli ve etkili bir konuma gelmektedir (Schroeder, 2018, s. 40-42). Dolayısıyla sosyal ağ sitelerindeki nefret söylemi de toplumu kolaylıkla etkileyebilecek bir söylem konumundadır. Sosyal ağ

sitelerinde nefret söylemi içeriği üretilir, paylaşılır ve yeniden üretilerek tekrar kullanıma sokulur. “Bu içerik neden, nasıl üretilir, nasıl özelliklere sahiptir?” “Kullanıma sokulduktan sonra nasıl yeniden üretilir?” sorularının cevapları aranacağı için *içerik temelli* yaklaşım esas alınmıştır. Twitter’da mültecilere yönelik nefret söylemi kapsamına giren tweetler bu yaklaşımlardan içerik temelli yaklaşımda kullanılan kodlama cetveliyle kodlanarak kategorilere ayrılacak, metnin ve üretilen içeriğin analizi yapılacaktır. Kullanıcılarla ilgili olarak ise ayrıntılı araştırmaya girmeden kullandıkları hesapları incelenecektir. Dolayısıyla kullanıcı temelli yaklaşım detaylı olarak uygulanmayacaktır.

İçerik çözümlemesi hem ilk anlamlar (okunduğunda akla ilk gelen, yaygın olarak kullanılan anlamlar) üzerinden çözümleme yapılan nicel çözümlemeleri, hem de metnin arka planındaki anlamların çözümlendiği nitel çözümlemeleri içerir. Her iki çözümleme de sadece geleneksel medya metinlerinde değil, Facebook, Twitter gibi sosyal ağ sitelerinde de uygulanabilmektedir. İçeriği sınıflandırmaya yarayan kodlama cetveliyle içerik tweetler gibi alt birimlerde kodlanarak analiz edilmektedir. Ancak metinlerin düzenlam, yananlam, metaforlar gibi özellikleriyle birlikte dili, bağlamı, arkasındaki ideolojisi, iktidarla, bilgiyle ilişkisi ve diğer tüm toplumsal yönleriyle değerlendirilebilmesi için söylem analizine ihtiyaç duyulmaktadır. Hem metinler, hem de fotoğraflar, videolar gibi metin olmayan içeriklerin çözümlenebildiği söylem analizi eşitsizliklerin ve ardındaki ideolojilerin ortaya çıkarılabilmesi için en uygun yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çomu, Halaiqa, 2014, s. 40-47). Bu nedenlerle bu tezde içerik analizindeki kod, kodlama cetveli gibi kategorilendirme tekniklerinden yararlanılarak mesajın kendisinden ziyade nasıl algılanması gerektiğinin irdelendiği araçsal bir model olan söylem analizi yöntemi tercih edilmektedir.

3.1.1.Söylem analizi

Söylem olgusu farklı alanlardaki birçok kuramcı tarafından ele alınsa da iki temel eğilimden beslenmektedirler. Foucault’nun iktidar üzerinden temellendirdiği kuramı ve Laclau ve Mouffe’nin hiçbir kimliği verili ve evrensel olarak kabul etmeyen kuramı söylem kuramlarındaki iki ana eğilimi temsil etmektedir. Foucault insanın özne olma yolculuğunda bilginin nesnesine dönüştüğü ve iktidarın kendini bilimsel olarak sunduğu söylemle kendini kabul ettirdiğini belirtmektedir. Böylece iktidar tepeden inme değil, aşağıdan bireylere ve topluluklara ‘bioiktidar’ şeklinde mikro düzeyde kendini

gizleyebildiği ölçüde benimsetir. Laclau ve Mouffe'ye göre söylem anlama ulaşmamızı sağlayan, kimlikleri ve siyasi mücadelelerin varlığını borçlu olduğu bir toplumsal fenomendir. Bu söylemde terimler de eylemdir ve toplumsal maddi şeylere ulaşmak için de söylem gereklidir. Evrenselliğin, nesnelliğin olmayacağının savunulduğu bu görüşte toplum ve kimlik iktidar tarafından oluşturulurken nesnellik ve evrensellik iddialarının iktidarın toplumu şekillendirdiği gerçeğini göz ardı etmemizi sağladığı iddia edilmektedir. Her iki söylem kuramında da söylem dilin ötesinde toplumsal bir kavram ve iktidar ise siyasi mücadeleleri üreten bir niteliktedir (Durna ve Kubilay, 2010, s. 47-59).

İktidar yönetimin yanı sıra yönetimin vatandaşlarla, vatandaşların da kendi aralarındaki ilişkilerinde, davranışlarında sürekli üretim halindedir. Bilgi de iktidar tarafından üretilmektedir ancak bilgi-iktidar iç içe geçmiş ve birbirlerine muhtaç durumdadırlar. İktidarın yanında ya da karşısındaki bilgi üretimi ise bu üretimdeki mücadeleye bağlıdır (Foucault, 1992, s. 33-34). Foucault'daki iktidar ilk anlamıyla değil, toplumun her katmanında görülen mikro iktidar biçiminde kullanılmaktadır. İktidar söylemin üretimini dışlama usulleriyle denetim altına almaya çalışır ve kurulan hiyerarşiyi bozacak olan söylem yasaklar yoluyla engellenir. Böylece kullanılan dil iktidarın kurulması ve yeniden üretilmesi için önemli bir rol oynamaktadır. İktidar kendini söylemin arkasında gizlemektedir ve bu nedenle iktidar ilişkilerinin söylem analiziyle çözülmesi gerekmektedir. Söylemin arka planını dil üzerinden görmek mümkündür.

Bu söylem kuramları söylem analizinin fikri altyapısını oluştururlar. Söylem analizi sadece bir metnin çözümlemesi olarak değil, sözlerin, metin dışı içeriklerin de toplumsal iktidar ilişkileri açısından değerlendirilebildiği bir analiz özelliği taşır. “...söylem analizi, bir sosyolinguistik çalışma, metin analizi, sosyal analiz ve bütün bu analiz türlerini içine alan refleksif ya da eleştirel bir analizdir. Bu analiz, dili bir eylem, iletişim formu, sosyal pratik olarak görme ve yorumlama özelliği taşır (Sözen, 1999, s. 82-83)”. Söylem analizi disiplinler arası bir analiz olduğu için tek bir analiz olarak değil, farklı disiplinlerde farklı teoriler ve odak noktalara sahip olan bir analiz olarak değerlendirilmelidir. Dilbilim alanındaki söylem analizi, sosyal psikolojideki söylem analizi ve eleştirel dilbilimdeki söylem analizi olmak üzere üç temel söylem analizinden söz edilebilir. Hem söylem analizcileri hem de sosyal psikologlar cümlelerin alt seviyesindeki yapılarla ilgilenmişlerdir. Ancak Montgomery, Hoey gibi söylem

analizcileri yazılı metin ve konuşmalarda dilin kullanımı açısından analiz yaparken, Potter, Wilkinson gibi sosyal psikologlar konuşma ve müzakere yapılarında post yapısalcı teorilerin de etkisiyle güç ilişkilerini ön plana çıkarmışlardır. Dilbilim ve sosyal psikoloji alanındaki söylem analizcilerinden etkilendiği teori açısından farklılaşan diğer bir grup ise Teun A. van Dijk ve Norman Fairclough gibi eleştirel dilbilimcilerdir. Eleştirel dilbilimciler, linguistik söylem analizinden daha çok Foucault'nun söylem teorisi ve Marksist dilbilimden ve politik teoriden etkilenmişlerdir. Çünkü onlar dili toplum hayatında merkezi bir süreç olarak görür ve insanların dille bir birey ve sosyal özne haline geldiklerini öne sürerler (Sözen, 1999, s. 100-101).

T. van Dijk, Fairclough ve Wodak başta olmak üzere eleştirel dilbilimciler tarafından değer-yanlı ve eleştirel bir bakış açısıyla toplumsal yapılardaki ideolojinin, hegemonya ilişkisinin açığa çıkarıldığı çözümleme türü eleştirel söylem analizidir. İktidar çekişmelerinin yansıdığı medyadaki metinlerin çözümlemeleri eleştirel söylem analizleri yoluyla uygulanabilmektedir. İktidarın toplum üzerindeki hegemonyasının, denetim mekanizmalarının, eşitsizliklerin, ayrımcılıkların, ırkçılığın, ataerkil yapının devamının nasıl sağlandığını ortaya çıkaran ve eşitsizlikleri kaldırmak noktasında taraf olan bir araştırma yöntemidir. Fairclough, Wodak ve T. van Dijk'in eleştirel söylem analizlerinin ortak ilkeleri söylemi toplumsal, tarihsel, ideolojik ve iktidar ilişkileri gibi özellikleriyle yorumlayarak incelemeleridir. Söylemsel ve söylemsel olmayan pratik ayrımının olmadığı Laclau ve Mouffe'in yaklaşımından farklı olarak bu ayrımın yapıldığı ve söylem-toplum ikilisinin karşılıklı olarak birbirini inşa ettiği vurgulanmalıdır. Etnisite, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri de içeren ideolojinin verili olarak kabul edilmemesiyle bu tahakküm ilişkilerini ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Durna ve Kubilay, 2010, s. 59-67).

Klasik Marksist eleştiriye ek olarak küreselleşme, enformasyon toplumu gibi kavramları içeren 'yeni kapitalizm'in ve tüm kapitalizmlerin eleştirisi için söylem çözümlemesi gereklidir. Marksizm tarafından şekillendirilen, eleştirel dilbilim üzerine kurulan Eleştirel Söylem Analizi iktidar ilişkilerinin dışında mücadele yöntemlerini de içeren disiplinler ötesi bir söylem çözümleme yöntemidir. Dili 'pratik bilinç' olarak tanımlayan Marx düşüncesinin ancak dille varolabildiğini belirtir. Toplumsal bilinçle dilin birbirini tekrar tekrar üreten özelliği ESA ile uyumludur. ESA açısından Marx'ın ekonomi politik eleştirisi metinlerdeki kelimelerin, önermelerin, cümlelerin ve bütün olarak kendi aralarındaki bağlantıların eleştirisi. Diyalektik eleştirel bir yöntem, meta

fetişizmi kavramı da bir söylem eleştirisi olarak değerlendirilebilir. Marksizmin eleştirelliğinden yararlanan ESA’de metin cözümlemesi cümlelerin dilbilgisi açısından yorumlanmasıyla yapılır (Fairclough and Graham, 2003, s. 185-244). Bu açıdan ES Foucaultcu söylem analizinden farklılaşır. “Foucaultcu söylem analizi, yorum gücünü kullanmaz; fakat, eleştirel dil bilimciler, söylemin yorumlanması konusunda ısrarlıdırlar (Mills’ten aktaran Sözen 1999, s. 85)”.

Fotoğraf ve videolarla birlikte ya da tek başına yazılı metnin bir sosyal medya platformunda paylaşılması iletişimsel bir sosyal eylemdir. Kişinin zihnindeki temsillerin kamusal alana yansıması etkileşimsellik özelliğiyle diğer insanları önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Yapılan bu eylemin özellikleri ve arka planındaki anlamının ortaya konulabilmesi gerekmektedir. T. van Dijk’in Eleştirel Söylem Analizi sosyal ve kültürel etkileşimlerin bağlamın dikkate alınarak eleştirel bir şekilde incelenmesiyle yapılmaktadır. Bu etkileşimler sosyal medyadaki paylaşımlarda da geçerli olduğu için eleştirel söylem analizi bu çalışma için en uygun analizlerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Bu analizin uygunluğunu gösteren diğer sebep ise nefret söyleminin “amalı, fakatlı” yani asıl düşünceyi ve niyeti gizlemeye çalışan cümlelerle kullanılabilmesidir. Yeni medyadaki nefret söyleminin sadece metnin analiziyle incelenmesi yeterli değildir. Tweetlerin arkasındaki nefretin açığa çıkartılması için kullanılan kelime ve cümlelerin arkasındaki düşünce yapısının analiz edilmesi de gerekmektedir. Çünkü nefret söylemi eşitsizliklerin yeniden üretilerek hegemonyanın devamını sağlayan ve hedef gruba ima, benzetme ya da farklı bir göndermeyle tehdit mesajı ileten bir söylemdir. Dolayısıyla verilen mesajın ilk anlamı dışındaki asıl düşünce de açığa çıkarılmalıdır. Bu nedenlerle bu çalışmada analiz yapılırken eleştirel dilbilimcilerden T. van Dijk’in dezavantajlı gruplara, azınlıklara karşı yapılan ayrımcılık gibi konularda daha çok geleneksel medyada uyguladığı Eleştirel Söylem Analizi kullanılacaktır.

3.1.2. T. van Dijk’in eleştirel söylem analizi

Irılıık, mültecilik gibi temalara sahip haberlerin analizinde sıklıkla T. van Dijk’in eleştirel söylem analizi tercih edilmektedir. Ancak doğal olarak her durumda ve her tür söylem için kullanılabilir bir kusursuz bir analiz değildir. “Söylem analizi konusunda, en sistematik yaklaşımlardan biri T. van Dijk’in söylem analizi olmakla beraber, bu analiz sadece yazılı metinlere yönelik olduğu ve konuşmaları dışarıda

bıraktığı için yeterli değildir (Mills, 1997'den aktaran Sözen, 1999, s. 89)". Konuşmalar söylemin analizini daha verimli ve doğru yapabilmek için elbette ki önemlidir. Ancak bu tezin kapsamı Twitter'daki ilgili yazılı metinler ve ilgili görseller olacağı için bu analiz yeterli olacaktır.

"van Dijk'ın söylem analizine yaklaşımı, bütünleştiricidir; o, her bir disiplinin farklı boyutlarda tartıştığı analizi farklılıklardan kurtarma çabasıdır (Sözen, 1999, s. 123)". Söylem çözümlemesi olarak da ifade edilebilen söylem analizi sosyoloji, dilbilim, göstergebilim gibi dallarda kullanılan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Medya araştırmalarında içerik çözümlemesinin yerine ya da birlikte kullanılmaya başlanan söylem çözümlemesinde başlıca inceleme konularından biri medya içerikleri bunların içinde ise haberlerdir. Metin ya da konuşmanın çözümlemesi sadece cümlelerin yapılarıyla (morfoloji) değil, retorik, mikro-makro düzeyde semantik ve diğer özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Haberin eleştirel yöntemle çözümlemesi ve asıl anlama ulaşabilmek için söylenenlerin yanı sıra 'ima' edilenler de değerlidir. Haber metinlerinde konuların kategoriler halinde düzenlendiği şemalara 'üstyapı' adı verilir. Üstyapıdaki kategoride önemli olan bilgiler başta verilir. Aynı şeyin farklı kelime ya da farklı yapılarla söylenebildiği durumdaki tercihler metnin stilini belirler. Göstericilerin gruh, protestonun bağışmak kelimeleriyle ifade edilmesi gösterinin daha en başta olumsuz gösterilmesi, failerin korunması hedeflendiğinde ise edilgen cümlelerin kullanılması tutumların stille değiştirilmesine yöneliktir (T. Dijk, 2007, s. 164-172).

Fairclough ve Wodak (1998'den aktaran Sözen 1999, s. 124) T. van Dijk'in çalışmalarını şöyle anlatmaktadırlar:

van Dijk'ın çalışmalarının çoğu, 1980'ler Avrupası'nda haberlerle üretilen ırkçılık ve etnik ön yargı konularına odaklanır. Nitelik ve nicelik analizlerini birleştirerek Alman ve İngiliz basınında yer alan yüzlerce haberi inceleyen van Dijk, gündelik konuşmada açıklanan etnik önyargıların yanında, entelektüellerin de ırkçılığı üretmede önemli rol oynadıklarını keşfeder. Eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem analizinde, kognisyonlara önem veren van Dijk, söylem yapılarını etkileyen toplumsal yapıları da göstermede başarılı olmuştur.

Bu çalışma mülteciler üzerine yapılacağı için etnik önyargıların ve ırkçılığın izlerinin ön planda olacağı açıktır ve bu nokta T. van Dijk'in konularıyla paralellik göstermektedir. Mültecilere yönelik önyargılardan beslenen nefret söyleminin kelimeler ve cümleler arasında gizlenmiş veya açıkça ifade edilen ırkçılık ve yabancı düşmanlığını içeren ideolojilerin ve kullandığı söylemin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Ötekileştirmeye dayalı olan ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi ideolojiler söylem yoluyla toplumsal olarak öğrenilmektedir. Irkçılık günlük hayattaki ırkçılık olarak kişiler arasında mikro düzeyde ya da gruplar bazında makro düzeyde de görülebilen üstünlük anlayışına dayalı bir toplumsal eşitsizlik sistemidir. Kalıp yargılar, olumsuz tutumlar ve düşüncelerle şekillenmiş ırkçılık mülteci karşıtı söylemde de sıklıkla görülmektedir. Söylem düzeylerinden anlamda doğrudan, konularda tercihlerin yapılmasında, ima ve varsayımlarda modelden çıkarım yapmada ideolojinin sunduğu zihinsel modeller de etkilidir. Söylem ve ideolojiler arasındaki en temel ara birim olan zihinsel modeller günlük hayattaki etkileşimlerimizle oluşan zihinsel temsillerden oluşur. Diğer söylem düzeylerinden olan yerel tutarlılık, eşanlamlılık, yeniden anlatım, karşıtlık, örnekler ve açıklamalar ve yadsıma ifadelerinde de ideolojilerin izleri bulunur. Biz-onlar gibi aktörlerin konumlandırılması, onlar hakkındaki önerme yapıları, cümle dizimi, hitap şekli önyargılı söylemi gizleyen yadsıma ifadelerinin kurulmasını sağlar. Konuşma dolaylı ve anlaşılmaz hale getirilerek örneğin mültecilerin suçlu oldukları iddia edilir. Geleneksel temalarda ‘yük’, ‘tehdit’ olarak sunulan mültecilerin kendileri ve ülkelerinin iyiliği için ülkelerinden ayrılmamaları salık verilir. Son olarak ideolojiler toplumsal, bilişseldir grup içi ve gruplar arasında toplumsal denetime de yarar. Söylem ve zihinsel modeller de ideolojilerle iç içe bulunarak ayrımcılık gibi düşüncelerimizi ve eylemlerimizi yönlendiren önemli kavramlardır (T. Dijk, 2003, s. 13-112).

T. van Dijk’in söylem analizinde söylem açıklanırken diğer analizlerden farklı bir yaklaşım ortaya koyulmaktadır:

van Dijk’ın söylem analizinin diğer söylem analizlerinden farkı, onun söylemi sosyo-kognitif bir yaklaşımla⁴⁸ açıklamasından doğar. Bu sebeple de çeşitli düzeylerde irdelenen haber metni ya da söylemi, nihai olarak kognitif ya da zihni şemalanmaya benzer bir özellikle değerlendirilir (Sözen, 1999, s. 126).

Söylem çözümlemesinde, dilbilimde ‘bilinç’, ‘anlam üretimi’ gibi kavramlarla ifade edilen sosyal kognisyon⁴⁹ dili kullananların zihinlerinde oluşan temsillerle ve

⁴⁸Sosyo-kognitif yaklaşım sözlü ya da sözsüz iletişimsel eylemlerin söylem-kognisyon-toplum çerçevesinde analiz yapılmasına olanak tanıyan eleştirel bir yaklaşımdır. Bu analizde tarihi, kültürel, sosyo-ekonomik özelliklerle beraber bağlam önemli bir dayanak noktasıdır. Hem kişisel, hem de toplumsal kognisyonu içeren bu yaklaşım toplumdaki makro seviyedeki güç ve baskıyı da, bunun söylemin içinde yer almasıyla da ilgili bir analizin birlikte yapılabilmesini sağlar (V. Dijk, 2001, s. 95-119).

⁴⁹Sosyal kognisyon bilgi, davranış, ideolojiler, normlar, değerler gibi sosyal temsillerin de rol oynadığı toplumsal bir bilinci gösterir. Toplum tarafından paylaşılan inançları, duyguları, yorumları içeren bu kavram zihinlerde ve hafızalardaki temsillerin hem mikro hem de makro ölçekte değerlendirilmesini gerektirir (V. Dijk, 2001, s. 95-119).

şemalarla bağlantılandırılır. Söylemin anlaşılabilmesi temsillerden önce metinlerin ve son olarak okuyucunun algıladıklarının bir temsili olan ‘model’in kurulmasıyla gerçekleşir. Ayrıca metinde açıkça yer almayan ama geleneksel olarak belli bir kalıp yargı olarak düşünülen ‘senaryolar’ söylenmeyen ama toplumca bilinen temsilleri ifade eder. Bağlam modeli de iletişim için hangi enformasyonun tercih edileceğini sosyal durumlara göre belirlendiği modeldir. ‘İrkçılık gibi anlaşılmasın ama...’ ‘Aslında onlarla bir sorunum yok’ gibi ifadelerle söylem bağlama uygun hale getirilir. Toplumsal algıya, zihinsel temsil ve modellere dayalı olan mültecilerle ilgili düşünceler farklı gruplar için de benzerlik gösteriyorsa daha geniş bir çerçevede ideolojiyle de bağlantılı olabilir. Çeşitli gruplar hakkındaki toplumsal algılar toplulukların makro ve iletişimin mikro yapılarının arasında bağ kurmamıza yardımcı olur. Zira bir metnin yazılışı ve içeriği yazarın zihnindeki modeller ve toplumsal algılar tarafından şekillenerek ortaya çıkar. Bu yüzden sosyal kognisyonu oluşturan temsiller, modeller ve toplumsal algılar metnin bağlamını ortaya koymakta kilit rol oynar (T. Dijk, 2007, s. 172-175). Sosyal kognisyonu değerlendirmeye almak metnin ötesine geçebilmek için gereklidir. Çünkü sosyal kognisyonda metin yazılırken ve okuyucu tarafından okunurken geçirilen zihinsel sürece odaklanılmaktadır. Bu süreçle metnin anlamına, yazarın-okurun temsillerine, modellere ve ideolojilere de ulaşılır.

Bu açılardan kognitif yaklaşım T. van Dijk’in söylem analizinin yazılı metinler üzerinde yapıldığı için yetersiz olduğu eleştirisine cevap niteliğindedir. Çünkü metnin arka planındaki düşünce yapısı ve çıkarılabilecek diğer anlamlar bağlam ve zihinlerdeki temsiller dikkate alınarak metnin ötesine geçilerek analiz edilir. Bu analizde ideoloji, söylem, zihinsel modeller, temsiller ortaya çıkarılarak imalar, önvarsayımlar, yadsıma ifadeleri gibi örtük söylem düzeyleri de incelenir. Yani sadece yüzeysel bir analiz yapılmaz. Zihinlerdeki temsilde olayların öncesi, sonrası, muhtemel etkileri ve kişisel algı farklılıkları rol oynamaktadır. İlk anlamın ötesine geçilen ve bağlamla birlikte derinlikli bir analiz yapılması gereken söylem analizinin hangi teknikle yapılacağı da önemlidir. Bu analizin doğru yapılabilmesi için nasıl bir söylem analizi tekniğinin kullanılacağı da belirlenmelidir.

T. van Dijk’in kullandığı Eleştirel Söylem Analizi mültecilere yönelik nefret söyleminin arkasındaki zihniyetin anlaşılabilmesi için uygun bir analiz sunmaktadır. İrkçılık gibi ideolojik düşüncelerin, etnik önyargının ve olumsuz zihinsel modellerin ortaya konulabilmesine yarayan sosyo-kognitif bir yaklaşıma sahiptir. Ayrıca görüntü

ve videoların da olduğu Twitter'daki verilerin analizine de uyarlanılabilir esnekliği de vardır. Bu analize geçilmeden önce gerekli veriye ulaşılmasını sağlayan söylem analizi tekniğinin de belirlenmesi gerekmektedir.

3.2. Veri Toplama Tekniği

İnternette iki tür gözlem yapılabilmektedir: katılımlı gözlem ve katılımsız gözlem. “İnternet’de bir forumun, tartışma grubunun, sohbet kanalının katılımsız gözlemle incelenmesi “lurk” (pusuya yatmak veya pusuculuk) olarak adlandırılabilir (Binark: 2007, s. 35)”. Araştırma yapılırken herhangi bir müdahalede bulunmadan gözlem yapılacağı için pusucu (*lurker*) olarak katılımsız gözlem gerçekleştirilecektir. Böylece *deneyci etkisi*⁵⁰ ile Twitter kullanıcılarında oluşacak olası tutum değişikliğinin önüne geçilmiş olacaktır.

Eleştirel Söylem Analizine has bir veri toplama yöntemi bulunmamaktadır. Bu analiz yorumlamaya dayalı olduğu için veri toplama analiz yapılırken de devam ettirilebilen bir süreçtir. T. Dijk bir konuşma ya da metnin eksiksiz bir söylem analizinin yapılmasının mümkün olmadığını bu yüzden analizin dilbilimsel işaretlerde yoğunlaşmasını tavsiye etmektedir. Bu dilbilimsel belirteçlerden bazıları konu seçimi, sözcük dizimi, şemalar, bütünlük, retorik figürleri, vurgu ve tonlamalardır. Analiz için altı adım teklif edilmektedir. Bunlar konu gibi anlamların makro yapılarının, imalar ve belirsizlikler gibi örtük anlamların olduğu bölgesel anlamların, zor anlaşılan yapıların, küresel ya da bölgesel söylemlerin, dilbilimsel kavrayışların ve bağlamın analizidir (Meyer, 2001, s. 14-26). Diğer bir deyişle, Eleştirel Söylem Analizine özel bir veri toplama yöntemi önerilmemektedir. Bu nedenle nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

Geray (2006, s. 163-174)’a göre nitel araştırma veri toplama yöntemleri katılımlı gözlem, görüşme, nesnel/fiziksel düzenlemeler ve bulunan belgelerin gözlemidir. Bulunan belgelerin gözleminde belgeler araştırmacı tarafından oluşturulmaz, bulunur. Medya ve iletişim alanlarında kullanılan bu veri toplama yöntemi kullanıcıların tweetlerinin incelendiği bu çalışmada da kullanılmaktadır. Araştırmanın somut verileri bu yöntemle uygun olarak Twitter’da Suriyeli mültecilerle ilgili tweetler ve kullanıcı profillerinden elde edilmiştir. Verilerin toplanılması aşamasından sonra verilerin

⁵⁰Psikolojide, deney yapan kişinin ya da araştırmacının kendi varlığıyla bir deneyin sonucunu hangi açılardan etkileyebileceğini vurgulamak için kullanılan bir terim. Bu bakımdan sosyolojideki en ünlü örnek, herhalde Elton Mayo ile meslektaşlarının yürüttüğü *Hawthorne deneyleridir (Marshall, 1999).

düzenlenmesi ve işlenmeye hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için ise içerik analizindeki analiz aşamalarından yararlanılmaktadır.

İçerik analizinde araştırma hedefleri ve örneklemin oluşturulmasından sonra kayıt birimleri ve kategoriler belirlenir. Ardından elde edilen veriler değerlendirilir, çıkarsamalar yapılır ve son olarak da yorumlama yapılır. ‘Kategorisel analiz’ aşamasında öncelikle analiz kategorileri belirlenir ve mesajların kodlamasına geçilir. Mesajın kaynağı, yönü, hedefi, türü, dilbilimsel ya da başka nitelikleri konuya ya da araştırmacının tercihinine bağlı olarak analiz kategorileri için kullanılabilir. Kategorilendirmede eğer daha önce yapılan bir analiz matrisi kullanılıyorsa ‘kapalı yaklaşım’, analiz yapılırken mesajın özelliklerine göre yeni bir kategorilendirme yapılıyorsa ‘açık yaklaşım’ kullanılıyor demektir. Kategorilendirmeden sonra metin ya da konuşmadan yordamaya da başvurularak çıkarsama yapılır. Çıkarım yapılması incelenen içeriğin görünürdeki mesajının arkasındaki ideoloji, yönelimler, anlambilimsel ya da yapısal özelliklerinin tespiti ve ilişkilerinin kurulmasını da kolaylaştırır (Bilgin, 2006, s. 11-24).

Bu çalışmada kategorilendirme için *Ocak-Nisan 2018 Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu*’nda da (2018, s.4) kullanılan bir analiz matrisine başvurulduğu için temelde kapalı yaklaşım kullanılmaktadır ancak içeriğin özelliklerinden dolayı eklemeler de yapılmıştır. Bu çalışmada kategorisel analiz tekniği uygulanmaktadır. Bunun nedeni etikette tweet atan kullanıcıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumunun ölçülmesidir. Kodlamalar mesajdaki tutumun lehte-aleyhte ya da nötr olmasına göre yapılacaktır. Oluşturulan kodlama cetveli üzerinden kategoriler oluşturularak yordama ve çıkarsamalar yapılacaktır.

Verilerin toplanması aşamasıyla ilgili diğer önemli husus yeni medya içeriklerinin değiştirilme, kaldırılma ya da silinerek tekrar ulaşılamaması sorunudur. Ülkemizde Twitter için ya da bazı hesaplar için erişim engelleme uygulanmaktadır. Nefret söyleminin yayıldığı hesapların Twitter tarafından engellenme ihtimali de mevcuttur. Çünkü Twitter nefret içeren profil görüntüsü, ekran adları, fotoğraf video ve içeriklerin kullanımını şikayet edildiği takdirde yasaklamaktadır⁵¹ (http-27). Bu sebeple verilerin kaydedilmesi büyük önem arz etmektedir.

Sayfaları ve linkleri kaybetmeden kaydetmek için çeşitli teknikler bulunmaktadır.

- “Web sayfası linkinin kaydedilmesi:

⁵¹ <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/hateful-conduct-policy>

(Erişim Tarihi: 27.04.2019)

- Ekran Görüntüsü (Screen Shot) alma yöntemi:
- PDF dosyaya kayıtlama yolu: (Çomu ve Halaiqa, 2014, s. 35-36)”.

Bu tezdeki içeriğe Twitter.com/search vasıtasıyla Suriyeli mültecilerle ilgili 19 Haziran 2014 ile Kasım 2018 zaman aralığının yazılmasıyla ulaşılmıştır. Ulaşılan içeriğin ekran görüntüsü (screen shot) alınarak ve word dökümanına kaydederek içeriğe tekrar ulaşılama riskine karşı önlem alınmıştır.

“Ackland, çevrimiçi araştırmaları eşzamanlı ve eşzamansız olarak iki grupta tanımlar (Ackland, 2013’ten aktaran Alyanak, 2014, s.149)”. Twitter’da belli zaman aralığında atılan tweetlere daha sonra da ulaşabilme imkânı olduğu ve bunun araştırmacıya tüm örnekleme ulaşmak için zaman kazandıracağı için eşzamansız araştırma uygulanmıştır.

- ‘Mülteci, sığınmacı, göçmen, Suriyeli, Arap’ gibi anahtar kelimeler seçilerek nefret söylemine en çok maruz kalan gruplara dair verilere ulaşılması hedeflenmiştir. #Suriyelileriistemiyoruz, #Mülteciistemiyoruz, #SuriyelilerGitsin, #SuriyelilerDefolsun, #MülteciKampı, #Maraştakampistemiyoruz gibi hashtagler (etiketler) araştırılarak bu etiketlerin aktif etiketler olup olmadıkları ve nefret söylemi içerip içermedikleri irdelenmiştir. Etiketler değerlendirildiğinde #SuriyelilerDefolsun gibi etiketlerde nefret söylemi görülse de #Suriyelileriistemiyoruz etiketinin daha yoğun olarak tercih edildiği ve nefret söylemi içeriklerinin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bu nedenle Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi verileri #Suriyelileriistemiyoruz etiketinden elde edilmiştir.
- Twitter.com/search dışında veri tespiti ya da analizi için foller.me adlı siteye başvuruldu. Kodlamalar yapılırken *Quirkos* adlı programdan yararlanıldı.
- Açık bir nefret söylemi kullanımı olan tweetlerden en çok retweetlenen, favorilere eklenen, cevaplanan, ya da en çok takipçiye sahip olan hesaplar öncelikle incelendi.
- Verilerin potansiyel sınırlılıkları çok genel kelimeler olmaları ve bu gruplara yönelik atılmış birçok tweetin olması, bu tweetlerin nefret söylemi mi yoksa ifade özgürlüğüne mi gireceğinin belirlenmesinin zor olmasıdır.
- Bu sınırlılıkların aşılması için konunun, etiketin, anahtar kelimelerin mümkün olduğunca dar kapsamlı olmasına dikkat edilecektir. Bu nedenle en çok tweet atılan aylar belirlenerek bu zaman aralıklarındaki tek bir etiket üzerinden araştırma yapılacaktır.

Araştırmanın evreni Twitter’da Suriyeli mültecilere yönelik paylaşılan tüm Türkçe tweetlerdir. Tüm etiketlerin ve tweetlerin analizi bu çalışma kapsamında yapılamayacağından dolayı örneklem için kapsamın daraltılması gerekmektedir. Örneklem ise #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde ilk tweetin atıldığı 19 Haziran 2014 ile 31 Ekim 2018 arasındaki zaman dilimi içinde en çok tweet atılan aylardan olan her yılın Temmuz-Ağustos dönemidir. Diğer bir deyişle 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 yıllarının Temmuz-Ağustos aylarındaki tweetler incelenecektir. Araştırmada nefret söylemi içeriğine bu tarihlerdeki tweetlerden ulaşılarak analiz yapılması hedeflenmektedir. “Söylem analizinin başarısı örneklem ölçüsü ile eşdeğer değildir. Örneklem büyüklükten ziyade, spesifik araştırma sorularıyla ilgilidir (Sözen, 1999, s. 94-95)”. İlk araştırılacak husus bu etiket üzerindeki Suriyeli mültecilere yönelik nasıl bir tutumun olduğu ve nefret söyleminin hangi oranda kullanıldığıdır. Araştırmada Twitter’da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ile nefret suçunun bağlantısı olup olmadığı da incelenmektedir. Seçilen bu tarihler aynı zamanda büyük oranda Suriyeli mültecilere yönelik protestoların en yoğun olduğu dönemlerle paralellik göstermektedir.

Kısacası, Twitter’da Suriyelilere yönelik nefret söylemi #Suriyelileriistemiyoruz etiketi üzerinden 2014-2018 yıllarının Temmuz-Ağustos aylarındaki tweetlerin katılımsız gözlem yoluyla tespit edildikten ve ekran görüntüsüyle kaydedildikten sonra kategorisel analiz tekniğine göre kodlanarak incelenmektedir.

3.3. Analiz

Veriler kaydedildikten ve kodlanarak kategorilerine ayrıldıktan sonra verilerin analizi aşamasına geçilmektedir. Bu çalışmada kullanılan yöntem T. van Dijk’in Eleştirel Söylem Analiz/Çözümlemesidir. T. van Dijk’in söylem analizinde makro yapı ve mikro yapı olmak üzere iki temel yapı üzerinden inceleme yapılmaktadır. (Durna ve Kubilay, 2010, s.68) Önce genel, sonra ayrıntılı ve özel bir analiz yapılmasına olanak tanıyan bu ikili yapı Tablo 3.1.’de gösterilmektedir. Bölgesel uyumda ardarda gelen cümlelerin ve cümlelerin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılmaktadır. Nedensel ilişkide cümle içinde nedensel bağlar aranmaktadır; işlevsel ilişkide genel ifadeli bir cümlelerin açılımını bir sonraki cümlede yer alıp almadığı kontrol edilmektedir. ... Kavramsal/referansal ilişkide ise, bir cümlede yer alan bir kavramla sonraki cümle arasındaki ‘kayıp bağlar’ın kurulup kurulmadığına bakılmaktadır (Özer, 2009, s. 91).

“van Dijk’ın söylem çözümlemesinin tür odaklı değil metin odaklı olması, çözümleme yönteminin haberler dışındaki farklı metin türleri üzerinde uygulanabilmesini olanaklı kılmaktadır (Çomu ve Halaiqa, 2014, s. 51)”. Daha çok haber metinlerinin analizinde uygulanan söylem çözümlemesi, farklı tür veya alandaki çalışmalar için de uyarlanarak kullanılmaktadır.

Tablo 3.1. T. van Dijk’ın Söylem Çözümlemesi

A. Makro Yapı
1. Tematik Yapı
a. Başlık/lar
b. Haber Girişi
1. Spot/lar
2. Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.
c. Fotoğraf
2. Şematik Yapı
a. Durum
1. Ana Olayın Sunumu
2. Sonuçlar
3. Ardaalan Bilgisi (önceki olay da dahil olmak üzere)
4. Bağlam Bilgisi
b. Yorum
1. Haber kaynakları
2. Olay taraflarının olaya getirdiği yorumlar
B. Mikro Yapı
1. Sentatik Çözümleme
a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması
b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması
2. Bölgesel Uyum
a. Nedensel ilişki
b. İşlevsel ilişki
c. Referansal ilişki
3. Kelime Seçimleri
4. Haber Retoriği
a. Fotoğraf
b. İnandırıcı bilgiler
c. Görgü tanıklarının ifadeleri

Kaynak: Özer, 2009’dan aktaran Çomu ve Halaiqa, 2014, s. 59

“Web 1.0 sitelerinin yanı sıra Youtube gibi video paylaşım ağları, ya da Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerine de uyarlanan şablonlar üzerinden söylem çözümlemesi yapılmaktadır. Bunlardan biri de Bayraktutan vd. (2013) Twitter için hazırladıkları söylem çözümleme şablonudur. Bu şablon makro ve mikro yapı olmak üzere iki temel yapıya ayrılmıştır. Makro yapıda incelenen hesap, mikro yapıda ise hesaptan gönderilen tweetlerdir (Bayraktutan vd., 2013, s. 314-487). Anahtar kelimeler kullanılarak ulaşılan tweetlerden araştırma konumuza en uygun olanları seçilecektir. Bu araştırmada Teddlie ve Yu’nun (2007) makalesinde belirttiği gibi tesadüfi olmayan örneklem olarak da adlandırılan “amaca uygun örneklem” alınması yoluna gidilmiştir. Seçilen tweetler Bayraktutan vd. (2013) tarafından Twitter’a uyarlanan söylem çözümleme şablonu yardımıyla incelenecektir (Twitter söylem çözümleme şablonu Tablo 3.2.de verilmiştir).

Tablo 3.2. *Twitter Söylem Çözümleme Şablonu*

A. Makro Yapı
1. Tematik Yapı
a. Kişi/hesap tanımı
b. Diğer bilgiler
c. Web sayfası bağlantısı
B. Mikro Yapı
1. Şematik Yapı
a. Durum tanımı
1. <i>Sonuçlar</i>
2. <i>Ardalan Bilgisi (önceki olay da dahil olmak üzere)</i>
3. <i>Bağlam Bilgisi</i>
2. Sentatik Çözümleme
a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması
b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması
3. Bölgesel Uyum
a. Nedensel ilişki
b. İşlevsel ilişki
c. Referansal ilişki
4. Kelime Seçimleri
(<i>metafor, metonimi, yananlam, düzdeğişmece vb</i>)
5. Retorik
a. Görsel/ler
b. İnandırıcı bilgiler

Kaynak: Bayraktutan vd, 2013

Tabloda görüleceği üzere Twitter Söylem Çözümleme Şablonunda T. van Dijk'in Söylem Çözümleme Şablonundaki bir alt başlığın yeri değiştirilmiştir. Şematik yapı başlığı makro yapıdan mikro yapıya geçirilmiştir. Ardalan bilgisi örnekleme katılan günlerden, bağlam bilgisi de konuyla ilgili temel kavramlardan yararlanılarak çözümlenmektedir (Bayraktutan vd., 2013, s. 186). Bunun nedeni tweetlerin genelde tek bir cümleden meydana gelmesidir. Bunun dışında doğrudan haberlerle ilgili olan başlıklar çıkarılmıştır.

Bu şablona göre tematik yapı üzerinden incelenen makro yapıda kullanıcının hesabı incelenmektedir. Kişi/hesap tanımı, diğer bilgiler, web sayfası bağlantısının yanında kullanıcının Twitter'a katılış tarihi de yazılacaktır. Hesaptan atılan toplam tweet, takip edilen, takipçi ve beğeni sayıları da eklenerek hesabın ne kadar aktif kullanıldığı öğrenilecektir. #Suriyelileriistemiyoruz etiketi altında attığı tweetlerin retweet, beğeni, yanıt sayıları da yazılarak tweetlerinin etkili olup olmadığı değerlendirilecektir. Yanıtlarda tweete desteğin ya da eleştirel yorumların da olup olmadığına da bakılacaktır. Ayrıca 'foller.me' sitesi kullanılarak ortalama 100 tweette kaç adet cevap, bahsetme, etiket, bağlantı, görsel kullanıldığı hesaplanacaktır.

Mikro yapı şematik yapı, sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik üzerinden analiz edilecektir. Sentaktik çözümlemede cümlelerin aktif, pasiflik, basit ya da karmaşıklık gibi sözdizimsel özelliklerine bakılır. Bölgesel uyum içindeki nedensel ilişkide gerekçe ve sebep sunulup sunulmadığı, işlevsel ilişkide kullanılan cümlelerin sonraki cümlede örneklerle ya da farklı bir ifadeyle açıklama yapıp yapılmadığına bakılmaktadır. Referansal ilişkide ise önemli olan cümleler arasında kavramsal ilişkinin kurulup kurulmadığıdır. Kelime seçiminde ise öncelikle hangi kelimelerin seçildiği, daha sonra hangi anlamda kullanıldığı metafor, deyimler, yananlam gibi dilsel pratiklere de bakılarak irdelenecektir. Retorikte tweette kullanılan görseller, videolar, rakamlar ya da başkalarını tanık gösterme yoluyla inandırıcı bilgiler incelenecektir (Bayraktutan vd., 2013, s. 183-185). Makro yapıdan mikro yapıya alınan şematik yapıda gönderilen tweetin girdiği etkileşim açısından sonuçlar, hesap sahibinin diğer tweetlerine bakılarak ardalan bilgisine ulaşılmaktadır. Suriyeli mültecilerle ilgili genel tartışmalar, onlara karşı tutumlar ve olaylar da bağlam bilgisini oluşturmaktadır.

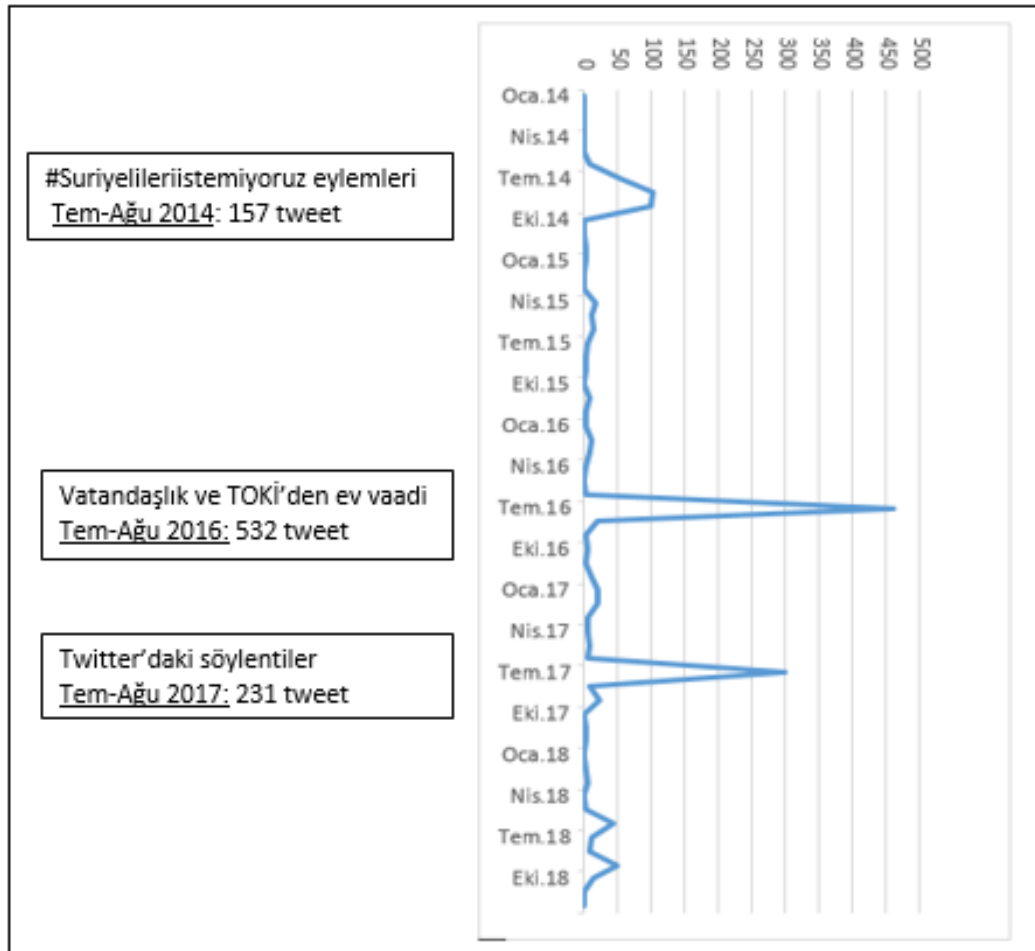
Özetle Bayraktutan vd. (2013) tarafından Twitter'a uyarlanan T. van Dijk'in söylem çözümlemesi şablonu bu çalışmanın şablonu olarak tercih edilmiştir. Bu şablonda tweetler incelendiği için haberlerle ilgili başlıklar çıkarılmış ve şematik yapı

mikro yapının altına alınmıştır. Ayrıca bazen tek cümleli tweetler de incelenebileceği için bölgesel uyum başlığı da bu durumlarda kapsamlı olarak kullanılamayacaktır. Çalışmada ele alınan hesaplardan paylaşılan tweetler makro yapı ve mikro yapı üzerinden incelenmektedir.

3.4. Analizin Uygulanması

Suriyeli mültecilere karşıtlığın örgütlendiği #Suriyelileriistemiyoruz, #Suriyelilerdefolsun, #Suriyelileriistemiyorum gibi etiketler incelendiğinde #Suriyelileriistemiyoruz etiketinin yoğun olarak kullanıldığı görülmüş ve analiz için bu etiket tercih edilmiştir. Bunun bir diğer nedeni ise nefret eylemleriyle aynı adı taşıması ve bu dönemlerde sıklıkla kullanılmasıdır. Bu etiketin başlangıç tarihinden 2018 yılı Kasım ayına kadarki aylık tweet sayıları Grafik 3.1.'de gösterilmektedir.

Grafik 3.1. 2014 Haziran-2018 Kasım aralığında #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki aylık tweet sayıları

#Suriyelileriistemiyoruz etiketinde görülen ilk tweetler eylemler başlamadan yaklaşık bir ay önce 19 Haziran 2014 tarihinde atılmış, 3 Temmuz 2014'te atılan iki tweet sonrasında dokuz gün boyunca hiç tweet atılmamıştır. 13 Temmuz 2014'ten itibaren ise 'Suriyelileri İstemiyoruz' eylemleri ile birlikte atılan tweet sayısı yükselişe geçmiştir ve Ağustos 2014'te ise bu etikette 2014 yılındaki en yüksek tweet sayısı olan 102'ye ulaşılmıştır. 2014 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında atılan tweet sayısı 157'dir. 2014 yılında atılan tweet sayısı ise 264'tür. 2015 yılında önemli bir olay gerçekleşmediği için tweet sayısı 59'da kalmıştır.

Bu etiket altındaki zirve noktasına ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kilis'te 2 Temmuz 2016 tarihindeki konuşmasında Suriyeli mültecilere vatandaşlık imkânı verilmesiyle ilgili vaadinin⁵² ve TOKİ'den ev verilmesi tartışmasının başlamasının ardından ulaşılmıştır (http-28). Sadece 2016 yılının Temmuz ayında 467 adet tweet atılmıştır ve Ağustos ayında atılan 20 tweetle Temmuz-Ağustos döneminde 487 tweete ulaşılmıştır. 2016 yılındaki toplam tweet sayısı ise 532'dir.

2017 yılının Temmuz ayında ise 299 adet tweet atılmıştır. 5 Temmuz 2017 tarihinde İçişleri Bakanlığı medyada ve sosyal medyadaki söylentiler hakkında açıklama⁵³ yapmak durumunda kalmış ve sanılanın aksine Suriyelilerin suç oranlarının düşük olduğunu bildirmiştir (http-29). Daha önceki iki dönemde daha çok siyasi tartışmaların ya da yaşanan gerginliklerin yansıması Twitter'da görülürken, 2017 yılındaki tweet artışı daha çok medya ve sosyal medyadaki asparagas haberlerin yayılımından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Maalesef bu mülteci karşıtı kampanya sırasında 6 Temmuz 2017'de bir hamile kadının tecavüz edilmesi ve çocuklarıyla birlikte katledilmesi olayı⁵⁴ da yaşanmıştır (http-30). Bu tarihten itibaren mülteci karşıtı kampanyayı bu ve benzeri olayların sorumlusu iddia eden ve Suriyelileri savunan paylaşımlarda kısmi bir artış görülmüştür. 2017 Temmuz-Ağustos döneminde 321, 2017 yılının tamamında ise toplam 394 tweet atılmıştır. 2018 Kasım ayına kadar atılan 134 tweetin 19'u Temmuz-Ağustos döneminde gönderilmiştir.

#Suriyelileriistemiyoruz etiketinde 1 Haziran 2014-31 Ekim 2018 tarihleri arasında gönderilen toplam 1383 adet tweet belirlenmiş ve ekran alıntısı yoluyla kaydedilmiştir. Grafikte de görüleceği üzere tweet sayılarının 100'ü aştığı üç zaman

⁵²<http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-suriyelilere-vatandaslik-imkani-verecigiz-37304608> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

⁵³<https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

⁵⁴<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/flas-gelisme-suriyeli-kadin-ve-bebegini-katleden-canilerin-cezasi-belli-oldu-40710406> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

dilimi Temmuz-Ağustos 2014, Temmuz-Ağustos 2016, Temmuz-Ağustos 2017 dönemidir. Bu nedenle bu üç dönemi de içine alan 2014-2018 yılları arasındaki tüm Temmuz-Ağustos ayları kodlamanın yapılacağı dönemleri oluşturmaktadır. Temmuz-Ağustos aylarındaki bu tweetler Word dosyasına kaydedilmiştir. Bu on ayda atılan tweet sayısı 976'dır ve elli üç aydaki toplam tweet sayısının %70'ni oluşturmaktadır. Kodlama için seçilen örneklem geniş tutulmasıyla nefret söyleminin yoğun kullanıldığı dönemlere ulaşarak daha doğru bir analiz gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Analizin daha doğru ve kolay yapılabilmesi için önemli olan diğer husus ise kategorilendirme. "Kategorilendirme, mesajların kodlanmasını, yani anlamların işlenmesini gerektirir. Analiz kategorileri, mesajda bizim ilgilendiğimiz çok çeşitli boyutlara dayanabilir (Bilgin, 2006, s.19)". Kategorilendirme yapılırken kodlama cetveli oluşturulmalıdır. Kodlama cetveli "... bir anket formuna çok benzer. Kodlama cetveli, her bir yayın ve yazının veya her ne ise bir paragraf veya bir cümle gibi daha küçük bir araştırma biriminin kodlanabilmesine yarayan değişkenlerin bir listesini içerir (Hansen 2003'ten aktaran Bayraktutan vd., 2013, s. 85)".

Kodlama cetveli oluşturulurken ana dayanak noktası içerik analizinde kullanılan 'kategorisel analiz'dir. Kategorisel analizde mesajın hedefine karşı olumlu ya da olumsuz tutumu üzerinden kodlama yapılabilmektedir. Değerlendirici analizin yedi basamaklı tutum ölçeğinden de yararlanılmaktadır (Bilgin, 2006, s. 19-21). Bunun yerine beş kategoride kategorisel analiz yapılmaktadır. Konu Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi olduğu için bu kategoriyi de içeren bir kodlama cetveli oluşturulmalıdır. Mültecilere yönelik nefret söyleminin incelendiği Hrdina (2016, s.41)'nın bir çalışmasında kodlar nefret söylemi, olumsuz, olumlu, tarafsız ve diğer başlıklarından oluşmaktadır. Bu çalışmada da benzer kodlar tercih edilmektedir.

Kodlama cetveli Suriyeli mültecilere yaklaşım ve tutum türleri açısından beşe ayrılmıştır:

Tablo 3.3. *Kodlama cetveli*

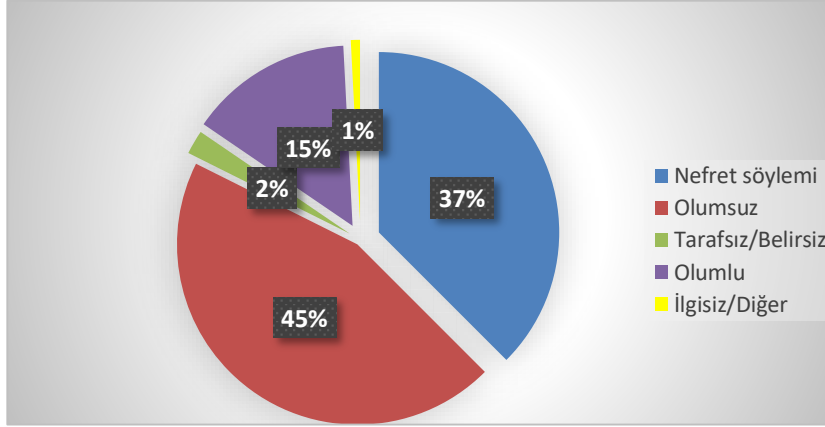
1.Nefret söylemi içeren tweetler
2.Olumsuz tutuma sahip tweetler
3.Tarafsız/Belirsiz tweetler
4.Olumlu tweetler
5.İlgisiz/Diğer tweetler

Birinci kod nefret söylemi içeren tweetlerden oluşmaktadır. Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi tehditler, düşmanlık söylemi, ötekileştirme, şiddet çağrıları içeren tweetler bu kategoriye işaret etmektedir (EK-1). İkinci kod tweetler Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumları içerir. Çoğunluğu etikete destek mahiyetinde atılan gönderme ya da geri-gönderme yanlısı tweetlerdir. Suriyelilerin Suriye'ye geri gönderilmesi ya da başka bir ülkeye gönderilmelerinin önünün açılması savunulmaktadır (EK-2). Üçüncü kod Suriyeli mültecilere yönelik olumlu ya da olumsuz bir görüş beyan etmeyen genelde konuyla ilgili haberleri yorum yapmadan paylaşılan tweetleri içermektedir. Dördüncü kod Suriyeli mültecilere sahip çıkan ve bu konuyu insan hakları ya da dinin gereklilikleri çerçevesinde değerlendiren tweetlerdir. Beşinci kod ise konuyla ilgisi olmayan ya da farklı bir dille yazılan tweetlerden oluşmaktadır.

Kodlamalar için *Quirkos*⁵⁵ adlı veri analiz programı kullanılmaktadır. Bayraktutan vd. (2013) çalışmalarında bir veri analiz programı kullanmamışlardır. Ancak bu tezde #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde yaklaşık dört yılda gönderilen 1383 tweetin tek tek elle kodlanmasının insan kaynaklı hata ihtimalini ve zaman kaybını arttırabileceği değerlendirilmiştir. Dolayısıyla tweetler için yapılan iki aşamalı kodlamanın daha doğru ve pratik olarak yapılabilmesi için bu nitel veri analiz yazılımının kullanılmasına karar verilmiştir. İlk olarak 2014-2018 yılları arasındaki Temmuz-Ağustos aylarındaki tweetleri içeren 10 Word belgesi programa yüklenerek verilerin programa aktarılması sağlanmıştır. Daha sonra kodlama cetvelindeki bu beş kod programda oluşturularak tweetler uygun kodlara göre yerleştirilmiştir. Kodlara göre ayrılan tweetlerin sonuçları Grafik 3.2.'de görülmektedir. Bu dönemde atılan 976 tweetin 366'sında nefret söylemi, 438'sinde olumsuz tutum, 21'inde tarafsız/belirsiz, 143'ünde olumlu tutum, 8'inde de ilgisiz/belirsiz tweetlere rastlanmıştır.

⁵⁵*Quirkos* dijital ortamdaki nitel verilerin kodlanabildiği, karşılaştırmaların yapılabilirdiği ve sonuçlarının düzenlenip rapor haline getirilebildiği ücretsiz deneme süresine sahip bir nitel veri analiz yazılımıdır. En çok kullanılan kelimelerin, eş anlamlı kelimelerin tespit edilebilmesi, metnin kodlamalara göre yeniden düzenlenebilmesi, geniş kapsamlı raporların oluşturulabilmesi özellikle içerik analizi ve söylem analizi yapmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlamaktadır.

Grafik 3.2. Tweetlerin kodlara ayrılması

Olumsuz tweetlerde en çok #suriyelileriistemiyoruz etiketinin doğrudan kullanımı ya da etikete destek ifadeleri kullanılmaktadır. Bunun dışında Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı çıkan ve referandum yapılmasını talep eden tweetler ağırlıktadır. Bunun sonucunda ya da referanduma gerek kalmadan Suriyelilerin gitmesi ya da gönderilmesi temel talepleridir. Bu tweetlerin genel özelliği ise biz kimliğini ön plana çıkarmalarıdır. Olumlu tweetlerdeki genel eğilim bu etikete verilen desteğin bir utanç kaynağı olduğu, mültecilerin savaşın mağdurları olduğu bazen görsellerle desteklenerek savunulmasıdır. Suriyeliler hakkında doğru bilinen yanlışlar da en çok paylaşılan olumlu tweetlerdendir. Bu etiketteki çağrıların nefret suçuna neden olduğu düşüncesi de özellikle olumsuz olaylardan sonra paylaşılmaktadır. İlgisiz/diğer tweetlerde #Suriyelileriistemiyoruz etiketiyle bağlantısı olmayan başka bir konuyu yaymak için kullanılmıştır. Diğer tweetler ise bu konuyla alakalı Türkçe harici dillerdeki tweetlerdir. Çalışmada incelenen tweetlerin dili Türkçe olarak seçildiği için diğer dillerdeki bu tweetler ilgisiz/diğer kategorisine dâhil edilmiştir.

İlk kodlama bittikten sonra nefret söylemi içerdiği belirlenen tweetler için bir kodlama daha yapılmaktadır. Bu kodlamanın ana çerçevesi nefret söylemi kodlamasında sıklıkla kullanılan *abartma/yükleme/çarpıtma*, *küfür/hakaret/aşağılama*, *düşmanlık/savaş söylemi* ve *simgeleştirmedir*. Abartma/yükleme/çarpıtmada ülkenin genel sorunları, bir gruptaki bireylerle yaşanan ya da duyulan bir olumsuzluk, topluluğun tamamına mal edilir. Münferit olaylar, haberler, rakamlar çarpıtılarak, abartılarak sunulur. (örneğin ‘Bıktık bu Suriyelilerden’) Küfür/hakaret/aşağılamada grubu ‘pis’, ‘dilenci’ gibi ifadelerle aşağılayan, gruba ‘hain’, ‘korkak’, ‘satıcı’ gibi sözlerle hakaret eden, ‘piç’, ‘it’ gibi küfürler kullanan bir söylem kullanılır.

Düşmanlık/savaş söyleminde hedefteki gruba karşı savaş dili ve düşmanca bir tutum benimsenmiştir. Dolayısıyla bu söylemle hedefteki grup düşmanlaştırılır ve tehdit olarak sunulur. . (örneğin ‘Suriyelilerin istilası’) Simgeleştirmede ise kimliğin kendisi ve öğeleri nefretin nesnesi olarak simgeleştirilmiştir. (örneğin ‘Bu Suriyeliler bir de gelmiş Arapça konuşuyorlar’) (Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2017 Raporu, 2018, s. 11-12). Kodlama yapıldığında bazı nefret içeren içeriklerin bu dört kategorinin hiç birine uymadığı görüldüğü için bir kategoriye daha ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü mültecilere nefret söyleminde başlangıçta zararsız görülen, nefret söylemi içeren veya ırkçılığı meşrulaştıran dolaylı nefret söylemi ve mizahın arkasına gizlenen gizli nefret söylemi de sıklıkla kullanılmaktadır. ‘Sadece bunu dediğim için ırkçı mı olacağım?’ gibi inkâr cümlelerine mültecilere yönelik ırkçı nefret söyleminde rastlanabilmektedir. Mültecilere yönelik diğer bir tür nefret söylemi ise ‘yeni ırkçılık’ içerir. Mültecilerin toplumun kültürüne uyum sağlayamadıkları, dolayısıyla o toplumlarda barınamayacakları savunulur (Dinar et. al, 2016, s.5). Bu yüzden beşinci kategori olarak bu üç kategoriyi de içeren *dolaylı/gizli/diğer* nefret söylemleri eklenmiştir. Bu kategoride mültecilere şiddet ve zorla gönderilmelerini teşvik eden, hicivin yanı sıra karşıtlık bağlaçlarının ardına da gizlenebilen nefret söylemi ön plandadır. Böylece dolaylı/gizli/diğer nefret söylemlerinin de dâhil edilmesiyle nefret söylemi kategorileri beşe çıkarılmaktadır.

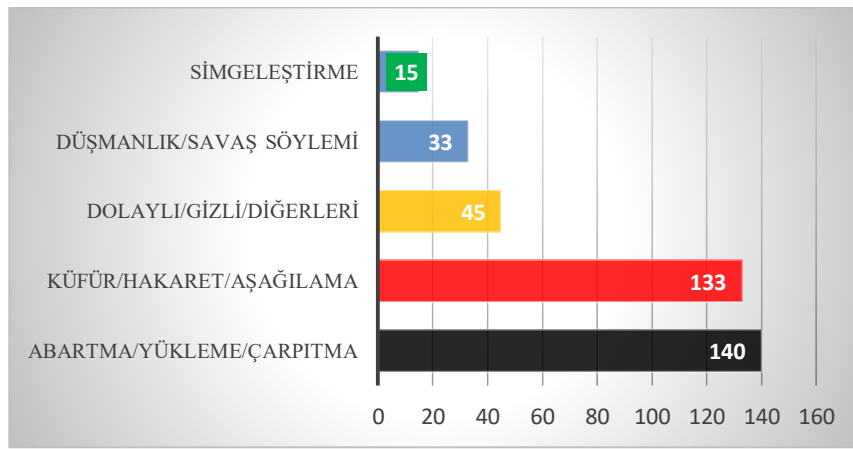
Bu beş kategoriyi içeren kodlama cetveli Tablo 3.4.’te gösterilmektedir. Nefret söyleminin tespit edildiği tweetlerin tekrar bir kodlamaya girerek kategorilere ayrılmasıyla analizin daha isabetli yapılabilmesi amaçlanmaktadır. Bir nefret içeriğinin aynı anda iki veya daha fazla kategoriyle ilgili olduğu durumlarda daha ağır basan kategori esas olarak kabul edilecektir. Bir kategorinin diğer kategorilere göre çok yoğun kullanıldığının görülmesi durumunda o kategorinin analiz sayısı bir adet arttırılacaktır.

Tablo 3.4. *Nefret söylemi kodlama cetveli*

1. Düşmanlık/Savaş Söylemi
2. Küfür/Hakaret/Aşağılama
3. Dolaylı/Gizli/Diğer
4. Simgeleştirme
5. Abartma/Yükleme/Çarpıtma

Nefret söylemi içerdiği tespit edilen 366 tweet Tablo 3.2.'ye uygun olarak Quirkos programında kodlanarak kategorilere ayrılmıştır (EK-3). Bu kodlamada nefret söyleminin birden fazla kategoriyle ilişkili olması doğaldır. Örneğin abartma/yükleme/çarpıtma içeren bir tweet aynı zamanda küfür/hakaret/aşağılama da içerebilmektedir. Bu durumlarda diğer kategoriye göre daha ağır basan kategori geçerli sayılarak mükerrer kullanım önlenmektedir. Nefret söylemi içeren 366 adet tweet kodlandığında ortaya çıkarılan sonuçlar Grafik 3.3.'te görülmektedir.

Grafik 3.3. Nefret söylemi kategorileri

Grafik 3.3'te de görüleceği üzere Abartma/Yükleme/Çarpıtma 140 tweet ile en çok karşılaşılan nefret söylemidir. Küfür/Hakaret/Aşağılama 133 tweetle diğer yoğun kategoriye oluşturmaktadır. Üçüncü kategori 45 tweetle Dolaylı/Gizli/Diğerleridir. 33 tweetli Düşmanlık/Savaş Söylemi'ni 15 tweetle Simgeleştirme takip etmektedir. Nefret söyleminin alt kategorilerini oluşturan Abartma/Yükleme/Çarpıtma, Küfür/Hakaret/Aşağılama, Dolaylı/Gizli/Diğer, Düşmanlık/Savaş Söylemi ve Simgeleştirme ile ilgili sunulan bu çerçeve doğrultusunda her bir kategori için en az bir tweet ve bu tweetin atıldığı hesap incelenmektedir. Tweetler seçilerken tesadüfi bir örneklem seçimi değil, 'amaca yönelik örneklem' uygulanmaktadır. Amaç nefret söyleminin en çok görüldüğü 2014, 2016, 2017 yıllarındaki Temmuz-Ağustos dönemlerinde yer alan nefret söylemi kategorilerinin her birinden örnek seçilerek analiz edilmesidir. Bu amaçla 2014 yılından iki, 2016 yılından üç, 2017 yılından bir hesap ve tweeti incelenmektedir. İnceleme yapılan hesaplar ve tweetler Ackland (2013, s. 46)'ın vurguladığı etik ilkeler gereği herhangi bir kişisel bilgi ve fotoğraf kullanımına izin verilmeden yapılmaktadır. Hesap ve tweetlerinin anonimleştirilebilmesi için kişisel

fotoğraflar buzlanarak kullanıcı adları gizlenerek incelenmektedir. Hesap ve tweetlerin karışmasını önlemek için ise kullanıcı adlarının sadece baş harfleri kullanılmaktadır.

2014 Temmuz-Ağustos tarih aralığında atılan tweetler incelendiğinde iki hesabın nefret söylemini açıkça kullandığı görülmektedir. Bunlardan ilki 13 Temmuz'dan önce bu hashtagde attığı infial uyandırıcı bir tweetle dikkat çeken ve yine 27 Temmuz'daki attığı tweetle Suriyeli mültecilere yönelik şiddete teşvik eden bir çağrıda bulunan tweetin sahibi olarak E.C. adlı hesap ve tweetleridir. İncelenen tweetleri Düşmanlık/Savaş Söylemi içermektedir. Diğeri ise gönderdiği tweetlerin çoğu nefret söylemi içeren I.T. adlı hesap ve tweetleridir. Analiz edilen tweeti Küfür/Hakaret/Aşağılama içerse de diğer tweetlerinde daha çok Düşmanlık/Savaş Söylemi kullanmaktadır.

En çok tweetin olduğu 2016 yılı Temmuz ayında gönderilen tweetler incelendiğinde nefret söylemi içeren tweetlerden birinin sahibi olan İ. R. adlı kullanıcının takipçi sayısının çokluğu göze çarpmaktadır. #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde gönderdiği tek tweeti Dolaylı/Gizli/Diğer kategorisinin iyi bir örneğidir. Çünkü bu tweette T. van Dijk'in (2003, s. 84-107) bahsettiği stratejilerden ırkçılığı sözde kabul etme stratejisini '... evet ırkçıyım' diyerek kullanmaktadır. Retweetlediği bir tweette ise *"Çocuğumuzu okutacağız diye anamız ağılarken; Suriyeliler istediği fakülteye sınavsız kaydoluyor. Kendi ülkemizde 2. sınıf vatandaş yapıldık"* iddiasını desteklemektedir. Bu tweette Suriyelilerin diğer yabancılar gibi üniversitelere girebildiği gerçeği göz ardı edilmektedir. R.T. adlı kullanıcının #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki tek tweetinde ise ötekileştirmenin kullanıldığı, Suriyelilerin olumsuzlukların kaynağı olarak sembolleştirildiği Simgeleştirme görülmektedir. Suriyelilerin 'korkak' ve 'vatan haini' oldukları göndermesi 'DNA'ları üzerinden simgeleştirilmektedir. Biyolojik ırkçılığın açık bir göstergesi olduğu için önemli bir nefret söylemi örneğidir. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisi en yoğun kullanılan kategori olduğu için bir analizin daha yapılmasına karar verilmiştir. Seçilen hesabın 'ırkçı değiliz' vurgusuyla Konya'da bir köpeğin tekmelenmesi olayına tepki gösterirken olayı tüm Suriyelilere mal etmesi dikkat çekmektedir.

2017 yılının Temmuz ayında tekrar yükselişe geçen nefret söyleminde Abartma/Yükleme/Çarpıtma sıklıkla görülmektedir. Bu tweetlerden biri yüksek takipçi sayısı ile dikkat çeken S. adlı kullanıcı tarafından gönderilmiştir. Bu tweet ve hesap analiz için tercih edilmektedir. .

Suh vd.'e (2010, s. 177-184) göre URL ve etiket kullanımının retweet oranı üzerinde etkisi yüksektir. Retweetlerin yaklaşık üçte biri URL içerirken, beşte biri etiket içermektedir. Takipçi ve takip edilenlerin sayısı ile retweetlenme sayısı arasında doğru orantı bulunmaktadır. On aydan fazla süre önce açılan hesapların retweet oranı ortalamanın üstündedir. Ancak bu çalışmada retweetlenen bir tweetin ortalama kaç kullanıcıya⁵⁶ ulaşabildiğine dair bir bilgi yoktur. Örnekleme seçilmiş olan tüm tweetler en az bir kez retweet ya da beğeni aldıkları için tweetlerin takipçi sayısından daha fazla kişiye ulaşabileceği varsayılmaktadır. Örnekleme incelenen tüm hesapların on aydan daha fazla süre önce açılmış olması da yayılım için önemlidir. Dahası örnekleme yer alan tweetler Türkiye gündemine girmiş bir etikette yer aldığından dolayı normal bir tweetten daha fazla yayılıma sahiptir. Eğer takipçi sayısı, retweet ya da beğeni sayısı birden fazla ise etkileşimin artması nedeniyle tweetin daha fazla kullanıcıya da ulaşabileceği öngörülmektedir.

Tablo 3.5. *Örnekleme Yer Alan Tweetlerin Dağılımı*

- Düşmanlık/Savaş Söylemi (1)
- Küfür/Hakaret/Aşağılama (1)
- Dolaylı/Gizli/Diğer (1)
- Simgeleştirme (1)
- Abartma/Yükleme/Çarpıtma (2)

3.4.1. Düşmanlık/savaş söylemi analiz uygulanması

En önemli kategorilerden biri 34 tweetle Düşmanlık/Savaş Söylemidir. Bu söylemde savaş ve düşmanlık dili hâkimdir. Görsel 3.1.'de bir örneği gösterilmektedir.

Görsel 3.1. *Düşmanlık/Savaş Söylemi örneği*

Bu tweette 1. Dünya Savaşı döneminde yaşanan Ermeni Tehciri'ndeki gibi Suriyelilerin de gönderileceği söylenmektedir. Bir savaştan ve savaşta yaşananlardan

⁵⁶Kwak vd. (2010, s. 10)'e göre retweetlenen bir tweet aşağı yukarı 1000 kullanıcıya ulaşmaktadır. Retweetlerin kaç kişiye ulaşabileceğine dair bir fikir verse de, ortalama olarak verilen bu rakam her retweet için genellenemez.

söz edilerek Suriyelilerin de düşman olarak kodlanmasıyla açık bir Düşmanlık/Savaş Söylemi kullanılmaktadır. T. van Dijk (2010, s. 18-19)'in ötekileştirme süreci anlatımına benzer bir süreç düşmanlaştırmada da görülür. Bu tür tweetlerde genelde Suriyelilerin istilasından ya da akın akın geldiklerinden de bahsedilmektedir. İşlerimizi, evlerimizi, ailelerimizi, okullarımızı sokaklarımızı ele geçirdikleri de söylenir. Bu durumda Suriyelilerin defedilmeleri vatani savunmanın gerekliliği olarak sunulur. Bunun için de işten kovulmaları, evlerden atılmaları, dövülmeleri hatta öldürülmeleri normalleştirilir. Böylece ötekileştirme nefret suçuna evirilebilecek bir boyuta ulaşır. Hedef gösterildikleri, nefret suçunun doğrudan desteklendiği bu tweetlerde Suriyelilere yönelik şiddet eylemleri de meşrulaştırılır. Bu açıdan Düşmanlık/Savaş Söylemi nefret suçunu da içerebilen en tehlikeli nefret söylemi türlerinden biridir. TCK 216. Maddedeki 'Halkı kin veya düşmanlığa tahrik veya aşağılama' suçunun kapsamına giren bu tweetlerle ilgili soruşturmalar da açılabilir⁵⁷ (http-31).

Düşmanlık/savaş söylemi başta olmak üzere nefret söylemi kategorilerinin dayandığı temel anlayışta diğer gruplar potansiyel tehdit olarak görülmektedir. Basit çıkarıcı (*the simple self-interest*), klasik önyargı (*the classical prejudice*), tabakalaşma inançları (*the stratification beliefs*) ve grup pozisyonu (*group position*) gibi modeller diğer grupları tehdit olarak görme nedenleri arasında gösterilmektedir. Kluegel ve Smith (1986)'nın işaret ettiği basit bireysel çıkarıcı modele göre maddi çıkarlarının tehlikede olduğu düşüncesiyle insanlar azınlık grupları tarafından tehdit edildiğini hisseder. Alport (1954)'la özdeşleşen klasik önyargı ise sosyokültürel bir modeldir. Bu model toplumsal olarak öğrenilen stereotiplere uygun beğenmeme ve tikslenme hisleriyle ırksal bir çatışmayı anlatmaktadır. Irk temelli önyargıda bireyler dış-grubu kısıtlı kaynaklara ulaşmada olumsuz stereotiplere sahip rakipler olarak görmektedir ve onlarla aralarında sosyal mesafeye sahip olmayı istemektedir. Huber ve Form (1973)'da vurgulanan tabakalaşma inançları modelinde ırkçı, etnik, cinsiyetçi, toplumsal ayrımcılığa dayalı engellerin olduğu, dolayısıyla diğer grupların rekabet edilecek tehditler olarak görme eğilimi yüksektir. Blumer (1958)'in grup pozisyonu modelinde ise baskın olan grubun alt gruplara karşı etnosentrizm, dış grubu yabancı, farklı olarak görme ve iç grubun daha fazla hakka sahip olması gerektiği düşünülmektedir (Bobo ve Hutchings, 1996, s. 951-972).

⁵⁷<https://www.aksam.com.tr/guncel/suriyeliler-uzerinden-infial-olusturmak-isteyen-sosyal-medya-hesaplarina-sorusturma-baslatildi/haber-639936> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

Analiz 1

A. Makro Yapı İncelemesi

1. Tematik Yapı

Kişi/Hesap Tanımı	E.C.
Hesap Adresi	@EC
Diğer Bilgiler	Uzman Taraftar.....internette her yerde..... WERE ...THOSE WERE THE DAYS.....ZAZ-LE LONG DE LA ROUTE TÜRKİYE CUMHURİYETİ...TÜRKİYE CUMHURİYETİ....ZAZ JE VEUX
Katılım Tarihi	Mayıs 2011

@EC hesabına sahip kullanıcının örneklem içinde incelenen tweet sayısı 3'tür. Üç tweetten ilki Suriyelilere yönelik olumsuz tutum içermektedir. Nefret söylemi içeren diğer iki tweetten biri abartma/yükleme/çarpıtma, diğeri ise düşmanlık/savaş söylemi kategorisindedir. @EC adlı hesaptan gönderilen tweetler incelenen toplam tweetlerin küçük bir oranı oluşturmaktadır. Örneklemin küçük bir kısmını kapsamasına rağmen bu hesabın seçilmesinin sebebi gönderdiği tweetlerin provokatif özelliğidir.

Hesabın⁵⁸ takip ettiği kullanıcı sayısı 1622, takipçileri 598 kişi, tweet sayısı ise 2,478'dir. 801 beğenisi ve 7 listesi bulunmaktadır. Takipçi sayısının yüksekliği önemlidir ancak takip edilen-takipçi oranı da göz önünde bulundurulmalıdır. Hesabın takipçi oranı⁵⁹ 0.36'dır dolayısıyla olumsuz ve düşük bir takipçi oranına sahiptir. #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki tweeti dahil olmak üzere tamamen aynı tweetleri atan bir kullanıcı daha olduğu düşünüldüğünde en az bir ek hesaba sahip olduğu görülmektedir. Twitter'a katılım tarihi Mayıs 2011 olan, son tweetin 26.03.2016 tarihinde atıldığı hesap spam ya da bot hesap görünümünde değildir.

Tweetleri incelendiğinde 100 tweetten 30 cevap, 57 bahsetme, 25 etiket, 1 retweet, 44 bağlantı adresli, 27 adet ise medya içeren tweetleri bulunmaktadır. Tweetlerin yarısına yakınında bağlantı adresi kullanılmıştır. Bağlantı, fotoğraf ve video kullanımı yoğundur.

⁵⁸16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

⁵⁹Takipçi oranı Twitter'daki kullanıcının takipçilerinin takip ettiklerine oranıyla hesaplanır. Takipçi sayısı takip edilenlerden fazlaysa olumlu, tersi geçerliyse olumsuz takipçi oranı söz konusudur. Takipçi sayısının takip edilenlerle eşit olması 1.0 ile gösterilir ve bu orana yaklaşan hesapların daha iyi bir takipçi oranına sahip olduğu varsayılır.

B. Mikro Yapı İncelemesi

1. Şematik Yapı

a. Durum tanımı

27 Temmuz 2014 tarihli tweeti açık bir Düşmanlık/Savaş Söylemi örneğidir.

Hesap Sahibi	Tweet 1
E. C.	EY TÜRK MİLLETİ SOKALARA SAHİP ÇIK YA SURIYELİLER GİDECEK YA TAYYİPİN KELLESİ

Sonuçlar

Hesaptan paylaşılan herhangi bir gönderi takipçilerin ana ekranlarına ulaştığı için aşağı yukarı 598 kişiye bu tweetlerin ulaştığı öngörülmektedir. Ayrıca bu tweet bir beğeni almış ve bir kez de retweetlenmiştir⁶⁰. Retweetleyen kişinin hesabı incelendiğinde bu hesapla büyük oranda benzerlikleri olduğu görülmektedir. #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde atılan tweetler, aynı yarışma programlarına özel ilgi ve Semih adlı yarışmacı hakkında yazılanlar iki hesapta da aynıdır. İki hesabın da birbirini yakından tanıyan iki kişi ya da aynı kişi tarafından yönetilmekte olduğu değerlendirilmektedir.

Ardalan bilgisi

Bu hesaptan #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki atılan ilk tweet aynı zamanda bu etiketteki ilk tweetlerden biridir. #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde olan ancak örnekleme yer almayan diğer iki tweetinde de ‘Suriyelileri istemiyoruz hareketi’ adı altında halk sokağa çağrılmaktadır. Aşağıda paylaşılan 20.06.2015 tarihli tweeti 1 kez retweetlenmiştir.

Hesap Sahibi	Tweet 2
E. C.	#Suriyelileriistemiyoruz SURİYELİLERİ İSTEMİYORUZ HAREKETİ.....ARTIK SOKAKLARA İNİYOR.....TÜRKİYENİN HER KÖŞESİNDE

Tweetlerindeki manipülatif ve provokatif özellik düşünüldüğünde hesap sahibinin #Suriyelileriistemiyoruz etiketi altında kışkırtıcı bir trol gibi hareket ettiği sonucuna ulaşılabilir. Birden fazla hesap kullanımıyla hesabın askıya alınması durumunda diğer

⁶⁰16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

hesabından nefret söylemi kullanmaya ve halkı kışkırtmaya devam edebilecektir. Binark vd. (2015, s. 124-157)'e göre siyasal troller çevrimiçi ortamda olan kişileri yalanlarla ve yaftalamalar yoluyla provoke eder, manipüle eder ve kışkırtırlar. Bu hesabın da Suriyeliler konusunda siyasal trol tanımına uyduğu görülmektedir. Bu tweette de nefret söylemi doğrudan kullanılmamaktadır ancak nefret söylemi kullanımının yolu açılmaktadır. Bu ve benzeri kışkırtıcı tweetlerin bulunduğu #Suriyelileriistemiyoruz etiketi Twitter'da gündem oldu ve tweetteki halkı sokağa daveti o tarihlerde 'Suriyelileri İstemiyoruz' eylemleriyle gerçeğe dönüştü.

Bağlam bilgisi

#Suriyelileriistemiyoruz etiketi altındaki ilk tweetlerin atıldığı 19.06.2014 tarihinde⁶¹ Türkiye'de 783,065 kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmaktadır ve 04.04.2019 tarihi itibarıyla kayıtlı 3,630,767 Suriyeli mülteci yaşamaktadır (http-32).

06.07.2014'te Gaziantep'te 'Suriyelileri İstemiyoruz' eylemi yapıldıktan bir hafta sonra 13.07.2014'te Kahramanmaraş'ta biri polis iki kişinin yaralandığı olaylar⁶² çıktı ve bu eylemler diğer şehirlere de yayılmaya başladı. Olayların yansıması aynı gün bu etikette de görülmeye başladı. Temmuz ayındaki en çok tweetin olayların başladığı 13 Temmuz günü atıldığı ve 20 Temmuz'a kadar tweetlerin devam ettiği, 24-27 Temmuz arasında küçük bir hareketlenmenin olduğu, 1 Ağustos'tan sonra tweetlerin yükselen bir trende girdiği görülmektedir. 15-16 Temmuz tarihlerinde Adana'da Suriyelilerden haraç toplandı, Gaziantep'te ise Suriyeli plakalı bir araç bir aileye çarptı ve bunun sonucunda saldırıya uğradı. Tweet sayılarındaki artış yaşanan olay tarihleriyle büyük oranda örtüşmektedir. Bu olaylarda Blumer (1958)'in grup pozisyonu modelindeki gibi iç grubun dış grup olan Suriyelilerden daha fazla imkâna sahip olması gerektiği, onların farklı hatta suçlu olan yabancılar olarak algılandığı bir anlayışın etkisi görülmektedir. Aynı dönemdeki diğer tweetlerde de Suriyeliler ülkeyi işgal etmeye çalışan düşmanlar, ülkeye sızan teröristler ve tescilli suçlular olarak gösterilmektedir.

2. Sentaktik Çözümleme

Tweette kullanılan cümle aktiftir ve bir ünlem cümlesidir. Tweet sesleniş

⁶¹<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim tarihi: 12.04.2019)

⁶²(http-13)

kelimesiyle başlamış ve hitap ettiği kitle Türk milletidir. Türk milletine sokaklara sahip çıkmasını söylemektedir. Emir kipiyle kullanılan bu cümle genel bir çağrıdır.

b. İkinci cümle ‘ya... ya’ bağlacıyla birleştirilen iki cümleden oluşur. Bu cümledeki ‘ya... ya’ zorunluluk bildiren bağlaçtır ve iki seçenekten birisinin kesinlikle yapılması gerektiğini bildirir. Ayrıca bu cümlede olduğu gibi tehdit anlamını da içerebilir. Bağlaç kullanımı olduğu için basit bir cümle değil bağlı bir cümle kullanılmaktadır. İki cümlede de dil bilgisi yönünde yanlışlar görülmektedir.

3. Bölgesel Uyum

a. Nedensel ilişki

İki neden sunularak “Sokaklara sahip çık!” çağrısı yapılmaktadır: “Tayyip’in kellesi” ya da “Suriyelilerin gitmesi”. Çağrısıyla birlikte nedenlerin de paylaşılmasıyla bu tweette nedensel ilişkinin kurulduğu görülmektedir.

b. İşlevsel ilişki

İlk cümlede kullanılan sokaklara nasıl sahip çıkılacağı sorunu diğer cümlede “Suriyelilerin gitmesi” gibi örneklerle açıklanmaktadır. Bundan dolayı bu tweette işlevsel ilişki de görülmektedir.

c. Referansal ilişki

‘Sokağa çık’ emir kipiyle insanlar ayaklanmalara teşvik edilmektedir. ‘Kellelerin gitmesi’ ayaklanmaların başarıya ulaşması durumunda bazı kişilerin idam edilmesine referansla kullanılan bir tabirdir. Her iki tabir de Düşmanlık/Savaş Söylemindeki düşmanlık ve çatışma diline uygun kavramlara karşılık gelmektedir. Sokaklara çıkmak arkasından gelen kellelerin gitmesiyle birlikte düşünüldüğünde sokak çatışmaları ve iç savaşı temsil eden bir ifadedir. Dolayısıyla kelimeler arasında referansal ilişki de kurulmaktadır. Binark’ın (2010, s. 24) belirttiği gibi, nefret söylemi sokakta Suriyeli mültecilere saldırıya, dolayısıyla nefret suçuna dönüşmektedir. Perry (2001, s. 3-5)’te ifade edilen nefret suçu tanımındaki durum burada da geçerlidir. Bu süreçte toplumumuzda damgalanan ve ötekileştirilen en önemli gruplardan biri Suriyeli mültecilerdir. Türk vatandaşlarıyla Suriyeli mülteciler arasındaki hiyerarşinin devam ettirilebilmesi için sözel şiddetten fiziksel şiddete dönüşmeye başlayan bir güç mekanizması görülmektedir. Böylece Suriyeli mültecilerin ‘misafir’ oldukları ve ‘hadlerini aşmamaları’ kendilerine hatırlatılmaktadır.

4. Kelime Seçimleri

Kullanıcı “Ey Türk milleti” gibi liderlerin ulusa seslenişini andıran bir kelime grubu kullanarak bir mikro iktidar alanı oluşturmaktadır. Kendini de ‘biz Türk milletine’ ‘Ey!’ hitabıyla emir verebilecek bir özne olarak konumlandırmaktadır. Aralarındaki hiyerarşiyi bozmaya çalışan Suriyelilere ‘hadleri’ sokaklara sahip çıkılarak gösterilmektedir. ‘Sokaklara sahip çık!’ cümlesinde sahip çıkmak yananlamı kullanılmış ve sokaklarda gösteri yapmak ya da Suriyelileri barındırmama anlamı katmıştır. “Tayyipin kellesi” derken metonimi yapılmıştır ve Başbakanın öldürülmesi bir suikastı ülke çapında bir isyanı ya da yönetimin değiştirilmesini işaret etmektedir. Bu tweette de diğer tweetlerinde de cümlelerin başından sonuna kadar büyük harfle yazım görülmektedir. İnternet ortamındaki görgü kurallarında büyük harfle yazılan cümleler bağırarak olarak değerlendirildiği için hoş görülmez. Kullanıcının tehdit içeren mesajındaki etkiyi arttırmak için büyük harf kullandığı değerlendirilmektedir. Cümlelerin sonlarında ‘.....’ şeklinde fazladan kullanılan üç nokta işaretiyle ünlem cümlesindeki tehdit anlamı pekiştirilmektedir.

5. Retorik

a. Görsel/ler

Profil fotoğrafı olarak Galatasarayın amblemini seçen kullanıcının Galatasarayın yanı sıra yarışma programlarıyla ilgili birçok görsel paylaştığı görülmektedir. 21’i birbirini tekrar eden farklı fotoğraflar olmak üzere 27 adet ise fotoğraflı tweetleri bulunmaktadır. Görselli tweetlerinden biri Görsel 3.2.’de paylaşılmaktadır.

Görsel 3.2. Analiz 1 görsel örneği

Bu görselde Osmanlı Topraklarında Bir Ajan: ‘Arabistanlı Lawrence’ adlı filmin afişi kullanılmıştır. Afişe bakıldığında ilk başta tweetin de filmle alakalı bir bilgi ya da yorum içerdiğini akla getirse de ‘Ütopya’ adlı televizyon programı hakkında bir yorum yazıldığı görülmektedir. Diğer görsellerde de Semih adlı yarışmacının fotoğraflarının hedef gösterir nitelikte kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda ‘Arabistanlı Lawrence’ ile Semih’e gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır. Zaten diğer tweetlerinin çoğunda da Semih’le ilgili fotoğraflar paylaşılmaktadır. Bu görsellerde yarışmacının fotoğrafının bir dansöz fotoğrafı üzerine montajlandığı tweetler çoğunluktadır. Bunun yanı sıra peruklu fotoğrafları da çok defa paylaşılmıştır. Söz konusu tweetlerde “PERUKLU OĞLAN DANSÖZ REİS”, “KADIN PERUĞUTAKAN VE GEZEN OĞLAN NONOŞ REİS”, “PERUKLU DANSÖZ TRAVESTİ REİS” gibi cinsel kimlik temelli saldırılar bulunmaktadır (EK-4). Homofobik dile sahip bu sözlerle birlikte hedefindeki kişiyi itibardan düşürmeye çalışmaktadır. Bu yapılırken de LGBTTİ’ye karşı nefret söylemi de kullanmaktadır. Örneğin ‘nonoş, peruklu oğlan’ diyerek hedefindeki kişiye hakaret ettiğini düşünmektedir. Görsellerin arkasındaki ideolojiye bakıldığında Kimmel (2013)’ın “homofobinin ve ırkçılığın erkekliği” olarak nitelediği dışlayarak kendi kimliğini inşa etme eğilimi görülmektedir. Ve yine Kimmel (2013)’ın vurguladığı gibi homofobinin cinsiyetçilikle ve ırkçılıkla iç içe geçmişliği de kendini göstermektedir. Birden çok kez paylaşılan bir fotoğrafı da Görsel 3.3.’te gösterilmektedir. Görsel 3.3.’teki tweetinde de “#ütopya ULAN ŞAKA GİBİ RAPORLU BORDERLİNE HASTASI SEMİH ÖZTÜRKÜ ŞAMPİYON YAPACAKLAR....RAPORLU DELİ ŞAMPİYON.....” şeklinde cümleler kullanmıştır. “Raporlu Borderline hastası” gibi delilsiz bir ithamla birlikte şampiyon yapılacağı da iddia edilmektedir.

Görsel 3.3. Analiz 1 görsel örneği-2

76 adet video içeren tweeti bulunmaktadır. Bu videolar Ütopya ve Survivor gibi programlar, futbol, yabancı şarkılarla ilgili paylaşımlardır. Programlarla ilgili videoların paylaşıldığı tweetlerde bahse konu yarışma programlarında sahte oylamaların yapıldığı iddia edilmektedir. Ancak videolara artık erişilememektedir. 3'ü aynı olmak üzere 18 adet ise fotoğraf veya videolu tweetleri bulunmaktadır. Ancak örneklem içinde atılan tweetlerde herhangi bir görsel kullanılmamıştır.

b. İnandırıcı bilgiler

İncelenen tweette inandırıcı bilgi paylaşımı görülmemektedir. Ancak hesap sahibinin daha önce attığı tweetler de incelemeye alındığında inandırıcı bilgi kullanımı tespit edilmektedir. Abartma/yükleme/çarpıtma kategorisine dâhil olan bu tweette halkta infial uyandıracak bir iddia dillendirilmektedir. Herhangi bir dayanağı olmayan bir bilgi Suriyelileri yaftalamak için ima yoluyla örtük bir söylem düzeyi kullanılmaktadır ve böylelikle insanlar provoke edilmeye çalışılmaktadır.

55000 Türk kızının tecavüze uğradığı iddiasını içeren 3 Temmuz 2014 tarihli bu tweet #suriyelileriistemiyoruz etiketi altında paylaşarak Suriyelilerle ilişkilendirilmektedir. T. van Dijk (2010, s. 18-19)'da haberlerde mültecilerin sunulmasıyla alakalı olarak anlattığı süreç burada da gerçekleşmektedir. İlk göze çarpan

nokta mültecilerle ilgili rakamların abartılmasıdır. Bu tweette de mültecilerin işlediği iddia edildiği suç sayısı abartılmaktadır. Mültecilerin tehlikeli oldukları algısı yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

Hesap Sahibi	Tweet 3
E. C.	#Suriyelileriistemiyoruz 55000 TÜRK KIZI TECAVÜZE UĞRAMIŞ

Böylece Suriyelilerin tecavüzcü olduğu iması yapılmaktadır. Bu ima kaynağı belli olmayan ve rakamların çarpıtılarak ya da abartılarak verildiği bir cümleye dayandırılmaktadır. Fakat cümlemin sunuluş tarzı duyulan bir haberin aktarılmasına benzer bir şekildedir ve inandırıcı bir bilgi gibi sunulmaktadır.

3.4.2. Küfür/hakaret/aşağılama analiz uygulanması

İkinci kategori olan Küfür/Hakaret/Aşağılamada Suriyeli mülteciler hakkındaki stereotipler, önyargılar ortaya çıkmaktadır. Suriyelilerin savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmış olmaları bir hakaret unsuru olarak görülerek 'hain, satıcı, korkak' oldukları sonucuna ulaşılır. Araplar hakkındaki klasik önyargılar olumsuz stereotiplerle Suriyeliler için de kullanılır. Görsel 3.4.'de bir örneği gösterilmektedir.

Görsel 3.4. Küfür/Hakaret/Aşağılama örneği

Suriyelilerin 'görgüsüz', 'merhametsiz', 'vahşi' gibi sıfatlarla aşağılandığı bu tweette Suriyelilere olumlu yaklaşanlar da 'Arap seviciler' olarak nitelendirilmektedir. Bu tweet aynı zamanda Suriyelileri tekfir ettiği ve Suriyelilerin inançlarını ötekileştirdiği için 'inanç ve mezhep temelli nefret söylemi'ne de uygun düşmektedir. Ayrıca Suriyelilerin Müslümanlığı yanlış ve tektip olarak gösterilerek

ötekileştirilmektedirler. Suriyeli mülteciler için kullanılan küfür/hakaret/aşağılama ifadeleri elbette bunlardan ibaret değildir. Görsel 3.5. örneklemede Küfür/Hakaret/Aşağılamada kullanılan kelimelerin çokluk sırasına göre oluşturulmuştur. Bu kelimeler nefret söylemi içeren tweetlerde Suriyelilere yönelik olarak kullanılan ifadelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla diğer gruplara ya da kişilere yönelik kelimeler dâhil edilmemiştir.

Görsel 3.5. *En çok kullanılan Küfür/Hakaret/Aşağılama ifadeleri*

Analiz 2

A. Makro Yapı İncelemesi

1. Tematik Yapı

Kişi/Hesap Tanımı	I.T.
Hesap Adresi	@MT
Diğer Bilgiler	Yaşasın Vatan Yaşasın Türk Milleti Osman Pamukoğlu
Katılım Tarihi	Mart 2014

I.T. adlı kişinin⁶³ 678 tweeti bulunmaktadır. Takip edilen kişi sayısı 593, takipçi sayısı ise 303'tür. Beğeni sayısı ise 12'dir. Hesabın takipçi oranı 0.51'dir. Takipçi oranı olumsuz ve normaldir. Twitter'a katılım tarihi Mart 2014 olan hesaptan uzun süredir paylaşım yapılmamaktadır. Etiketleri sık sık @bahsetme özelliği ise nadiren kullanılmaktadır. Tweetleri 100 tweetle oranlandığında 74 cevap, 69 bahsetme, 2 etiket, 1 retweet, 5 bağlantı, 6 görsel paylaşımı yapıldığı hesaplanmaktadır. Tweetleri incelendiğinde 100 tweetten 27 cevap, 36 bahsetme, 51 etiket, 13 retweet, 1 bağlantı adresli 14'ü ise medya içermektedir. Tweetlerin yarısından fazlasında etiket kullanılmıştır. Bu da kullanıcının fikirlerini kamuoyuna yayma isteğini gösterir.

B. Mikro Yapı İncelemesi

1. Şematik Yapı

a. Durum tanımı

@MT hesap adresinden #suriyelileriistemiyoruz etiketinde biri bahsetmeli olmak üzere 14 adet tweet atılmıştır. Küfür/hakaret/aşağılama kategorisinde bulunan bir tweeti incelenmektedir. Bu tweet aynı zamanda Düşmanlık/savaş söylemine de uygun olsa da kullanılan hakaretlerin Suriyelilerin tamamına genellenmesi ve düşmanlığın temelindeki sebep olarak sunulması nedeniyle küfür/hakaret/aşağılama başlığında incelenmektedir. 13 Ağustos 2014 tarihli tweeti aşağıda görülmektedir.

Hesap Sahibi	Tweet 1
I.T.	Gaziantep'teki linç girişimlerini destekliyoruz ne kadar şerefsiz namussuz Suriyeli

⁶³16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

	varsa hepsi Turkiyede #suriyelileriistemiyoruz
--	--

Sonuçlar

Bu tweet⁶⁴ bir beğeni almıştır. Her ne kadar fazla beğeni almadığı, dolayısıyla ilk başta çok önemli olmadığı düşünülebilecek olsa da bu tweet ilk etapta ortalama 303 kullanıcıya ulaşabileceği tahmin edilmektedir. Ve bir beğeniyle birlikte başka kullanıcılara ulaşarak Twitter’da dolaşıma sokulmuştur.

Ardalan bilgisi

Hesap sahibinin attığı tweetlerin çoğu nefret söylemi içermektedir. 2 Ağustos’ta atılan bu tweet nefret söyleminin uç bir örneğini oluşturmaktadır. Bu tweet aynı zamanda nefret suçu olarak da değerlendirilebilir. Örneklem içinde yer alan bu tweet Düşmanlık/Savaş Söylemi kategorisine dahil edilmiştir.

Hesap Sahibi	Tweet 2
I.T.	@NA elimde olsa İstanbul da ne kadar Suriyeli var ekmek firinında yakarım #suriyelileriistemiyoruz

2 Ağustos 2014’te atılan tweetin yanıtında etiketsiz bir tweet daha bulunmaktadır. Verilen bu yanıt bir önceki tweetin açıklaması konumundadır ve birlikte değerlendirilmelidir.

Hesap Sahibi	Tweet 3
I.T.	Ben Türküm ve eğer ülkemde savaş cikarsa onlar gibi başka ülkeye kaçmam savaşı olarak ölürüm. Çünkü biz Atalarımızdan böyle gorduk

Örneklerde görülen tweetlerden de anlaşılacağı üzere, Suriyelilere yönelik nefret, düşmanlaştırma had safhadadır. Hedefinde tüm Suriyeliler bulunmaktadır. Hesap sahibinin kendisi için kullandığı ‘ırkçı’ ifadesine uygun olarak mesajlarını yolladığı açıktır. Diğer tweetleriyle birlikte değerlendirildiğinde kullanıcının ırkçı düşüncesinin Marger (2012, s.18)’in ifade ettiği gibi etnosentrik olduğu, Suriyelilerin Türklere göre doğuştan aşağı bir ırk olarak düşündüğü görülmektedir. Tweet 2’de kullanılan “fırınlarda yakmak” tabiri ile Nazi deneyimine açıkça referans verilmektedir. “Yakmak”

⁶⁴16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

fiili ile dolaylı olarak gönderme yapılan diğer bir olay da Madımak ve benzeri linç girişimleridir. “Elimde olsa” kelime grubunu kullanması da söylediği şartların oluşmadığını ancak fırsat eline geçerse hepsini öldürmek istediğini söylemektedir. Tweet 2’ye cevap olarak gönderilen Tweet 3’teki vurgu ise Türk olmak ve atalardan böyle görmüş olmaktır.

Bağlam bilgisi

Temmuz ayının sonunda eylemler Kayseri’ye⁶⁵, 1 Ağustos’ta ise Şanlıurfa’ya⁶⁶ sıçradı. Olayın ertesi günü tweetlerde bir günlük artış görülmektedir (http-33 ve http-34). 11 Ağustos 2014’te yaşanan bir olayın ‘Suriyeli, ev sahibini öldürdü’ başlıklarıyla haberlere yansması ve yayılmasıyla birlikte Suriyelilere bir linç girişiminde⁶⁷ de bulunulmuştur (http-35). Hesap sahibinin desteklediğini ifade ettiği linç girişimi Gaziantep’te yaşanmıştır. 12 Ağustos’tan itibaren bu etikette yaklaşık 100 adet tweet atılmıştır. Temmuz ayındaki benzer süreç de göz önüne alındığında, 2014 Temmuz-Ağustos aylarında tweetlerdeki artış ‘Suriyelileri İstemiyoruz’ eylemlerinin Twitter’a yansması olarak ortaya çıkmaktadır.

2. Sentaktik Çözümleme

- a. Tweet 1’deki cümle aktif bir cümledir. Şimdiki zamanla kurulan bu cümle biz kelimesine göre çekimlenmiştir ve söylediği sözün bir topluluk tarafından paylaşılan bir fikir olduğu iması taşımaktadır.
- b. Tweet aslında iki cümleden oluşmaktadır ancak kullanıcı tarafından tek bir cümle gibi yazılmıştır. Cümleler olması gerektiği gibi ayrıldığında ilk cümle basit bir cümle, ikinci cümle karmaşık bir cümle olduğu ortaya çıkmaktadır.

3. Bölgesel Uyum

a. Nedensel ilişki

İlk cümlede Suriyelilere linç girişimini desteklenmesi, ikinci cümlede ‘şerefsiz ve namussuz Suriyelilerin’ Türkiye’de olmasına bağlanmaktadır. Dolayısıyla ilk cümle ile ikinci cümle arasında nedensel bir ilişki vardır.

b. İşlevsel ilişki

⁶⁵<http://www.diken.com.tr/suriyeli-istemi-eylemi-bu-kez-kayseride/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁶⁶<http://www.milliyet.com.tr/olaylar-sanliurfa-ya-sicradi-gundem-1919406/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁶⁷<http://www.milliyet.com.tr/suriyelilere-linc-girisimi-gundem-1924887/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

Linç girişimi ile Suriyelilere söylenen hakaret kelimeleri arasında bir bağlantı kurulduğu için işlevsel ilişki de bulunmaktadır.

c. Referansal ilişki

Linç girişimiyle Suriyeliler için kullanan sıfatların ilk okumada kavramsal bir ilişkisi olmadığı düşünölebilir. Ancak linç girişimlerine genelde tecavüz, taciz gibi olaylarda rastlanıldığı düşünöldüğünde Suriyeliler için kullanılan ‘namussuz’ ve ‘şerefsiz’ kelimelerinin Suriyelilerin linç hak ettiği izlenimi verdiği ve dolaylı olarak referansal ilişkinin kurulduğu söylenebilir. Bora (2016, s. 10)’nın vurguladığı gibi “anonim bir cürm”e teşvik eden, onaylayan ve öfkeli kalabalıkların arkasında saklanan bir eğilime bu tweette de rastlanmaktadır.

4. Kelime Seçimleri

Küfür/hakaret/aşağılama içeren kelime listesinde ‘şerefsiz’ kelimesi 9 kez, ‘namussuz’ kelimesinin ise 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. ‘Şerefsiz’ ve ‘namussuz’ kelimelerinin ikisi de hakaret olarak kullanılmaktadır. Suriyelileri küçük düşürmek için kullanılan bu kelimeler linç eyleminin meşrulaştırılması için tercih edilmektedir. ‘Namussuz’ kelimesinin tercih edilmesinin ‘namus cinayetleri’ndeki gibi organize ve toplumun bir kesimi tarafından meşru görölen suçları da akla getirmektedir. Nicelik bildiren ‘Ne kadar’ kelimesiyle birlikte kullanılan ‘hepsi’ Suriyelilerin tamamı için genelleme yapmak için kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle burada “Suriyeliler masum değildir ve linç hak etmektedirler.” anlamı gizlidir. ‘destekliyoruz’ fiilinin şimdiki zamanda çoğul ekiyle kullanılmasıyla bu düşüncenin bireysel değil ‘biz’ tarafından paylaşılan ortak bir görüş olduğu vurgulanmaktadır. Ancak ‘biz’in kim olduğu belirsiz bırakılarak *enformasyon eksiltimi* yapılmaktadır ve ‘biz’ muğlaklaştırılarak genellenmektedir. Enformasyon eksiltiminde zaman, konum gibi temel bilgiler eksiltilerek verilir. Genelleştirmede ise özne ya da nesneler daha dar bir başlık altına sıkıştırılmaktadır (Özer, 2009, s. 93-94).

5. Retorik

a. Görsel/ler

Profil fotoğrafı olarak bir partinin amblemini seçen kullanıcının siyasi paylaşımlarının ağırlıkta olduğu görölmektedir. İncelenen tweette, örneklem içindeki

tweetlerde ya da #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki diğer tweetlerde herhangi bir görsel kullanımı görülmemektedir. Diğer tweetlerinde ise 3'ü video 44 fotoğraf olmak üzere toplam 47 medya kullanılmıştır. Her üç videoya da site tarafından kaldırıldığı için ulaşılamamaktadır. Videoların birinde bedelli askerlik, diğerinde (bir siyasi partinin seçim şarkısı olarak da kullanılan) dombranın farklı bir yorumundan bahsedilmektedir. Üçüncü videoda ise “Bonzai kullanan bir akp linin dramı mutlaka izleyin. Gulme garantili...” denilmektedir. Gönderilen üç tweetin de Adalet ve Kalkınma Partisi karşıtı videolar olduğu tahmin edilmektedir. Fotoğraflardan 4'ü, 3'ü ve 2'si aynı olmak üzere 44 fotoğraf vardır. Irkçı olduğunu vurgulamakta ve bunu fotoğraflarla desteklemeye çalışmaktadır (EK-5). Görsel 3.6'da kullanıcının görsellerinden bir örnek gösterilmektedir.

Görsel 3.6. Küfür/Hakaret/Aşağılama Analiz 2 örnek-1

Görsel 3.6'da internetteki bir haberden ekran görüntüsü alınmıştır. 2 Şubat 2015 tarihli haberin başlığında “Acıyıp evine aldı, canından oldu” denilmektedir. Haber metni ise şöyledir: “İstanbul'da sokakta kalan Suriyeliyi evine götürüp sofrası açan ilköğretim öğretmeni, acıdığı kişi tarafından bıçakla boğazı kesilerek öldürüldü.” Bu

elim olayın haberleştirilmesindeki bariz yanlışlık zanlının ‘Suriyeli’ kimliğinin öne çıkarılarak tüm Suriyelilerin suçlu adayı olarak algılanmasına yol açmasıdır. Oysaki herhangi bir etnik ya da milli kimliğin suçla ilişkilendirilmesi doğru değildir. Haberdeki algı kullanıcı tarafından daha da ileri götürülmektedir: “İste benim #meselem bu, iste bu yüzden ırkciyim kürtmüş arapmış alayini daragicinda sallandırıcaksın” Bu tekil ve menfur olay genellenerek birden fazla millet katillikle ve nankörlükle yaftalanmaktadır. Böylece bir olay kullanıcının ırkçılığının gerekçesi ve onayı olarak da gösterilmektedir. Petkovic (2010, s. 169)’in azınlıklarla ilgili haberlerde kullanıldığını söylediği retorik ve argümantasyon stratejisi burada kullanıcı tarafından kendisini de ‘masum başkahramanlar’ arasında göstermesi için kullanılmaktadır. Diğer yandan, Suriyelilerin ötesinde Arapların, Kürtlerin tümü de kullanıcı tarafından peşinen ‘suçlu’ kabul edilerek cezaları da kesilmektedir: idamla ölüm cezası. Bu örnekte Suriyeliler, Kürtler ve Araplar üzerinden ırkçı ve etnik milliyetçi nefret söylemi görülmektedir ve nefret suçuna da onay verilmektedir. Bu tweetteki ifadeleri kullanıcının etnosentrik olmasının yanı sıra zenofobik bir zihinsel temsile, düşmanca ve şovenist bir eğilime sahip olduğunu işaret etmektedir. Görsel 3.7.’de ise evrim teorisi yine bir etnik gruba hakaret ve aşağılama için kullanılmaktadır.

Görsel 3.7. Küfür/Hakaret/Aşağılama Analiz 2 örnek-2

Görsel 3.7.'de "EVRİM TEORİSİNİ NASILMI ORTAYA ATTIM?" başlıklı bir görseli iki kişiye 19.08.2014' "ba bunu iyi oku" diyerek göndermiştir. Görselin içeriğinde Darwin'in şahit olduğu bir kavga sonrasında bir köylüyle arasında şöyle bir diyalogun geçtiği öne sürülmektedir: "Şu kıllı, maymuna benzer kişi kimdir dedim? Köylü bana: Onlar kürttür, dedi." Bunun ardından Charles Darwin'in maymunlarla insanlar arasında benzerlikten ötürü Evrim Teorisi'ni ortaya atmaya karar verdiği iddia edilmektedir. Kullanıcının uydurma bir olayda geçen Kürtlerin "maymunu ya da maymundan türemiş bir insan olduğu" iddiasıyla Kürtleri aşağı bir etnik grup olarak göstermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Biyolojik ırkçılık içeren bu görüşü Darwin'in fotoğrafıyla desteklemektedir. Böylece Darwin'in Evrim Teorisi'yle özdeşleştirilen 'insanların maymundan türediği' algısını Kürtleri kışkırtmak için kullanmaktadır. Yanlış ve saldırgan cümlelerle bilgi kirliliği oluşturan bu görsel kullanıcının açıkça hedefindekileri 'insandışılaştırarak' aşağılamaya çalıştığını da ortaya koymaktadır.

b. İnandırıcı bilgiler

Analiz edilen tweetlerinde rakamlarla ya da örneklerle inandırıcı bilgi kullanımıyla karşılaşılmamıştır. Fakat diğer tweetlerinde kullandığı Görsel 3.6'da haber metni, Görsel 3.7.'de ise bir kitaptaki anı izlenimi verilen görselle inandırıcılığın artırılmasına çalışılmıştır. Haberler kesin doğrular gibi sunulsa da bir muhabirin sübjektifliğiyle yazıldığı unutulmamalıdır. Diğer kullanılan inandırıcı bilgi türü ise kaynak göstermedir. "Türlerin Kökeni sf. 12" şeklinde birçok kişinin itibar ettiği bir esere atıfta bulunarak kendi düşüncesini güçlendirmeye çabalamıştır. Ancak söz konusu kaynakta bu veya buna benzer bir anı ya da olay bulunmamaktadır, dolayısıyla bu olay tamamen inandırıcılıktan uzaktır.

3.4.3. Dolaylı/gizli/diğer analiz uygulanması

En fazla nefret söylemi görülen üçüncü kategori 45 tweetle 'Dolaylı/Gizli/Diğer Nefret Söylemleri'dir. Başlangıçta zararsız gibi düşünülen bu tweetlerde nefret söylemi, ayrımcılık, ötekileştirme, ırkçılık gibi olumsuzluklar meşrulaştırılmaktadır. Bazıları 'amalı, fakatlı' cümlelerle ya da mizah adı altında kullanılmaktadır. Konuşma ya da metin bağlam modeline uygun olarak yadsıma ya da sözde kabul etme ifadeleriyle ortama uygun haline getirilir. Diğerlerinde ise tahammülsüzlük, hedefindekilerden kurtulma 'defolun!' gibi ifadelerle doğrudan açığa vurulmaktadır. Dolaylı/gizli/diğer nefret söylemi içinden gizli nefret söylemi örneği Görsel 3.8.'te görülmektedir.

Görsel 3.8. Dolaylı/Gizli/Diğer nefret söylemi örneği

Görsel 3.8.’de mizah adı altında Suriyelilerin nesillerini devam ettirmeleri mitoz bölünmeye benzetilmektedir. Suriyelilere ‘tek hücreli’ canlı denilmesi gizli nefret söylemine bir örnektir. Suriyeli mültecilerin çocuk sahibi olarak nesillerini devam ettirmeleri eleştiri konusu yapılmaktadır. Bu eleştiri yapılırken Suriyeliler insandışılaştırılarak aşağılanmaktadır. Küfür/Hakaret/Aşağılama da içeren bu tweetin hiciv yönü daha ağır bastığı için bu kategoriye dâhil edilmemiştir. Görsel 3.9.’de ise dolaylı/gizli/diğer nefret söyleminin başka bir örneği gösterilmektedir.

Görsel 3.9. Dolaylı/Gizli/Diğer nefret söylemi örneği 2

Görsel 3.9.’daki paylaşımda ise Suriyeliler ‘ukala’ olarak adlandırılmıştır ve Suriyelileri istememenin ırkçılık ya da milliyetçilik olduğu inkâr edilmektedir. ‘Ama’lı cümlelerin benzeri olan bu tweette kullanıcı baştan kendinin ırkçılıkla suçlanmasını engellemeye çalışmaktadır. Bu açılardan dolaylı nefret söyleminin açık bir örneğini oluşturmaktadır.

Analiz 3

A. Makro Yapı İncelemesi

1. Tematik Yapı

Kişi/Hesap Tanımı	İ. R.
Hesap Adresi	@i_r
Diğer Bilgiler	Öğrenci 🧐 M.K.A Kafasına göre takılan biri Instagram:r_i
Katılım Tarihi	Ekim 2013

Ekim 2013'te Twitter'a katılan hesap hala aktif olan bir hesaptır. İ. R. adlı kişinin⁶⁸ analiz yapılan tarihe kadar 2,656 tweeti bulunmaktadır. Takip edilen kişi sayısı 2,866, takipçi sayısı ise 3,953'tür. Beğeni sayısı ise 8,355'tir. Takipçi sayısının takip edilenden fazla olması hesabın etkililiğini göstermektedir. Hesabın takipçi oranı 1.38 gibi hem olumlu hem de yüksek bir orandır. Gönderilen tweet ve beğeni sayısı da Türkiye'deki Twitter kullanıcılarının ortalamasının çok üstündedir. Bu nedenle gönderilen tweetlerin yayılımı yüksek olarak kabul edilmektedir. Etiketleri nadiren, @bahsetme özelliğini ise sık sık kullanmaktadır. Tweetleri 100 tweetle oranlandığında 74 cevap, 69 bahsetme, 2 etiket, 1 retweet, 5 bağlantı, 6 medya paylaşımı yapıldığı hesaplanmaktadır.

B. Mikro Yapı İncelemesi

1. Şematik Yapı

a. Durum tanımı

@i_r hesap adresinden #suriyelileriistemiyoruz etiketinde 1 adet tweet atılmıştır. Dolaylı/Gizli/Diğer nefret söylemi türleri kategorisinde bulunan 10 Temmuz 2016 tarihli aşağıdaki tweeti incelenmektedir.

Hesap Sahibi	Tweet 1
İ. R.	Daha fazla şehit istememek,huzur içinde yaşamak istemek,Suriyelilere köle olmak istememek ırkçılıksa evet ırkçılım #suriyelileriistemiyoruz

Sonuçlar

Bu tweet iki adet beğeni⁶⁹ almıştır. Beğeni sayısı iki olsa da hesaptan paylaşılan herhangi bir gönderi takipçilerin ana ekranlarına ulaştığı için ortalama 3,953 kişiye bu tweetlerin ulaştığı öngörülmektedir.

Ardalan bilgisi

Hesap sahibinin örneklem içinde ya da #suriyelileriistemiyoruz etiketinde başka bir tweeti bulunmamaktadır. Fakat tweetinden bir hafta sonra 17.07.2016'da iki grup arasında Gazi Mahallesi'nde yaşanan gerginlik⁷⁰ hakkında attığı bir tweet vardır (http-36). Darbe girişimini protesto için toplanan bir grup Gazi Mahallesi'ne doğru yürüyüşe

⁶⁸16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

⁶⁹16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

⁷⁰<https://www.haberler.com/gazi-mahallesi-ne-darbe-girisimlerini-protesto-8616557-haberi/> (Erişim tarihi: 29.04.2019)

geçti. Gazi Mahallesi’ndeki vatandaşlar ise cemevi önünde toplanmaya başladı. Polisin müdahalesiyle muhtemel bir çatışma engellendi. Ülkenin zor bir durumdan geçtiği günlerde böyle bir çatışma ihtimali akıllara önceki yıllarda mahallede yaşanan diğer üzücü olayları ve Alevi-Sünni çatışmalarını getirmiştir. İşcan (2013, s. 153)’ın ifadesiyle mezhep taraftarlarının geçmişten günümüze kalan “nefretin işçisi” gibi hareket etmeleri inanç farklılıklarını nefretin bir sebebi olarak kullanmalarına dayanmaktadır. Darbe girişimi protestosu bu nefretin eyleme dönüşmesi için retorik bir anahtar olarak kullanılmıştır. Kullanıcının bu olaylara karşı yorumu üç beğeni alan 17.07.2016 tarihli tweetinde şöyledir:

Hesap Sahibi	Tweet 2
İ.R.	Kardeşine zarar veren benim kardeşim değildir #gazimahallesi

Yakın bir dönemde gönderdiği bu tweetten toplumsal barışı önemseydiği ve şiddeti tasvip etmediği sonucuna ulaşılabilir. Bu tweette karşı karşıya gelen gruplar ‘kardeş’ olarak nitelenmiştir ve birbirine zarar vermenin kardeşine zarar vermek olacağı vurgulanmaktadır. Avcu (2013, s. 386)’da ötekileştirme yerine inanç farklılıklarını zenginlik olarak görmek gerektiği anlayışına uygun olarak kullanıcı da iki inanç grubunu kardeş olarak göstermektedir. Ayrıca bu tweette Heidegger (2004)’in ortak-dünya teorisindeki insanların birbirlerini tanımadan da sevecekleri bir dünya tasavvurunu paylaşan bir kardeşlik algısı bulunmaktadır. Ancak olumlu bir bakış açısını desteklediği Tweet 2’deki görüşleriyle Tweet 1’deki nefret söylemi kullanımı birbiriyle çelişmektedir. Bu tweetler dışında da nefret söylemi içeren tweetleri retweetlediği görülmektedir (EK-6).

Bağlam bilgisi

2 Temmuz 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Kilis’te Suriyeli mültecilerin Türk vatandaşlığına geçebilmelerini sağlayan bir düzenlemenin haberini vermesinin ardından bu etiket altında bir ay içinde en çok tweet atılan ay Temmuz 2016 olmuştur. 5 Temmuz’da İçişleri Bakanlığı’nın açıklama yapma zorunda kaldığı, 6 Temmuz’da Suriyeli hamile bir kadının katledilmesinin ardından nefret söylemine ve bu etikete karşı olan gönderilerde artış görülmüştür. 10 Temmuz 2016’da ise Cumhurbaşkanı’ndan Suriyelerin TOKİ Konutları’na yerleştirilebileceğine dair bir

açıklama yapılmıştır⁷¹ ([http-37](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeliye-toki-konutlari-40139816)). Tweetin gönderildiği tarih açıklamayla aynı güne rastlamaktadır. 10 Temmuz 2016’da Şemdinli’de bombalı bir saldırı sonucu 5 şehit verilmiştir⁷² ([http-38](http://www.hurriyet.com.tr/semdinlide-bombali-saldiri-5-sehit-3-37307034)). Ancak kullanıcının şehit istemediğini bildirmesinin Suriyelilerle bir alakası görülmemektedir. Şehit haberi çarpıtılarak Suriyelilere karşı çıkılmasının sebeplerinden biri olarak kullanılmaktadır.

2. Sentaktik Çözümleme

a. Bu tweetteki cümle aktif bir cümledir.

b. Şart anlamı katan ‘ise’ bağlacı kullanıldığı için basit değil, birleşik bir cümle kullanımı vardır.

3. Bölgesel Uyum

a. Nedensel ilişki

İrkçılık için “Daha fazla şehit istememek,huzur içinde yaşamak istemek,Suriyelilere köle olmak istememek” gibi koşullar sunulmakta ve bu düşüncelere katıldığını ‘evet’ diyerek kabul etmektedir. Dolayısıyla cümlede ‘ise’ ile şart anlamı katılan cümlecikle ana cümle arasında nedensel ilişki kurulmaktadır.

b. İşlevsel ilişki

‘Evet ırkçıyım’ cümlesinin açıklaması bir önceki cümlede verilmektedir. İşlevsel ilişkide bir cümle sonraki cümlede açıklanmaktadır. Bu tweette açıklama önce, hüküm cümlesi sonra kullanılmaktadır. Bu nedenle açıklama ve asıl cümlenin yerleri farklı olsa da işlevsel ilişki bulunmaktadır.

c. Referansal ilişki

Şehitlik kelimesiyle ırkçılığın doğrudan bir ilişkisi bulunmasa da kölelik ırkçılıkta kullanılan kavramlardan biridir ve bu tweette referansal ilişki olduğunu kanıtlamaktadır. Huzur istemek de mülteci karşıtlığında mültecilerin toplumun düzenini ve huzurunu bozduğu önermesiyle yakından alakalıdır. Mültecilerin gitmesiyle eski huzura tekrar kavuşulacaktır. ‘Suriyelilere kölelik’ ifadesiyle kurulan ‘senaryo’ Suriyeli mülteciler için harcanan paralara yapılan göndermenin toplumsal bir temsildir. Semerci, Erdoğan ve Önal (2017)’ın sembolik ve ekonomik tehdit kavramlarıyla anlattığı, mültecilere yönelik olumsuz algı bu ifadelerle açığa vurulmaktadır. Ekonomik tehdidin kölelik boyutuna ulaştığı iddia edilirken, sembolik tehdit ise Suriyelilerin şehitlerle

⁷¹<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeliye-toki-konutlari-40139816> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁷²<http://www.hurriyet.com.tr/semdinlide-bombali-saldiri-5-sehit-3-37307034> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

huzurumuzu kaçırmaması olarak gözükmektedir. Yani kullanıcıya göre Suriyeliler hem sembolik hem de ekonomik bir tehdit olarak yaşamlarımızı sabote etmektedir.

4. Kelime seçimleri

‘Şehit istememek’ ‘huzur içinde yaşamak istemek’ kelime gruplarının ikisi de esasen son derece doğal ve haklı görüşlerdir. ‘Suriyelilere köle olmak istememek’ ifadesiyle ortaya çıkan asıl görüş önceki iki maddeyle haklı kılınmaya çalışılmaktadır. Daha sonra kullanılan cümle ise bunlar ‘... ırkçılıksa evet ırkçıyım’ şeklindedir. Burada ise Dolaylı/Gizli/Diğer nefret söylemlerinin açıklamasına uygun olarak yapılan eleştirinin ırkçılık içerdiğini inkâr stratejisi uygulanmaktadır. Bu stratejiye göre ‘sözde’ kabul etmeler, inkâr etmelerde amaç ötekilerle ilgili olumsuzlukları sıralarken bizim saygınlığımızı korumaktır. Başka bir strateji ise biz-onlar ayrımında ‘biz’in kurbanlaştırılarak ötekilerin tehdit olarak gösterilmesidir (T. Dijk, 2013, s. 84-107). Diğer bir deyişle insanların karşı çıkmayacağı gerekçeler sıralanarak nefret söylemi gizlenmektedir. Bu gizlemenin gerçekleştirilebilmesi için yapılan T. van Dijk (2003, s. 13-112)’in altını çizdiği diğer uygulama ise konuşmanın ya da metnin dolaylı ve hemen anlaşılamayacak bir şekilde kullanılmalarıdır. Burada şehitlerle, kölelikle ve huzurla Suriyelilerin istenmemesi arasında dolaylı ve anlaşılamayan bir bağ kurulmaktadır. Tekrar ‘Suriyelilere köle olmak istememek’ ifadesine bakıldığında ‘köle’ kelimesiyle ekonomik yönelimli nefret söyleminin bir gerekçesi olan Suriyelilerin ‘bizi’ kullandığı ve sömürdüğü iması yapılmaktadır. Böylece biz kurbanlaştırılırken, Suriyeliler ise yük olarak sunulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ‘huzur’ kelimesi ‘Suriyelilerin huzurumuzu bozduğu’ önermesi, ‘şehit’ kelimesi de ‘Suriyeliler yüzünden şehit verdiğimiz’ önermesi üzerinden kurulduğu anlaşılmaktadır. Her iki önerme de güvenlik yönelimli nefret söylemine uygun önermelerdir.

5. Retorik

a. Görsel/ler

Kullanıcı profil fotoğrafı olarak kendisinin bir fotoğrafını kullanmaktadır. Başka tweetlerinde toplam 185 adet fotoğraf ve video gönderen kullanıcı bu tweetinde herhangi bir görsel kullanmamaktadır. Videolarında tecavüz edilerek öldürülen Özgecan Aslan ile ilgili videolar vardır. #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde görsel paylaşmasa da

beğenileri arasında Suriyelilerle ilgili rakamların paylaşıldığı Görsel 3.10.’daki gibi tweetler de bulunmaktadır.

Devlet Hizmeti	Türk Vatandaşı	Suriyeli Mülteci
Üniversiteye Giriş	Sınavla	Sınav yok
Öğrenci Bursu	400 TL	1.200 TL
Kira Yardımı	Yok	250 TL
Sağlık Hizmeti	SGK Primi	Bedava
Destek Yardımı	Yok	900 TL
İlaç Katkı Payı	20%	Bedava
100m2 Dükkân Ruhsat Harcı	333 TL	Bedava
İnşaatı devam eden TOKİ den Mesken	En az 20.000 TL	55 Bin Konut Bedava
Motorlu Taşıtlar Vergisi (yıllık)	(3 yıllık otomobil) 623 TL	Bedava

Görsel 3.10. Dolaylı/gizli/diğer analiz 3 görsel örneği 1

Görsel 3.10.’da görülen tweetin görsel kısmında Türk vatandaşları ve Suriyeli mülteciler devletten alınan hizmetler açısından karşılaştırılmaktadır. Metin kısmında ise “Okuyup çalışıp suriyeli’ye kölelik etmek mi bizim hakkımıza düşen #akpkk #suriyelileriistemiyorum #iyibayramlar” denilmektedir. ‘Suriyelilerin bedava ve rahat bir yaşam sürdükleri’ önermesi buradaki iddialara dayandırılmaktadır. Buradaki temel yanlış belli şartlar altında yapılan yardımların istisnasız tüm mültecilere verildiğinin düşünülmesi ve gerçeğin çarpıtılmasıdır. Ayrıntılı bilgilerin verilmesine izin vermeyen iki kategorili küçük bir tablonun seçilmesi bu genellemenin yapılmasını kolaylaştırmaktadır.

b. İnandırıcı bilgiler

Örneklemdeki tweetlerinde rakamlarla ya da örneklerle inandırıcı bilgi kullanımıyla karşılaşılmamıştır. Ancak Görsel 3.10.’daki rakamlar ciddi ve doğru bir

bilgi görünümü sağlamak için kullanılmaktadır. Daha önceden ilgili kurumlar tarafından yalanlanan ya da doğruluğu kanıtlanmayan bilgiler⁷³ de içeren bu tablo çokça paylaşılan yanıltıcı haberlerden biridir (http-39). Örneğin, Suriyeliler üniversitelere diğer yabancı uyruklular gibi sınavla girmektedir. Aylık 900 tl değil, ihtiyaç sahibi mültecilere AB fonundan aylık 120 tl yardım yapılmaktadır. Suriyeli mültecilere bedava sosyal konut verilemez çünkü TOKİ'den yararlanabilmenin temel şartı T.C. vatandaşı olmaktır. Her Suriyeli mülteci değil sadece başvuru yapan ve kriterleri sağlayan Suriyeli öğrenciler 1200 tl burs alabilmektedir. Suriyeliler de plaka almak ve MTV gibi vergileri ödemek zorundadır. Kira yardımı ise Uluslararası Göç Örgütü tarafından zor durumda olanlara yapılmaktadır. Ancak Suriyelilerin temel ve acil sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandığı iddiası doğrudur (Göç ve Uyum Raporu, 2018, s. 99-269). Yani tabloda paylaşılan bilgilerin çoğu ya yanlış ya da gerçeğin tahrif edilmiş şeklidir. İnandırıcı bir bilgi izlenimi verilen tablo bu nedenle inandırıcılıktan uzaktır.

3.4.4. Simgeleştirme analiz uygulanması

Beşinci kategori ise 15 tweetle Simgeleştirme'dir. Bu kategoride genelde Suriyeli, Arap olmanın ya da bu kimliklere ait bir unsurun olumsuz anlamda algılanarak simgeleştirildiği tweetler vardır. Suriyelilerin kültürlerini yaşamaları, dillerini konuşmaları ya da bir yerde dolaşmaları dahi olumsuz olarak simgeleştirilir. Simgeleştirme yapılan bir tweet örneği Görsel 3.11'de görülmektedir.

Görsel 3.11. Simgeleştirme örneği

Bu tweette Suriyelilerin kültürünün bir ögesi hedef alınmaktadır. Geleneksel kıyafetleri 'arap kıyafeti' denilerek olumsuz olarak simgeleştirilmiştir. Arap kıyafetleriyle dolaşmak ise rahatsız edici bir husus olarak sunulmaktadır. Medya İzleme Raporu (2018, s. 6)'ndaki tespitlere göre medyada rahatsız edici olarak etiketlenen Suriyeli mülteciler, Twitter'da da benzer bir şekilde etiketlenebilmektedir. Ve bunun

⁷³https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf (Erişim tarihi: 18.04.2019)

ülkenin kurallarına uymadığı iddia edilmektedir. Hangi kurallara ve nasıl uymadığına dair bir bilgi ise bulunmamaktadır. Bu durumda bir Suriyelinin kendi kültürüne uygun yaşaması bile kural bozan, rahatsız edici bir davranış gibi değerlendirilmektedir. İnceoğlu ve Sözeri (2012, s. 24)'nin de belirttiği gibi 'Buraya ait değilsiniz' mesajının yinelenmesiyle hedeftekilerin var olmaları bile sorun kaynağı olarak gösterilir. Simgeleştirme içeren tweetlerde de Suriyeliler sorun çıkaran bir grup olarak simgeleştirilmektedir. Kıyafetlerinin, dillerinin, davranış biçimlerinin stereotipleştirilmesiyle alt kültür gibi sunulan Suriyeliler yerel kültüre karşı tehdit içeren rakipler olarak sunulmaktadır. Yeni ırkçılık olarak da ifade edilebilen Balibar (2017)'in 'ırksız ırkçılık' olarak nitelendirdiği durum özellikle simgeleştirme içeren tweetlerde görülmektedir. Kıyafetler, dil, davranış tarzları gibi kültürel özelliklerdeki doğal farklılıklar abartılmaktadır. Keneş (2014, s. 407-418)'in de altını çizdiği gibi bu yönelim genelde kendi kültürünü koruma refleksiyle açıklanmaktadır ancak farklılıkların abartılması ötekinin aleyhine gelişmektedir. Bu durumda Suriyelilerle yerel halkın farklılıklarının abartılması kültürel bir ırkçılığa, dolayısıyla nefret söylemine yol açmaktadır.

Analiz 4

A. Makro Yapı İncelemesi

1. Tematik Yapı

Kişi/Hesap Tanımı	R.T.
Hesap Adresi	@ts
Diğer Bilgiler	Adam
Katılım Tarihi	Mayıs 2013

B. Mikro Yapı İncelemesi

1. Şematik Yapı

a. Durum tanımı

@ts hesap adresinden #suriyelileriistemiyoruz etiketinde 1 tweet atılmıştır. Simgeleştirme kategorisinde bulunan 22 Temmuz 2016 tarihli aşağıdaki tweeti incelenmektedir.

Hesap Sahibi	Tweet 1
R.T.	#suriyelileriistemiyoruz Ben tankların üstüne vatanım için koşarken, onlar kuyruğunu sıkıştırıp kaçacak delik aradı.Bizim DNA mız tutmaz.

Mayıs 2013'te Twitter'a üye olan R.T. adlı kişinin analiz yapılan tarihe kadar⁷⁴ 175 tweeti bulunmaktadır. Takip edilen kişi sayısı 113, takipçi sayısı ise 66'dır. Beğeni sayısı ise 60'tır. Hesabın takipçi oranı 0.58'dir, olumsuz ve ortalama bir takipçi oranına sahiptir. Etiketleri nadiren @bahsetme özelliğini ise sık sık kullanmaktadır. Tweetleri 100 tweetle oranlandığında 37 cevap, 73 bahsetme, 10 etiket, 32 retweet, 32 bağlantı, 21 medya paylaşımı yapıldığı hesaplanmaktadır.

Sonuçlar

Hesabın takipçi sayısı 66 olduğu için yaklaşık 66 kişiye bu tweetin ulaşabileceği varsayılmaktadır. Buna ek olarak, gönderilen bu tweet 2 adet beğeni almıştır.

Ardalan bilgisi

Aynı gün (22.07.2016) atılan diğer bir tweette ise gerçekleştirilen bir saldırı Ermenilerle alakalı olmasa da gündemdeki başka bir konudan dolayı bu grupla bağlantılandırılmaktadır.

Hesap Sahibi	Tweet 2
R.T.	#Munich Ermeniler baya bi üzölmüşür şimdi... Yazık insanlara.

Almanya'da 2 Haziran 2016'da kabul edilen 'Ermeni Soykırımı Tasarısı'⁷⁵ ile birlikte o dönemde Almanya-Türkiye ilişkilerindeki gerginlik farklı milletlerden insanların öldüğü bir terör saldırısıyla⁷⁶ ilişkilendirilmektedir (http-40 ve http-41). Ve "Ermeniler baya bi üzölmüşür şimdi..." cümlesi ilk anlamıyla kullanılmamaktadır. Bunun yerine Ermeni tasarısını onaylayan Almanya'nın bu saldırıyı hak ettiğı ve dolayısıyla Almanya'dan destek gören Ermenilerin de üzöldüğü ima edilmektedir ve terör eylemi dolaylı olarak meşrulaştırılmaktadır. Dolayısıyla bu tweet

⁷⁴16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

⁷⁵https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160602_almanya_soykirim_oylama (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁷⁶<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/munihte-silahli-saldiri-40164022> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

Dolaylı/Gizli/Diğer kategorisine dâhildir.

Bağlam bilgisi

Suriyelilere vatandaşlık ve TOKİ evi verilmesi tartışmaları 2016 yılının Temmuz ayının (15 Temmuz 2016 menfur darbe girişimini de içermesine rağmen) #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde en fazla tweet atılan ay olmasına neden olmuştur. 21.06.2016 tarihindeki bir habere göre Suriyeli mülteciler de darbeye karşı olduklarını sokaklara çıkarak gösterdiler⁷⁷ (http-42). Buna rağmen bu tarihlerdeki tweetlerde Suriyelilerin ülkemizdeki karışıklıkların sebebi olduğu görüşü de kendine yer bulmaktadır. Bir diğer olay ise 21.06.2016 tarihinde Konya’da bir bıçaklama vakası sonrasında Suriyelilere linç girişimi de yaşanmasıdır⁷⁸ (http-43). Kullanıcı tarafından gönderilen tweet de diğer tweetlerde olduğu gibi 15 Temmuz ve devamındaki olaylarla Suriyeliler beraber ele alınmaktadır.

2. Sentaktik Çözümleme

a. Bu tweetteki cümleler aktif cümlelerdir.

b. ‘-iken’ zarf fiili kullanıldığı için birleşik cümle kullanımı vardır.

3. Bölgesel Uyum

a. Nedensel ilişki

“Bizim Dna mız tutmaz” cümlesi bir önceki cümlelerin nedeni olarak kullanılmaktadır ve iki cümle arasında nedensel ilişki görülmektedir.

b. İşlevsel ilişki

İlk cümle biz-onlar ayrımının kullanımıyla bir ötekileştirme örneğidir ve açıklaması da bir sonraki cümlede yapılmaktadır. İki cümle arasında işlevsel ilişki mevcuttur.

c. Referansal ilişki

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki genetik farklılıklara DNA üzerinden gönderme yapılmakta ve ilk cümlede kullanılan ‘kuyruk’ kelimesiyle ikinci cümledeki ‘DNA’ kelimeleri arasında kavramsal bir ilişki görülmektedir. İki cümle arasında referansal ilişki bulunmaktadır. DNA ve kuyruk kelimelerinin birlikte kullanımıyla DNA’mızın farklı olduğu hayvanlara bir gönderme yapılmaktadır. Semerci, Erdoğan ve Önal (2017, s. 1-96) ötekileştirmenin insandışılaştırmaya hatta soykırıma yol açabileceği uyarısında

⁷⁷<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-36852688> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁷⁸<http://www.milliyet.com.tr/tasli-sopali-linc-girisimi-gundem-2281810/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

bulunmaktadır. Bu tweette de Suriyeli mülteciler ikili karşıtlıklarla önce ötekileştirilmekte sonra ise insandışlaştırılarak dışlanmaktadır. Böylece Suriyeli mültecilerin nefret söylemine maruz kalmaları meşrulaştırılmaktadır.

4. Kelime seçimleri

İlk cümlede ‘vatanı için koşan biz’ ve ‘kuyruğunu sıkıştırıp kaçan onlar’ ikili karşıtlığı kurulmuştur. Biz için kullanılan kelimeler vatanseverliğin simgesi anlamını katarken, onlar için seçilen kuyruğunu kıstırmak ve kaçmak ifadeleri hakaret ve aşağılama için kullanılmaktadır. ‘kuyruğunu kıstırmak’⁷⁹ deyiimi normalde birini zor durumda bırakmak anlamında kullanılsa da burada ‘kaçacak delik aramak’ deyiimiyle birlikte kullanılarak ilk anlamlarına gönderme yapılmaktadır (http-44). Dolayısıyla Suriyeliler için ‘zor duruma düşünce kaçan korkak bir hayvan’ imasında bulunmaktadır. Suriyeli kimliği böylece korkaklığın kaçmanın bir sembolü olarak simgeleştirilmektedir. Bu deyime ekleme yapılarak farklı bir anlam katıldığının kanıtı ise bir sonraki cümlede DNA’ların tutmadığı iddiasına yapılan vurgudur. Suriyeli mültecilerin DNA’sı korkaklığın simgesi olarak kullanıldığı için bu tweet Simgeleştirme kategorisinde bulunmaktadır. Sorunun kaynağı DNA’ları yani kendileridir. Bu ifadeyle özcü bir milli kimlik tarifi üzerinden Suriye lilere ‘Bizden değilsiniz ve olamazsınız da!’ mesajı da verilmektedir. Bobo ve Hutchings (1996, s. 951-972)’de bahsedilen klasik önyargı modelinin bir örneği olan bu durumda Suriyeliler rahatsız edici olarak görülmekte ve onlarla ‘biz’ arasında sosyal bir mesafe olması gerektiği savunulmaktadır. Bununla bağlantılı olarak sıklıkla dile getirilen taleplerden birisi de Suriyelilerin kamplardan dışarı çıkmamasıdır.

5. Retorik

a. Görsel/ler

Profil fotoğrafında “Your comptuter is on” yazmaktadır. Diğer paylaşımlarıyla birlikte düşünüldüğünde çevrimiçi satış yapan bir kullanıcı olduğu anlaşılmaktadır. Başka tweetlerinde toplam 6 adet fotoğraf ve video gönderen kullanıcı bu tweetinde herhangi bir görsel kullanmamaktadır. Görselleri kedilerle ve Manisa’yla ilgili fotoğraflar ve bulaşık makinesiyle ilgili bir videodan oluşmaktadır. Hesap sahibinin kendisiyle alakalı herhangi bir fotoğraf ya da videosu paylaşılmamıştır. Bunun yerine

⁷⁹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=kuyruğunu%20kistirmek&cesit=12&guid=TDK.GTS.54775930037bf6.52948208 (Erişim tarihi: 28.04.2019)

hesabın arka planında bir film karakteri olan Joker'in görseli kullanılmaktadır (EK-7).

b. İnandırıcı bilgiler

Örneklerindeki tweetlerinde rakamlarla ya da örneklerle inandırıcı bilgi kullanımıyla karşılaşmamıştır.

3.4.5. Abartma/yükleme/çarpıtma analiz uygulanması

Abartma/Yükleme/Çarpıtmada sıklıkla her yerin Suriyelilerle dolduğu, Türklerin turist, azınlık konumuna düştüğü ve Suriyelilerin bir Türk vatandaşından daha konforlu, rahat ve mutlu yaşadıkları iddia edilmektedir. En fazla abartılan, çarpıtılan hususlardan biri Suriyelilerin aldığı yardımlardır. Suriyelilerin bu yardımlarla tamamen 'beleş' bir hayat yaşadıkları iddia edilmektedir. Bununla bağlantılı olarak Suriyelilerin çalıştırılmasının işsizliği arttırdığı, ekonominin kötüye gitmesinin sebebinin Suriyeliler olduğu iddia edilir. Bu ve benzeri tweetler aynı zamanda 'ekonomi yönelimli nefret söylemi'nin örnekleridir. Bobo ve Hutchings (1996, s. 951-972)'in vurguladığı iki teori burada da geçerlidir. Basit çıkarıcı modele göre maddi çıkarlarının tehlikede olduğunu düşünenler Suriyelileri çıkarlarına tehdit olarak algılamaktadır. Blumer (1958)'in grup pozisyonu modelindeki gibi iç grup olan yerel halkın haklarının Suriyeliler tarafından gasp edildiği, bu yüzden bu hakların geri alınması gerektiği iddia edilmektedir. Burada etkili olan nedenler sadece ekonomiyi değil, etnosentrik bir düşünceyle üstünlük anlayışını da kapsamaktadır. "... ülkemizin huzurunu kacirdılar yollayın sunları ülkesinde layık oldukları hayata geri dönsünler..." cümlesi de 'bölgeye dayanan üstünlük içeren nefret söylemi'ne girer. Layık oldukları hayatın savaşın devam ettiği, huzurun kalmadığı bir ülkede yaşamak olduğunu söyleyerek üstünlük kurmaya çalışılmaktadır. Suç işleyen Suriyeli mültecilerin fiilleri tüm Suriyelilere mal edilerek onlar için 'hırsız, katil, tecavüzcü, sapık' gibi sıfatlar kullanılır. Artık kimsenin kendini güvende hissedemediği, her an birinin bir Suriyeli tarafından saldırıya uğrayacağı endişesi pompalanır. Goffman (2014)'ın damgalama kuramına uygun olarak onların terörist olduğu ya da teröriste dönüşecekleri düşüncesi bu endişeye eşlik eder. Suriyeli mülteciler iç grup düzenini bozar ya da bozmak üzeredir. Bu tweetler 'güvenlik yönelimli nefret söylemi' örneklerini de oluşturur. Yüklem ve çarpıtmaya dönük olan bu örneklerin dışında abartmaya da sıklıkla rastlanmaktadır.

Görsel 3.12. *Abartma/Yükleme/Çarpıtma örneği*

Görsel 3.12.’de görüldüğü üzere gerek resmi rakamlardaki gerek resmi olmayan tahminlerin hiçbirinde 5 milyondan fazla Suriyeliden bahsedilmemişken 6 milyon Suriyeli mültecinin ülkemizde yaşadığı iddia edilmektedir. S. İ. adlı hesaptan atılan bu tweet rakamların abartılarak ve gerçeklerin çarpıtılmasıyla Suriyelilere yönelik tepki oluşturmaya yöneliktir. T. van Dijk (2010, s. 18-19)’de haberlerde sayıların abartıldığını söylemektedir. Bu ve benzeri tweetlerde de Suriyelilerle ilgili sayılar genelde abartılarak söylenmektedir. Sayıların büyüklüğüyle birlikte kullanılan sözlerin etkisi arttırılmaya çalışılmaktadır. Bu strateji abartma/yükleme/çarpıtma içeren tweetlerde sıklıkla kullanılmaktadır.

Analiz 5

A. Makro Yapı İncelemesi

1. Tematik Yapı

Kişi/Hesap Tanımı	S.
Hesap Adresi	@s
Diğer Bilgiler	Antalya, Türkiye instagram.com/s
Katılım Tarihi	Mart 2013

Mart 2013’te Twitter’a katılan S. adlı kişinin analiz yapılan tarihe kadar⁸⁰ 4,278 tweeti bulunmaktadır. Takip edilen kişi sayısı 11,187, takipçi sayısı ise 9,975’tir. Beğeni sayısı 23,082 liste sayısı ise 1’dir. Hesabın takipçi oranı 0.89 gibi olumsuz ama yüksek bir orandır. Gönderilen tweet ve beğeni sayısı da Türkiye’deki Twitter kullanıcılarının ortalamasının çok üstündedir. Bu nedenle gönderilen tweetlerin yayılımı yüksek olarak kabul edilmektedir. Kullanıcı etiket ve @bahsetme özelliklerinin her

⁸⁰16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

ikisini de kullanmaktadır. Tweetleri 100 tweetle oranlandığında 11 cevap, 74 bahsetme, 30 etiket, 63 retweet, 13 bağlantı, 56 medya paylaşımı yapıldığı hesaplanmaktadır.

B. Mikro Yapı İncelemesi

1. Şematik Yapı

a. Durum tanımı

@s hesap adresinden #suriyelileriistemiyoruz etiketinde 1 adet tweet atılmıştır. Abartma/Yükleme/Çarpıtma kategorisinde bulunan 6 Temmuz 2017 tarihli aşağıdaki tweeti incelenmektedir.

Hesap Sahibi	Tweet 1
S.	#suriyelileriistemiyoruz la yetmedi mi ülkenin içine ettiniz her gün cinayet haberleri duymaktan biz sıkıldık çıkın gidin çıktığınız yere!

Sonuçlar

Hesap 9,975 takipçi sayısına sahip olduğu için tweetin yaklaşık olarak bu kadar kullanıcıya ulaştığı öngörülmektedir ve tweet bir adet beğeni⁸¹ almıştır.

Ardalan bilgisi

Suriyelilerle ilgili herhangi bir etiket kullanmadan dolaylı/gizli/diğer nefret söylemi kategorisine uygun tweetler göndermiştir (EK-8). #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde gönderdiği tweetten üç gün önce 03.07.2017'de #SuriyelilerEvineDönsün etiketinde başka bir tweet paylaşmıştır.

Hesap Sahibi	Tweet 2
S.	Ben TÜRK olduğum halde 400 lira burs alırken elin suriyelisine 1300 tl maaş veriliyor onlar mı mülteci ben mi ? #SuriyelilerEvineDönsün

Bu tweet 11 kez beğenilmiş ve 1 kez yanıtlanmıştır. Tweette kullanılan iddia Türklerin 400 tl burs alabilirken, Suriyelilerin 1300 tl maaş almasıdır. Suriyeli mültecilerin burs alabilmesi Türklerin burs almasına engel olacakmış gibi gösterilmektedir ve basit çıkarıcı modele benzer şekilde azınlıkların kendi çıkarlarına tehdit olduğu algısı bu örnekte görülebilmektedir. Suriyeli mülteciler devletten herhangi

⁸¹16.04.2019 tarihindeki rakamlardır.

bir maaş almamaktadır. Ayrıca 2017 yılında KYK bursu 470 tl iken, Suriyeli üniversite öğrencilerin alabildiği burs⁸² miktarı 1300 tl değil, 1200 tl'dir (http-45). Suriyeli mültecilerle ilgili rakamlar T. van Dijk (2010, s. 18-19)'in bahsettiği mülteci haberlerindeki haberler gibi bu sefer burs miktarları üzerinden bir kez daha abartılarak kullanılmaktadır. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar (YTB)'nin koordine ettiği %85'i Avrupa Birliği tarafından karşılanan burslar her Suriyeliye değil sadece başvuru şartlarını sağlayan lisans öğrencilerine verilebilmektedir.

Bağlam bilgisi

2017 yılının Temmuz ayının başında Suriyeli mültecilerin çeşitli suçlara bulaştıkları söylentisinin medya ve sosyal medyadan yayılmaya başlamasıyla 2 Temmuz'da İstanbul Üsküdar'da⁸³ 3 Temmuz'da Ankara Demetevler'de⁸⁴ 5 Temmuz'da Gaziantep'te ve Kastamonu'da⁸⁵ çeşitli olaylar meydana geldi (http-46 http-47 ve http-48). 5 Temmuz 2017'de İçişleri Bakanlığı'nın Suriyeli mültecilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayıldığını açıklamasına rağmen söylentiler ve bağlantılı olaylar devam etti.

2. Sentaktik Çözümleme

a. Bu tweetteki cümleler aktif cümlelerdir.

b. Dört ayrı cümle tek bir cümlemiş gibi yazılmıştır. 'la yetmedi mi?' cümlesi basit bir cümledir. 'ülkenin içine ettiniz' cümlesi de basit bir cümledir. 'her gün cinayet haberleri duymaktan biz sıkıldık' cümlesinde –mak isim fiiliyle –tan ayrılma hale birleştirilerek süreklilik anlamı katılmaktadır ve bu cümleyi birleşik bir cümle yapmaktadır. Devrik bir cümle olan 'çıkın gidin çıktığınız yere' cümlesinde 'çıktığınız' kelimesindeki '-dık' sıfat fiiliyle birlikte geçmiş zaman anlamı katılmıştır. Sıfat fiil kullanımı olduğu için bu cümle de birleşik bir cümledir.

3. Bölgesel Uyum

a. Nedensel ilişki

'çıkın gidin çıktığınız yere' cümlesi önceki cümlelerde ülkelerin içine edildiği,

⁸²<https://www.ytb.gov.tr/duyurular/suriyeli-ogrenciler-icin-destek-burslari-2> (Erişim tarihi:28.04.2019)

⁸³http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/772089/Uskudar_da_Suriyelilere_linc_girisimi.html (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁸⁴<https://indigodergisi.com/2017/07/ankara-demetevler-suriyeli-kavga/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

⁸⁵<http://www.milliyet.com.tr/tehlkeli-gerginlik-gundem-2479972/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

cinayet haberleri duymak ve sıkılmak gibi gerekçelere dayandırılmakta olduğu için cümleler arasında nedensel ilişki görülmektedir.

b. İşlevsel ilişki

Son cümlede Suriyelilerin gitmesi istenilirken bununla ilgili açıklamalar önceki cümlelerde verildiğinden dolayı işlevsel ilişki bulunmaktadır.

c. Referansal ilişki

Mültecilere karşı çıkılma gerekçelerinde kullanılan mültecileri kriminalize etme, ülkedeki huzuru, düzeni bozdukları iddialarını dile getirme güvenlik yönelimli nefret söyleminde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu tweette de ‘ülkenin içine etmek’, ‘cinayet haberleri’ gibi mülteci karşıtlığında kullanılan argümanlarla mültecilerin istenmediğini bildiren ‘çıkın gidin’ kavramları arasında ilişki kurulduğu için referansal ilişki vardır. Medya İzleme Raporu (2018, s.6)’nda haberlerde cinayet, hırsızlık gibi suçların Suriyelilerle ilişkilendirildiği ve ‘potansiyel suçlu’ olarak kodlandıkları belirtilmektedir. Bu tweette ise bunun ötesine geçilerek cinayet haberlerinin her gün duyulduğu iddia edilmektedir. Suriyeliler kullanıcı tarafından ‘suçlu’ olarak kodlanmaktadır. Üstüne üstlük bundan sıkılmadıkları ve ‘yüzsüz’ oldukları da ima edilmektedir.

4. Kelime seçimleri

Ülkeye faydası olmamak, zarar vermek gibi kelime grupları tercih edilebilecekken kaba bir şekilde mahvetmek, berbat etmek anlamında kullanılan ‘içine etmek’⁸⁶ ifadesinin kullanılması Suriyelilerin her şeyi berbat eden bir konumda göstermeye yaramaktadır (http-49). ‘la yetmedi mi’ sorusuyla birlikte kullanılarak ülkeyi berbat ettikleri iddiasının yanında bundan memnun oldukları ya da bunun artık bir sonu gelmesi gerektiği anlamları çıkarılabilir. ‘her gün cinayet haberleri duymaktan biz sıkıldık’ cümlesinde verilmek istenen mesaj ‘Suriyelilerin sürekli cinayet işlediği ve onların insan öldürmekten bıkmadığı ama bizim bu haberleri okumaktan sıkıldığımız’dır. Cinayetlerin sorumluluğu Suriyeli mültecilere yüklenmektedir. ‘Her gün’ ifadesi kullanılarak sıklık anlamı abartılarak verilmiştir. ‘Cinayet haberleri’ Suriyelilerin geneli için ‘katil’ yaftası yapıştırmanın bir yolu olarak kullanılmıştır ve böylece Suriyeliler damgalanmaktadır. Haberlerin çarpıtılarak ve abartılarak Suriyelilere cinayetlerin yüklenmesiyle abartma/yükleme/çarpıtma özellikleri kendini

⁸⁶http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=46770
(Erişim tarihi: 22.11.2018)

göstermektedir. ‘biz sıkıldık’ derken ise biz ile çoğul şahıs eki kullanılmasıyla bu düşüncenin toplum tarafından paylaşıldığı izlenimi verilmektedir. ‘Çıkın gidin çıktığınız yere’ cümlesi okunduğunda geldikleri ülke Suriye olduğu için Suriye’ye geri gitmeleri çağrısı yapıldığı sonucuna varılmaktadır. Çıkmak, gitmek kelimeleri kullanılarak Suriyelilerin gitmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

5. Retorik

a. Görsel/ler

Profil fotoğrafında kendi fotoğrafını tercih eden kullanıcının görsel kullanımı yoğundur. Başka tweetlerinde yüz tweete oranlandığında 56 gibi yüksek oranda görsel kullandığı hesaplanan kullanıcının örneklemdaki tweetinde herhangi bir görsel bulunmamaktadır. Fotoğraflar ve videoların toplam sayısı⁸⁷ 382’dir. Gittiği mekanların swarm uygulamasıyla paylaşıldığı fotoğraflar görsellerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Paylaştığı videolar arasında şarkılar, dizi bölümleri ve kullanıcının çektiği videolar vardır. Bunların dışında ise “Çocukların mülteci olarak yaşamalarına izin vermeyin. #DünyaMültecilerGünü” yazılı bir videoyu⁸⁸ da retweetlemiştir (http-50). Retweetlenen bu videoda ‘Suriyeli çocukları kurtarın’ mesajı paylaşılırken, kullanıcının #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki tweetlerinde ise mülteci karşıtlığı görülmektedir. İki hafta sonra “çıkın gidin çıktığınız yere!” diyerek seslendiği grup ise Suriyeli mültecilerdir. Bu durumda mülteci çocuklarla aileleri arasında anlamsız bir ayrım yapılmaktadır ve mülteciler kovulurken çocuklarının nasıl kurtarılacağı sorusu cevapsız kalmaktadır. Bu yönüyle buradaki çelişki ‘Mülteci karşıtı değilim ama...’ cümlelerinde olduğu gibi tepkileri azaltma stratejisiyle açıklanabilir.

b. İnandırıcı bilgiler

#SuriyelilerEvineDönsün etiketinde paylaştığı tweette kendisinin ve Suriyelilerin burs olarak alabildikleri para miktarları verilmiştir. 400 tl kendisinin 1300 tl ise Suriyelilerin burs aldığını iddia etmektedir. Rakamlarla birlikte verilen örnekle inandırıcı bilgi sunulmaya çalışılmaktadır. Ancak daha önce de açıklandığı gibi her Suriyeli öğrenciye 1300 tl burs verildiği doğru değil, çarpıtılmış bir bilgidir.

⁸⁷18.04.2019 rakamlarıdır.

⁸⁸https://twitter.com/okanArt_/status/877097015888535553 (Erişim tarihi: 18.04.2019)

Analiz 6

A. Makro Yapı İncelemesi

1. Tematik Yapı

Kişi/Hesap Tanımı	Y.B.
Hesap Adresi	@Y.S.
Diğer Bilgiler	Angel Channel& Clairvoyant –Ya Rabbel Alemin
Katılım Tarihi	Nisan 2011

Nisan 2011’de Twitter’a katılan Y.B. adlı kişinin analiz yapılan tarihe kadar⁸⁹ 88,262 tweeti bulunmaktadır. Takip edilen kişi sayısı 474, takipçi sayısı ise 1,424’tür. Beğeni sayısı 57,822 ve liste sayısı ise 79’dur. Takipçi sayısının takip edilenden fazla olması hesabın etkililiğini göstermektedir. Hesabın takipçi oranı 3.00 gibi olumlu ve çok yüksek bir orandır. Gönderilen tweet ve beğeni sayısı da Türkiye’deki Twitter kullanıcılarının ortalamasının çok üstündedir. Bu nedenle gönderilen tweetlerin yayılımı çok yüksek olarak kabul edilmektedir. Kullanıcı daha çok @bahsetme özelliğini, nadiren etiket özelliğini kullanmaktadır. Tweetleri 100 tweetle oranlandığında 6 cevap, 62 bahsetme, 8 etiket, 55 retweet, 36 bağlantı, 17 medya paylaşımı yapıldığı hesaplanmaktadır.

B. Mikro Yapı İncelemesi

1. Şematik Yapı

a. Durum tanımı

@Y.S. hesap adresinden #suriyelileriistemiyoruz etiketinde 1 adet tweet atılmıştır. Abartma/Yükleme/Çarpıtma kategorisinde bulunan 11 Temmuz 2016 tarihli aşağıdaki tweeti incelenmektedir.

Hesap Sahibi	Tweet 1
Y.B.	İrkçi değil akıllıyız, cahillerimiz bize yeter ,kendi vatandaşımızı öldüren köpekleri tekmeleyen aka terör Adayı #Suriyelileriistemiyoruz

⁸⁹22.12.2018 rakamlarıdır. 19.04.2019 tarihinde kontrol amaçlı olarak hesaba erişilmeye çalışıldığında hesabın kullanıcı tarafından artık korumalı hale dönüştürüldüğü görülmüştür. Bu nedenle görseller başta olmak üzere diğer tweetlerine erişim sağlanamamıştır.

Sonuçlar

Hesap 1,424 takipçi sayısına sahip olduğu için tweetin yaklaşık bu kadar kullanıcıya ulaştığı öngörülmektedir ve tweet bir beğeni almıştır.

Ardalan bilgisi

#Suriyelileriistemiyoruz etiketinde gönderdiği tweetle aynı gün (11.06.2016) başka bir tweet daha etiketsiz olarak atılmıştır.

Hesap Sahibi	Tweet 2
Y.B.	Ülkeyi etrafa bölüp batırmak için teröristleri ülkeye sokma taktiklerini yemeyiz,yemeyelim lütfen 👍 Çok yardımsever isek Afrika ya edelim

Bu tweette de Suriyeli mültecilere yardım etmenin teröristleri ülkeye sokmanın bir yolu, taktiği olduğu iddia edilmektedir. Burada sorunlu olan çıkarım Suriyelilere yardım etmenin terörizme destek gibi sunulmasıdır. Amacın da ülkeyi bölmek olduğu belirtilmektedir. Ancak kimin amacının bu olduğuna dair bir bilgi yoktur. Dolayısıyla belli bilgiler verilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılmaktadır. Oluşturulan muğlak ve eksik bilgi bütünü içinde nefret söylemi de yer edinebilmektedir. Teröristlerin ülkeye sokulduğu önermesi kabul edilse dahi ne zaman, nerede, hangi yollarla sokulduğu bilgileri verilmemektedir. Böylece bu suçun failleri olan kim oldukları bilinmeyen ‘onlar’ kötülüklerin kaynağı ve terörist kategorisine indirgenen mültecilerin yordakçısı konumunda gösterilmektedir. T. van Dijk (2003, s. 13-112)’in de belirttiği gibi konuşma anlaşılabilir bir hale getirilerek mülteciler kriminalize edilmektedir. Bu tweette de “ülkeyi etrafa bölmek ve batırmak” ve “teröristleri ülkeye sokmak” suçlamaları muğlak ve karışık bir cümle içinde kullanılmıştır. Ülkelerinden çıkmamaları tavsiyesi de böylece dolaylı yoldan ifade edilmektedir. Çünkü ülkemize gelen mülteciler ‘bölücü’ ve ‘terörist’ olarak kodlanmaktadır ve bu suçlamalara maruz kalmamaları için ülkemize girmemeleri kendileri için daha doğru olarak gösterilmektedir. “Çok yardımsever isek Afrika ya edelim” cümlesiyle muhtemel tepkiler azaltılmaya çalışılmaktadır.

Bağlam bilgisi

“kendi vatandaşlarımızı öldüren köpekleri tekmeleyen”⁹⁰ denilirken Konya’da gerçekleşen bir olaya atıf yapılmaktadır. Bu olay iki kişinin ölümü, üç kişinin

⁹⁰(http-12)

yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. 11 Temmuz 2016 tarihindeki bir haberde ise Reyhanlı patlamasıyla alakalı 6 Suriyelinin tutuklandığı söylenmektedir⁹¹ ([http-51](http://www.hurriyet.com.tr/reghanlida-2-kisinin-oldugu-patlamayla-6-suriyeli-tutuklandi-37307236)).

2. Sentaktik Çözümleme

- a. Bu tweetteki cümleler aktif cümlelerdir.
- b. Üç ayrı cümle virgüllerle birleştirilerek tek bir cümleymiş gibi yazılmıştır. ‘İrkçı değil akıllıyız’ cümlesi basit bir cümledir. ‘cahillerimiz bize yeter’ cümlesi de basit bir cümledir. ‘kendi vatandaşımızı öldüren köpekleri tekmeleyen aka terör Adayı #Suriyelileriistemiyoruz’ cümlesinde –en sıfat fiili kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu cümle girişik birleşik cümledir.

3. Bölgesel Uyum

a. Nedensel ilişki

Suriyelileri istememenin nedeni köpekleri tekmelemeleri ve insanlarımızı öldürmeleri olarak gösterildiği için nedensel ilişki bulunmaktadır.

b. İşlevsel ilişki

Son cümlede Suriyelilerin gitmesi istenilirken bununla ilgili açıklamalar önceki cümlelerde verilmektedir. ‘Akıllı olmak’ ‘cahillerimizin bize yetmesi’ bunların ikisidir. İlk cümlelerde bu açıklamalar yapıldığından dolayı işlevsel ilişki bulunmaktadır.

c. Referansal ilişki

Suriyeli mülteciler terör örgütü adayı olarak gösterilmektedir. Güvenlik yönelimli nefret söyleminde de potansiyel suçlu ya da terörist imaları sıklıkla kullanılmaktadır. İrkçılık da nefret söylemiyle bağlantılı kavramlardan biridir. Bu tweetteki kavramlarla Suriyelileri istememek arasında ilişki kurulduğu için referansal ilişki vardır. Medya İzleme Raporu (2018, s.6)’nda incelenen haberlerde de Suriyeliler terörle özdeşleştirilmişti. Burada da Suriyeliler köpeği tekmeleme olayından genelleme yapılarak potansiyel terörist olarak stereotipleştirilmektedir.

4. Kelime seçimleri

“İrkçı değil akıllıyız, cahillerimiz bize yeter ,kendi vatandaşımızı öldüren köpekleri tekmeleyen aka terör Adayı #Suriyelileriistemiyoruz” “İrkçı değil akıllıyız” cümlesinde ırkçılık ve nefret söylemi T. van Dijk (2003, s. 79-84)’in altını çizdiği

⁹¹<http://www.hurriyet.com.tr/reghanlida-2-kisinin-oldugu-patlamayla-6-suriyeli-tutuklandi-37307236> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

yadsıma cümleleriyle tweete başlanmaktadır. Böylece gelebilecek ırkçı suçlamasına karşı “akıllıyız” ifadesi de eklenerek önlem alınmaktadır. Burda dolaylı olarak verilen mesaj en az akıl vermeye kalkacak kişiler kadar akla sahip olduğu ve verilecek akla ihtiyacın olmadığıdır. ‘cahil’ kelimesi de vatandaşları öldüren ve köpekleri tekmeleyen Suriyeliler için kullanılmaktadır. ‘Akıllı-cahil’ kelimeleriyle bizi yücelten, Suriyelileri alçaltan ikili karşıtlık kurulmuştur. “Cahillerimiz bize yeter” cümlesiyle ima edilen husus toplumda zaten yeterince cahil olduğu, Suriyelilerin de bu cahillere eklendiğidir. ‘terör Adayı’ kelime grubuyla birlikte ‘aka’ kelimesinin bağlama uygun bir anlamıyla karşılaşılmamıştır. ‘terör Adayı’ kelime grubu kullanılarak Suriyeli mültecilere Suriye’de ya da Türkiye’de yaşanan terör olaylarının suçu yüklenmektedir. Mülteciler için güvenlik yönelimli nefret söyleminde sıklıkla kullanılan potansiyel terörist damgası bu ifadede karşılığını bulmaktadır.

5. Retorik

a. Görsel/ler

Kullanıcı profil fotoğrafında kendi fotoğrafını tercih etmektedir. Başka tweetlerinde 3397 fotoğraf ve video kullandığı görülen kullanıcının bu tweetinde herhangi bir görsel bulunmamaktadır.

b. İnandırıcı bilgiler

Vatandaşların öldürülmesi ve köpeklerin tekmelenmesi örnekleri verilerek Suriyelilerin terör adayı olduğuna dair inandırıcı bilgi verilmeye çalışılmaktadır. Herhangi bir rakamla ya da farklı bir bilgiyle inandırıcı bilgi kullanımı ise yoktur.

Analizlerin Genel Değerlendirilmesi

Twitter’da Suriyeli Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi bu tezde Abartma/Yükleme/Çarpıtma(140), Küfür/Hakaret/Aşağılama(133), Dolaylı/Gizli/Diğer (45), Düşmanlık/Savaş Söylemi(33), Simgeleştirme(15) kategorileri üzerinden yapılan altı analiz ile incelenmiştir. En fazla tweeti içeren Abartma/Yükleme/Çarpıtmadan 2 diğer kategorilerden ise 1’er hesap incelenmiştir Yapılan bu analizlerde “Suriyeliler- ve Biz” ikili karşıtlığının kurulduğu görülmektedir. Bu karşıtlıkta en çok vurgulanan nitelikler tabloda paylaşılmaktadır.

Tablo 3.6. Nefret söyleminde kurulan Suriyeliler-Biz ikili karşıtlıkları

SURİYELİLER	BİZ
• Ötekileştirilen dış grup • Ekonomik, sembolik tehdit • Tehlikeli yabancılar • Potansiyel tehlikeli gruplar • Hedef gösterilen • Günah keçisi • Hain, suçlu, cahil, korkak	• Yüceltilen iç grup • Güvensizlik hissi hakimdir • Mağdur yerli halk • Tehdit altında • Ötekine karşı birlik sağlanır • Masum kahramanlar • Vatansever, Cesur, Akıllı

Seçilen hesap ve tweetlerin analizinde söylemin ‘Suriyeliler-biz’ ikili karşıtlıkları üzerine kurulu olduğu ve ‘Suriyeliler’in ötekileştirilen dış grup, ‘biz’in ise yüceltilen iç grup olarak sınıflandırıldığı açıktır. Kullanıcıların biz için uygun gördüğü kelime grupları ‘vatansever, akıllı, terbiyeli, merhametli Türk milleti’ gibi sadece olumlu özellikleri kapsar. Tam aksine Suriyeli mülteciler iç grubun huzurunu, düzenini bozan, Semerci, Erdoğan ve Önal (2017)’in ifadesiyle ‘ekonomik, sembolik tehdit’ olarak gösterilmektedir. Bu güvensizlik ve tehdit edilme hissi Suriyelilerin Ünal (2014, s.78)’in tabiriyle ‘tehlikeli yabancılar, potansiyel tehlikeli gruplar’ olarak tanımlanmalarına neden olmaktadır. Suriyeliler ‘ekonomik problemlerin, cinayetlerin ve şehitlerin sorumluları, istilacı ve ülkeyi bölen terör örgütü adayı’ olarak damgalanmaktadır. Böylece Suriyeli kimliği tüm olumsuzlukların yüklenebileceği gerçek-dışı bir kimliğe dönüşmektedir. Sapma olarak değerlendirilen münferit olaylar “Katil, köpek tekmeleyen, şerefsiz, namussuz, ukala, cahil, korkak” gibi küfür, hakaret ve aşağılamalar eşliğinde kolaylıkla tüm Suriyeliler için genellenebilmektedir. Suriyelilerin nüfusu, görünürlükleri abartılmakta, aldıkları yardımlar, suç oranları çarpıtılmakta, terör olayları, suçlar, işsizlik gibi olumsuzluklar Suriyelilere yüklenmektedir. Böylece Petkovic (2010)’in de vurguladığı gibi biz kimliği ‘tarafsız ve masum kahramanlar’ gösterilebilmektedir.

T. Dijk (2003)’e göre de dış grup yerine iç grup mağdur olarak sunulmaktadır ve “Onlar mı mülteci, ben mi?” ya da “Suriyelilere kölelik etmem” gibi sözler iç grup mağduriyeti için kullanılmaktadır. Ayrıca Schnapper (2005)’in bahsettiği günah keçisi

teorisine uygun olarak ekonomik, güvenlik, kültürel yoksunlukların Suriyeli mültecilere yönelik saldırganlığa dönüştüğü ve sorumluluğun Suriyeli mülteciler olarak yansıtıldığı bir süreç yaşanmaktadır. Teröristler, suçlular olarak damgalanan Suriyeliler düşman olarak kodlanmaktadır. “55000 Türk kızı tecavüze uğramış” gibi uydurma haberlerle Suriyelilere yönelik kriminal bir dil, ülkemizi istila ettikleri, her köşeyi ele geçirdikleri iddiasıyla da savaş söylemi kullanılmaktadır. ‘Suriyelilerin kellesinin gitmesi, linçin desteklenmesi, ekmek fırınlarında yakılma tehdidi’ bile normalleştirilerek sunulmaktadır. Bu bakış açısı aynı zamanda Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ve suçunu da desteklemektedir ve meşrulaştırmaktadır.

#Suriyelileriistemiyoruz etiketinde nefret söyleminin arttığı dönemlerle nefret suçlarını da içeren ‘Suriyelileri İstemiyoruz’ eylemleri aynı dönemlere rastlamaktadır. Bu doğrultuda Suriyelilerin çalışmalarından duyulan rahatsızlıkla işyerlerine yapılan saldırıların, Suriyelilere saldırmayı teşvik eden tweetlerle linç girişimlerinin birbirlerini karşılıklı olarak besledikleri de değerlendirilmektedir.

3.5. Sonuç

Twitter’da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söyleminin analiz edilebilmesi için T. van Dijk’in eleştirel söylem analizi tercih edilmektedir. Bunun iki temel sebebi bu söylem analizinin ırkçılık ya da mülteci karşıtlığı gibi konularda ve farklı medya türlerinde kullanılmaya uygun olmasıdır. #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde 2014-2018 yılları tweet sayılarının Temmuz-Ağustos aylarında yoğunlaştığı görüldüğü için bu aylardaki tweetler nefret söylemi, olumsuz, tarafsız/belirsiz, olumlu, diğer kategorilerine ayrılarak kodlanmıştır. Nefret söylemi içeren tweetler ise düşmanlık/savaş söylemi, küfür/hakaret/aşağılama, dolaylı/gizli/diğer, simgeleştirme ve abartma/yükleme/çarpıtma kategorilerine bölünmüştür.

Her bir kategori için uygulanan analiz sonucunda bu tweetlerin nefret söylemi özelliklerini yansıttığı sonucuna varılmaktadır. Rakamların abartıldığı ya da çarpıtıldığı, sorunların Suriyelilere yüklendiği ve Suriyelilerin sorunların kaynağı olarak simgeleştirildiği örneklerle sıklıkla rastlanmaktadır. Analizi yapılan tweetlerde dilbilgisi, yazım ve noktalama işaretlerinin kullanımındaki yanlışlıklar göze çarpmaktadır. Daha çok küfür/hakaret/aşağılama içeren kelimelerin seçildiği bu tweetlerde düşmanlık/savaş söylemi içeren kelimelere de rastlanabilmektedir. Mizahın, hicvin kullanılarak nefret söyleminin gizlendiği ya da ırkçılık ve mülteci karşıtlığının inkâr edilirken

gerçekleştirilen dolaylı, gizli ve diğer nefret söylemleri de ilk okunuşta masum görünen bir nefret söylemi türü olarak dikkat çekmektedir. Bu türde kullanılan stratejilerden biri gerçek mağdurlar dış grupken, iç grubun kurbanlaştırılması yoluyla gerçeğin ters yüz edilmesidir. Diğer bir yöntem ise yadsıma ifadeleri kullanarak kendi itibarını korumaya aldıktan sonra mültecilerin olumsuz olarak sunulmasıdır. Mültecilerle ilgili olumlu özellikleri kabul etme de, mülteci karşıtlığını reddetme de ‘sözde’dir. Münferit olayları genelleştirme, rakamlar kullanılarak tarafsız ya da ikna edici görünme de diğer temel stratejilerdendir (T. Dijk, 2003, s. 79-84).

Uygulanan altı analizde de tweetlerin birden fazla kategoriyle ilgili olabildiği ve Suriyelilerin özellikle ekonomik ve güvenlik yönelimli nefret söylemine maruz kaldığı görülmektedir. Ülkedeki diğer problemler için de ‘günah keçisi’ olarak Suriyeli mülteciler seçilmiştir. Dolayısıyla konu Suriyelilerle ilgili olsun ya da olmasın Suriyeliler hedef gösterilerek iç grupta ‘safların sıkılaştırılması’ sağlanmaktadır. Özellikle nefret eylemlerinin ardından gönderilen tweetler gündemdeki tartışmalardan büyük oranda etkilenmektedir ve bağlamla yakından alakalıdır. Dolayısıyla Suriyeli mültecilere yönelik tutumda siyasi tartışmalar ve tutumların rolü yadsınamaz. Bu gerçeğin en önemli kanıtlarından biri (nefret içerikli) en çok tweet gönderilen ayın Suriyelilere vatandaşlık ve TOKİ evi verilmesinin tartışıldığı ay olan Temmuz 2016 olmasıdır.

“Suriyelileri istemiyoruz” eylemleri ya da Suriyeli mültecilere saldırıların olduğu gün ve ertesinde tweet sayılarındaki artışın yanı sıra yorumlar da keskinleşmektedir. Suriyeli mültecilerin hedef gösterildiği tweetlerin sonucunda mı nefret eylemlerinin yapıldığı yoksa nefret eylemlerinin mi bu tür tweetlere neden olduğuna dair kesin bir kanaate varılması mümkün değildir. Ancak nefret söylemi ile nefret suçunun birbirini beslediği ve bir tür kısır döngü oluşturduğu düşünüldüğünde karşılıklı bir ilişkiye sahip oldukları sonucuna ulaşılabilir.

Üzerinden yıllar geçmiş olsa da nefret söylemi içeren bu içeriklere hala erişilebilmektedir. Twitter’ın nefret politikasının nefret söylemi içeriklerini engelleyemediği, bunun da nefret söyleminin dolaşımına devam ederek yeniden üretilmesinin önünü açtığı görülmektedir. Böylece Twitter’ın nefret söyleminin üretilmesi, dolaşıma sokulması ve yeniden üretilmesi için uygun bir mecra olduğu önermesi desteklenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde yeni medya, Twitter ve nefret söylemiyle ilgili literatürün genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu bilgiler ışığında yapılan analiz ve sonuçları tartışılmaktadır.

Söylem; ikili karşıtlıklar gibi dışlama usülleriyle üretilen, böylece zihnimizle karşılıklı olarak birbirini dönüştürebilen, toplumun tüm iktidar ilişkilerinde kendini hissettiren devinim içindeki bir kavramdır. İkili karşıtlıklar bir tarafın yüceltilirken, diğer tarafın kötülenmesini gerektiren eşitsizlikler üzerine kuruludur. ‘İyi-kötü’ gibi karşıtlıklar üzerine kurulmuş iktidar bu eşitsizlikleri söylem üzerinden süreklilik algısı oluşturarak devam ettirmektedir. Ayrıca söylem kendini kabul ettirmek için bilgiyi de kullanır. Çünkü bilgi de bir güçtür. Bilim söylemin iktidarı için kullanışlı bir araç olabilmektedir. Söylemin çerçevesi dışına çıkmayan bilgiler bilim adıyla sunulduğunda yadsınamaz bir gerçeklik izlenimine kavuşur. Kendini kabul ettiren söylem bu şekilde kendisinin doğal ve normal olduğu izlenimini vermektedir. Böylece eleştiriler azaltılmakta ve eşitsizlikler üzerine kurulan düzenin devamı sağlanmaktadır. Bu düzende gücü elinde bulunduranların azınlıklar üzerindeki iktidarı mevcuttur ve ellerindeki gücü kaybetmek istememektedirler. Kendi gelecekleri için tehdit olarak gördükleri unsurlar üzerinde söylem üzerinden baskı kurmaktadır.

Nefret söylemi ise çoğunluğun azınlık üzerindeki bu baskısını nefretle ifade etmesidir. Çoğunluktan farklı olan anormal olarak kodlanır. Anormal olarak kodlanan gruplar yaftalanır. Bu yafta (stigma) hedefteki grubun hastalıklı ve uzak durulması gereken insandışı bir topluluk olarak gösterilmesine yarar. Yaftalanan gruptaki bireyler toplumdan dışlanmaya başlar. Artık iç grup olan ‘biz’den farklı olan ‘ötekiler’ olarak görülürler. Ötekileştirme süreci içinde grubun farklılıkları nefret için bir sebep olarak sunulur. Yani ötekiler sadece farklı ve anormal değil, aynı zamanda ‘nefret edilesi varlıklar’ olarak stereotipleştirilir. Stereotipleştirilen gruplar bireyler olarak değil, olumsuz bir bütün olarak görülmeye başlar. Örneğin, ‘hain Suriyeliler’ ifadesi Suriyeli mültecilerin düşmanlaştırılması ve şeytanlaştırılması için kullanılan damgalardan biridir. Nefretin bu şekilde ifadeye dönüşmesine nefret söylemi denilmektedir. Nefret söylemi çoğu zaman homofobik ve zenofobik bir dille kullanılır. Bunun nedeni heteroseksüelliğin ve kendi grubunun dışında kalanların ‘biz’ kimliğinin kurulması için

kullanılan olağan ‘ötekiler’ olmasıdır. Olumsuzlukların ötekiye yüklenerek ötekilerin dışlandığı, kendi grubunun yüceltildiği bu ikili karşıtlıklar nefret söyleminin dayandığı temel unsurlardır. Nefret söylemi ırkçılık, yabancı düşmanlığı, dini bağnazlık ve cinsiyetçilik gibi üstünlük kurmayı ya da devam ettirmeyi sağlayan kanallardan beslenir. Irkçılık ve etnik temelli nefret söylemi milletlerin ve etnik grupların kurulması ve devam ettirilmesi sürecinde diğer etnik grupları dışlamanın yansımalarından biridir. Tahteravalli sistemindeki gibi diğer etnik gruplar ne kadar kötülenirse, kendi etnik grubunun o kadar yüceltilebileceği anlayışı hakimdir. Petkovic (2010, s. 169) bunun çoğu zaman biz kimliğininin “nötr, masum başkahramanlar” olarak kurulmasıyla da yapıldığını belirtir. Geleneksel ya da yeni ırkçılıkta da ‘üstünlük’, diğerlerinin ‘alçak’ olmasına bağlanmıştır. Benzer bir düşünce yabancı ve göçmenlere karşı nefret söyleminde de görülmektedir. Yabancı ve göçmenler iç grup düzenini bozan ve kolaylıkla tüm problemlerin faturasının kesilebileceği, Schnapper (2005)’ın bahsettiği da ‘günah keçisi’ kavramıyla açıkladığı ötekilerdir. Yabancı ve göçmenlere yöneltilen nefret ırkçı, etnik milliyetçi nitelikte olabileceği gibi, cinsiyetçi ya da din veya mezhep temelli nefret söylemini de içerebilir. Nitekim yabancı ve göçmenlerin yereldeki dini anlayışı tahrip ettiği savunulmaktadır. Suriyelilerin örneğin Müslüman olamayacağını söyleyen tweetler de vardır. Diğer bir nefret söylemi türü de cinsel kimlik temellidir. Özellikle Suriyeli kadınların Türk erkeklerinin ahlakını bozduğunu ve onları baştan çıkardığı iddia edilmektedir. Böylece Suriyeli kadınlar ‘cinsiyetçi ırkçılığa’ maruz kalmaktadır.

Nefret söylemi hedefindeki azınlık grubu Matsuda (1989)’ın ifadesiyle “kelimenin şiddetiyle” incitici ve yaralayıcı olmasının yanında aynı zamanda tehlikelidir. Bunun en temel nedeni nefret söyleminin önyargı suçu olarak da adlandırılan nefret suçuna uygun bir zemin hazırlamasıdır. Nefret suçunun nefret söyleminden ayırt edici en önemli özelliği mağdurun bir aidiyetinden dolayı suçun işlenmiş olmasıdır. A. İnceoğlu (2012) suçun nefret suçu olarak kabul edilebilmesi için önyargıyla işlenmiş olduğunun kanıtlanması gerektiğini vurgular. Nefret söyleminde ise suç bir şart değil, olasılıktır. Diğer bir ifadeyle her nefret söyleminin suç olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Ancak bu nefret söyleminin masum bir söylem olduğu anlamına gelmez. Nefret söylemi toplulukları birbirine düşürür ve düşmanlık tohumları ekerek çatışma riskini artırır. Bu söylem türü toplumsal barışın önündeki önemli engellerin başında yer almaktadır. Suriyeli mültecilerin ülkemizde bulundukları süre boyunca onlarla beraber barış içinde

yaşanabilmesi için nefret söyleminin yanında nefret suçunun da engellenmesi elzemdir. Çünkü kimlikleri dolayısıyla birbirlerine sözlü ya da fiili olarak saldıran grupların olduğu bir toplumda huzura ulaşılabilmesi mümkün değildir.

Son yıllardaki göçlerle ülkemizde nüfusu dört milyona yaklaşan Suriyeli mülteciler nefret söyleminin yeni ve olağan hedefi konumundadır. İlk başlarda Suriyelilerin Türkiye’de kalmaları geçici bir durum olduğu düşünülerek ileriye dönük planlama yapılmadığı gibi Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ve nefret suçları da gerektiği kadar önemslenmemiştir. Ancak daha önce göç eden başka gruplar gibi Suriyelilerin de en azından bir kısmının ülkemizde kalıcı oldukları açıktır. Savaşın düşük yoğunlukta da olsa devam etmesi Suriyelilerin geri dönme ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle öncelikle Suriyeli mültecilerin en azından mevcut durumda Türkiye’nin bir parçası ve gerçeği olduğu kabul edilmelidir. Fırsatları ve riskleri bir arada barındıran bu durumda durum tespiti yapılarak fırsatlar en iyi şekilde kullanılırken, riskler de en aza indirilmelidir. “Toplumsal kabulün sürdürülebilir olması, nefret ve düşmanlığa dönüşmemesi için toplumun hassasiyetlerini dikkate alan, Suriyelilerin beklentilerini ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran kamu politikalarına, ... çözümlerin üretilmesine ihtiyaç vardır (Bostancı, 2017, s. 219)”. Yaşanan toplumsal olaylar nefret söyleminin nefret suçuna dönüşme ihtimalinin yerini koruduğunu göstermektedir. Bu toplumsal gerilimin Suriyeli mültecilere sözlü ve fiili saldırıya neden olması daha büyük olayların tetikleyicisi olabilir. Zaten zor şartlar altında yaşayan bu insanların sorunlarını çözmek bir yana daha da zorlaştırabilecek olan nefret söyleminin engellenmesi bu nedenlerle yerinde bir müdahale olarak görülmelidir.

Medya; nefret söylemi için uygun bir mecradır ve ayrımcı, ötekileştirici dil burada kendine kolaylıkla yer bulmaktadır. Medyadaki nefret söylemi toplum içindeki eşitsizliklerin yeniden üretilmesine de katkı sağlamaktadır. Nefret suçları ile ilgili yapılan haberlerde mağdurun değil, failin bakış açısının ortaya konulması bu katkıların başında gelir. Örneğin medyada haberleştirilen ‘Suriyelileri İstemiyoruz’ eylemlerinde ya da onlara yönelik diğer saldırılarda Suriyeliler dışında yerel halka ya da yöneticilere sunulan konuşma hakkının mağdurlara verilmediği görülmektedir. Böylece mağdur mağduriyetine rağmen Noelle-Neumann (1974)’ın suskunluk sarmalı teorisindeki gibi gittikçe sesini duyurmakta zorlanmaktadır. Sosyal medyadaki nefret söyleminde de benzer bir süreç gerçekleşmektedir. Binark’ın (2010) vurgusuyla, hipermetinsellik, etkileşimsellik, yayılım gibi özellikleri içinde barındırması sosyal medyadaki nefret

söyleminin geleneksel medyadakine göre daha kolay ve hızlı olarak üretildiği ve daha geniş bir etki alanına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca yeniden üretilen bu nefret söylemi sıradanlaşarak normal kabul edilmeye başlanmaktadır. Multimedya biçemselliğiyle birlikte nefret, metinlerin dışında görseller ve videolar gibi farklı formatlarla da desteklenmektedir. Dijital ortamda paylaşılan bu içeriklerin sanal olduğu dolayısıyla ırk ayrımcılığı ve ayrımcılıkla karşılaştırıldığında Timofeeva (2002)'ın ifadesiyle “sözel fiillerin içinde en az zararlı kategori” olduğu görüşü de bulunmaktadır. Ancak hedefindeki grubu yaralayan, inciten, korkutan ve tehdit altında tutan nefret söyleminin özellikle nefret suçuna dönüştüğünde sanal değil, gerçek, tehlikeli ve zararlı olduğu görülebilir.

En meşhur mikroblog sitelerinden biri olan Twitter'da nefret söylemi yeni medyadaki nefret söyleminin özelliklerini yansıtmaktadır. 280 karakterlik nefretin bir nefret etiketinde URL ile retweetlenmesinin hipermetinselliğin de katkısıyla ulaşabileceği kullanıcı sayısı tespit edilemeyecek kadar fazlalaşabilir. Bireysel olarak nefret saçan hesapların yanı sıra, bot hesaplardan ve trol hesaplardan da nefret söylemi içeren paylaşımlar sistematik olarak yapılabilmektedir. Asparagas haberleri, kışkırtıcı içerikleri kullanan siyasal troller olayları manipüle ederek nefretin üretilmesi ve yayılmasında kritik bir rol oynayabilmektedir. Zenofobi ve mülteci karşıtlığında da bu tür yanlış bilgiler sıklıkla kullanılmaktadır. Suriyelilerin kriminalize olduğu, suç makinesi gibi ülkede dolaştıkları algısı birçok paylaşımda kendini göstermektedir. Suriyelilerin ekonomik krizin sorumluları oldukları da tweetlerin arkasındaki başlıca zihinsel temsillerden bir diğeridir. Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi bu ve benzeri düşünce kalıpları üzerinden Twitter'da gündem olan etiketlerde yer alacak kadar yoğun olarak kullanılmaktadır

Bu tezde Twitter'da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi incelenmiştir. Twitter'da ‘Suriyeliler’, ‘Suriyeli mülteciler’ gibi anahtar kelimelerle yapılan aramada ‘#Suriyelilerdefolsun’, ‘#Suriyelileriistemiyoruz’ gibi etiketlerin kullanıldığı görülmüştür. 2014 yılında başlayan eylemlerle aynı adı taşıyan ve sıklıkla gündem olan ‘#Suriyelileriistemiyoruz’ etiketi araştırma için tercih edilmiştir. Etiketdeki verilerin toplanması için bulunan belgelerin gözlemi olarak da ifade edilebilen katılımsız gözlem kullanılmıştır. Verilerin kodlanması için de içerik analizinde kullanılan kategorisel analiz uygulanmıştır. Buna göre elde edilen veriler kodlama cetveli yardımıyla kategorilere ayrılarak analize hazır hale getirilmiş ve iki aşamalı bir kategorilendirme

yapılmıştır. İlkinde nefret söylemi içeren, olumsuz tutuma sahip, olumlu tutuma sahip, ilgisiz/diğer ve tarafsız/belirsiz tweetler belirlenmiştir. Daha sonra nefret söylemi içeren tweetler de kendi içinde düşmanlık/savaş söylemi, küfür/hakaret/aşağılama, dolaylı/gizli/diğer, simgeleştirme ve abartma/yükleme/çarpıtma kategorilerine ayrılmıştır. Kodlamalar ve analizle ilgili bilgiler Tablo 4.1. de tablolaştırılarak gösterilmektedir.

Tablo 4.1. İki aşamalı kodlama ve analiz kategorileri

Kullanılan programlar	Quirkos veri analiz programı foller.me web sitesi
Birinci kodlama	366'sında nefret söylemi, 438'sinde olumsuz tutum, 21'inde tarafsız/belirsiz, 143'ünde olumlu tutum, 8'inde de ilgisiz/belirsiz tweetlere rastlanmıştır.
İkinci kodlama	Abartma/Yüklem/Çarpıtma 140 tweet ile en çok karşılaşılan nefret söylemidir. Küfür/Hakaret/Aşağılama 133 tweetle diğer yoğun kategoriye oluşturmaktadır. Üçüncü kategori 45 tweetle Dolaylı/Gizli/Diğerleridir. 33 tweetli Düşmanlık/Savaş Söylemi'ni 15 tweetle Simgeleştirme takip etmektedir.
Şablon	Bayraktutan vd. (2013) tarafından uyarlanan Twitter söylem çözümleme şablonu
Yapılan Analiz Sayısı	2 Abartma/Yüklem/Çarpıtma Analizi, 1 Küfür/Hakaret/Aşağılama Analiz, 1 Dolaylı/Gizli/Diğerleri, 1 Düşmanlık/Savaş Söylemi, 1 Simgeleştirme

Haziran 2014'te gönderilen tweetlerle açılan #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde Kasım 2018 tarihine kadar 1383 tweet⁹² gönderilmiştir ve bu tweetler ekran alıntısı alınarak kaydedilmiştir. Aylık tweet sayılarıyla yapılan istatistikte en yoğun tweet gönderilen ayların çoğunlukla Temmuz-Ağustos dönemi olduğu tespit edilmiş ve bu

⁹² Bir etikette görülen 1383 tweet ya da seçilen aylardaki 976 tweet süreyle oranlandığında yüksek bir sayıyı göstermemektedir. Ancak Sözen (1999)'in de belirttiği üzere söylem analizinin başarısı örneklemin büyüklüğüyle orantılı değildir. İkinci bir husus ise incelenen tweetlerde görülen nefret söyleminin bir 'buzdağının görünen kısmında' olduğu gibi gerçeklerin ancak bir kısmını gösterebilmesidir. Suriyelilerle ilgili etiketlerin yükselişi siyasi ve toplumsal olaylarla doğru orantılıdır. Olaylar ve tartışmalara paralel olarak dijital fanatizmin ve politik polarizasyonun uç noktalarının da görüldüğü Suriyeli mültecilere karşı olumlu ya da olumsuz tutuma sahip etiketler gündeme gelmektedir. Suriyelilerle ilgili farklı etiketlerin gündeme girmesinin yanı sıra, başka etiketlerde de ya da etiketsiz olarak da birçok içerik paylaşılmaktadır. Özellikle bu tweetlerde güncel olayların etkisinin dışında da Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumlar ve nefret söylemi önemli yer tutabilmektedir. Gündelik hayat ırkçılığı, önyargı ve nefretin yansıması olabilen bu içerikler farklı çalışmaların konusu olabilecek önemli başka bir alanı oluşturmaktadır.

sebeple 2014-2018 yılları arasında Temmuz-Ağustos aylarındaki tweetlerle çalışma sınırlandırılmıştır. On aylık bu süreçte gönderilen 976 tweet *Quirkos* programına aktararak kategorilendirme işlemine başlanmıştır. Twitter’da #Suriyelileriistemiyoruz etiketi incelendiğinde örneklem içindeki bu tweetlerin %18’i olumlu, tarafsız/belirsiz, ilgisiz/diğer kategorilerinde, %82’sinin ise Suriyeli mülteci karşıtlığında yoğunlaştığı görülmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik %15 oranında olumlu tweetlerin yanında az da olsa tarafsız/belirsiz tweetlere de rastlanmaktadır. Mülteci karşıtlığını içeren tweetler %45 oranında olumsuz, %37 oranında nefret söylemi içeren tweetlerden oluşmaktadır. Olumsuz tweetlerde etikete paralel olarak Suriyelilerin gitmesi gerektiği savunulmaktadır. Nefret söylemi içeren tweetlerde ise Suriyeli mültecilere yönelik stereotipler, önyargılar, çarpıtmalar, genellemelerle birlikte nefret söylemi bulunmaktadır.

Nefret söylemi içeren 366 tweet bir kez daha kodlanmıştır. Bu tweetlerin %38’inde abartma/yükleme/çarpıtma, %36’sında küfür/hakaret/aşağılama, %12’sinde düşmanlık/savaş söylemi, %9’unda dolaylı/gizli ve diğer, yaklaşık %5’inde ise simgeleştirme içeren nefret söylemi türleri görülmektedir. Tweetlerin ortak özelliği ‘biz’ ve ‘Suriyeliler’ arasında ikili karşıtlık kurularak Suriyelilerin ötekileştirilmesidir. Nefret söylemi kategorilerinin kodlaması bittikten sonra T. van Dijk’in söylem çözümleme şablonundan Bayraktutan vd. (2013) tarafından uyarlanan Twitter söylem çözümleme şablonu uygulanmıştır. Bu şablonda kullanıcıların hesapları makro yapı, hesaptan gönderilen tweetler ise mikro yapı üzerinden incelenmektedir. Ayrıca şematik yapı mikro yapı başlığına alınmıştır. Gönderilen tweetler sentaktik çözümleme, sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik üzerinden analiz edilmektedir (Bayraktutan vd., 2013, s. 183-487). Abartma/yükleme/çarpıtma içeren tweetlerde ekonomi ve güvenlik başta olmak üzere ülkedeki birçok problemin kaynağı olarak Suriyeliler işaret edilmektedir. Her köşede bir Suriyelinin bedavaya yaşadığı, ülkemizde terör estirdikleri ve sonumuzu getirdikleri iddia edilmektedir. Ekonomik temelli nefret söylemi bu kategoride sıklıkla kullanılmaktadır. Artık yerel halkın kendini mülteci ya da turist gibi hissettiği birçok tweette paylaşılan bir husustur. Suriyeliler özellikle küfür/hakaret/aşağılama içeren tweetlerde “katil, hırsız, işgalci, pis Arap, hainler, kültürsüzler” gibi kelimelerle ötekileştirilmektedir. Tercih edilen kelimeler sorunların kaynağını Suriyelilere yüklemek, kültürlerini ya da kendilerini olumsuz olarak simgeleştirmek, onları düşmanlaştırmak, dolaylı yoldan nefretini ifade etmek için

kullanıldığı gibi doğrudan aşağılama ve hakaret için de kullanılabilir. Böylece Suriyeli mülteciler suçlu, hastalıklı, geri kalmış ve iyi davranılmayı hak etmeyen insanlar olarak sunulur hatta insandışılaştırılırlar. Düşmanlık/savaş söylemi içeren tweetlerde insandışı olarak görülen Suriyelilerin düşman kimliğine oturtulduğu güvenlik temelli nefret söylemi ağırlıktadır. Bu tweetlerde sıklıkla Suriyelilerin zamanında Osmanlı'ya ihanet ettiği gibi Suriye'ye ihanet ettiği ve yakında Türkiye'ye de ihanet edeceği korkusu yayılmaktadır. Ülkemizi işgal ettikleri, her yanımızı sardıkları ve kovulmaları gerektiğini savunan tweetlerle bu algı desteklenmektedir. Düşman olarak gösterildikleri için de dövülmeleri, linç edilmeleri hatta öldürülmeleri meşrulaştırılmaktadır. Dolaylı/gizli/diğer kategorisindeki tweetler ise tespit edilmesi en zor tweetlerin başındadır. Mizah içeren bir dille Suriyelilerin çocuk sahibi olmaları ya da dışarda bulunmaları sorunsallaştırılır. Irkçı ya da mülteci karşıtı olduğunun inkâr edildiği cümlelerde “asalak, ukala” bir toplum istenmediği söylenebilmektedir. Simgeleştirme içeren tweetlerde ise dillerini kullanmaları, göz önünde bulunmaları, dolaşmaları hatta var olmaları bile bir tehdit olarak algılandığı görülmektedir. Analizdeki tüm tweetler birlikte değerlendirildiğinde Suriyeli mültecileri incitici, yaralayıcı kelimelerin, yanlış bilgilerle dolu görsellerin tercih edildiği, şiddet olaylarına referans verildiği, tartışmaların olduğu dönemlerde bağlama uygun manipülatif tweetlerin gönderildiği görülmektedir. Kısacası, Suriyeliler işsizliğin sebebi, ekonomiye yük, kimliklerimize, kültürümüze yönelik sembolik tehdit, hayatlarımıza yönelik güvenlik ve asayiş sorunu olarak nitelenmektedir ve tüm bunlar için günah keçisi işlevini görmektedir.

Ekonomik, güvenlik, kültürel yoksunluklar nefret söylemiyle harmanlanıp Suriyelilere saldırıya dönüşmektedir. Linç girişimi ve diğer nefret suçlarının ‘suçu’ nefret söylemiyle tekrar Suriyeli mültecilere yansıtılır. Bu nefret döngüsü Twitter gibi geri dönüşüm merkezlerinde yeniden üretilerek devam ettirilir. Bu döngüyü besleyen diğer kaynak ise sürekli olarak hissedilen tehdit algısıdır. Bobo ve Hutchings (1996)’e göre tehdit algısı basit çıkarılara, klasik önyargılara, tabakalaşmaya ya da grup pozisyonuna da dayalı olabilir. Ekonomik çıkarlar, Suriyelilerle ilgili “pis, dilenci, hain” gibi sıfatlarla kullanılan stereotipler, toplumdaki hiyerarşiyi ve düzeni bozacakları endişesi, etnosentrik ve zenofobik bakış açısı Suriyeli mültecilerin biz kimliğini tehlikeye soktuğu düşüncesini perçinler. Nefret söylemi içeren tüm tweetlerde

görülebilen bu tehdit algısı ise saldırganlığa neden olur ve nefret suçu bu iklimde kendine yer bulur.

Bu çalışmada Twitter'daki nefret söylemi ile nefret suçu arasında sıkı bir ilişki tespit edilmiştir. Twitter'da nefret söyleminin en yüksek seviyeye ulaştığı dönemler 2014, 2016, 2017 Temmuz-Ağustos dönemleridir. Nefret söyleminin arttığı bu dönemlere paralel olarak nefret suçu da artış göstermektedir. Ya da nefret suçunun bir yansıması olarak nefret söylemi daha da görünür olmaktadır. Her iki durumda da nefret söylemi nefret suçunun bir habercisi görünümündedir. Nefret söyleminin nefret suçuna uygun bir zemin hazırlaması ve nefret suçu işlendikten sonra da nefret söylemini yeniden üretici bir rolü bulunmaktadır. 'Suriyelileri İstemiyoruz' eylemleri ile #Suriyelileriistemiyoruz etiketindeki ilişki de bunu göstermektedir. Nefret söylemi hem kendini hem nefret suçunu tekrar üretebilmesi nedeniyle masumluktan uzaktır ve engellenmelidir. Ancak nefret söyleminin engellenirken ifade özgürlüğünün korunması ise önemli bir şarttır. Çünkü ifade özgürlüğü en temel insan haklarından biridir ve haklı bir gerekçesi olmadıktan sonra sınırlandırılmaz. "Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörülükleri amaç dışında uygulanamaz (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 18. madde)". Her ne kadar çerçevesi çizilmiş olsa da ifade özgürlüğü güvenlik vb. gerekçelerle sıkça ihlal edilmektedir. Bu nedenle nefret söylemi engellenirken ifade özgürlüğünün zarar görmemesi birinci öncelik olmalıdır. Yani Twitter'da nefret söylemi engellenirken ifade özgürlüğü de korunabilmelidir.

Tüm olumsuzluklara rağmen geleneksel medyada belli denetim mekanizmaları bulunmaktadır. Oysaki sosyal medya nefret söylemi açısından yeterli denetim mekanizmalarından yoksundur ve sosyal medya sitesi haricinde başvurulabilecek etkili bir merci bulunmamaktadır. RTÜK kanununa internetteki yayın hizmetleriyle ilgili eklenen madde de nefret söylemi ve suçuyla ilgili değildir. Başvurulan Facebook, Twitter gibi popüler sosyal medya sitelerinde nefret söylemi içeriğine yaptığınız itiraz kabul görmezse tek seçenek olarak mahkemeye başvurmak kalmaktadır. Nefret söylemi mağduru olan bir bireyin destek almadan nefret söylemiyle bu şekilde mücadele edebilmesi mümkün görülmemektedir. Ayrıca uzun zaman sonra içeriğin kaldırılması kararı alınsa dahi bu süre boyunca nefret söylemi içeriği hedefine ulaşabilir. Ya da içerik engellendiğinde başka hesaplar üzerinden tekrar içerik paylaşılabilir. Bu nedenle nefret söylemi ile ilgili hızlı ve doğru karar verilecek etkin mekanizmaların

kurulması ve işlerlik kazanması gerekmektedir. Yapılan şikâyetleri değerlendiren personelin nefret söylemi ve ifade özgürlüğüne dair uluslararası anlaşmaları, ilkeleri bilmesi ve uygulaması önemlidir. Şikâyetleri değerlendirecek kurumun ve personelin bu konudaki bilgi yetersizliği ve değer yansız olamaması durumunda ifade özgürlüğü ve nefret söylemiyle ilgili doğru değerlendirmeler yapılamayacaktır. Nefret söylemiyle mücadele ederken ifade özgürlüğünün korunması ancak bilinçli ve eğitilmiş kişilerce gerçekleştirilebilecek bir hedeftir. Her iki konuda da uluslararası standartların bilinmesi ve uygulamaya geçirme kararlılığının bulunması önkoşuldur. Hakimlerin, savcılarının, kolluk kuvvetlerinin, medya mensuplarının, sosyal medya siteleri çalışanlarının hatta kullanıcılarının bilinç düzeyi arttıkça bu ideale daha çok yaklaşılabilecektir. Eleştirel medya okuryazarlığı derslerinin müfredatta daha geniş yer bulması ve hizmet içi eğitimde kullanılması faydalı olacaktır. Çünkü nefret söylemi ancak bireyin otokontrolü ve kontrolüyle azalacaktır.

Twitter’da karşılaşılan nefret söylemi içeriği için sunulan en iyi çözüm ‘Tweeti bildir’ tuşunun kullanılarak Görsel 4.1.’de gösterilen ‘Sorun bildir’ ekranına ulaşılması ve tweetin şikâyet edilmesidir. ‘Sorun bildir’ sayfasında kategoriler çeşitlendirilerek açıklanmaktadır. Cevaplanması istenen soru “Bu Tweet ne açıdan kötü niyetli ve zararlıdır?” sorusudur. Soruya cevap olarak altı adet seçenek verilmektedir. Bu kategorilerden biri nefret söylemiyle ilgili olan açıklamadır. “Korumalı bir kategoriye (ör. ırk, din, cinsiyet, yönelim, engelli olma hali) karşı nefret söylemi içeriyor” cümlesinde nefret söylemi kısa bir tanımıyla açıkça yer almaktadır. “Şiddet uygulama veya fiziksel zarar verme tehdidinde bulunuyor” ve “Hedef gösteren taciz içeriyor” kategorileri de nefret söylemi ve suçuyla ilgili bildirimlerin yapılabileceği diğer iki kategoriye oluşturmaktadır.

Görsel 4.1. Sorun bildir sayfası

03.09.2018 tarihinde nefret söylemi içeren bir tweet deneme amaçlı olarak şikâyet edilmiş ve kısa sürede içeriğin kaldırılıp kaldırılmayacağı izlenmiştir. Bunun sonucunda ilk bir hafta içinde kaldırılmayan içeriğin sonraki haftalarda kaldırıldığı görülmüştür. 29.11.2018 tarihinde 27.11.2018 tarihli başka bir tweet şikâyet edilmiştir. Şikâyetin üzerinde beş ay geçmesine rağmen hala sonuçlandırılmamıştır. Her ne kadar şikâyet üzerine tweetlerin kaldırılabilirdiği ve hesapların askıya alınabildiği Twitter'ın nefret politikasında bildirilse de uygulamadaki yavaşlık nefret söylemine karşı gerekli önlemlerin alınmadığını kanıtlamaktadır. Ayrıca Twitter'daki nefret söylemiyle sadece tek tek şikâyet edilerek mücadele edilmesi mümkün gözükmemektedir. Bunun sebeplerinden birisi yeni medyada nefret söyleminin hızlıca etkileşime girebilmesi, diğeri ise yayılımıdır. Diğer bir deyişle nefret içeriği şikâyet edilip içerik kaldırılana kadar bu içerik etkileşime girerek yayılmaktadır. Nefret söylemi hedefine ulaştıktan ya da nefret suçuna dönüştükten sonra içeriğin kaldırılması en hafif ifadeyle geç kalınmış bir müdahaledir.

Twitter nefret söylemine yönelik bir politikaya sahip olsa da kriterlerdeki bilgilerin özet şeklinde olması ve nefret söylemine yönelik yaptırımlarda hızlı olunmaması bu politikayla alakalı daha ayrıntılı bilgiye erişimi gerektirmektedir. Bu nedenle Twitter yardım bölümüne uygulamayla ilgili birkaç soru yönlendirilmiştir. Sorulan soruların ilki örneklemin bitiş tarihi olan Kasım 2018'e ya da günümüze kadar #Suriyelileriistemiyoruz etiketinde kaç tweetin engellendiği ve kaç profilin askıya alındığıdır. Bu işlemlerin kaç tanesinin nefret söylemi nedeniyle gerçekleştiği sorulmuştur. Bir tweet hakkında şikâyet alındığında bu tweetin nefret söylemi içerdiğini nasıl tespit ettikleri konusu da başka önemli bir sorudur. Nefret söylemi etiketleri için ne yapıldığı, bir etiketin gündemden kaldırılması için gerekli kriterin ne olduğu ve bu özelliğin ne zaman eklendiği de sorulmaktadır. Twitter Destek'e gönderilen mesajlarda temel iletişim dili İngilizce olduğu için İngilizce gönderilen soruları içeren mesaj Görsel 4.2.'de görülmektedir. İletişim dili olarak Türkçe'nin kullanılmadığı bu sistem Twitter'ın nefret politikası açısından diğer önemli bir eksiğini göstermektedir.

Hi there! I am a graduate student working on hate speech in Twitter. I need help with some information to write conclusion of my thesis. I have few questions for you. First one is how many tweets or profiles have you suspended until November of 2018 or now in #Suriyelileriistemiyoruz hashtag? How many of them were because of hate speech? How do you find out that one tweet contains hate speech? What about hate speech hashtags? What is the criterion for removal of a hashtag from trends list and when did the removal feature of hashtags start? I will be glad if you can answer these questions in a while. And I can also add them as a part of my final words. Thanks in advance

Görsel 4.2. Twitter'a gönderilen sorular

Bu mesaja bir cevap gelmediği için kaç profilin askıya alındığı, kaç tweetin kaldırıldığı ve kaçının gerekçesinin nefret söylemi olduğu öğrenilememiştir. Ayrıca #Suriyelileriistemiyoruz gibi nefret söyleminin yoğun olarak kullanıldığı etiketlerle ilgili Twitter'ın ne yaptığı ve yapacağına dair bir bilgi de edinilememiştir. Bu sorulara cevap alınamasa da tweet ya da profilde 'Sorun bildir' özelliğine ek olarak gündemler için de 'Sorun bildir' seçeneğinin uygulamaya konulduğu görülmektedir.

Bu gündem spam

Bu gündem taciz içeriyor veya zararlı

Bu gündem tekrar

Bu gündem düşük kaliteli

Görsel 4.3. Gündem sorun bildir sayfası

Nefret söyleminin yoğunlaştığı etiketlerin şikâyet edilebilme imkânı ortaya çıkması olumlu bir gelişmedir. Eksik olan tarafı 'Bu gündem taciz içeriyor veya zararlı' seçeneğinin altında nefret söylemi ya da nefret suçu gibi seçeneklerin sunulmamış olmasıdır. Ayrıca grupların hedef gösterildiği ve nefret eylemlerinde ölüm ve yaralanmaların gerçekleştiği bir durumda hesabın on ya da on beş gün sonra askıya alınmasının bir anlamı kalmamaktadır. Benzer bir sorun etiketlerin kaldırılması için de geçerlidir.

Twitter'da nefret söylemine maruz kalan Suriyelilerin birçoğunun kendileri hakkında yazılanları anlayabilmesi ve kendilerini savunabilmeleri de mümkün gözükmemektedir. Bu yüzden sadece mahkeme kararları ya da kullanıcıların şikâyetleri yoluyla içerik kaldırılması işlemi yeterli değildir. Geleneksel medyadaki nefret

söyleminin düzenli raporlarla ifşa edildiği sistemin bir benzeri sosyal medyada da uygulanmalıdır. Böylece kendini korumada zorluk yaşayan nefret söylemi mağdurları suskunluk sarmalından kurtularak seslerini daha iyi duyurabileceklerdir. En önemli görev ise sosyal medya sitelerine düşmektedir. Şikâyet edilmesine gerek kalmadan nefret söylemi kullananların tespit edilebileceği bir sistem kurulmalıdır. İçerik analizi yapan programların yardımıyla kurulacak bu sistem nefret söylemini izleyerek personeli uyaracak ve takip edilecekler listesine alacaktır. Tablo 4.2.’de yapılan analizlerin bazı sonuçları ve çözüm önerileri gösterilmektedir.

Tablo 4.2. *Analizin sonuçları ve öneriler*

Analizin sonuçları	Küfür, hakaret ve aşağılamaların eşliğinde “Hain, Pis Arap” gibi tarihsel ve toplumsal stereotiplerle damgalanmayla, Rakamların ve olayların abartılmasıyla ekonomik ve güvenlik problemlerinin günah keçisi ilan edilmeleriyle, İrk ve etnik milliyetçilik temelli önyargı, etnosentrik bakış açısıyla, Ötekileştirici, düşmanlaştırıcı, homofobik, zenofobik ve kriminalize edici bir dille, Siyasi tartışmaların yansıması olarak nefret söylemi içeren tweetlerin artmasıyla, Suriyeli mültecileri hedef gösteren ve nefret suçunu meşrulaştıran ifadelerle karşılaşmıştır.
Öneriler	Eleştirel medya okur-yazarlığı ve hizmet içi eğimin yaygınlaştırılması, Mevzuatın nefret söylemi ve suç tartışmalarının ışığında gözden geçirilmesi ve uygulamaların takip edilmesi, Sosyal medya izleme raporlarının düzenli olarak hazırlanması, Twitter için içerik analiz programları yoluyla nefret söylemi tespit programı sisteminin kurulması, teyit.org, dogrulukpayi.com gibi mültecilere ya da nefret söylemine maruz kalan diğer gruplara yönelik asparagas haberlerin doğrusunun paylaşıldığı, nefret söylemine karşı bilinçlenmeye katkı sunabilecek bir sitenin oluşturulması Valiliklerin koordinasyonu altında mültecilerin kolaylıkla ulaşabileceği ve sorunlara ortak çözüm arayışının adresi olacak ‘Mültecilerle Dayanışma Merkezleri’nin kurulması önerilmektedir.

Yeni medyadaki nefret söylemiyle ilgili diğer bir öneri ise yalan haberlerin, yanlış bilgilerin ortaya çıkarılabileceği bir sistemin geliştirilmesidir. <https://teyit.org>, <https://www.dogrulukpayi.com> gibi sitelerde haberlerin, bilgilerin doğru olup olmadıkları ya da ne ölçüde doğru oldukları araştırılarak sonuçlar paylaşılmaktadır. Bu sitelerin çalışma mantığına uygun şekilde Suriyeli mülteciler ve diğer nefret söylemine maruz kalan gruplarla ilgili bir platform oluşturulup doğru bilgiye erişimin önü açılarak önyargılar ve yönlendirmeler engellenebilir. Burada özellikle mültecilerle ilgili yalan haberlerin ve manipölasyonların tespit edilmesi için ‘Carl Sagan’ın Palavra Tespit Yöntemleri⁹³ kullanılabilir (http-52). Aynı platformda yapılabilecek başka bir faaliyet ise sosyal medyada nefret söylemini tespit eden raporların paylaşıldığı ve mücadele önerilerinin tartışıldığı alanların oluşturulmasıdır. Suriyeli mültecilerle yerel halkın arasında Grannovetter’in (1973) ifade ettiği ‘zayıf bağların gücü’ keşfedilerek sosyal sermaye genişletilmelidir. Heidegger (2004)’in ortak-dünya teorisindeki gibi uzakta da olsa birbirlerini sevebilen, en azından nefret etmeyen bir toplum idealine ulaşılabilmesi ancak nefret söyleminden arındırılmış bir dille mümkün olabilecektir.

Son olarak çalışmanın odağındaki Suriyeli mültecilerin nefret söylemi ve nefret suçuyla başa çıkabilmeleri için devlet eliyle etkili bir mekanizmanın kurulmasının da faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Mevcut durumda nefret söylemine maruz kalan bir Suriyeli mültecinin ya da başka bir mağdurun hangi kuruma, hangi yolla başvurabileceği ve nasıl bir sonuç alabileceği net değildir. Bu nedenle gerekli mevzuatın sivil toplum kuruluşların desteğiyle bir an önce hazırlanması gerekmektedir. Bu tezde valiliklerin koordinasyonu altında nefret söylemi mağduru olan kesimlerin de temsilci bulundurabildiği, yabancı dillere, kültürlerine hakim sosyolog, psikolog ve hukukçuların bulunduğu ‘Mültecilerle Dayanışma Merkezleri’nin kurulması da önerilmektedir. Bu merkezlerde mültecilerin sosyal medyada ya başka bir mecrada karşılaştıkları sorunları iletebileceği, destek alabilecekleri ve haklarını arayabilecekleri bir ortamın sağlanması önemli bir adım olacaktır. Nefret protestoları, linç girişimleri gibi kriz anlarında kurumlar arasında irtibat kurmak, mağdurların korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak da bu merkezin önemli başka bir işlevi olabilir.

⁹³ <https://yalansavar.org/2016/12/28/carl-saganin-palavra-tespit-yontemleri/> (Erişim tarihi: 20.06.2019)

KAYNAKÇA

- Ackland, R., (2013). *Web Social Science: Concepts, Data and Tools for Social Scientists in the Digital Age*. London: Sage Publication.
- Adler, A., (1996). What's Left: Hate Speech, Pornography, and the Problem for Artistic Expression. *California Law Review*, 84(6), 1499-1572.
- Akcora, C. G., Demirbas, M. (2010). *Twitter: Roots, Influence and Applications Technical Report*. Buffalo, NY: State University of New York at Buffalo.
- Alğan, T. C., Şensever, F. L., (Editörler) (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*. (1. Baskı) İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.
- Alp, H., (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ayrımcı ve Ötekileştirici Söylemin Yerel Medyada Yeniden Üretilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(15), 22-37.
- Anderson, A., (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (2. Baskı) (Çev: İ. Savaşır) İstanbul: Metis Yayınları.
- Ataman, H., (2014). Yazılı Basında Ayrımcı Söylem, Suriyeli Mülteciler. *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil Eylül – Aralık 2014 Raporu* içinde (s. 61-105) İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Avcu, A. (2013). Bir Ötekileştirme Aracı Olarak İbaha: İsmaililik Örneği. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 355-390.
- Avrupa Konseyi (2014). Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele: Avrupa Konseyi Standartları. (Çev: KAOS GL Derneği). Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayıncılık.
- http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/697_1.pdf (Erişim tarihi: 11.12.2018)
- Aygül, E., (2010). Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması. T. Çomu (Haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde (s. 95-140). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aygül, E. (2013). *Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Aytekin İnceoğlu, A., (2012). Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Y. İnceoğlu (Der.) *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde (s. 103-120). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Babacan, M., E. (2016). Toplumsal Derinlik, Sosyal Medya ve Gençlik. *İnsan ve Toplum*, 6(1), 23-45.
- Balibar, E. (2007). Irkçılık ve Milliyetçilik. *İrk, Ulus, Sınıf. Belirsiz Kimlikler* içinde (s. 50-87). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayraklı, E., Hafez, F., (2017). The State of Islamophobia in Europe. E. Bayraklı, F. Hafez (Eds.) *European Islamophobia Report 2016* içinde (s. 5-10) İstanbul: SETA Vakfı Yayınları.
- Bayraktutan, G., Binark, M., Telli Aydemir, A., Çomu, T., Doğu, B., İslamoğlu, G. (2013). *Sosyal Medya Ortamlarının Siyasal İletişim Uygulamaları Açısından İncelenmesi: Türkiye’de 2011 Genel Seçimleri’nde Facebook ve Twitter’ın Siyasal Partiler ve Liderler Tarafından Kullanılması*. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Bayramoğlu, A. (24 Ocak 2012). Nefret... . *Yeni Şafak*
<http://www.yenisafak.com/yazarlar/alibayramoglu/nefret-30757>
(Erişim tarihi: 19.03.2017)
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Binark, M. (2007) Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu. M. Binark (Ed.) *Yeni Medya Çalışmaları* içinde (s.21-44) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. (2009) Yeni Medya Dolayımı İletişim Ortamında Olanakların ve Ol(a)mayanların Farkında olmalı. *Evrensel Kültür*, 216 (Aralık), 60-63.
- Binark, M., (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi. T. Çomu (Haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde (s. 11-53). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, M. (2015) Yeni Medya Çalışmaları Özel Sayısı Hakkında: Neden? *folklor/edebiyat* 21 (83), 9-18.
- Binark, M., Karataş, Ş., Çomu, T., Koca, E. (2015) Türkiye’de Twitter’da Trol Kültürü. *Toplum ve Bilim*, (135), 124-157.

- Bishop, J. (2014). Representations of ‘trolls’ in mass media communication: a review of media-texts and moral panics relating to ‘internet trolling’. *Int. J. Web Based Communities*, 10(1), 7-24.
- Bobo, L. ve Hutchings, V. L. (1996). Perceptions of Racial Group Competition: Extending Blumer’s Theory of Group Position to a Multiracial Social Context. *American Social Review*, 61, 951-972.
- Bora, T. (2016). *Türkiye’nin Linç Rejimi*. (6. Baskı) İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bostancı, M., (2017). *11 Eylül’den Günümüze Ortadoğu Ve Suriye: Suriyeli Sığınmacı Sorunu ve Basına Yansımalar*. (1. Basım) İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Boyle, K., (2010). Nefret Söyleminin Kontrolü: Uluslararası Standartlar Türkiye’den Neler İstiyor. A. Çavdar (Ed.) *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde (s. 63-70) İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Brennan, F. (2009). Legislating against Internet race hate. *Information & Communications Technology Law*, 18(2), 123-153.
- Bruns, A. ve Burgess, J. (2016). Doğal Afetlerde Kriz İletişimi: Queensland Sel Baskınları ve Christchurch Depremleri. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 484-497). (Çev: E. Erbatur). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Büker Alyanak, Z. (2014), Etnografi ve Çevrimiçi Etnografi. M. Binark (Ed.) *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (s. 117-163). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Calhoun, C. (2012). *Milliyetçilik* (3. Baskı) (Çev: B. Sütçüoğlu) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt 2, Kimliğin Gücü*. (2. Baskı) (Çev: E. Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt 1, Ağ Toplumunun Yükselişi*. (2. Baskı) (Çev: E. Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M., (2012). Ağ Toplumunda İletişim, İktidar ve Karşı-İktidar. *Yeni Medya Üzerine: Kavramlar, Yaklaşımlar, Uygulamalar* içinde (s. 13-45). (Çev: T. Sepetçi) Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

- Childress Clayton, C., (2012). All Media Are Social. *Contexts*, 11(1), 55-57.
- Conversi, D., (2004). *Ethnonationalism in the Contemporary World: Walker Connor & the Study of Nationalism*. D. Conversi (Ed.), London, New York: Routledge.
- Çakır, M. (2014). Yeni Medyaya İlişkin Eleştirel Yaklaşımları ve Tespitleri ile Christian Fuchs. M. Çakır (Ed.), *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar* içinde (s. 81-130). İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları.
- Çelik H. ve Ekşi H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çınar, M. (14 Ekim 2012). Medyanın Savaşseverliği. *Radikal İki*
<http://www.radikal.com.tr/radikal2/medyanin-savasseverligi-1103925/>
(Erişim tarihi:16.02.2018)
- Çınar, M., (2013). Habercilik ve Nefret Söylemi. M. Çınar (Ed.). *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde (s. 137-152). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Çoban Keneş, H. (2014) Yeni İrkçi Söylemlerin Eklemliliği ve Medyanın İşlevi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69 (2), 407-433.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/35765> (Erişim tarihi: 11.12.2018)
- Çomu, T., (2010). Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi. T. Çomu (Haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde (s. 141-180). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Çomu, T. (2012). *Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi: Youtube Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çomu, T. ve Binark, M. (2013). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi. M. Çınar (Ed.) *Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde (s. 199-218). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Çomu, T. ve Halaiqa, İ. (2014). Web İçeriklerinin Metin Temelli Çözümlemesi. M. Binark (Der.) *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (s. 26-87). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demir Güneş, C. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21 (21), 55-69.
<http://acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423907227.pdf> (Erişim Tarihi: 17.02.2018)

- Dinar, C., Mair, T., Rafael, S., Rathje, J., Schramm, J., (2016) *Hate Speech against Refugees in Social Media: Recommendations for Action*. T. Mair, J. Schramm, J. Baldauf and B. Kollberg (Editors) Berlin: Amadeu Antonio Foundation.
- Dirini, İ., (2010). Okur Yorumlarıyla Yeniden Yeniden Üretilen Nefret Söylemi. T. Çomu (Haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde (s. 55-93). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Doğanay, Ü. ve Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40(1), 143-184.
- Doğu, B., (2010). Sanal Nefret Pratikleri: İnternet’te Nefret Söylemi ve Karşı Örgütlenmeler. T. Çomu (Haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde (s. 223-252). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Donelan, B. (2004). Extremist Groups of the Midwest: A Content Analysis of Internet Websites. *Great Plain Sociologist*, 16 (1), 1-27.
- Durkheim, E. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*. New York: The Free Press.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri. T. Durna (Der.) *Medyadan Söylemler* içinde (s. 47-84). İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Fairclough and Graham, (2003) Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi ile Bağlantısı. B. Çoban (Ed.) *Söylem ve İdeoloji: Mit-Din-İdeoloji* içinde (s. 185-244). (Çev: B. Çoban, Z. Özarslan ve N. Ateş) İstanbul: Su Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev: M. A. Kılıçbay) Ankara: İmge Kitabevi.
- Fuchs, C. (2014). *Social Media: A Critical Introduction*, London: Sage Publications.
- Galloway, A., R., (2011). What is New Media? Ten Years After the Language of New Media. *Criticism*, 53(3), 377-384.
- Gearhart, S., Zhang, W., (2015). “Was It Something I Said?” “No, It Was Something You Posted!” A Study of the Spiral of Silence Theory in Social Media Contexts. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(4), 208-213.

- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Giddens, A., (2006). Race Ethnicity and Migration. *Sociology* içinde (s. 480-529). Malden, MA: Polity Press.
- Goffman, E. (2014). Stigma and Social Identity. T. L. Anderson (Ed.) *Understanding Deviance: Connecting Classical and Contemporary Pieces* içinde (s. 256-265). New York: Routledge.
- Golbeck, J., (2013). *Analyzing Social Media*. Waltham, MA: Elsevier.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gökalp, E. (2007). Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 279-298.
- Göktuna Yaylacı, F. (2017). Eskişehir Yerel Basınında “Mülteciler” ve “Suriyeliler”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20 (1), 1-40.
- Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. (2015). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Ankara: HUGO Yayınları.
- Hall, W. and Tiropanis, T. (2012). Web evolution and Web Science. *Computer Networks*, 56(18), 3859-3865.
- Herek, GM., Gillis, JR., Cogan, JC., (1999). Psychological sequelae of hate-crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6), 945-951.
- Hjarvard, S. (2008). The Mediatization of Society: A Theory of the Media as Agents of Social and Cultural Change. *Nordicom Review*, 29(2), 105-134.
- Hobsbawm, E., Ranger, T., (2006). *Geleniğin İcadı*. (Çev: M. Murat Şahin) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Holschuh J., (2014). #Civilrightscybertorts: Utililizing Torts to Combat Hate Speech in Online Social Media. *University of Cincinnati Law Review*, Spring 2014, 82(3), 953-977.
- Hrant Dink Vakfı. (2018a). *Medyada Nefret ve Ayrımcı Söylem 2017 Raporu*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

- Hrant Dink Vakfı. (2018b). *Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Ocak-Nisan 2018*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Hrdina, M. (2016). Identity, Activism and Hatred: Hate Speech against Migrants on Facebook in the Czech Republic in 2015. *Naše společnost*, 14(1), 38-47.
- Hülür, H. ve Yaşın, C. (2016). İzleyiciden Kullanıcıya Yapı-Özne Sarkacı. H. Hülür ve C. Yaşın (Editörler), *Yeni Medya, Kullanıcının Yükselişi* içinde (s. 7-38) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- İnceoğlu, Y., (2013). Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi. M. Çınar (Ed.) *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde (s. 75-92). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi. (2019). *Medya 18 Aylık İzleme Raporu Ulusal ve Yerel Medyada Mülteci ve Göç Haberleri 01.06.2017-30.11.2018*. Ankara: İGAM.
- İnceoğlu, Y. ve Çomak, N. A., (2009) Teun A. van Dijk. *Metin Çözümlemeleri* içinde(s. 19-79). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, Y. ve Sözeri, C., (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya da terket ya da...”. Y. İnceoğlu (Der.), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde (s. 23-37). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- İşcan, M., Z., (2013). Selefilik Şiilik Değerlendirmeleri Bağlamında Nefret ve Şiddet Söylemi. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 151-172.
- Java, A., Song, X., Finin, T., Tseng, B., (2007). Why We Twitter: Understanding Microblogging Usage and Communities. *Proceedings of the Joint 9th WEBKDD and 1st SNA-KDD Workshop 2007*, College Park, Maryland, Aug. 12, 2007, pp. 56-65.
- Jacobs, J., B., Potter, K., (1998). *Hate Crimes: Criminal Law & Identity Politics*. New York: Oxford University Press.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York and London: New York University Press.
- Kaplan, A. M., and Haenlein, M., (2010), Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

- Kaplan, A. M., and Haenlein, M., (2011), The early bird catches the news. *Business Horizons*, 54(1), 105-113.
- Karan, U. (2010). Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz? A. Çavdar ve A. B. Yıldırım (Editörler), *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde (s. 55-62). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Karan, U., (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Y. İncoğlu (Der.) *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde (s. 81-102). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kardeş, S., Banko, Ç. ve Akman, B. (2017). Sosyal Medyada Suriye’li sığınmacılara yönelik algı: bir sözlük değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2), 185-200.
- Kaymak, A., (2010). Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu. T. Çomu (Haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde (s. 253-284). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Kazaz, T. (15.12.2016). TCK 122 hayal kırıklığı: Nefret suçu kağıt üstünde kaldı. *Agos* <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/17260/tck-122-hayal-kirikligi-nefret-sucu-kagit-ustunde-kaldi> (Erişim tarihi: 16.02.2018)
- Keyman, F., (2013) Sunuş – Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Demokrasi ve Birlikte Yaşama: Türkiye Örneği. M. Çınar (Ed.). *Medya ve Nefret Söylemi* içinde (s. 7-13). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Kıyan, Z., Törenli, N. (2018). Sosyal Medyanın Gazetecilikteki Rolü: Türkiye’deki Haber Kuruluşları Üzerine Bir İnceleme. *Gaziantep University Journal of Sciences*, 17(1), 32-52.
- Kimmel, M. S., (2013). Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik (Çev: M. Bozok) *Fe Dergi* 5(2), 92-107.
- Kolukırmık, S., (2009). Mülteci Ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Polisiği Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Korkmaz, A., (2015). Yeni Toplumsal Hareketler ve Twitter. *İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar, TWITTER* içinde (s. 93-116) Ankara: Heretik Yayınları.
- Kuş, O. (2016). Dijital Nefret Söylemini Anlamak: Suriyeli Mülteci Krizi Örnek Olayı Bağlamında BBC World Service Facebook Sayfasına Gelen Yorumların Metin Madenciliği Tekniği ile Analizi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 51(2), 97-121.

- Kwak, H., Lee, C., Park, H., Moon, S. (2010). What is Twitter, a social network or a news media? *Proceedings of the 19th International World Wide Web(WWW) Conference, 2010, 26-30 Nisan 2010*. Raleigh, NC: North Carolina State University.
- Lamo, M., Calo, R. (2018). Regulating Bot Speech. *UCLA Law Review*, 2019, 1-37.
- Lewis, A., (2007). *Freedom for the Thought That We Hate: A Biography of the First Amendment*. New York: Basic Books.
- Lister, M., J., Dovey, S., Giddens, I., Grant, K., Kelly.(2009) *New Media: A Critical Introduction*. (2nd edition) New York: Routledge.
- Liu, W., Valente, T., Beacom, A., M. (2017). Social Network Theory, *The International Encyclopedia of Media Effects* içinde (s. 1-12). Malden, MA: Wiley Blackwell.
- Marger, M., N., (2012). *Race and Ethnic Relations: American and Global Perspectives*. (9th Edition) Wadsworth: Cengage Learning.
- Marshall, G., (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (2.baskı) (Çev: O. Akınhay, D. Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Matsuda, M., J. (1989). Public Response to Racist Speech: Considering the Victim's Story. *Michigan Law Review*, 87(8), 2320-2381.
- Meeder, B., Tam, J., Kelly, P. G., Cranor, L. F. (2010). RT@IWantPrivacy: Widespread Violations of Privacy Settings in the Twitter Social Network. *Web 2.0 Privacy and Security Workshop, IEEE Symposium on Security and Privacy*'de sunulan makale. Oakland, CA: Carnegie Mellon Üniversitesi.
- Meriç, Ö. (2015). 140 Karakter ile Siyaset Konuşmak: Twitter'da Siyasetçi-Yurttaş Etkileşimi. S. Ersöz Karakulakoğlu ve Ö. Uğurlu (Editörler), *İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar: TWITTER* içinde (s. 33-58). Ankara: Heretik Yayınları.
- Mestçi, A. (2008). Türkiye İnternet Raporu 2007. *Akademik Bilişim 2008, 30 Ocak-1 Şubat 2008*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Meyer, M. (2001) Between Theory, Method, and Politics: Positioning of the Approaches to CDA. R. Wodak and M. Meyer (Eds.) *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (s. 14-31) London: Sage Publications.

- Miller, V. (2008). New Media, Networking and Phatic Culture. *Convergence: The International Journal of Research Into New Media Technologies*, 14 (4), 387-400.
- Mowbray, M. (2016). Otomatik Twitter Hesapları. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 259-274). (Çev: E. Erbatur). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Murthy, D. (2012). Towards a Sociological Understanding of Social Media: Theorizing Twitter. *Sociology*, 46 (6), 1059-1073.
- Naaman, M., Boase, J., Jai C. H. (2010). Is it really about me? Message content in social awareness streams, *CSCW 2010 conference, Savannah, GA*'da sunulan makale.
<http://infolab.stanford.edu/~mor/research/naamanCSCW10.pdf>
(Erişim tarihi: 16.12.2018).
- Neller, J. (2018). The Need for New Tools to Break the Silos: Identity Categories in Hate Speech Legislation. *International Journal of Crime, Justice and Social Democracy*, 7(2), 75-90.
- Niedzwiecki, H. (2010). *Dikizleme Günlüğü Kendimizi ve Komşularımızı Gözetlemeyi Niçin Bu Kadar Sevdik?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Oran, B., (2012). Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi. Y. İnceoğlu (Der.) *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde (s. 39-45). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Önkal, G., Gündüzlü, E., (2015). Teknoloji Düşün(e)mez: Sosyal Medyada İhtiyaçlar – Değerler Çatışmasının Felsefi Analizi. Ö. Oğuzhan (Ed.), *İletişimde Sosyal Medya – Sosyal Medyada Etkileşim* içinde (s. 37-52). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Özdemir, F., Öner-Özkan, B., (2016). Türkiye’de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri. *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 4(8), 227-244.
- Özekmekçi, M., İ., (2010), Tehdit Sınırını Geçemeyen Göçmen. *Hayat Sağlık Dergisi*, (2), 44-48.
- Özer, Ö., (2009) *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Özer, M., Bezirgan, Ö., E., Vitaliyev, İ., (2017). *Göçmenlerin ve Sığınmacıların Yaşadığı Tekne Faciaları Hakkında “Mülteci Ölümleri Raporu” 2016.* (Çev: T. Aydoğdu) İstanbul: İMKANDER.
- Paßmann, J., Boeschoten, T., Schäfer, M. T., (2016) İyi Laf Yapmak: Twitter’da Retweet Kartelleri ve Hediye Ekonomisi. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 435-450). (Çev: E. Erbatur). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Perry, B. (2001). *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes.* New York, London: Routledge.
- Petkovic, B., Romanlara Yönelik Nefret Söylemi ve Profillemesi. A. Çavdar (Ed.) *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde (s. 166-174) İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Puschmann, C., and Burgess, J., (2016). Twitter Veri Politikaları. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 96-110). (Çev: E. Erbatur). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Qi, J., Monod, E., Fang, B., Deng, S. (2018). Theories of Social Media: Philosophical Foundations. *Engineering*, 4, 94-102.
- Rogers, R. (2016). Twitter’ı Sıradanlıktan Kurtarmak: Bir Çalışma Nesnesinin Dönüşümü, Önsöz. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 9-32). (Çev: E. Erbatur). Epsilon Yayıncılık: İstanbul.
- Risse, T., Peters, W., Senellart, P., Maynard, D. (2016). Twitter’daki Geçerli Enformasyonu Koruyarak Çağdaş Toplumu Belgelemek. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 289-304). (Çev: E. Erbatur). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Ritzer, G. and Jurgenson, N. (2010). Production, Consumption, Prosumption: The nature of capitalism in the age of the digital ‘prosumer’. *Journal of Consumer Culture*, 10(1), 13-36.
- Sarup, M. (2004). *Post-yapısalcılık ve Post-modernizm.*(2.baskı) (Çev: A. Güçlü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Schnapper, D., (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki.* (1. Baskı) (Çev: A. Sönmezay) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Schroeder, R. (2018). *Social Theory after the Internet*. London: UCL Press.
- Schroeder, R. (2018). Towards A Theory of Digital Media. *Information, Communication & Society*, 21(3), 323-339.
- Selçuk, A. ve Şeker, M. (2012). *Danıştay Saldırısı Haberlerinde Söylem ve İdeoloji*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Smith, A. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*. (1. Baskı) (Çev: S. Bayramoğlu ve H. Kendir) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sözen, E. (1999) *Söylem Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Stevenson, N., (2008). *Medya Kültürleri*. (2. Baskı) (Çev: G. Orhon ve B. E. Aksoy) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Suh, B., Hong, L., Pirolli, P., Chi, E. H., (2010). Want to be Retweeted? Large Scale Analytics on Factors Impacting Retweet in Twitter Network, *IEEE International Conference on Social Computing/ IEEE International Conference on Privacy, Security, Risk and Trust*'da sunulan makale.
- Şener, G. ve Kuş, O. (2015). Büyük Birader'den Büyük Veriye Gözetim Toplumu. Ö. Oğuzhan (Ed.) *İletişimde Sosyal Medya-Sosyal Medyada Etkileşim* içinde (s. 53-82) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Talimciler, A. (2012). Ötekine Yönelik Nefretin Fark Edilmediği ya da Kanıksandığı Alan: Türkiye Futbol Medyası. Y. İnceoğlu (Der.), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde (s. 247-287). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Teddlie, C., Yu, F (2007). Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples. *Journal of Mixed Method Research*, 1 (1).
<http://mmr.sagepub.com/content/1/1/77.full.pdf+html> (Erişim tarihi: 17.12.2018)
- Timofeeva, Y. A. (2002). Hate Speech Online: Restricted or Protected – Comparison of Regulations in the United States and Germany. *Journal of Transnational Law & Policy*, 12 (2), 253-286.
- Tsisis, A., (2002). *Destructive Messages: How Hate Speech Paves The Way For Harmful Social Movements*. New York and London: New York University Press.
- Tura, S. M., (1996). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. (2. Baskı) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Turan, N. (2007). *Yeni Medya ve Gazetecilik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. R. Perruchoud (Ed.) Cenevre.
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E., Sandal Önal, E., (2017). *“Biz”liğin Aynasından Yansıyanlar: Türk Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uzunoğlu, S., (20 Mart 2018). Cambridge Analytica Skandalı Bize Ne Anlatıyor? platform24 <http://platform24.org/yazarlar/2909/cambridge-analytica-skandali-bize-ne-anlatiyor> (Erişim tarihi: 16.12.2018)
- Ünal, S., (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- van Dijk, J. A. G. M. (2006). *The Network Society: Social Aspects of New Media*. (2nd Edition) London: Sage Publications.
- van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. R. Wodak and M. Meyer (Eds.) *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (s. 95-120) London: SAGE Publications.
- van Dijk, T. A. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban (Ed.) *Söylem ve İdeoloji: Mit-Din-İdeoloji* içinde (s. 13-112) (Çev: B. Çoban, Z. Özarslan ve N. Ateş) İstanbul: Su Yayınları.
- van Dijk, T. (2007) Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. G. Ş. Atabek ve Ü. Atabek (Derleyenler) *Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik, Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* içinde (s. 164-177) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- van Dijk, T. A. (2010). Söylem ve İktidar. (Çev: P. Uygun) A. Çavdar ve A. B. Yıldırım (Editörler), *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde (s. 9-41) İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- van Dijk, T. A. (2016) *Racism and the Press*. London, New York: Routledge.
- Vorster, J. M. (2002). Racism, Xenophobia and Human Rights. *The Ecumenical Review*, 54(3), 296-312.

- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarch*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Waldron, J., (2012). *The Harm In Hate Speech*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Wright, K. D., and Hinson, M. D., (2012). Sosyal Medyanın Halkla İlişkiler Uygulamaları Üzerindeki Etkisine Güncel Bir Bakış. *Yeni Medya Üzerine: Kavramlar, Yaklaşımlar, Uygulamalar* içinde (s. 140-165). (Çev: Z. Gök Demir) Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Wyrwoll, C. (2014). *Social Media: Fundamentals, Models, and Ranking of User-Generated Content*. Hamburg: Springer Vieweg.
- Yanık, A., (2017). Sosyal Medyada Yükselen Nefret Söyleminin Temelleri. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 364-383.
- Yıldırım, E. (2014). Modernite ve Milliyetçilik: Modern Milliyetçilik Kuramları Üzerine. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 23-37.
- Yeğen, C., (2015). Yurtaş Gazeteciliği Yapan Alternatif Medya Kuruluşu Örneklerinden Hareketle Gazeteciliğin Geleceği Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar, TWITTER* içinde (s. 183-224) Ankara: Heretik Yayınları.
- Yılmaz, F., (2008). *Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkin(siz)liği*. (1. Baskı) Ankara: USAK Yayınları
- Zimmer, M., Proferes, N. (2016) Twitter’da Mahremiyet, Mahremiyet üzerine Twitter. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt ve C. Puschmann. (Der.), *Twitter ve Toplum* içinde (s. 243-258) (Çev: E. Erbatur). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Zonana, E., Reyna Y., (2012). Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu Kanun Tasarısı Taslağı ve Nefret Suçları. Y. İnceoğlu (Der.) *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde (s. 121-124). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İnternet Kaynakları

- http-1:**<https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/> (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-2:**http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MEZHEP (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-3:**
<http://www2.diyanet.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/Sayfalar/DergidenSecmelerDetay.aspx?rid=%2037> (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-4:**<http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-5:**http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559 (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-6:**<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-7:**<http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu-uzerine-bir-calisma/> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-8:**<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-suriyelilerin-olmadigi-gundem-2111885/> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-9:**http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-10:**
<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1l%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- http-11:**<https://medya.igamder.org/haberler/ulusal-ve-yerel-medyada-multeci-ve-goc-haberleri-raporu/#> (Erişim tarihi: 07.03.2019)
- http-12:**<http://www.cnnturk.com/video/turkiye/kopege-nicin-tekme-attiniz-kavgasi-olu-ve-yaralilar-var> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-13:**<http://www.cnnturk.com/fotogaleri/turkiye/kahramanmarasta-suriyelileri-istemiyoruz-mitinginden-olaylar-cikti?page=1> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-14:**<http://t24.com.tr/haber/suriyeli-kiracisi-tarafından-oldurulen-ev-sahibi-namus-cinayeti-kurbani-mi,267849> (Erişim Tarihi 27.04.2019)

- http-15:**<http://www.milliyet.com.tr/vahset-suriyeli-hamile-kadina-gundem-2480487/>
(Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-16:**<http://t24.com.tr/haber/gaziantepteki-suriyeliler-tahliye-ediliyor,267628>
(Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-17:** <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim Tarihi: 12.03.2019)
- http-18:**<http://tusb.stanford.edu/2011/05/jack-dorsey-on-the-history-of-twitter-and-square.html> (Erişim Tarihi: 17.03.2019)
- http-19:**<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/24/key-takeaways-from-our-new-study-of-how-americans-use-twitter/> (Erişim Tarihi: 02.05.2019)
- http-20:**<https://www.omnicoreagency.com/twitter-statistics/> (Erişim Tarihi: 17.03.2019)
- http-21:**<https://www.nedir.com/caps> (Erişim tarihi:27.04.2019)
- http-22:**https://blog.twitter.com/official/en_us/topics/company/2018/how-twitter-is-fighting-spam-and-malicious-automation.html (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-23:**
https://blog.twitter.com/official/en_us/topics/product/2017/tweetingmadeeasier.html
(Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-24:**<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180327M2-1.htm> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-25:** <https://support.twitter.com/articles/20169505> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-26:** <https://support.twitter.com/articles/20175062> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-27:**<https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/hateful-conduct-policy> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)
- http-28:**<http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-suriyelilere-vatandaslik-imkani-verecegiz-37304608> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-29:**<https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-30:**<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/flas-gelisme-suriyeli-kadin-ve-bebegini-katleden-canilerin-cezasi-belli-oldu-40710406> (Erişim tarihi: 27.04.2019)

- http-31:**<https://www.aksam.com.tr/guncel/suriyeliler-uzerinden-infial-olusturmak-isteyen-sosyal-medya-hesaplarina-sorusturma-baslatildi/haber-639936> (Erişim tarihi: 27.04.2019)
- http-32:**<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim tarihi: 12.04.2019)
- http-33:**<http://www.diken.com.tr/suriyeli-istemiyoruz-eylemi-bu-kez-kayseride/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-34:**<http://www.milliyet.com.tr/olaylar-sanliurfa-ya-sicradi-gundem-1919406/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-35:**<http://www.milliyet.com.tr/suriyelilere-linc-girisimi-gundem-1924887/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-36:**<https://www.haberler.com/gazi-mahallesi-ne-darbe-girisimlerini-protesto-8616557-haberi/> (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- http-37:**<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeliye-toki-konutlari-40139816> (Erişim tarihi: 17.11.2018)
- http-38:**<http://www.hurriyet.com.tr/semdinlide-bombali-saldiri-5-sehit-3-37307034> (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-39:**
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf (Erişim tarihi: 18.04.2019)
- http-40:**
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160602_almanya_soykirim_oylama (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-41:**<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/munihte-silahli-saldiri-40164022> (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-42:**<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-36852688> (Erişim tarihi: 28.04.2019)
- http-43:** <http://www.milliyet.com.tr/tasli-sopali-linc-girisimi-gundem-2281810/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

http-44:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=kuyru%C3%99un%20kısıtılmak&cesit=12&guid=TDK.GTS.54775930037bf6.52948208 (Erişim tarihi: 21.11.2018)

http-45: <https://www.ytb.gov.tr/duyurular/suriyeli-ogrenciler-icin-destek-burslari-2> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

http-46:

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/772089/Uskudar_da_Suriyelilere_linc_girisimi.html (Erişim tarihi: 28.04.2019)

http-47: <https://indigodergisi.com/2017/07/ankara-demetevler-suriyeli-kavga/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

http-48: <http://www.milliyet.com.tr/tehlikeli-gerginlik-gundem-2479972/> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

http-49:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=46770 (Erişim tarihi: 22.11.2018)

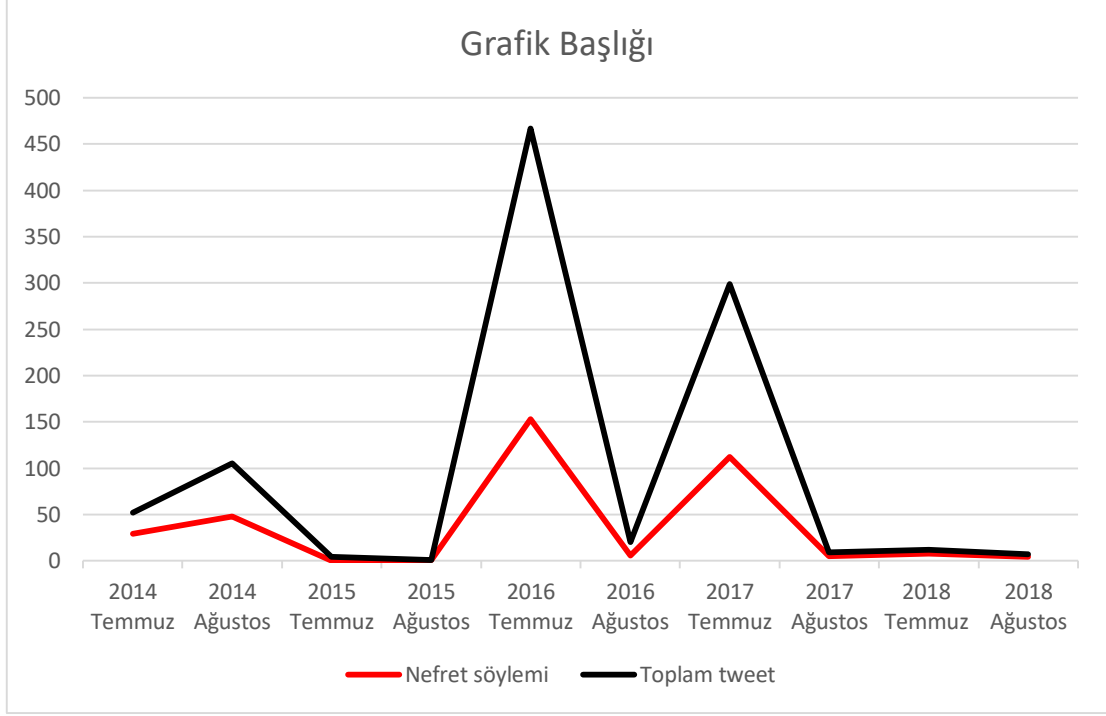
http-50: <https://twitter.com/okanArt/status/877097015888535553> (Erişim tarihi: 18.04.2019)

http-51: <http://www.hurriyet.com.tr/reghanlida-2-kisinin-oldugu-patlamayla-ilgili-6-suriyeli-tutuklandi-37307236> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

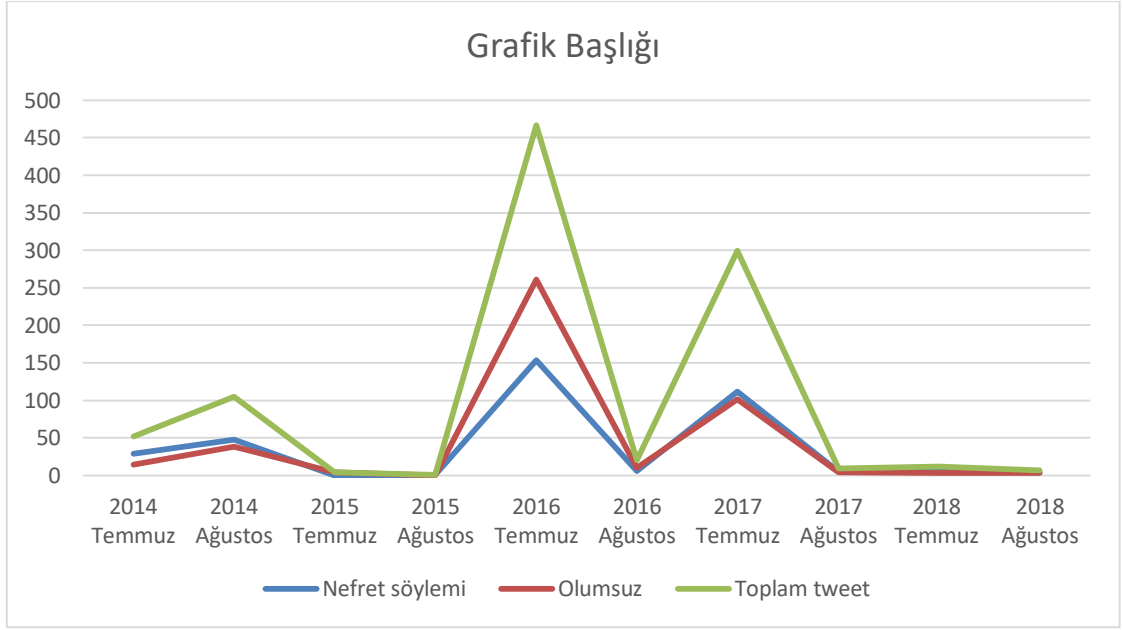
http-52: <https://yalansavar.org/2016/12/28/carl-saganin-palavra-tespit-yontemleri/> (Erişim tarihi: 20.06.2019)

EKLER

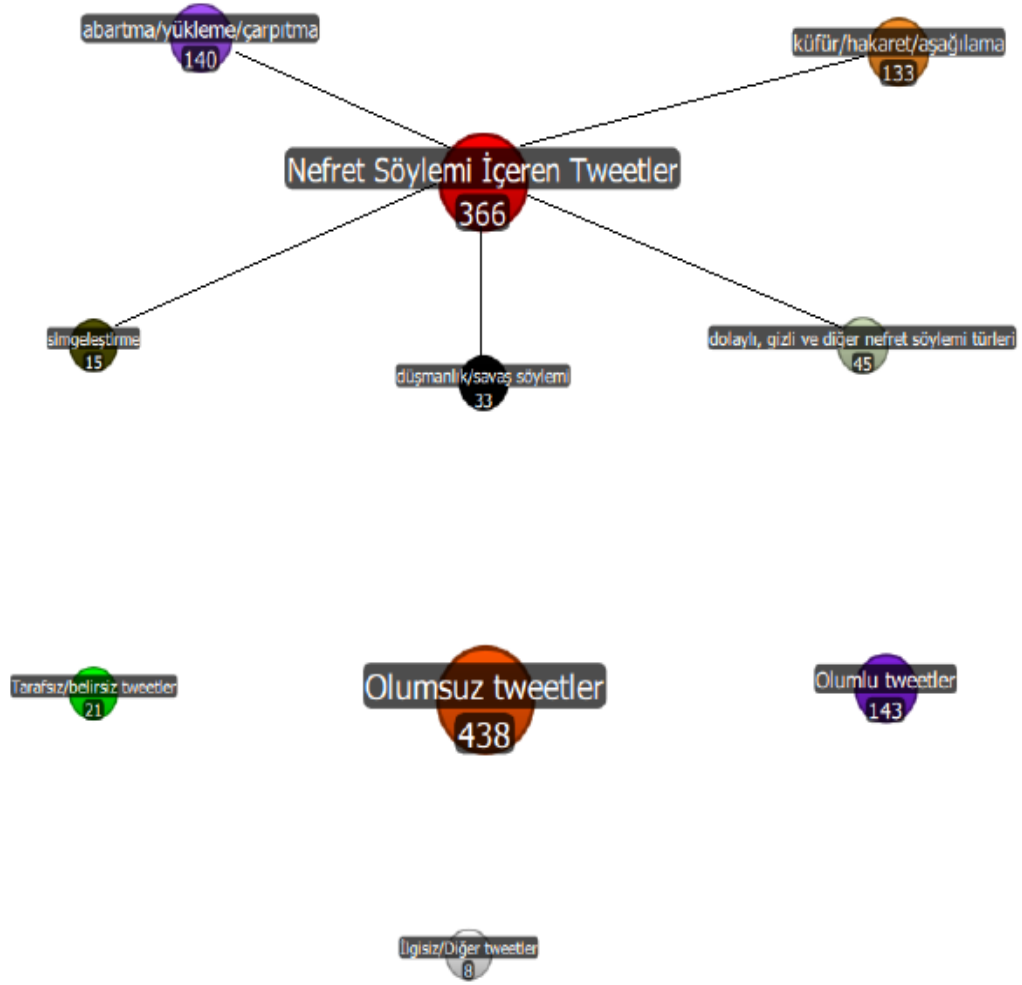
EK-1. Nefret söylemi ve toplam tweetlerin karşılaştırılması

EK-2. Nefret söylemi ve olumsuz tweetlerin toplam tweetler içindeki ağırlığı

EK-3. Quirkos programındaki kodlama sonuçları

EK-4. Homofobi İçeren Nefret Söylemi Örneği (E. C. Kullanıcısının Paylaştığı Görsel)

EK-5. Küfür/Hakaret/Aşağılama İçeren Tweeti (I. T. Kullanıcısının Paylaştığı Görsel)

EK-6. #suriyelileriistemiyorum Etiketindeki Tweetler (İ. R. Kullanıcısının Retweetleri)

- **M P** 9 Tem 2016
Savaştan kaçmış olan bir millete,tarihini savaşıarak kanıyla yazmış bir milletin vatandaşlığı verilemez. #suriyelileriistemiyorum
1 22 60
- **J H** 9 Tem 2016
Yeter artık yeter ülkenin içi sapıktan geçilmiyor her köşesi Suriye iti dolu #akpkk #suriyelileriistemiyorum gidin lan ülkenizi savunun...
1 5 35
- **J H** 9 Tem 2016
Cami de 4 Suriyeli tarafından tecavüz edilmek üzere iken kurtarılan 4 yaşındaki çocuk kurtulalı kaç saat oldu..! #suriyelileriistemiyorum
1 13 49
- **K A** 10 Tem 2016
Kendi ülkesinde huzur yok diye kaçıp gelenler,gelmiş benim ülkemde benim şehrimde huzur bozuyor. #suriyelileriistemiyorum
1 17 53
- **M** 10 Tem 2016
"Korkma" diye başlayan bir marşı olan milletiz biz. Korkakları kabul etmez, yediremez bu topraklar. #suriyelileriistemiyorum
1 24 120

EK-7. R. T. Kullanıcısının Kullandığı Görseller

EK-8. Dolaylı/Gizli/Diğer Nefret Söylemi İçeren Tweetler (S. Kullanıcısının Tweetleri)

-

S 13 Eki 2014

Kanal D : işid sınırda
Atv : işid saldırıyor
Show tv : işid **suriye** savaşı
Flash tv : ne işidi siz bal yiyin

1 8
-

S 30 Eyl 2014

Bütün Suriyeliler geldi **Suriye**'de kimse kalmadı amk , ben **Suriye**'ye gidiyorum bb

8
-

S 29 Eyl 2014

Türkiye-**Suriye** maç yapsa kendi ülkemizde deplasman yaşarız lan

5
-

S 22 Haz 2014

Bu iphone denen aleti cep telefonu olarak kullanabilen var mı? Prize bağlı duvar dibine çökmekten **suriye** göçmen bürosu peşime düştü.

2